

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TARSUS, YENİ HAMAM RESTORASYON VE
YENİDEN KULLANIM PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Çağrı ÖZTÜRK
(0909352031)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14 Şubat 2014
Tezin Savunulduğu Tarih: 15 Ocak 2014**

**Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Elif MIHÇIOĞLU BİLGİ
Jüri Üyeleri: Prof.Dr. Nadide SEÇKİN
Prof.Dr. Füsun ALİOĞLU**

OCAK 2014

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	v
KISA ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Kapsam ve Yöntem	2
BÖLÜM 2 HAMAM KAVRAMI VE XVI. YÜZYIL BÖLGE HAMAMLARI ..	4
2.1 Hamam Kavramı	4
2.1.1 Yunan Devri Hamamları.....	4
2.1.2 Roma Devri Hamamları.....	4
2.1.3 Türk Devri Hamamları	5
2.1.3.1 Türk Hamamlarındaki Mekanların Genel Özellikleri	6
2.2 XVI. Yüzyılda Bölgedeki Diğer Dört Hamam.....	14
2.2.1 Mestanzade Hamamı	15
2.2.2 Adana Yeni Hamam	18
2.2.3 Irmak Hamamı	22
2.2.4 Şahmeran Hamamı.....	24
BÖLÜM 3 TARSUS VE YENİ HAMAM'IN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	28
3.1 Tarsus'un Coğrafi Konumu	28
3.2 Tarsus'un Tarihsel, Sosyal ve Ekonomik Gelişimi	29
3.3 Yeni Hamam'ın Tarihçesi	30
3.4 Yeni Hamam'ın Konumu	32
3.5 Cephe Özellikleri.....	35

3.5.1 Batı Cephesi.....	35
3.5.2 Güney Cephesi.....	37
3.5.3 Doğu Cephesi.....	39
3.5.4 Kuzey Cephesi.....	43
3.6 Mekan Özellikleri.....	45
3.6.1 Giriş.....	53
3.6.2 Soyunmalık.....	58
3.6.3 Ilıklık.....	70
3.6.4 Sıcaklık.....	78
3.6.5 Su Deposu ve Külhan.....	89
3.7 Özgün Mimari Elemanlar.....	95
3.7.1 Kurnalar.....	95
3.7.2 Göbek Taşı.....	99
3.8 Yapıdaki Bozulmalar.....	100
3.8.1 Strüktürel Bozulmalar.....	100
3.8.2 Malzeme Bozulmaları.....	107
3.8.3 Değişmişlik ve Müdahaleler.....	107
3.8.4 Özgün İzler.....	112
BÖLÜM 4 YAPI İÇİN RESTİTÜSYON ÖNERİLERİ.....	119
4.1 Vaziyet Planı Restitüsyonu.....	119
4.2 Plan Restitüsyonu.....	128
4.3 Cephe Restitüsyonları.....	146
BÖLÜM 5 YAPI İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ.....	153
5.1 Restorasyon.....	153
5.1.1 Restorasyon İlkeleri ve Onarıma İlişkin Müdahale Önerileri.....	153
5.1.1.1 Eklerin Kaldırılması.....	163
5.1.1.2 Temizleme.....	163

5.1.1.3 Sağlamaştırma	168
5.1.1.4 Yenileme.....	170
5.2 Yeniden Kullanım	173
5.2.1 Yeni Hamam'ın Bugünkü Potansiyeli ve Olanakları	175
5.2.2 Yapının İşlevinin Belirlenmesi ve Programlanması	176
5.2.3 Yeniden İşlevlendirme Sorunları	176
5.2.4 Yeniden Kullanım Önerisi	179
BÖLÜM 6 SONUÇ	185
KAYNAKÇA	188

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 17).....	9
Şekil 2.2 Yıldızvari Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 17).....	10
Şekil 2.3 Kare Bir Mekan Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 18).....	10
Şekil 2.4 Çok Kubbeli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011, 18).....	11
Şekil 2.5 Ortası Kubbeli, Enine ve Çifte Halvetli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 19).....	11
Şekil 2.6 Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Odalar Halinde Olduğu Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 19).....	12
Şekil 2.7 Külhan Şeması (A. Ateşlik, B. Cehennemlik, C. Su Haznesi, D. Tüteklik, E. Bakır Kazan) (Aru, 1949: 41).....	13
Şekil 2.8 Mestanzade Hamamı Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012).....	15
Şekil 2.9 Mestanzade Hamamı Dış Görünümü (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012).....	15
Şekil 2.10 Mestanzade Hamamı Sıcaklık Bölümü (Öztürk, 2012).....	17
Şekil 2.11 Mestanzade Hamamı Sıcaklık Bölümü (Öztürk, 2012).....	17
Şekil 2.12 Mestanzade Hamamı Dış Görünüm (Öztürk, 2012).....	17
Şekil 2.13 Mestanzade Hamamının Silüetini Bozan Muhdes Ekler (Öztürk, 2012) .	17
Şekil 2.14 Yeni Hamamın Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)..	18
Şekil 2.15 Yeni Hamamın Dış Görünümü (Öztürk, 2012).....	19
Şekil 2.16 Yeni Hamamın Giriş Cephesi (Öztürk, 2012).....	19

Şekil 2.17 Yeni Hamamın Sıcaklık Bölümü (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)	20
Şekil 2.18 Yeni Hamamın Sıcaklık Bölümü (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)	20
Şekil 2.19 Yeni Hamamın Batı Cephesi (Öztürk, 2012).....	21
Şekil 2.20 Irmak Hamamı Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)..	22
Şekil 2.21 Irmak Hamamı Mevcut Durum (Öztürk, 2012).....	23
Şekil 2.22 Şahmeran Hamamı Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)	24
Şekil 2.23 Şahmeran Hamamı Dış Görünümü (Öztürk, 2012)	25
Şekil 2.24 Şahmeran Hamamı Dış Görünümü (Öztürk, 2012)	25
Şekil 2.25 Hamamın Soyunmalık Bölümü (Öztürk, 2012).....	26
Şekil 3.1 Mersin İli Haritası (http://tr.wikipedia.org : 15.09.2013)	28
Şekil 3.2 Yeni Hamam ve Yakın Çevresi (Öztürk, 2012).....	33
Şekil 3.3 Yeni Hamam Vaziyet Planı (Öztürk, 2012).....	34
Şekil 3.4 Yeni Hamam'ın Giriş Kapısı (Öztürk, 2012)	35
Şekil 3.5 Yeni Hamam'ın Batı Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012).....	35
Şekil 3.6 Yeni Hamam Batı Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)	36
Şekil 3.7 Yeni Hamam'ın Batı Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012).....	37
Şekil 3.8 Yeni Hamam'ın Batı Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012).....	37
Şekil 3.9 Yeni Hamam Güney Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)	38
Şekil 3.10 Yeni Hamam'ın Güney Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012).....	39
Şekil 3.11 Yeni Hamam'ın Güney Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012).....	39
Şekil 3.12 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012)	40
Şekil 3.13 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012)	40
Şekil 3.14 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012)	40
Şekil 3.15 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Öztürk, 2012)	40
Şekil 3.16 Yeni Hamam Doğu Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012).....	41
Şekil 3.17 Külhan Girişi (Öztürk, 2012).....	42

Şekil 3.18 Hamamın Bitişindeki Muhdes Betonarme Yapı (Öztürk, 2012)	42
Şekil 3.19 Soyunmalık Mekanının Doğu Duvarındaki Pencere Açıklıkları (Öztürk, 2012)	42
Şekil 3.20 Helanın Doğu Duvarındaki Pencere Açıklığı (Öztürk, 2012)	42
Şekil 3.21 Yeni Hamam'ın Kuzey Cephesindeki Bitişik Nizam Yeni Yapı (Öztürk, 2012)	43
Şekil 3.22 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)	44
Şekil 3.23 Yeni Hamam Zemin Kat Planı (Öztürk, 2012)	46
Şekil 3.24 Yeni Hamam Üst Kat Planı (Öztürk, 2012).....	47
Şekil 3.25 Yeni Hamam Döşeme Planı (Öztürk, 2012).....	48
Şekil 3.26 Yeni Hamam Çatı Planı (Öztürk, 2012)	49
Şekil 3.27 Yeni Hamam Tavan Planı (Öztürk, 2012).....	50
Şekil 3.28 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)	51
Şekil 3.29 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)	52
Şekil 3.30 Giriş Mekanının Planı (Öztürk, 2012)	53
Şekil 3.31 Z01 Giriş Mekanı (Öztürk, 2012).....	53
Şekil 3.32 Z01 Giriş Mekanı (Öztürk, 2012).....	53
Şekil 3.33 Z01 Z02 Mekanı (Öztürk, 2012).....	53
Şekil 3.34 Güney Duvarındaki Pencere (Öztürk, 2012)	54
Şekil 3.35 Z02 Mekanı Kubbesi (Öztürk, 2012).....	54
Şekil 3.36 Z01 Giriş Mekanı (Öztürk, 2012).....	54
Şekil 3.37 Giriş Mekanının Güney Duvarındaki Pencere Açıklığı (Öztürk, 2012)...	54
Şekil 3.38 Yeni Hamam D-D Kesiti (Öztürk, 2012).....	55
Şekil 3.39 Yeni Hamam C-C Kesiti (Öztürk, 2012)	56
Şekil 3.40 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)	57
Şekil 3.41 Z03 Soyunmalık Giriş Kapısı (Öztürk, 2012).....	58
Şekil 3.42 Soyunmalık Mekanının Planı (Öztürk, 2012).....	58
Şekil 3.43 Z03 Mekanı Pandantif Detayı (Öztürk, 2012)	59

Şekil 3.44 Z03 Mekanını Örtten Kubbenin İçten Görünüşü (Öztürk, 2012)	59
Şekil 3.45 Giriş ve Soyunmalık Üst Örtüsü Mevcut Durum (Öztürk, 2012).....	59
Şekil 3.46 Giriş ve Soyunmalık Üst Örtüsü Mevcut Durum (Öztürk, 2012).....	59
Şekil 3.47 Soyunmalık Mekanının Güney Duvarındaki Pencere Açıklığı (Öztürk, 2012)	60
Şekil 3.48 Soyunmalık Mekanının Doğu Duvarındaki Pencere Açıklıkları (Öztürk, 2012)	60
Şekil 3.49 Z03 Soyunmalık Mekanı Dinlenme Bölümleri (Öztürk, 2012).....	60
Şekil 3.50 Z03 Mekanındaki Havuz (Öztürk, 2012).....	60
Şekil 3.51 Z04 Dinlenme Mekanı (Öztürk, 2012)	61
Şekil 3.52 Z05 Dinlenme Mekanı (Ortada) (Öztürk, 2012).....	61
Şekil 3.53 Z06 Dinlenme Mekanı (Öztürk, 2012)	61
Şekil 3.54 Yeni Hamam D-D ve E-E Kesitleri (Öztürk, 2012)	62
Şekil 3.55 Z07 Dinlenme Mekanı (Öztürk, 2012)	63
Şekil 3.56 Z08 Dinlenme Mekanı (Öztürk, 2012)	63
Şekil 3.57 Z09 Dinlenme Mekanı (Öztürk, 2012)	63
Şekil 3.58 Z03 Mekanı Girişi ve Z10 Mekanı (Öztürk, 2012).....	64
Şekil 3.59 Z11 Mekanı Girişi (Öztürk, 2012).....	64
Şekil 3.60 Z12 Mekanı (Öztürk, 2012).....	64
Şekil 3.61 Asma Kata Çıkan Merdiven (Öztürk, 2012).....	64
Şekil 3.62 Yeni Hamam F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012).....	65
Şekil 3.63 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)	66
Şekil 3.64 Asma Kat Döşemesi ve Kolon Kiriş Sistemi (Öztürk, 2012).....	67
Şekil 3.65 Asma Kattan Genel Görünüm (Öztürk, 2012).....	67
Şekil 3.66 Asma Katın Planı (Öztürk, 2012)	68
Şekil 3.67 101 Mekanı Kuzey Tarafı (Öztürk, 2012)	68
Şekil 3.68 101 Mekanı Batı Tarafı (Öztürk, 2012).....	68
Şekil 3.69 101 Mekanı Güney Tarafı (Öztürk, 2012)	69

Şekil 3.70 101 Mekanı Doğu Tarafı (Öztürk, 2012).....	69
Şekil 3.71 Z13 Giriş Kapısı (Öztürk, 2012).....	69
Şekil 3.72 Ilıklık Mekanı Planı (Öztürk, 2012)	70
Şekil 3.73 Z13 Mekanının Üst Örtüsünün İçeriden Görünümü (Öztürk, 2012)	71
Şekil 3.74 Z13 Mekanının Üst Örtüsünün Dışarıdan Görünümü (Öztürk, 2012).....	71
Şekil 3.75 Hela Bölümü Planı (Öztürk, 2012).....	71
Şekil 3.76 Hela Bölümünün Giriş Kapısı (Öztürk, 2012).....	72
Şekil 3.77 Hela Bölümünün Giriş Kapısı (Öztürk, 2012).....	72
Şekil 3.78 Helalar (Öztürk, 2012).....	72
Şekil 3.79 Helanın Doğu Duvarındaki Pencere Açıklığı (Öztürk, 2012)	72
Şekil 3.80 Z14 Mekanı Planı (Öztürk, 2012).....	73
Şekil 3.81 Z14 Giriş Kapısı (Öztürk, 2012).....	74
Şekil 3.82 Z14 Mekanı Sekiler ve Pis Su Kanalı (Öztürk, 2012)	74
Şekil 3.83 Z14 Mekanı Kurnaları (Öztürk, 2012).....	74
Şekil 3.84 Z14 Güney Duvarı ve Mekanı Bölen Kemer (Öztürk, 2012)	75
Şekil 3.85 Z14 Pandantif Detayı (Öztürk, 2012)	75
Şekil 3.86 Z14 Kuzey Kubbe (Öztürk, 2012)	75
Şekil 3.87 Z14 Güney Kubbe (Öztürk, 2012).....	75
Şekil 3.88 Ilıklık Mekanının Kubbeleri (Öztürk, 2012).....	76
Şekil 3.89 Ilıklık Mekanının Kubbeleri (Öztürk, 2012).....	76
Şekil 3.90 Z14 Mekanından Z13'e Bakış (Öztürk, 2012).....	76
Şekil 3.91 Z14 Genel Görünüm (Öztürk, 2012)	76
Şekil 3.92 Yeni Hamam C-C Kesiti (Öztürk, 2012).....	77
Şekil 3.93 Sıcaklık Mekanı Planı (Öztürk, 2012)	78
Şekil 3.94 Z14'den Z20 Sıcaklık Mekanına Giriş (Öztürk, 2012).....	79
Şekil 3.95 Z20 Sıcaklık Mekanı Giriş Kapısı (Öztürk, 2012).....	79
Şekil 3.96 Z20 Sıcaklık Mekanı (Öztürk, 2012).....	79

Şekil 3.97 Z20 Sıcaklık Mekanı Kubbesinin Pandantif Detayı (Öztürk, 2012).....	79
Şekil 3.98 Z20 Sıcaklık Mekanının Kubbesi (Öztürk, 2012).....	79
Şekil 3.99 Sıcaklık Mekanının Giriş Eyvanı (Öztürk, 2012).....	80
Şekil 3.100 Z18 Mekanı (Öztürk, 2012).....	80
Şekil 3.101 Z18, Z19 Mekanları (Öztürk, 2012).....	80
Şekil 3.102 Sıcaklık Merkezindeki Göbek Taşı (Öztürk, 2012).....	81
Şekil 3.103 Z22 Batı Eyvanı (Öztürk, 2012).....	81
Şekil 3.104 Z26 Doğu Eyvanı (Öztürk, 2012).....	81
Şekil 3.105 Yeni Hamam H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk, 2012).....	82
Şekil 3.106 Z24 Kuzey Eyvanı (Öztürk, 2012).....	83
Şekil 3.107 Su Deposuna Açılan Pencere (Öztürk, 2012).....	83
Şekil 3.108 Z21 Girişi (Öztürk, 2012).....	84
Şekil 3.109 Z23 Girişi (Öztürk, 2012).....	84
Şekil 3.110 Z25 Girişi (Öztürk, 2012).....	84
Şekil 3.111 Z27 Girişi (Öztürk, 2012).....	84
Şekil 3.112 Z21 Kubbesi (Öztürk, 2012).....	85
Şekil 3.113 Z21 Mekanının Kubbesinin Dışarıdan Görünümü (Öztürk, 2012).....	85
Şekil 3.114 Z23 Kubbesi (Öztürk, 2012).....	85
Şekil 3.115 Z23 Mekanının Kubbesinin Dışarıdan Görünümü (Öztürk, 2012).....	85
Şekil 3.116 Z21 ve Z23 Mekanlarının Kubbelerinin Dışarıdan Genel Görünümü (Öztürk, 2012).....	86
Şekil 3.117 Z25 Kubbesi (Öztürk, 2012).....	86
Şekil 3.118 Z27 Kubbesi (Öztürk, 2012).....	86
Şekil 3.119 Z27 Mekanının Kubbesinin Dışarıdan Görünümü (Öztürk, 2012).....	86
Şekil 3.120 Dışarıdan Camla Kapatılmış Işık Gözleri (Öztürk, 2012).....	86
Şekil 3.121 Dışarıdan Camla Kapatılmış Işık Gözleri (Öztürk, 2012).....	86
Şekil 3.122 Yeni Hamam F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012).....	87

Şekil 3.123 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)	88
Şekil 3.124 Külhan Bölümünün Planı (Öztürk, 2012).....	89
Şekil 3.125 Z28 Külhan Girişi (Öztürk, 2012)	90
Şekil 3.126 Z28 Külhan Girişi (Öztürk, 2012)	90
Şekil 3.127 Z28 Genel Görünüm (Öztürk, 2012)	90
Şekil 3.128 Ocak Bölümü (Öztürk, 2012)	91
Şekil 3.129 Z28 İçindeki Harman Tuğlası ve Taş Ayaklar (Öztürk, 2012).....	91
Şekil 3.130 Yeni Hamam A-A Kesiti (Öztürk, 2012).....	92
Şekil 3.131 Yeni Hamam B-B Kesiti (Öztürk, 2012)	93
Şekil 3.132 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)	94
Şekil 3.133 Z21 Güneybatı Köşe Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)	96
Şekil 3.134 Z21 Güneybatı Köşe Halvet Hücresinin Doğu Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)	96
Şekil 3.135 Z22 Kuzey Eyvanının Kuzey Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012) 96	
Şekil 3.136 Z23 Kuzeybatı Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)	96
Şekil 3.137 Z23 Kuzeybatı Köşe Halvet Hücresinin Kuzeydoğu Köşesindeki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012).....	97
Şekil 3.138 Z25 Kuzeydoğu Köşe Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)	97
Şekil 3.139 Z26 Doğu Eyvanının Doğu Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)... 97	
Şekil 3.140 Z27 Güneydoğu Köşe Halvet Hücresinin Güneydoğu Köşesindeki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012).....	97
Şekil 3.141 Z21 Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Kurnanın Detay Çizimi (Öztürk, 2012)	98
Şekil 3.142 Z23 Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Kurnanın Detay Çizimi (Öztürk, 2012)	98
Şekil 3.143 Tip 2 Kurna (Öztürk, 2012)	98

Şekil 3.144 Göbek Taşı (Öztürk, 2012)	99
Şekil 3.145 Göbek Taşı Detay Çizimi (Öztürk, 2012).....	99
Şekil 3.146 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinden Görünüş (Öztürk, 2012)	100
Şekil 3.147 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinden Görünüş (Öztürk, 2012)	100
Şekil 3.148 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012).....	101
Şekil 3.149 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012).....	102
Şekil 3.150 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012).....	103
Şekil 3.151 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012).....	104
Şekil 3.152 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012).....	105
Şekil 3.153 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012).....	106
Şekil 3.154 Yeni Hamam Doğu Cephesinden Görünüş (Öztürk, 2012)	108
Şekil 3.155 Yeni Hamam'ın Giriş Kapısı (Öztürk, 2012)	109
Şekil 3.156 Z01 Giriş Mekanı (Öztürk, 2012)	109
Şekil 3.157 Z03 Soyunmalık Mekanı Dinlenme Bölümleri (Öztürk, 2012).....	110
Şekil 3.158 Asma Kat Döşemesi ve Kolon Kiriş Sistemi (Öztürk, 2012).....	110
Şekil 3.159 Duş Mekanları (Öztürk, 2012).....	111
Şekil 3.160 Z24 Kuzey Eyvanı (Öztürk, 2012)	111
Şekil 3.161 Hamamın Bitişindeki Muhdes Betonarme Yapı (Öztürk, 2012)	112
Şekil 3.162 Hamamın Üstündeki Muhdes Yapı (Öztürk, 2012).....	112
Şekil 3.163 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)	113
Şekil 3.164 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)	114
Şekil 3.165 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)	115
Şekil 3.166 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)	116
Şekil 3.167 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)	117
Şekil 3.168 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)	118
Şekil 4.1 I. ve II. Dönem Restitüsyonları Vaziyet Planları ve Siluetleri (Öztürk, 2012)	120

Şekil 4.2 XX. Yüzyılın Başında Yeni Hamam (Hikmet Öz Arşivi)	121
Şekil 4.3 I. Dönem Restitüsyonu Planı (Öztürk, 2012)	122
Şekil 4.4 I. Dönem Restitüsyonu Tavan Planı (Öztürk, 2012)	123
Şekil 4.5 I. Dönem Restitüsyonu Çatı Planı (Öztürk, 2012).....	124
Şekil 4.6 II. Dönem Restitüsyonu Planı (Öztürk, 2012)	125
Şekil 4.7 II. Dönem Restitüsyonu Tavan Planı (Öztürk, 2012)	126
Şekil 4.8 II. Dönem Restitüsyonu Çatı Planı (Öztürk, 2012)	127
Şekil 4.9 I. Dönem Restitüsyonu C-C Kesiti (Öztürk, 2012)	129
Şekil 4.10 I. Dönem Restitüsyonu D-D ve E-E Kesitleri (Öztürk, 2012).....	130
Şekil 4.11 II. Dönem Restitüsyonu C-C Kesiti (Öztürk, 2012)	131
Şekil 4.12 II. Dönem Restitüsyonu D-D ve E-E Kesitleri (Öztürk, 2012).....	132
Şekil 4.13 I. Dönem Restitüsyonu F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012)	136
Şekil 4.14 I. Dönem Restitüsyonu H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk, 2012).....	137
Şekil 4.15 II. Dönem Restitüsyonu F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012).....	138
Şekil 4.16 II. Dönem Restitüsyonu H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk, 2012).....	139
Şekil 4.17 Yeni Hamam ve Yakın Çevresi (Hikmet Öz Arşivi, 1958).....	140
Şekil 4.18 Hamamların Isıtma Sistemi ve Kullanılan Bakır Kazan (Klinghardt, 1927, 19).....	141
Şekil 4.19 I. Dönem Restitüsyonu A-A Kesiti (Öztürk, 2012)	142
Şekil 4.20 I. Dönem Restitüsyonu B-B Kesiti (Öztürk, 2012).....	143
Şekil 4.21 II. Dönem Restitüsyonu A-A Kesiti (Öztürk, 2012).....	144
Şekil 4.22 II. Dönem Restitüsyonu B-B Kesiti (Öztürk, 2012)	145
Şekil 4.23 I. Dönem Restitüsyonu Batı Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)	147
Şekil 4.24 I. Dönem Restitüsyonu Doğu Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)	148
Şekil 4.25 I. Dönem Restitüsyonu Güney Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)	149
Şekil 4.26 II. Dönem Restitüsyonu Batı Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)	150
Şekil 4.27 II. Dönem Restitüsyonu Doğu Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012).....	151

Şekil 4.28 II. Dönem Restitüsyonu Güney Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)	152
Şekil 5.1 Restorasyon Vaziyet Planı (Öztürk 2012)	155
Şekil 5.2 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012).....	156
Şekil 5.3 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012).....	157
Şekil 5.4 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012).....	158
Şekil 5.5 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012).....	159
Şekil 5.6 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012).....	160
Şekil 5.7 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012).....	161
Şekil 5.8 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012).....	162
Şekil 5.9 Yeniden Kullanım Projesi Oturum Planı (Öztürk 2012)	181
Şekil 5.10 Yeniden Kullanım Projesi A-A ve B-B Kesitleri (Öztürk 2012).....	182
Şekil 5.11 Yeniden Kullanım Projesi C-C, D-D ve E-E Kesitleri (Öztürk 2012) ...	183
Şekil 5.12 Yeniden Kullanım Projesi F-F, G-G, H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk 2012)	184

Üniversite	:	İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü	:	Fen Bilimleri
Dalı	:	Mimarlık
Programı	:	Mimarlık Tarihi ve Restorasyon
Tez Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Elif MIHÇIOĞLU BİLGİ
Tez Türü ve Tarihi	:	Yüksek Lisans – Ocak 2014

KISA ÖZET

TARSUS YENİ HAMAM RESTORASYON VE YENİDEN KULLANIM PROJESİ

Çağrı ÖZTÜRK

Kültürümüzde hamam binaları, dilden edebiyata ve gündelik hayata kadar önemli bir yer tutmuştur. Tüm Türk toplulukları temizliğe önem vermiş, gittikleri her yerde hamam binalarını inşa etmişlerdir. Bu sebeple, Anadolu'nun her köşesinde, yok olmaya yüz tutmuş hamam binalarının bulunması, bunların doğru tespiti, analizi, belgelenmesi, değerlendirilmesi ve korunabilmesi sorunlarını beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma Tarsus'ta XVI. yüzyıl yapılarından olan Yeni Hamam'ı konu etmektedir. Çalışmanın amacını, yapının korunarak gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için bugünkü durumunun incelenmesi, restorasyon imkanlarının tespiti ve uygun işlev araştırması oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında Yeni Hamam'ın günümüzdeki durumu incelenmekte, tarihi araştırma ve karşılaştırmalı çalışmalar yardımıyla özgün durumu araştırılmaktadır. Elde edilen bilgilerin değerlendirilmesiyle, özgün durumunu koruyan bir restorasyon projesi ve uygun bir işlevin belirlendiği bir yeniden kullanım projesi önerilmektedir.

Yeni Hamam'ın restorasyon önerisi ve Kent Müzesi olarak işlev kazandırılmasını konu eden bu tez 5 bölümden oluşmaktadır.

Bölüm I' deki giriş bölümünde, çalışmanın amacı ve yöntemi anlatılmaktadır.

Bölüm II' de, hamam yapılarının tarihsel gelişimi anlatılmakta, hamam binalarının tasarımıyla ilgili genel bilgiler verilmekte. Türk Hamamının, kültürümüzdeki yeri ve mimari özellikleri anlatılmaktadır. Ayrıca karşılaştırmalı çalışma yapılarak bölgede bulunan 16. yüzyıla ait hamamların bazıları irdelenmektedir.

Bölüm III' de, yapının bulunduğu çevrenin tarihi ve sosyo-ekonomik gelişimi ile Yeni Hamam'ın konumu, tarihçesi ile Yeni Hamam'ın tasarım ve mimari elemanlarının özellikleri detaylı bir biçimde incelenmekte, değişim ve bozulmalar tespit edilerek günümüzdeki durumu değerlendirilmektedir.

Bölüm IV' de, Yeni Hamam'a ilişkin, mevcut durum, özgün izler, karşılaştırmalı çalışmalar ve yapının eski durumunu gösterir belgeler ışığında restitüsyon önerilerine yer verilmektedir.

Bölüm V' de, Yeni Hamam'ın mevcut durumu ve restitüsyon önerileri doğrultusunda yapıya yapılması gereken müdahalelere ilişkin restorasyon projesi ile yeniden kullanıma ilişkin olası sorunlar ve Yeni Hamam'ın potansiyel durumu irdelenerek Kent Müzesi olarak yeniden kullanımına yer verilmektedir.

Bölüm VI'da ise, tez sonucu ortaya konarak tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Tarsus, Yeni Hamam, Restorasyon, Yeniden Kullanım.

University : İstanbul Kültür University
Institute : Institute of Sciences
Department : Architecture
Programme : History of Architecture and Restoration
Supervisor : Assist.Prof.Dr. Elif MIHÇIOĞLU BİLGİ
Degree Awarded and Date : MA – January 2014

ABSTRACT

RESTORATION AND REUSE PROJECT FOR YENİ HAMAM IN TARSUS

Çağrı ÖZTÜRK

Hamams (bathhouses) are used to have an important place in Turkish culture, with reflections changing from language and culture to daily life. Turkish communities have given importance to hygiene and built many hamams in the lands they settled. Due to the fact that in almost every part of Anatolia hamams can be found that face extinction bring along the problematics of identification, analysis, documentation, assessment and protection of those buildings.

This study focuses on Yeni Hamam, which is one of the 16th century buildings in Tarsus. The purpose of the study is to analyze the present condition of the building, to assess the restoration possibilities, and to set forth an appropriate function research in order to preserve the building for future generations. In the scope of this study, the present condition of Yeni Hamam is analyzed, and its original condition is tracked down by means of comparative study and historical analysis. By evaluating the obtained results, a restoration project that retains the original condition and a reuse project that determines an appropriate function are proposed.

This thesis, which develops a restoration proposal for Yeni Hamam and its utilization as a city museum, is comprised of five sections:

In Section I, which is the introduction part, the purpose and the methods of this research are explained.

In Section II, historical development of hamams are defined and background information about the design of hamam buildings is provided. Besides, the place of hamam in Turkish culture and its architectural features are described. Furthermore, some hamams, built in the 16th century in the region are scrutinized by using comparative analysis.

In Section III, historical, social and economic development of the environment where Yeni Hamam is built, as well as the location and history of Yeni Hamam are described. Yeni Hamam's current situation is analyzed through the investigation and analysis of its design and architectural elements, changes and corruptions in detail.

In Section IV, restitution plans are developed in the light of the current situation of the building, taking the original traces, comparative studies and historical documents of Yeni Hamam into consideration.

In Section V, a restoration project depends on both the original condition and the restitution proposals, possibilities for the reuse of Yeni Hamam as a city museum are proposed, discussing the potential problems related to reuse.

In Section VI, the results of the thesis are briefly forwarded and discussed.

Keywords: Tarsus, Yeni Hamam, Restoration, Reuse.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Hamam binaları, tarih boyunca Türklere ait yerleşimlerin ana kamusal yapılarından biri olmuştur. Temel temizlik ihtiyacından ve alışkanlıklardan ötürü hamamlar, Osmanlı Dönemi boyunca, Anadolu'da geçerliliğini ve gerekliliğini korumuştur.

Özellikle 20. yüzyıldan itibaren, yaşam koşullarının ve konut mimarisinin değişmesiyle birlikte, hamamlar sosyal hayattaki eski gerekliliğinden farklı olarak, daha az tercih edilen bir seçenek haline gelmiştir. Günümüzde ise, halen işletilmeye devam edilenler dışında kalan çok sayıda hamam, ya terk edilerek kaderine bırakılmıştır ya da farklı işlevlerle kullanıma açılmışlardır. Ancak ister özgün, ister yeni ve farklı işlevinde kullanımda olsun, mal sahipleri veya yatırımcıların duyarlılığı olmadan hamamların korunabilmesi mümkün değildir. Zamanında vakfedildikleri diğer yapılara gelir getirmesi amacıyla yapılan hamamların çoğu, bugün daha çok gelir getirmesi amaçlanarak, zorlayıcı tasarım yaklaşımlarıyla değiştirilmekte ve özgün niteliklerini kaybetmektedir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bölgedeki önemli tarihi hamam yapılarından biri olan Yeni Hamam, özgün nitelikleriyle XVI.yüzyıla ait güzel bir örnektir. Bunun yanında, halen aktif olarak özgün işlevini sürdürüyor olması yapı için şanslı bir durum iken, çeşitli sebeplerle zaman içinde yapıda çeşitli değişiklikler yapılmış ve yapı bozulmalara maruz kalmıştır.

Bu tez çalışması kapsamında; bölge için döneminin önemli yapılarından biri olan Tarsus'ta Yeni Hamam'ın gelecek kuşaklara daha sağlıklı ve özgün nitelikleri

korunarak aktarılabilmesi için yapı incelenmiş ve yapı hakkında koruma önerileri getirilmiştir.

1.2 Kapsam ve Yöntem

Yeni Hamam'ın bulunduğu çevrenin genel tarihçesi ve yapının yapıldığı dönemde kent içindeki konumu ile tarihçesi araştırılmıştır.

Tez çalışmasına temel oluşturan koruma projesi ise üç aşamalıdır; "rölöve", "restitüsyon", "restorasyon ve yeniden kullanım". Çalışma kapsamında; ilk olarak yapıda alınan detaylı ölçülere dayanarak yapının rölöveleri çizilip, mevcut durumun belgelenmesi hedeflenmiştir.

Belgeleme çalışmalarına öncelikle plan, kesit ve cephe krokilerinin çizimlerinin yapılması ile başlanmış, fotoğraf çekimi ve ölçme çalışmaları ile devam edilmiştir. Üçgenleme yöntemi ve zemin üzerinde koordinat sistemi kullanılarak detaylı ölçümler alınmıştır. Ölçümlerde nivo, 5 metrelik mira, 10 ve 20 metrelik şerit metreler, çekül ve hortum terazi kullanılmıştır. Ayrıca total station ile ulaşılması zor noktalar ölçülmüştür.

± 0.00 kotu, hamamın giriş kapısının kotu olarak belirlenmiş, diğer kotlar bu noktaya göre verilmiştir. Kesitler için yapıda yatay ve sürekli bir 0.00 düzlemi oluşturularak nivo, mira ve çelik metre ile yükseklik ölçüleri alınmıştır. Kubbelerin kesitleri için total station ile ölçüm yapılmıştır. Kemer ve kubbe eğrileri çıkarılırken, üzengi ve tepe noktaları ile en az üçer adet ara noktanın koordinatları alınmış, düzeltmeler yerinde yapılmıştır.

Ardından, yapının strüktürel ve malzeme bozulmaları ile değişmişlikler ayrı iki set halinde rölöve çizimleri üzerinde analiz edilmiştir.

İkinci aşamada; yapıdaki özgün izlerden ve benzer dönem hamam yapıları baz alınarak, gerçekleştirilen karşılaştırmalı çalışma sonucu; yapının biri özgün, diğeri ara dönem olarak iki ayrı dönem için restitüsyon önerileri geliştirilmiştir.

Üçüncü aşamada; Yeni Hamam'ın korunması için gerekli restorasyon önerilerine ek olarak, yapının ve çevrenin niteliklerine uygun bulunan farklı işlev önerisini içeren yeniden kullanım projesi hazırlanmıştır.

Yapının strüktürü ve kullanılan malzemelerde gözlenen hasarlar, ayrıca müdahaleler sonucu oluşan değişmişlikler listelenerek; plan, kesit ve görünüşler üzerinde gösterilerek bozulma ve değişmişlik analiz paftaları oluşturulmuştur.

Bu ölçüm ve çizim çalışmalarına paralel olarak, kütüphanelerde ve bazı kurumların arşivlerinde yapının tarihçesi ile zaman içerisinde geçirdiği değişimlerin belirlenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Ancak restitüsyon önerisi hazırlanırken, yapıda bulunan mevcut korunmuş izler ve edinilebilen sınırlı sayıdaki eski fotoğraflar dışında yapıyla ilgili herhangi bir çizim ya da araştırma çalışması bulunmadığından, yapıdaki mevcut ipuçlarına ek olarak benzerlik gösteren dönem hamamları ile yapılan karşılaştırmalı çalışma değerlendirilmiştir.

Restitüsyon önerilerinin ardından, hamamın korunmasını ve özgün işlevi doğrultusunda faaliyete devam etmesini amaçlayan, her mekanda yapılması gereken onarım amaçlı müdahaleleri içeren bir restorasyon projesi hazırlanırken, ayrıca bir de hamamın yeniden işlevlendirilmesi durumunda ele alınacak kriterler saptanmış; yeni işlev olasılıkları değerlendirilerek projelendirilmiştir.

BÖLÜM 2

HAMAM KAVRAMI VE XVI. YÜZYIL BÖLGE HAMAMLARI

2.1 Hamam Kavramı

Tarih boyunca insanların vücut temizliği, rahatlama ve dini bir gereklilik gibi farklı amaçlarla yıkanarak, ruh ve bedenlerini temizledikleri görülmektedir. Önceleri açık havada, kutsal sayılan nehir ve ırmaklarda; daha sonraları ise kapalı mekanlarda bu işlemler yapılmıştır. Bu eylemler için özel yıkanma teknelerinden, büyük alanlara yayılan büyük halk hamamlarına kadar, değişik boyutlarda ve ayrıntılarda yıkanma mekanları tesis edilmiştir. Böylece, hamam kavramı ortaya çıkmıştır. Tarih süreci içinde hamam binalarının kullanımı ise, Eski Yunan Devri'nden başlayarak günümüze kadar gelmiştir.

2.1.1 Yunan Devri Hamamları

Eski Yunan'da hamam binalarının ne şekilde olduğu hakkında yeterince bilgi yoktur. Deniz ve derelerde spor banyolarının, temizlik için ise büyük halk hamamlarının olduğu, *Gymnasium**'larda soğuk ve sıcak hamamların varlığı bilinmektedir. Bununla ilgili olarak Eski Yunan vazoları üzerinde kadın ve erkeklerin su dökünerek yıkandıklarını gösteren örnekler olduğu gibi, evlerde de banyo tesisatının varlığını ispat eden birçok yıkanma araç ve gereci bulunduğu bilinmektedir (Aru, 1949: 12).

2.1.2 Roma Devri Hamamları

Roma Dönemi'nde, içi özel olarak ısıtılan, sıcak sulu, halka açık bir hamam mimarisi ortaya çıkmıştır. Hamamlar, bu dönemde oldukça büyük ve süslemeler açısından abartılı bir şekilde inşa edilmişlerdir (Yegül, 2006: 15).

***Gymnasium:** Antik Yunanistan'da halka açık yarışmalara katılan atletlerin beden eğitimi için düzenlenmiş, çevresinde revaklı avlular bulunan büyük binalardır. Bu mekan aynı zamanda sosyalleşme ve entellektüel uğraşlar için de kullanılırdı.

Roma hamam binalarının önünde, etrafı revaklarla çevrili, bazı spor oyunları ve güreşlerin yapıldığı 'palestra' veya 'atrium' denilen bir avlu bulunur. Ana girişten soyunma mekanı olan 'apoditerium'a girilir. Soyunma kısmından, içinde yüzülebilecek büyük havuzu bulunan, aynı zamanda soğuk su ile yıkanma mekanı olan 'frigidarium'a geçilir. Bu kısımdan sonra, ılık olan 'tepidarium' kısmı, buradan sonra da esas sıcak olan 'caldarium' kısmı gelir. Roma hamamlarında sıcak hava, 'hypocaustum' denilen bir bodrumda, tuğla ayakların arasında dolaşarak mekanları ısıttıktan sonra, duvarların içine yerleştirilen pişmiş künklerin yardımı ile dışarı atılır (Yegül, 2006: 16-22).

2.1.3 Türk Devri Hamamları

Türkler; hem vücut temizliği, hem de dinsel temizlik anlayışı gereği, geleneklerine uygun hamamlar yapmışlardır. Saray hamamları*, köşk, han ve tekke hamamları gibi, özel hamamların yanında, şehirdeki büyük külliyelerde, halk hamamları inşa etmişlerdir (Taşçıoğlu, 1998: 16). Ayrıca; Osmanlı'da hamamlar külliye geleneklerine hizmet vermesinin yanı sıra, tek yapılar olarak da yapılmıştır. Bu hamamlar; köy, kasaba veya şehir halkının faydalanması için, hemen her yerde tek veya çift hamam olarak yapılmış bağımsız vakıf binalarıdır. Bu bağlamda, hamamlar, kullanımlarına göre özel ve genel, projelendirilmelerine göre de tek ve çifte hamam olarak iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadır (Önge, 1995: 11).

Türk hamam binaları, İslam etkisinde şekillenmiş, fonksiyonları ve kurgusu İslami ölçütlere uygun düzenlenmiş yapılarıdır. İslamiyet'e göre, durgun su ile temizlenmenin uygun olmaması ve temizlenmenin akan su ile olacağı kabulü sebebiyle, Türk hamam yapılarında, Roma hamam binalarında bulunan havuzlar, banyo tekneleri, küvet gibi öğeler yer almamaktadır (Aru, 1949: 29-30). Ancak, mekan düzeni açısından, Roma hamam binaları ile Anadolu Türk hamam binalarının karşılaştırmasında; mekan sıralamasının ve ısıtma sisteminin benzer olduğu görülmektedir. İşlevin ve teknolojinin aynı kalmasından dolayı, Beylikler Dönemi'nden beri, hamam binalarının plan şemaları pek değişmeden süregelmiştir (Şehsuvaroğlu, 1952: 28-30).

*Seçkin, Nadide, 19. Yüzyıl Saray Hamamları, İ.D.M.M.A. Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1980.

Halkın ibadeti ile ilgili olarak büyük önem taşıyan bu yapılar; lüksten çok, bir ihtiyaca hizmet etmek için tasarlandıklarından, saray hamamları dışında iç mekan tasarımında aşırı süslemeler yapılmamıştır. Hamamların çoğunun dış görünüşü, sade moloz taşla yapıldığı için, diğer anıtlar kadar dikkat çekmezler. Fakat, iç mekan bağlantıları son derece gelişmiştir. Mekanlar ferah ve geniştir (Önge, 1995: 12).

2.1.3.1 Türk Hamamlarındaki Mekanların Genel Özellikleri

Türk hamamlarının iç mekan düzenlemesi; soyunmalık, aralık, ılıklik, sıcaklık ve külhan olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır.

Soyunmalık :

Bazı kaynaklarda ‘camekan’ olarak adlandırılan bu bölüm, hamama giren kişilerin soyunmaları ve dinlenmelerine yönelik bir hazırlık mekanıdır (Yılmazkaya, 2002: 21).

Boyutları açısından hamamın en büyük mekanı olan soyunmalık, duvar kenarları boyunca dinlenmeye uygun sekiler ve ortasında bir şadırvan içermektedir. Ayrıca, XVI. yüzyılda soyunmalık, duvarlarında elbise ve eşya koymaya yarayan nişler, soyunmalık sekilerinin altlarında ise ayakkabılar için kemerli küçük nişler görülmeye başlar. Bazı hamamların soyunmalığında ise, kahve ocağı ya da havluların kurutulmasına yarayan derince bir niş bulunmaktadır. Bazı örneklerde, bu mekanda ahşap dikmeler üzerine, yine soyunmaya mahsus Şirvan denilen bir galeri katına da rastlanabilir (Aru, 1949: 32-35).

Mahremiyet nedeniyle, dışa kapalı olarak inşa edilmiş Anadolu Türk hamamlarının XII-XIII. yüzyıllara ait erken örneklerinde, soyunmalığın dışarıya açılan penceresi bulunmamaktadır. Aydınlanma ihtiyacı, ya duvarların üst seviyesindeki mazgal pencerelerle ya da üst örtüde bulunan aydınlık fenerleri ile karşılanmaktadır. XV. yüzyıldan itibaren soyunmalık duvarlarına pencereler açılarak daha fazla aydınlatma sağlanmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren ise altlı üstlü iki veya üç sıra halinde düzenlenmiş pencerelere rastlanmaktadır (Taşcıoğlu, 1998: 72-74).

XIII. yüzyıla ait Anadolu Selçuklu hamamlarının bazılarında ise yazın sıcaktan, kışın soğuktan korunmak amacıyla soyunmalık girişlerinin önlerine kapalı bir giriş mekanı yapılmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren ise, estetik kaygıyla soyunmalıkların önüne kubbe ya da tonoz ile örtülü revaklar inşa edilmiştir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde, genellikle kare ya da dikdörtgen planlı olan soyunmalıklar, ahşap çatı ya da tonoz ile örtülmektedir. XIV-XV. yüzyıllardan itibaren de kare planlı kubbe ile örtülü soyunmalıklar görülmeye başlar (Önge, 1995: 22-27).

Aralık :

XI.-XV. yüzyıl Türk hamamlarının karakteristik mekânı olan 'aralık', soyunmalık ile ılıklik arasında bulunan tuvalet ve traşlık mekanlarının yer aldığı bir geçit bölümü olarak düzenlenmiştir. Üzeri tonoz ya da kubbe ile örtülüdür. Anadolu Selçuklu hamamlarının hemen hepsinde yer alan aralığın XV. yüzyılda boyutları küçülmeye başlar. XVI. yüzyıldan itibaren ortadan kalkarak, doğrudan soyunmalıktan ılıkliğa geçiş sağlanır. Aralığın ortadan kalktığı hamamlarda buhar çıkışı ve ısı kaybını önlemek amacıyla, soyunmalıktan ılıkliğa geçişi sağlayan kapının üzerine bir baca yerleştirilmiştir. Aralığın bulunduğu hamamlarda kapının üzerinde böyle bir bacanın olmaması, aralığın aynı zamanda ılıklikten soğukluğa buhar çıkışını önlemek gibi bir işlevi olduğunu göstermektedir (Önge, 1995: 22-27).

Ilıklık :

Sıcaklığa geçmeden önce vücudu ılık bir ortama alıştırmak ve dinlendirmek amacıyla kullanılan ana bölümlerden biridir. Duvar boyunca sekilerin yer aldığı bu bölümde, kurna ve kurna izine rastlanmaması, yıkanma amacıyla kullanılmadığını açıklamaktadır. Aralık mekanı olmayan hamamlarda, tuvalet ve traşlık genellikle ılıkliğa açılmaktadır (Aru, 1949: 35).

Kare planlı ve bir kubbe ile örtülü ılıklik, yaygın olarak kullanılan bir şemadır. Beylikler Dönemi'ne ait hamamlarda kare planlı ılıklik mekanı oldukça büyük boyutlarda tutulmuştur. Ilıklığın büyük tutulmasının nedeni, kışın soğuk havalarda bir soyunma mahalli gibi kullanılmasıdır ve hamam ile ilgili adetlerin (gelin hamamı, lohusa hamamı vb.) bu mekanda yapılmasıdır. Enine dikdörtgen planlı ılıklik,

Anadolu Türk hamamlarında yaygın olarak kullanılan diğerk bir Şemadır. Bu Őema, ılıkliğın bir ya da birkaç kemer ile b6l6nerek, her bir b6l6m6n birer kubbe ya da tonozla 6rt6lmesi Şeklinde oluşturulmuştur. Bu uygulama XV. y6zyıldan itibaren g6r6lmeye başlar (Taşcıoğlu, 1998: 72-74).

Sıcaklık:

Sıcaklık, genel yıkanma yeri olan ve yerden 20 cm y6kseklikte sekileri iğerem eyvanlar ile 6zel yıkanmaya y6nelik ‘halvet’ adını alan k6ęik h6crelerden oluşmaktadır. Halvetler genellikle kare planlı ve kubbe ile 6rt6l6 mekanlardır. Eyvanlar ise, 6oğunlukla bir tonozla 6rt6lmektedir. Halvet ve eyvanların duvarlarında 20 cm kadar y6ksek 70-100 cm genişliğinde mermer sekilerle 6evrilmiŐ ve bunların 6zerlerine sıcak ve soğuk su tesisatı bulunan mermer kurnalar bulunmaktadır (Aru, 1949: 35-36). Duvarlar, hamamın 6nemli veya basit oluŐuna g6re, tamamen ya da kısmen mermerle kaplanmıştır. Ayrıca, kirli sular sekiler boyunca, kenarlardaki 6zeri aÇık dereler ile hafif bir meyille ılıklıktan geğererek helaya gider (6nge, 1995: 27).

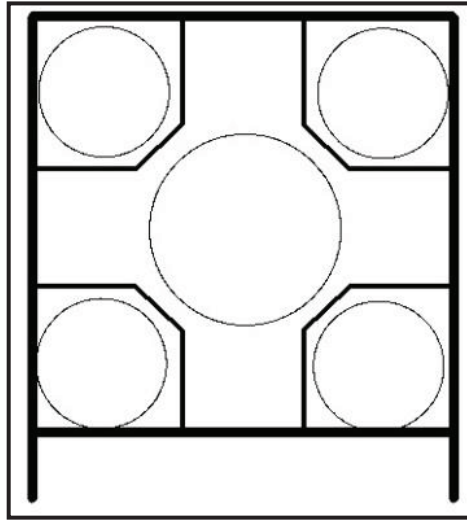
Merkezi planlı sıcaklıklarda ise, ortada genellikle bir g6bek taşı vardır. Altıgen, sekizgen gibi poligonal biçimli, yerden yaklaşık 40 cm y6kseklikteki g6bek taşı; terleme, dinlenme gibi amaÇlarla kullanılmaktadır. Bu mekan, kubbeler 6zerindeki k6ęik pencere g6zleri ile aydınlatılır. Bunlara ‘fil g6z6’ de denir. İç teshin merkezi olan k6lhana yakın olması sebebiyle, binanın en sıcak mekanıdır. K6lhandan, iğer hamam ve ılıkliğın d6Őemeleri ile duvarları arasındaki kanallara geğererek sıcak hava ve buhar bu kısımları ısıtır (Aru, 1949: 36).

Anadolu Türk hamamlarının 6ok sayıda b6l6m iğeremesi ve bu b6l6mlerin her bir hamamda farklı planlarda d6zenlenmiŐ olması genel bir hamam tipolojisine ulaŐmaya imkan vermemektedir. Ancak sıcaklık b6l6mlerinin plan tipleri dikkate alınarak bir grupta yapılabilir. Bu t6r bir 6alıŐmayı, ilk kez Prof. Dr. Semavi Eyice ger6ekleŐtirmiŐtir. S6z konusu 6alıŐmada, Osmanlı hamamları ele alınmış olmasına karŐın, bu grupta Anadolu Selçuklu ve Beylikler devri hamamları iğer de kullanılabilir. Bu 6alıŐmada hamamlar sıcaklıklarına g6re aŐađıdaki Şekilde gruptanmıŐtır;

- 1- Haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli tip
- 2- Yıldızvari sıcaklıklı tip
- 3- Kare bir sıcaklık etrafında sıralanan halvet hücreli tip
- 4- Çok kubbeli sıcaklıklı tip
- 5- Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli tip
- 6- Soğukluk, sıcaklık ve halvet eş odalar halinde olan tip. (Eyice, 1997: 415).

Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Tip

Prof. Eyice'nin 'Haçvari Dört Eyvanlı Köşe Hücreli Tip' olarak adlandırdığı bu grubun tek, iki ve üç eyvanlı varyasyonları bulunmaktadır. Merkezi bir kubbe etrafında, yatay ve dikey eksenler üzerinde sıralanan tek, iki, üç ya da dört eyvan ve köşe halvetlerden oluşan sıcaklık, hamamlarda Anadolu Selçuklu döneminden beri görülen ve en sık uygulanan plan tipidir (Eyice, 1997: 416).

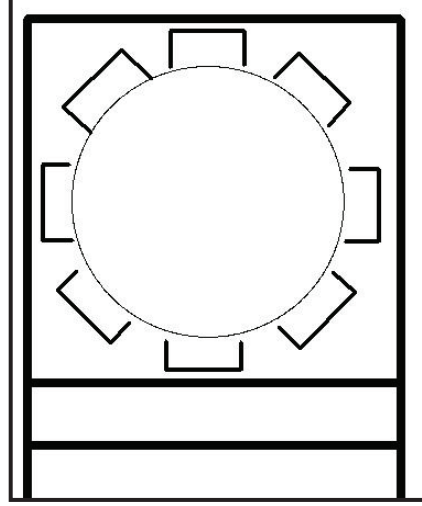

Şekil 2.1 Haçvari Dört Eyvanlı ve Köşe Hücreli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 17)

Yıldızvari Sıcaklıklı Tip

Dairesel veya çokgen bir mekan etrafında, ışınsal olarak sıralanan nişler ile bunların gerisinde veya aralarında bulunan halvetlerden oluşan bu plan tipi, Anadolu Türk hamamlarında Selçuklu döneminden beri uygulanmaktadır. XV. yüzyıldan itibaren halvetlerin yerleştirilişi açısından; yıldızvari sıcaklıklar, mekanlarında 'yatay eksendeki eyvanlar derince tutularak, iki yanına birer halvet yerleştirilen', 'girişin

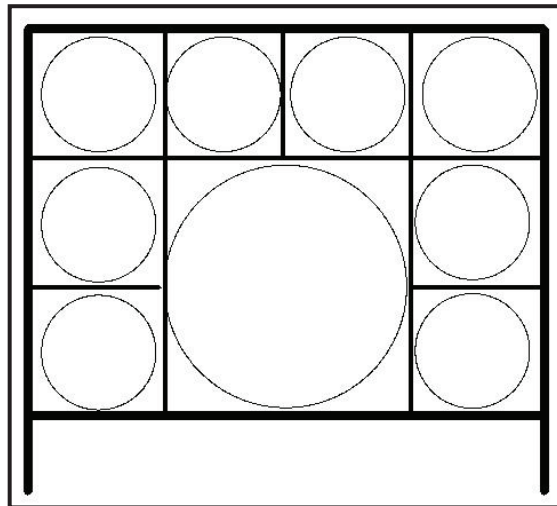
karşısında bulunan eyvan derin tutularak ve iki yanına, bu eyvana açılan kare planlı birer halvet yerleştirilen’ ve ‘eyvan ve nişlerin dönüşümlü olarak yerleştirilmiş’ olması gibi çeşitli uygulamalara gidilmiştir (Eyice, 1997: 417).

Şekil 2.2 Yıldızvari Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 17)

Kare Bir Sıcaklık Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Tip

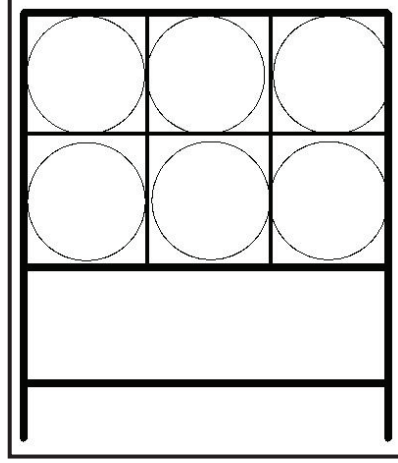
Kare planlı, kubbe ile örtülü bir sıcaklığın; bir, iki ya da üç kenarı boyunca halvetlerle çevrelendiği bu tip hamamlar Anadolu'da XIV. yüzyıldan itibaren görülmeye başlar ve XIX. yüzyıl sonuna dek uygulanır (Eyice, 1997: 418).

Şekil 2.3 Kare Bir Mekan Etrafında Sıralanan Halvet Hücreli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 18)

Çok Kubbeli Sıcaklıklı Tip

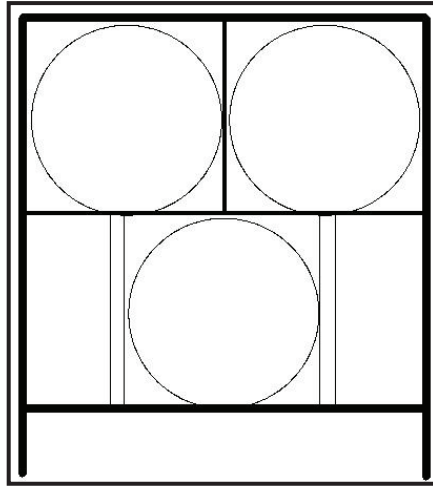
Bu plan tipinde sıcaklık mekanı kemerler ile birbirine eş büyüklükte mekanlara ayrılmış ve her birinin üzeri birer kubbe ile örtülmüştür (Eyice, 1997: 418).

Şekil 2.4 Çok Kubbeli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011, 18)

Ortası Kubbeli, Enine Sıcaklıklı ve Çifte Halvetli Tip

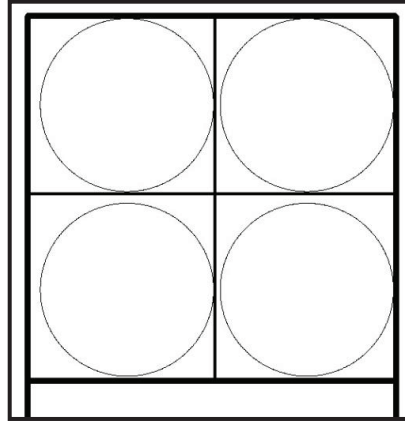
Bu plan tipinde, enine dikdörtgen planlı sıcaklık mekanı, ortada bir kubbe, iki yanda ise birer beşik ya da sivri tonozla örtülmüştür. Sıcaklığa iki adet üzeri kubbeli halvet açılmaktadır. Bazı örneklerde, halvet kapılarının bulunduğu duvarın ortasına bir niş yerleştirilmiştir. Bu tipin, daha çok XV. Yüzyılda, genellikle küçük boyutlu hamamlarda uygulandığı görülür (Eyice, 1997: 419).

Şekil 2.5 Ortası Kubbeli, Enine ve Çifte Halvetli Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 19)

Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Odalar Halinde Olan Tip

Genellikle küçük boyutlu hamamlarda veya özel hamamlarda uygulanan bu plan tipi XII-XIII. yüzyıllardan itibaren görülmeye başlar. Bu plan tipinde, ılıklik, sıcaklık ve halvetler birbirine yakın büyüklükte, kare planlı ve kubbe ile örtülü mekanlardır. Her mekan birbiri ile irtibat halindedir (Eyice, 1997: 419).

Şekil 2.6 Soğukluk, Sıcaklık ve Halvet Eş Odalar Halinde Olduğu Sıcaklık Tipi Plan Şeması (Bektaş, 2011: 19)

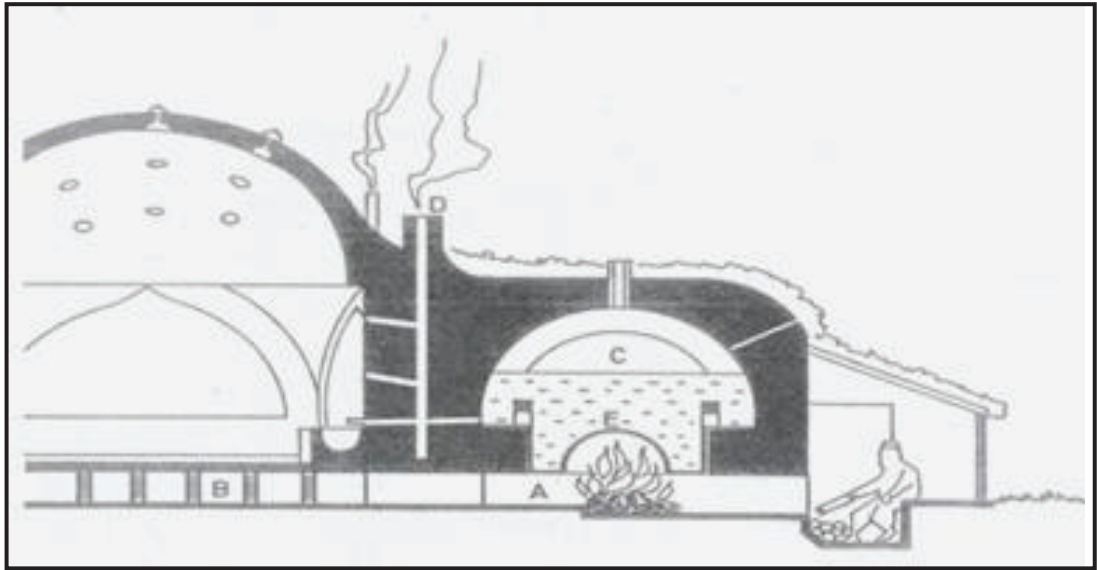
Isıtma Düzeni ve Su Hazneleri:

Eski Roma hamamlarında ısıtma düzeni, ‘hypocausten’ denilen kısımdır. Genellikle sıcaklığın gerisinde ve sıcaklık boyunca uzanan beşik tonoz ya da sivri tonozla örtülü bir bölümdür. Tonozun tepesinde, aydınlatmaya yarayan ışıklıklar bulunmaktadır (Aru, 1949: 37).

Hamamın ve suyun ısıtılması, su deposunun altında ve hamamın taban döşemelerinden alt seviyede bulunan külhanda yakılan ateş ile sağlanır. Ateş, su deposunun arka duvarının alt seviyesindeki bir kemer açıklığından yakılmaktadır. Su deposunun ortasında yer alan daire şekilli yuvaya, suyun ısınmasını sağlayan bakır bir kazan yerleştirilmiştir ve bu kazanın hemen altına gelen bölge, ateşin yandığı yerdir. Yanan ateşle birlikte ısınan kazan, depoda bulunan suyu ısıtmaya başlar. Isınan su yukarıya doğru çıkarken, soğuk su dibe iner (Aru, 1949: 39-40). Böylelikle depodaki suyun tümü ısıtılmış olur. Soğuk ve sıcak suyun hamamın çeşitli yerlerine ulaştırılması; duvarlar içindeki yatay boşluklara kireç harcı ile yerleştirilmiş, pişmiş

topraktan yapılmış künklerle sağlanır. Künklerle taşınan su, duvarlarda yer alan musluklar aracılığıyla kurnalara dökülmektedir (Bektaş, 2011: 24).

Yanan ateş, aynı zamanda suyu ısıttığı gibi, alev ve dumanlarında Roma hamamlarında olduğu gibi hamam döşemelerinin altında dolaşması sağlanır. Böylelikle döşeme taşlarını ısıtır ve yanlardaki duvar içinde bırakılmış tüteklik denilen bacalardan geçerek, kubbelerin arasından dışarı atılır. Hamam döşemeleri, 0,70–1,50 metre yükseklikte ve 0,40-0,50 m² alana sahip ayaklar üzerine oturtulmuştur. Mermer levhalar, bu ayaklar üzerine oturan kemerlere dayanırlar ve bu suretle sıcak hava mermerle doğrudan doğruya temas etmez. Hamamların harareti, genellikle termometresiz olarak ayarlanır. Sıcaklık kısmının ısısı, 30-40 °C derece arasında değişebilir. Külhan yanındaki halvetlerin ısısı 40 °C dereceyi geçerken, ılıklığın ısısı ise 20–30 °C derece arasındadır (Aru, 1949: 38-40).

Şekil 2.7 Külhan Şeması (A. Ateşlik, B. Cehennemlik, C. Su Haznesi, D. Tüteklik, E. Bakır Kazan) (Aru, 1949: 41)

Bazı hamamlarda soğuk ve sıcak su depoları, ayrı olarak yer almaktadır. Sıcaklıktaki eyvan ya da halvetlerden birinin su deposu ile ortak olan duvarında, su deposuna açılan bir pencere vardır. Bu pencere, su seviyesini kontrol etmek ve su deposunun tamiratı sırasında geçiş için kullanılır. Bütün bu su tesisatı, hamamın büyüklüğü ve hacmi oranında büyütülür veya küçültülür. Özellikle, külhanın zemin kotu, küçük hamamlarda cehennemlik seviyesindedir (Önge, 1988: 407). Genel hamamlarda ise, külhandaki ocak ağızları, su deposu duvarında sivri kemerli, derince bir niş içerisine

alınmıştır. Ocak kapağı açıldığında, ateşin külhancıyı yakmaması için düşünülmüş bir baca yapılmış ve iyi çekmesi için sıcaklık kubbelerinin üst seviyesine kadar yükseltilmiştir (Önge, 1995: 41-45).

Aydınlatma Sistemi :

Hamamlar fonksiyonları gereği dışa kapalı yapılardır. Mekanların gündüz aydınlatılmaları genellikle üst örtüde yer alan ışıklıklar aracılığıyla sağlanır. Hamamların gece veya günün erken saatlerinde kullanımı halinde ise, mum ve kandil gibi suni araçlardan yararlanılır (Önge, 1988: 410).

Soyunmalık mekanının aydınlatılması; üst örtünün ortasında bulunan, genellikle altıgen veya sekizgen biçimli aydınlatma fenerleri ile sağlanır. Ahşap çatı ile örtülü soyunmalıklarda fenerin her bir yüzeyinde birer camlı pencere bulunmaktadır. Fenerin üzeri ise piramidal bir çatı ile örtülüdür. XV. yüzyıldan itibaren hamamların soyunmalıklarında ve kubbe kasnakları üzerinde pencereler açılmaya başlandığı görülür. Böylelikle soyunmalığa daha fazla ışık girmesi sağlanmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren ise pencereler iki ya da üç katlı olarak düzenlenmiştir (Önge, 1988: 411-415).

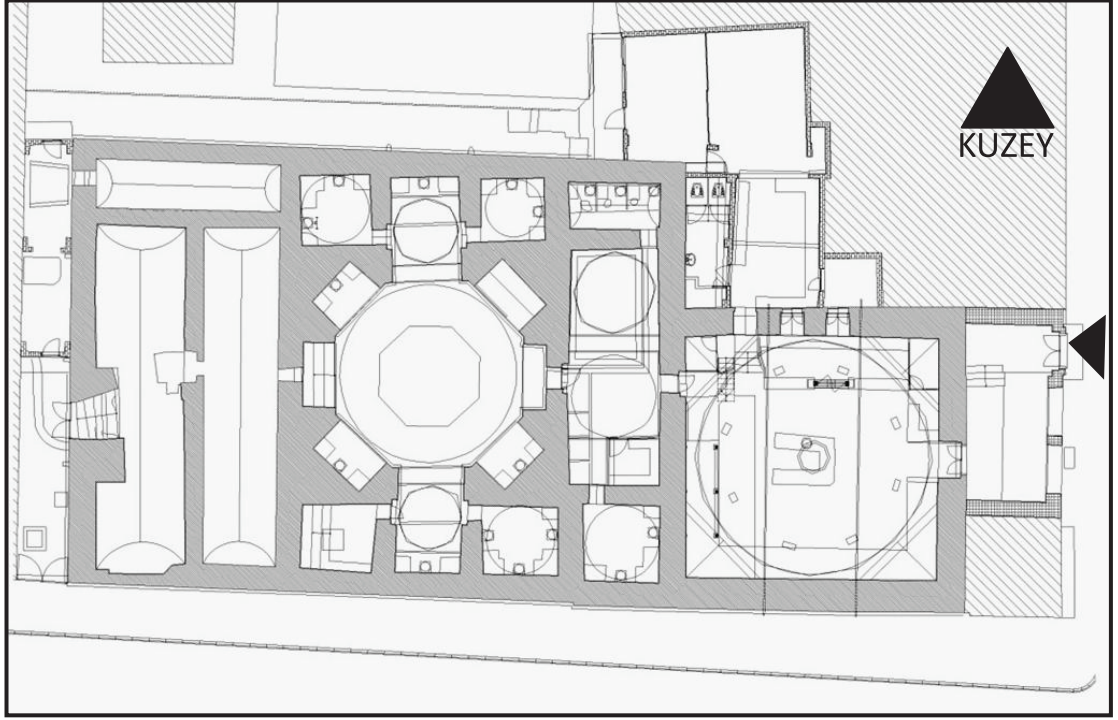
Hamamların soyunmalık dışındaki diğer bölümleri, kubbe veya tonozlar üzerine açılmış dairesel ya da poligonal biçimli ışıklıklar ile aydınlatılmıştır. Dışarıya doğru daralan bu ışıklıklar, dıştan 'fil gözü' adı verilen cam fanuslarla kapatılmıştır. XV. Yüzyıldan itibaren altıgen, dörtgen ve yıldız şekillerinin yanı sıra; üçlü yuvarlak ve dilimli rozet biçimli değişik dekoratif şekillerde düzenlenen ışıklıklar hamamların iç dekorasyonuna hareketlilik getirmiştir (Aru, 1949: 37-38).

2.2 XVI. Yüzyılda Bölgedeki Diğer Dört Hamam

Bu bölümde bölge içerisinde benzer özelliklere sahip olan ve mekansal kurgusunu kaybetmemiş hamamlardan dört tanesine yer verilmiştir. Mestanzade Hamamı, Adana Yeni Hamam ve Irmak Hamamı Adana il sınırları içinde yer alırken, Şahmeran Hamamı Tarsus'da, Yeni Hamam'a yakın bir konumda yer almaktadır.

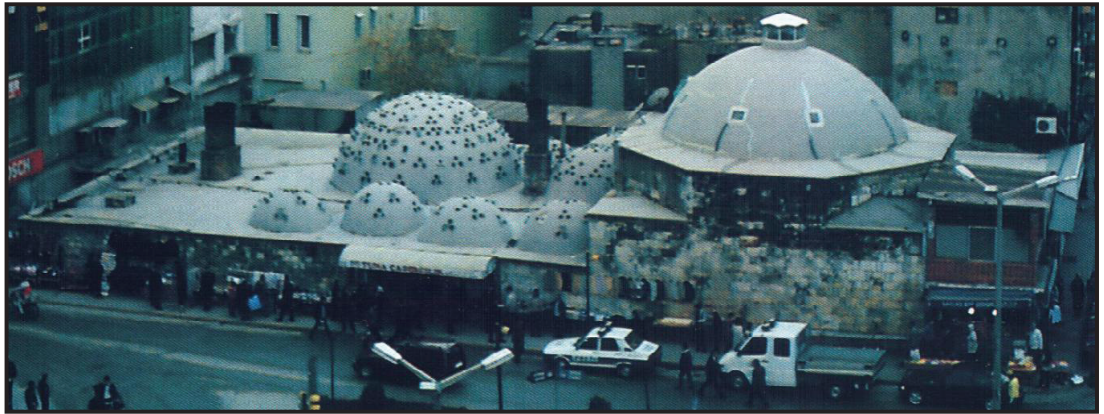
2.2.1 Mestanzade Hamamı

Yapı, Küçük Saat Meydanı'nın kuzeybatısında, Pazarlar Caddesi'nin girişi üzerinde yer almaktadır. 1682'de Ramazanoğulları'ndan Mestanzade Hacı Mahmut Ağa, Mestanzade Cami'nin bir vakfı olarak yaptırmıştır (Adana Kültür Envanteri, 2006: 90).

Şekil 2.8 Mestanzade Hamamı Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)

Yapı, büyük bir tek fonksiyonlu hamamdır. Hamamın plan şeması, bölgenin diğer hamamlarında görülen şemaya uygun olarak yapılmıştır.

Şekil 2.9 Mestanzade Hamamı Dış Görünümü (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)

Hamamın girişı, kuzey cephesindedir. Hamamın kuzey cephesi, tamamen muhdes eklerle kapatılmış olup, bu ekler nedeniyle, hamam neredeyse hiç algılanamamaktadır. Bu muhdes giriş ekinden, hamamın soyunmalık kısmına ulaşılır. Soyunmalık bölümü, kare planlı olup üzerine tromp geçişli sekizgen kasnağa oturan bir kubbe örtülmüştür. Bu kubbenin üzerinde, sonradan açılmış olan sekiz adet aydınlatma penceresi bulunur. Kubbenin ortasında sekizgen planlı metal ve camdan bir fener bulunmaktadır. Ayrıca, güney-batı yönünden ahşap bir merdiven ile ahşap ve camdan yapılmış soyunmalık bölümlerine çıkılmaktadır.

Soyunmalık bölümünün batı cephesinde; demir parmaklıklı, basık kemerli ahşap ve cam malzemedan yapılmış iki adet pencere bulunmaktadır. Yine bu kısımda, üç basamaklı mermer bir merdivenle sonradan yapılmış tuvalet ve diğer muhdes eklere geçişı sağlayan basık kemerli bir kapı bulunur. Bu bölümün batı cephesinde ise ahşaptan yapılmış elbise dolapları bulunmaktadır. Soyunmalık bölümünden ılıkılık bölümüne iki basamaklı mermer merdivenden inilerek ulaşılır. Ilıklık bölümü dikdörtgen planlı olup, üst örtüsü iki kubbe ve sivri kemerli bir tonoz ile örtülüdür. Bu bölümün sağında, sonradan mermerden yapılmış olan bir havuz bulunur. Sol tarafında ise, mermerden yapılmış olan buhar odası yer alır. Ilıklık bölümünün güney duvarına üç tane duş bölümü eklenmiştir. Ilıklık bölümünün doğu duvarından basık kemerli bir kapı ile ayrı bir odaya geçilmektedir. Bu oda kare planlı olup, üzeri kubbe ile örtülüdür. Bu bölümün içinde iki adet mermerden yapılmış kurna ve sekiler bulunmaktadır. Ilıklık bölümünün batı duvarından basık kemerli bir kapı ile traşlık bölümüne geçilir. Bu bölümün üzeri basık kemerli tonoz ile örtülü olup, tonozu açılmış olan üç adet ılıkılık ile mekân aydınlatılır. Traşlık bölümünde mermerden yapılmış üç adet kurna ve sekiler bulunur.

Ilıklık bölümünden, sıcaklık bölümüne gösterişli bir kapı ile geçilir. Sıcaklık bölümünün üzeri, merkezi bir kubbe ile örtülüdür. Sıcaklık bölümünün etrafında sekiz adet eyvan bulunmaktadır. Batı ve doğudaki eyvanların her birinin üzeri kubbe ile örtülüdür ve içlerinde mermerden yapılmış kurna ve sekiler yer alır. Batı ve doğu eyvanlarının kuzey ve güney duvarlarından sivri kemerli birer kapı ile halvetlere geçilmektedir. Halvet mekanlarının üzeri kubbe ile örtülü ve eyvanlardaki gibi mermerden yapılmış kurnalar ve sekiler bulunur. Ayrıca, sıcaklık bölümünün ortasında sekizgen formda mermerden yapılmış göbek taşı bulunur.

Sıcaklıktan sonra külhan bölümü yer almaktadır. Külhan kısmına hamamın güney cephesinden ulaşılır. Bu bölümün üzeri, tonoz ile örtülüdür. Hamamın güney duvarına bitişik olarak briket ve betonarmeden muhdes ekler yapılmıştır.

Şekil 2.10 Mestanzade Hamamı Sıcaklık Bölümü (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 2.11 Mestanzade Hamamı Sıcaklık Bölümü (Sağda) (Öztürk, 2012)

Hamamın tüm cepheleri kesme taş malzemedен yapılmış olup, sadece güney-doğu köşesinde tuğla örgü dokusu görülmektedir. Hamamın güney, batı ve doğu cephesinde üçer adet taş çörten bulunur. Hamamın doğu, batı ve güney cephelerinde kesme taş yüzeylerine çimento harçlı sıva ile derz dolgusu yapılmıştır. Hamamın tüm üst örtüsü yerinde dökme mozaik malzeme ile kaplanmıştır. Halen özel şahıslar tarafından işletilen hamam işlevini korumaktadır.

Şekil 2.12 Mestanzade Hamamı Dış Görünüm (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 2.13 Mestanzade Hamamının Silüetini Bozan Muhdes Ekler (Sağda) (Öztürk, 2012)

2.2.2 Adana Yeni Hamam

Kent merkezine yakın bir konumda bulunan Yeni Hamam, geleneksel Adana kent dokusunun çevrelediği bir alanda, Sarı Yakup Mahallesi 86. Sokakta yer almaktadır. Hamamın çevresinde Adana geleneksel kent dokusunun bazı örnekleri halen izlenebilmektedir. Hamam bu dokunun içinde ortada yer alır. Hamam; Musabalı Mustafa Bey tarafından, Hicri 1133 (Miladi 1720) tarihinde yaptırılmıştır (Adana Kültür Envanteri, 2006: 100).

Şekil 2.14 Yeni Hamamın Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)

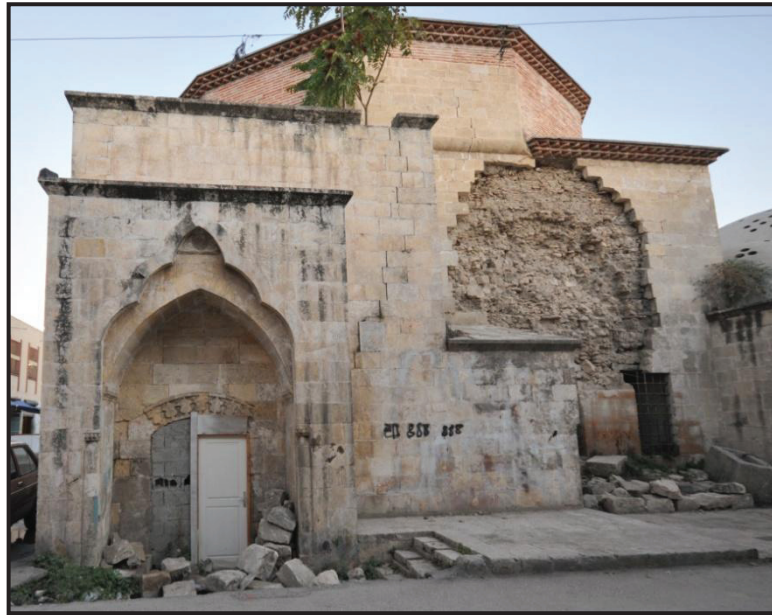
Kuzey-güney yönünde sıralanan soyunmalık, ılık, sıcak ve küllhan kısımlarından meydana gelen hamam, plan şeması olarak bölgenin diğer hamamlarında görülen şemaya uygun olarak yapılmıştır.

Hamama, batı cephesindeki taç kapı ile bir ön mekandan geçilerek girilmektedir. Hem ısı kaybını, hem de içerinin görünmesini engellemek için yapılmış olan bu ön mekan, beşik tonozla örtülmüştür. Ön mekandan sonra ulaşılan soyunmalık bölümü, kare planlıdır ve sekizgen kasnaklı bir kubbe ile örtülüdür. Ortasında bir aydınlık feneri bulunan kubbenin kasnağında pencere mevcut değildir. Yapı, ışığı, batı tarafta ikisi doğrudan sokağa, biri giriş üzerindeki kurutmalık mekanına açılan üç pencereden almaktadır. Soyunmalık bölümünün duvar yüzeyleri boyunca yerleştirilmiş sedirler bulunmaktadır ve bunlar yer yer tahrip olmuştur. Soyunmalık

kısımında, halen yıkılmış durumda olup, yapıya sonradan ilave edilmiş betonarme kolonlar ve taş duvar üzerindeki izlerinden algılanabilen yine betonarme döşemeli bir asma kat izi ve kalıntıları göze çarpmaktadır.

Şekil 2.15 Yeni Hamamın Dış Görünümü (Öztürk, 2012)

Şekil 2.16 Yeni Hamamın Giriş Cehesi (Öztürk, 2012)

Soyunmalığın güney duvarından k basık kemerli bir kapıyla ılıkliğa ulaşılır. Dar bir dikdörtgen Şeklinde, doğu-batı yönünde uzanan ılıkliğın iki ucunda birer oda bulunmaktadır. Bunlardan batıdaki, hela olarak kullanılmakta iken, diğeri traşlık olarak kullanılmaktadır. Ilıklık beş adet pandantifli kubbe ile örtülmüştür. Bunlardan , orta bölümde birbirlerinden kemerlerle ayrılmış olup, diğer ikisi traşlık ve helanın üst örtülerini oluşturmaktadır. Ilıklığın içerisi, kubbe üzerine belirli bir düzenle yerleştirilmiş fil gözleri ile aydınlatılmaktadır.

Şekil 2.17 Yeni Hamamın Sıcaklık Bölümü (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)

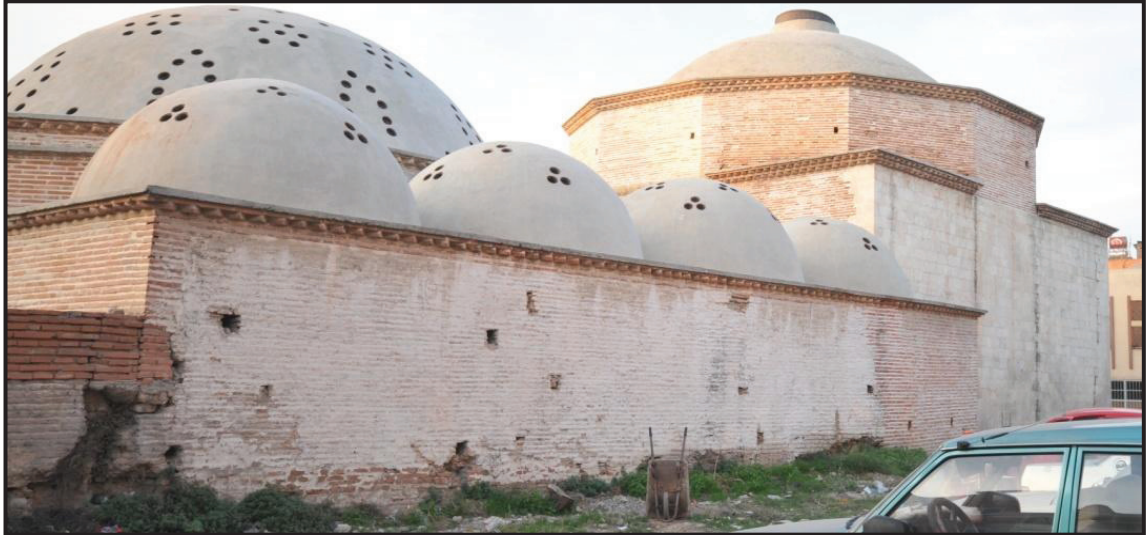

Şekil 2.18 Yeni Hamamın Sıcaklık Bölümü (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)

Sıcaklık kısmı ise; sekizgen bir meydan etrafında toplanan sekiz eyvan ile derin tutulmuş olan doğu batı eyvanlarının ön kısımlarından girilen, karşılıklı ikişerden dört adet köşe halvetinden oluşmaktadır. Sıcaklığın merkezi ile derin eyvanlar ve bunlarla bağlantılı köşe halvetleri, kubbe ile örtülmüşken, diğer eyvanlar beşik tonozla örtülmüştür. Bu büyük eyvanlarda kurnaların mevcut olduğu görülmektedir. Sıcaklığın ortasında, sekizgen planlı göbek taşı bulunur. Sıcaklığın içerisi kubbe üzerine belirli bir düzenle yerleştirilmiş fil gözleri ile aydınlatılmaktadır.

Hamamın su deposu ve külhan kısmı bugün çok harap vaziyettedir. Tuğla örgülü ve boyuna beşik tonozlu olarak inşa edilen su deposu ve külhan kısımları, yapının en hasarlı bölümleridir. Özellikle, külhan kısmının tuğla örgü tonozu, neredeyse tamamen çökmüş durumdadır.

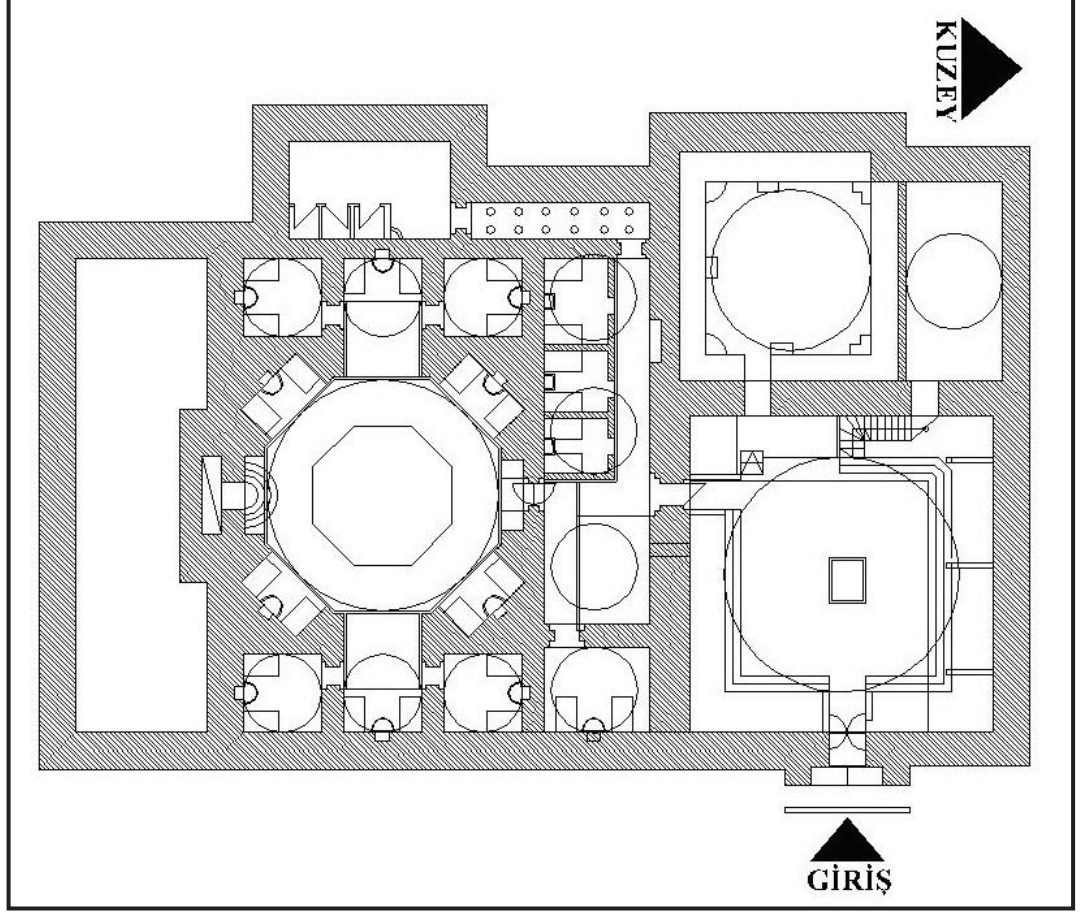
Yapının cepheleri günümüzde bütünüyle algılanabilmektedir. Batı cephesi ile kuzey cephesi, doğrudan sokaklara bakı verirken, güney ve doğu cepheleri bitişiğindeki boş arsalarla bakar. Yapının güneydeki külhan cephesi tamamen tahrip olmuştur. Beden duvarları kesme taştan yapılmış olan hamamın kubbe ve tonozlarında tuğlaya da yer verilmiştir. Kubbeler ve tonozlar bugün çimento harçla sıvalıdır.

Şekil 2.19 Yeni Hamamın Batı Cephesi (Öztürk, 2012)

2.2.3 Irmak Hamamı

Adana Hükümet Konağı yakınındaki Irmak Hamamı, Ramazanoğlu Halil Bey 1494 yılında eski bir Roma hamamı temelleri üzerine yaptırmıştır (Çam, 2010: 220)

Şekil 2.20 Irmak Hamamı Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)

Soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık ve külhan kısımlarından meydana gelen hamam, plan şeması olarak, bölgenin diğer hamamlarında görülen şemaya uygun olarak yapılmıştır. Hamama giriş, doğu cephesindeki kapıdan sağlanmaktadır. Girişten sonra hemen soyunmalık bölümüne ulaşılmaktadır ve soyunmalık bölümü kare planlı olup, üzerini tromp geçişli sekizgen kasağa oturan bir kubbe örtmektedir. Kubbenin ortasında, sekizgen planlı metal ve camdan bir fener bulunmaktadır. Kubbenin kasağında, pencere mevcut değildir. Soyunmalık bölümünün duvar yüzeyleri boyunca yerleştirilmiş sedirler bulunmaktadır. Bu mekanın batı bölümünden, ahşap bir merdivenle, ahşaptan yapılmış soyunma bölümlerine çıkılmaktadır. Ayrıca, bu bölümün batı tarafında, kubbelerle örtülü iki ayrı mekan daha bulunmaktadır. Bunlardan güneyde kalanı kare formlu daha büyük ve soyunma alanı olarak

kullanılırken, kuzey tarafında kalan dar dikdörtgen formlu ve daha küçük olanı depo olarak kullanılmaktadır.

Şekil 2.21 Irmak Hamamı Mevcut Durum (Öztürk, 2012)

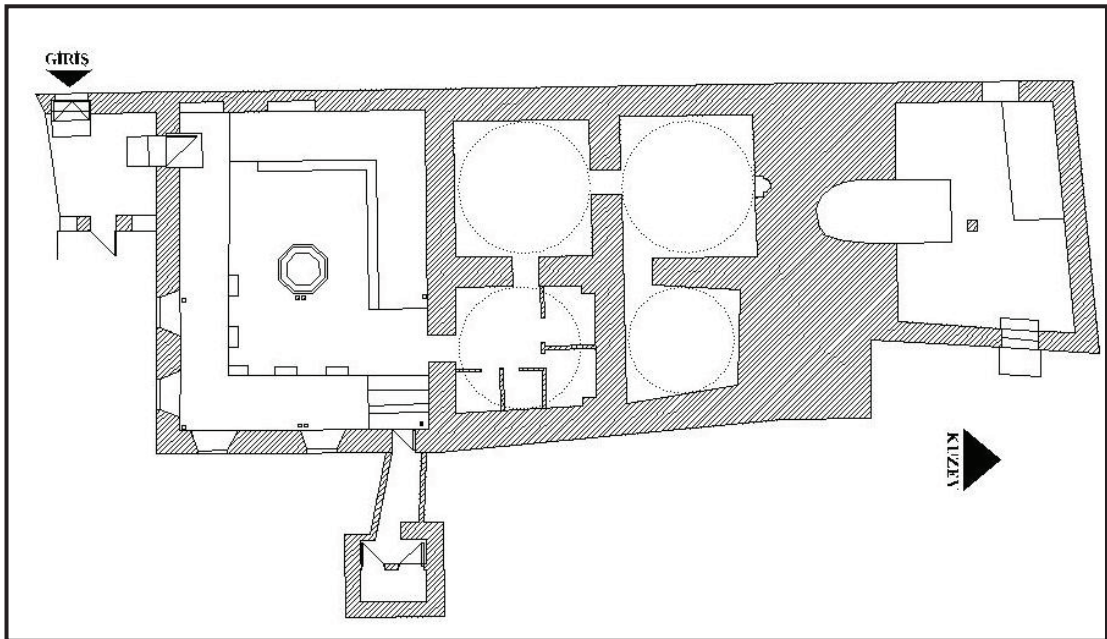
Soyunmalık bölümünün güney duvarında bulunan bir kapı ile ılıklik bölümüne ulaşılır. Dar bir dikdörtgen şeklinde doğu-batı yönünde uzanan ılıkliğin iki ucunda birer oda bulunmaktadır. Bunlardan batıdaki hela olarak kullanılmakta iken, diğeri traşlık olarak kullanılmaktadır. Ilıklik, dört adet kubbe ile örtülmüştür. Bunlardan üçü; orta bölümde birbirlerinden kemerlerle ayrılmış olup, diğeri traşliğin üst örtüsünü oluşturmaktadır. Ilıkliğin içerisi kubbe üzerine belirli bir düzenle yerleştirilmiş fil gözleri ile aydınlatılmaktadır. Ilıklik bölümünün doğu duvarında yer alan bir kapı ile traşlık mekanına geçilmektedir. Traşlık, kare planlı olup, üzeri kubbe ile örtülüdür. Bu bölümün içinde bir adet mermerden yapılmış kurna ve sekiler bulunmaktadır. Ilıklik bölümünün batı duvarından ise, bir kapı ile hela bölümüne geçilir. Bu mekan, kuzey-güney yönünde uzanan dar bir dikdörtgen şeklinde, üzeri tonoz ile örtülü olan bir koridor ve bu koridorun devamında, daha geniş bir dikdörtgen ve üzeri tonoz ile örtülü olan hela bölümünden oluşmaktadır. Bu mekan, tonozla açılmış olan ışıklıklar ile aydınlatılır. Ayrıca, ılıklik bölümünün güney duvarına sonradan üç tane duş bölümü eklenmiştir.

Ilıklik bölümünün güney duvarında bulunan bir kapıdan sıcaklik bölümüne geçilir. Sıcaklik kısmı ise; sekizgen bir meydan etrafında toplanan sekiz eyvan ile derin

tutulmuş olan doğu ve batı eyvanlarının kuzey ve güney taraflarından girilen karşılıklı ikişerden dört adet köşe halvetinden oluşmaktadır. Sıcaklığın merkezi ile derin eyvanlar ve bunlarla bağlantılı köşe halvetleri kubbe ile örtülmüşken, diğer eyvanlar beşik tonozla örtülmüştür. Bu eyvanlarda ve halvetlerde mermer sekiler ve kurnalar bulunmaktadır. Sıcaklık bölümünün ortasında sekizgen formda mermerden yapılmış göbek taşı bulunur. Sıcaklık mekanı kubbe üzerine belirli bir düzenle yerleştirilmiş fil gözleri ile aydınlatılmaktadır. Ayrıca güneydeki eyvandan su deposuna açılan bir pencere görülmektedir. Külhan ve su deposunun bulunduğu bölüm ise hamamın güneyinde dar bir dikdörtgen formdadır.

Hamamın, doğu ve batı cepheleri doğrudan sokağa bakarken, kuzey ve güney cephelerine bitişik nizamda yapılar yer almaktadır. Ana duvarları kesme taştan yapılmış olan hamamın kubbe ve tonozlarında tuğlaya da yer verilmiştir. Soyunmalık kubbesi kiremit kaplı iken, diğer kubbeler ve tonozlar bugün çimento harçla sıvalıdır. Genel hatlarıyla (37,50 x 30,50 metre ölçüsünde) dikdörtgen bir plâna sahip bulunan bu hamam, dış görünüşü bakımında klasik hamam mimarisi örneklerimiz arasında yer almaktadır. Halen özel şahıslar tarafından işletilen hamam işlevini korumaktadır.

2.2.4 Şahmeran Hamamı

Şekil 2.22 Şahmeran Hamamı Planı (Adana Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2012)

Mersin İli'nin Tarsus İlçesi'nde, Kızıl Murat Mahallesi'nde bulunan hamam günümüzde kullanımını sürdürmektedir. Yapının ne zaman yaptırıldığı bilinmemektedir. Ancak Ramazanoğulları Dönemi'nde, 1651 yılından önceki bir tarihte yapılmış olduğu düşünülmektedir (Tanrıverdi, 2006: 132).

Şekil 2.23 Şahmeran Hamamı Dış Görünümü (Öztürk, 2012)

Şekil 2.24 Şahmeran Hamamı Dış Görünümü (Öztürk, 2012)

Tek hamam olarak, kuzey-güney doğrultuda yamuk dikdörtgen bir alanı kaplayan yapı; ılıklik, sıcaklık ve halvetin eş odalar halinde olduğu plan tipinde inşa edilmiştir.

Güneyden başlayarak; giriş, soyunmalık, ılıklik, sıcaklık bölümüne ait üç adet halvet hücresi, su deposu ve külhan olarak sıralanmaktadır.

Yol kotunun bir hayli altında kalan yapıya, batı cephesinin güney köşesine açılan merdivenli bir ön bölümden girilmektedir. Giriş yol kotunun altında kaldığı için merdivenlerle sağlanmaktadır. Girişin kuzey duvarına açılan kapıyla, kareye yakın dikdörtgen planlı soyunmalık mekanına girilmektedir. İçten ahşap tavan, dıştan kırma çatıyla kapatılan bu bölüme, asma kat ve soyunma odaları eklenmiştir. Soyunma odalarına ahşap merdivenlerle çıkış sağlanmaktadır. Dört yönde soyunma kabinleri bulunmaktadır. Güney, batı ve doğu cephelere dörder adet, batı cephesine bir adet dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Alt seviyede ise; doğu cephesine iki adet, güney cephesine iki adet mazgal pencere açılmıştır. Soyunmalık bölümünün ortasında sekizgen bir şadırvan bulunmaktadır.

Şekil 2.25 Hamamın Soyunmalık Bölümü (Öztürk, 2012)

Soyunmalığın kuzey cephesinin doğu ucuna açılan düz lentolu kapıdan, ılıklik bölümüne geçilmektedir. Bu bölümün üzeri pandantiflerle geçilen kubbeye kapatılmıştır. Mekanı aydınlatmak için kubbeye fil gözü denilen ışık gözleri açılmıştır. Ilıklığın doğu cephesinde açılan yuvarlak kemerli bir kapıdan hela bölümüne geçilmektedir. Kare plana sahip helalara dar bir koridordan geçilerek girilmektedir.

Ilıklığın batı cephesine açılan bir diğer kapıdan ise, halvet odalarına geçiş sağlanmaktadır. Birbirine yakın büyüklükte eş mekanlar olarak düzenlenen halvet odalarına birbirinin içinden geçilerek girilmektedir. Bu halvet odalarının üstleri, trompla geçilen kubbeyle kapatılmıştır ve kubbelerin üzerine mekanı aydınlatmak için ışık gözleri yerleştirilmiştir. 58 cm genişliğindeki sekiler üzerinde, altı adet kurna bulunmaktadır. Kurnalar, mermer ve bezemesizdir. Duvarlar boyunca sekiler yer almaktadır ve bu sekilerin üzerinde mermer kurnalar bulunmaktadır. Kuzeybatıda bulunan halvet hücresinin kuzeyine açılan küçük bir pencere, su deposu ile irtibatı sağlamaktadır. Sıcaklığın kuzeyinde, su deposu ve külhan bölümleri bulunmaktadır. Bu bölümler, düz damla örtülmüştür. Külhan, akaryakıtla çalışacak şekilde düzenlenmiştir. Yapının beden duvarlarında ise düzgün kesme taş kullanılmış, kubbeler tamamen sıvanmıştır.

BÖLÜM 3

TARSUS VE YENİ HAMAM'IN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1 Tarsus'un Coğrafi Konumu

Şekil 3.1 Mersin İli Haritası (<http://tr.wikipedia.org>: 15.09.2013)

Kentin yaşamını etkileyen en önemli koşullardan biri, o kentin kurulduğu yer ve çevresidir. Anadolu'da geçmişi tarihin ilk çağların başlangıcına kadar ulaşan birçok kent vardır. Tarsus, bu kentlerin arasında hem adıyla, hem de kurulduğu ve geliştiği yeriyle günümüze kadar ulaşan en önemlilerindedir.

Tarsus, Akdeniz Bölgesi'nin Çukurova bölümünün batısında 36° - 37° kuzey enlemleri ile 34° – 35 ° doğu boylamları arasında yer alır. Şehir, Tarsus Çayı'nın oluşturduğu alüvyonlu oldukça düz bir ovanın ortasındadır.

Günümüzde, doğu kısmını Tarsus ilçesinin oluşturduğu Mersin İli'nin doğusunda Adana, batısında Mersin, güneyinde Akdeniz ve kuzeyinde Niğde İli bulunmaktadır. Orta Anadolu'ya Gülek Geçidi ile bağlanan ve Toroslar'ın güney eteklerinde bulunan Tarsus, Seyhan Nehri ve Berdan ya da Tarsus Çayı'nın arasında kalan Tarsus Ovası ile Tarsus Çayı'nın batısında kalan Berdan Ovası'ndan oluşmaktadır.

3.2 Tarsus'un Tarihsel, Sosyal ve Ekonomik Gelişimi

Tarsus, doğal özelliklerinin sağlamış olduğu olanaklar nedeniyle insanlık kültür tarihinin başlangıcından itibaren var olan bir merkezdir. Zamanla bu uygun konumu yüzünden kent, çeşitli yörelerden gelen insanların yerleştiği bir odak haline gelmiştir (Zoroğlu, 1995: 13).

Yapılan çalışmalarda kentin Neolitik dönemlerden beri süregeldiği kanıtlanmıştır. Ayrıca; Hititler, Asurlar, Persler, Makedonyalılar (Helenistik Dönem), Bizanslılar, Emeviler ve Osmanlılar bu kenti her zaman dönemin modern ve önemli metropollerinden biri olarak kullanmışlardır (Güllü, 1987: 15-18). Ayrıca her uygarlık kente mimari olarak kendi kültüründen eserler vermiştir. Özellikle, Helenistik Dönem'de bölgenin metropolü konumunda olan bu kente özel bir önem verilmiş ve kent yüksek bir sanat ve kültür seviyesine ulaştırılmıştır. Aynı zamanda mimari uygulamalara hız verilmiş ve kent çağının en modern kentlerinden biri haline gelmiştir (Zoroğlu, 1995: 19-21). Bu dönemden sonra da kente yerleşen her uygarlık, bu oluşuma katkıda bulunmuştur.

Helenistik Dönem'de Tarsus'taki mimari ve diğer sanat kollarındaki gelişmenin sosyal yaşamı da etkilediği, özellikle fikir yaşamı bakımından kentin çok yüksek bir düzeye ulaştığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, dönemin en önemli düşünürlerinin Tarsus'ta okullarının olduğu bilinmektedir (Ener, 1986: 61).

Yukarıda belirtildiği gibi, çağlar boyunca sürekli başka uygarlıkların hakimiyetinde bulunan kent; 1375 yılında Ramazanoğulları Beyliği'nin yönetimindedir ve son olarak, 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılır (Güllü, 1987: 28-54).

Tarsus, Osmanlılar zamanında Çukurova'nın ticaret, sanayi ve kültür açısından önemli kentleri arasında yer alır. XIX. yüzyılın sonlarında Tarsus'ta 19 medrese bulunduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak Tarsus'ta Antik Çağ'da kurulmuş olan bilimsel egemenliğin Ortaçağ'da ve Osmanlılar zamanında sürdüğü anlaşılmaktadır. Ancak bu medreselerden sadece bir tanesi günümüze sağlam olarak ulaşmıştır (Zoroğlu, 1995: 27-28).

M.Ö. 5000 yılına dayanan tarihinde görkemli dönemler yaşayan, çeşitli uygarlıklara kent merkezliği yapan, doğulu kervanların uğrak yeri ve ticaret merkezi olan Tarsus, bu ticari özelliğini her dönemde korunmuştur. Bereketli topraklara sahip olan Çukurova'da her türlü ziraatın yapılması ve sanayinin ham maddesi olan ürünlerin bolluğu, bu bölgede sanayinin gelişmesinde en önemli etken olmuştur (Aytar, 2006: 33–34). Tarsus'ta XI. ve XIV. yüzyıllarda çeşitli ülkelerin tüccarları anlaşmalar yaparak ticaret kolonileri kurmuşlardır. Bu özelliğiyle Tarsus kozmopolit bir kent haline gelmiştir. Farklı kültürlerin bir araya geldiği sosyal bir yapı oluşmuştur. Aynı şekilde Osmanlı döneminde de özellikle XVI. yüzyıldan sonra yabancı tüccarların Osmanlı limanlarında ticaret yapma özgürlüğü kazanmasıyla Tarsus ticari önemini devam ettirmiştir (Bilgili, 2001: 87-88). XIX. yüzyılın ortalarına kadar kent bir ticaret limanı olarak ön plana çıkmıştır. Tarsus limanı her dönemde doğu ile batı arasında bir geçiş noktası olmuştur (Aytar, 2006: 33–34). Bu da Tarsus'un önemli bir kenti olma özelliğini her dönemde koruduğunu ve canlı bir ticaret yaşamı olduğunu göstermektedir (Akgündüz, 1993: 368-369).

3.3 Yeni Hamam'ın Tarihçesi

Günümüzde kullanılmakta olan hamamın banisi ve inşaa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kitabesine göre; hamamın 1785-86 yılında geniş çaplı bir onarım geçirmiş olduğu görülmektedir (Tanrıverdi, 2006: 130).

Kitabe:

(I) ۱- قد عمر هذا الحمام المنيف

۲- بعنايت الملك اللطيف

(II) ۱- مير الحاج طورزاده

۲- ختم الله عواقبه بالسعادة

(III) ۱- قال الفقير احمد غريبي

۲- فوق التاريخ بالحساب ظريفي

Türkçe Okunuşu:

I

1. Bu yüce hamamı
2. Melik, Latif (olan Allah)'ın yardımıyla

II

1. Mir Hacı Tor-zade yaptırdı
2. Allah sonunu saadetle bitirsin

III

1. Fakir Ahmed Garibi dedi
2. (Zarifi)nin hesabıyla tarih düştü (Yüksel, Tarihsiz: 211-212).

Kitabenin sağ tarafında 'Maşallah', sol tarafında ise 'Berekallah' yazılıdır (Yüksel, Tarihsiz: 211-212)

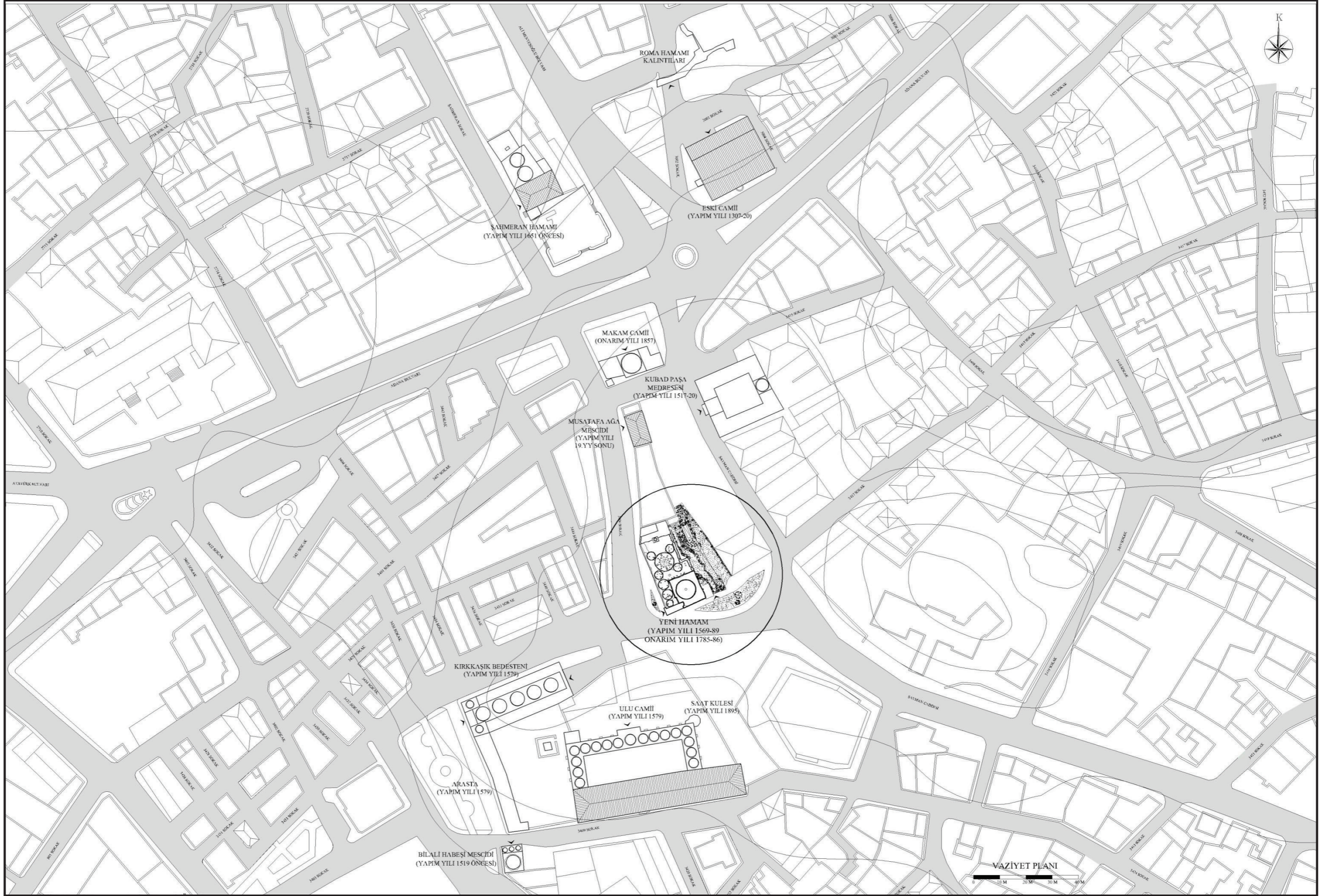
Kitabe mısraları birbirleriyle kafiyeli üç beyit olarak vezinsiz yazılmıştır. Kitabeyi yazan Ahmed Garibi, 'Zarifi' kelimesiyle hamamın yapılış tarihini belirtmektedir. Bu kelimenin harflerinin sayı değerleri toplamı Hicri 1200 (Miladi 1785) yılını vermektedir (Tanrıverdi, 2006: 128).

Hamamın yapılış tarihi hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan kaynaklardan birisi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'dir. Çelebi, Tarsus'ta biri Ramazanoğlu İbrahim Bey tarafından, diğeri Mahmut Paşa tarafından yaptırılan iki hamamdan bahsetmektedir. Ancak hamamlar hakkında hiçbir detaya girmemektedir (Tanrıverdi, 2006: 129).

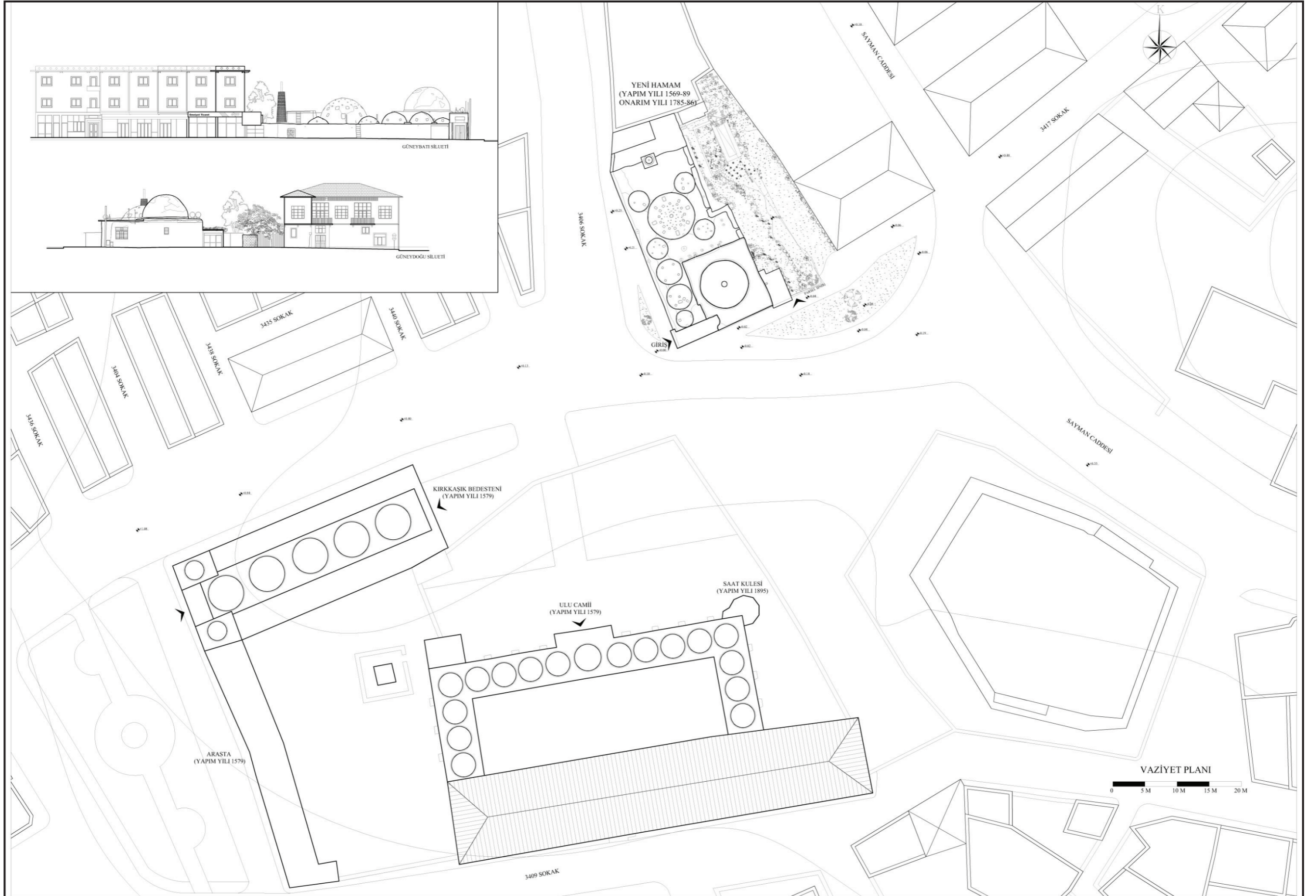
A.S. Bilgili -arşivlerden hareketle- Tarsus şehrinde; Kubat Paşa, Mahmut Bey Bin Turgut, Büyük ve Küçük Hamam isimlerini taşıyan dört adet hamam olduğunu söylemektedir. Küçük Hamam hakkında ilk bahis 1526 tarihinden itibaren geçmeye başlar. Bu tarihten önce, hamam gelirleri Hasan Bey Vakfına ait iken; 1526'dan sonra, gelirler padişah haslarına dahil edilmiştir. Ancak, Yeni Hamam'ın ismi geçen hamamlardan hangisi olduğu net olarak bilinmemekle birlikte, Büyük Hamam olarak bahsi geçen yapı olduğu düşünülmektedir (Bilgili, 2001: 111).

3.4 Yeni Hamam'ın Konumu

Yeni Hamam; Mersin ili, Tarsus ilçesi, Şehit Kerim Mahallesi'nde, kentin tarihi doku bakımından en yoğun olduğu bölgelerden birinde konumlanmıştır. Yakın çevresinde bulunan Ulucami, Kırkaşık Bedesteni, Arasta, Kubad Paşa Medresesi, Makam Camii dikkate alındığında Yeni Hamam'ın bulunduğu bölgenin günümüzde olduğu gibi, geçmişte de en önemli merkezlerden biri olduğunu görmekteyiz. Hamamın bulunduğu yapı adası batıda 3406 Sokak, kuzeyde Sayman Caddesi ve diğer cephelerinde ise komşu parsellerinde bulunan yapılarla çevrelenmiştir.

Şekil 3.2 Yeni Hamam ve Yakın Çevresi (Öztürk, 2012)

Şekil 3.3 Yeni Hamam Vaziyet Planı (Öztürk, 2012)

3.5 Cephe Özellikleri

3.5.1 Batı Cephesi

Batı cephesi hamamın giriş cephesidir. Hamama cephenin güney ucundan, daha önceden anıtsal bir taç kapı olduğu anlaşılan kapıdan girilmektedir. (Şekil 3.4).

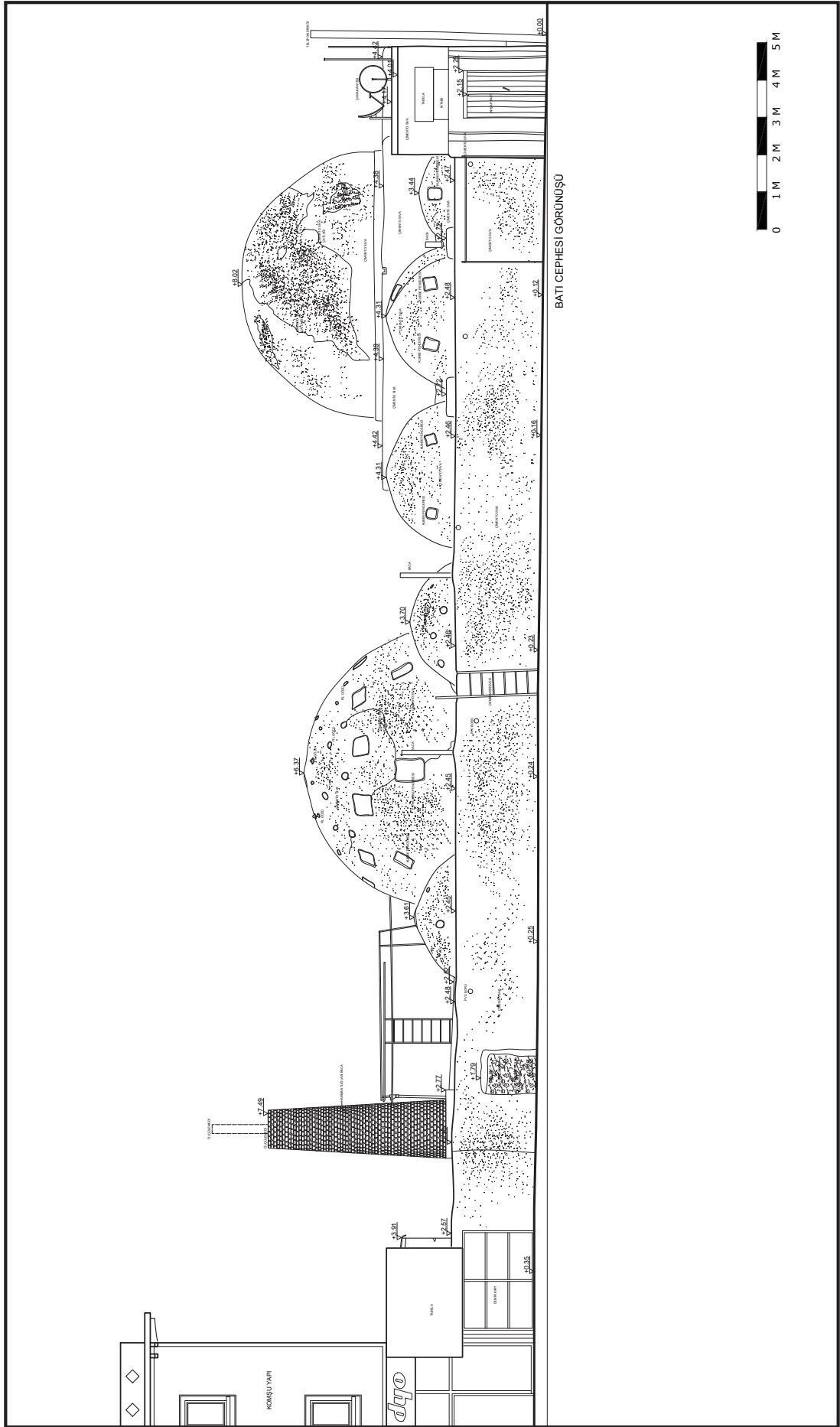
Kapının üzerine betonarme çatı yapılmış ve öne doğru saçak şeklinde uzatılmıştır. Kapının sokağa bakan tarafı tamamen çimento sıvayla sıvanmış ve üzeri boyanmıştır. Kitabesi olmasına rağmen, üzeri boyalı olduğundan, günümüzde çok zor algılanmaktadır. Yine de dikkatli incelendiğinde taç kapıya ait taş profiller yer yer algılanabilmektedir.

Şekil 3.4 Yeni Hamam'ın Giriş Kapısı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.5 Yeni Hamam'ın Batı Cephesinin Mevcut Durumu (Sağda) (Öztürk, 2012)

Taç kapının içerisinde ise çift kanatlı ahşap doğramalı bir kapı bulunmaktadır. Bu kapıdan geçtikten sonra hamamın giriş bölümüne ulaşılmaktadır. Batı cephesinde giriş kapısı dışında beden duvarlarında herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak cephenin kuzey tarafında, su deposunun duvarının olduğu yerde, su deposuna açılacağı düşünülen, üzeri çimento sıvayla kapatılmış açıklık izi bulunmaktadır (Şekil 3.7).

Şekil 3.6 Yeni Hamam Batı Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)

Şekil 3.7 Yeni Hamam'ın Batı Cephesinin Mevcut Durumu (Solda) (Öztürk, 2012)

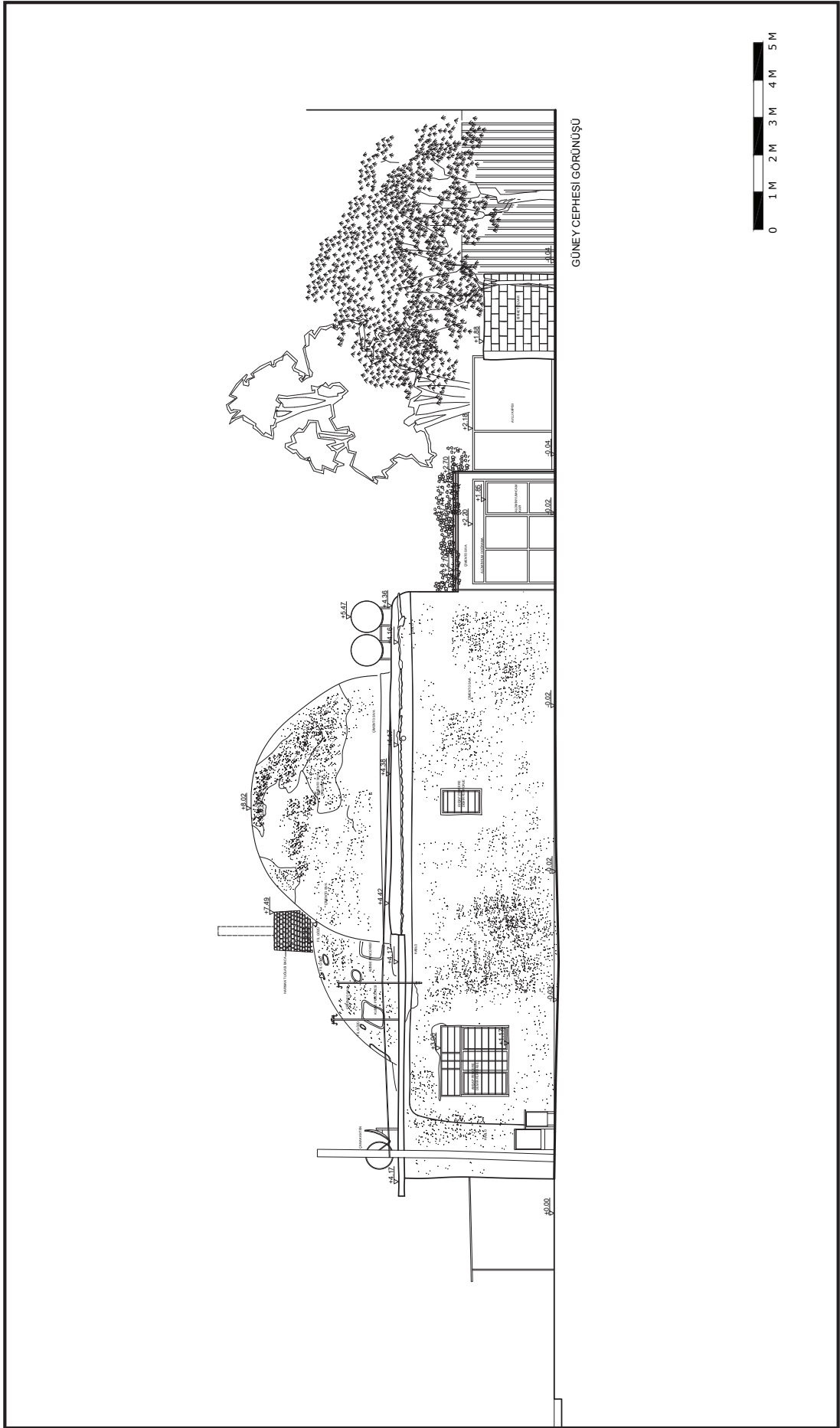
Şekil 3.8 Yeni Hamam'ın Batı Cephesinin Mevcut Durumu (Sağda) (Öztürk, 2012)

Hamamın beden duvarlarında olduğu gibi, kubbelerin de tamamı çimento sıva ve üzeri boyayla kaplıdır. Kubbelerdeki ışık gözleri iç mekandan farklı durumdadır. İç mekanlarda dairesel formu ve düzgün bir dizilim halinde olan ışık gözleri, dış tarafta genellikle dörtgen formlarda camlarla kapatılmışken, yer yer üç benekli ışık gözlerinin üzerinin tek bir cam parçasıyla kapatılmış olduğu gözlenmektedir. Sıcaklık mekanını örten büyük kubbenin merkezi bölümlerinde ise fil gözlerine benzer camlar bulunmaktadır. Ayrıca soyunmalık mekanının beden duvarının üst noktasında bir adet deformasyona uğramış çörten görülmektedir.

3.5.2 Güney Cephesi

Güney Cephesi, hamamın Sayman Caddesi'ne bakan cephesidir. Cephenin batı tarafında, giriş kapısının üzerindeki betonarme döşeme ve giriş bölümünün sonradan yapıldığı anlaşılan güney duvarı görülmektedir (Şekil 3.10). Bu duvar, hamamın soyunmalığına ait olan beden duvarıyla aynı hizada yapılmıştır; ancak, kesitinin daha ince olmasından dolayı taştan yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, soyunmalık mekanının beden duvarının üzeri, Marsilya kiremitli saçak ile bitirilmiştir.

Cephede giriş bölümüne bakan üç bölmeli ahşap doğramalı bir pencere ile soyunmalık mekanına açılan tek kanatlı ahşap doğramalı bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencerelerin önünde demir parmaklıklar vardır. Hamamın cephesinde, bu pencereler dışında, başka açıklık bulunmamaktadır. Cephenin tamamı çimentolu sıvayla sıvanmış ve üzeri boyanmıştır.

Şekil 3.9 Yeni Hamam Güney Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)

Şekil 3.10 Yeni Hamam'ın Güney Cephесinin Mevcut Durumu (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.11 Yeni Hamam'ın Güney Cephесinin Mevcut Durumu (Sağda) (Öztürk, 2012)

Güney cephesinden bakıldığı zaman soyunmalık kubbesinin anıtsallığı ve onun arkasından yükselen sıcaklık kubbesi algılanmaktadır. Beden duvarlarında olduğu gibi kubbelerin de üzeri çimentolu sıvayla sıvandığıktan sonra boyanmıştır. Ayrıca, hamamın duvarına bitişik olarak elektrik ve telefon panoları ile bunlardan çıkan kablolar ve üst örtünün üzerinde çanak antenler ve su depoları bulunmaktadır. Bunların dışında, cephenin doğu tarafında hamamın doğu beden duvarına bitişik olarak, 20. yüzyıla ait betonarme teknikle yapılmış tek katlı bir yapı görülmektedir (Şekil 3.11). Yapının duvarları çimentolu sıvayla sıvanıp üzeri boyanmıştır. Ayrıca, güney cephesinde alüminyum doğramalı giriş kapısı ve geniş pencereleri bulunmaktadır. Bu eklenti günümüzde ofis olarak kullanılmaktadır. Aynı zaman da bahçenin de giriş cephesi olan güney cephesinde, eklenti bölümünün yanında, bahçenin giriş kapısı olarak kullanılan demir bir kapı bulunmaktadır. Bu kapının devamında ise, briketten örülmüş bir bahçe duvarı yer almaktadır.

3.5.3 Doğu Cephesi

Hamamın bahçesine bakan cephedir. Doğu cephesi duvarları çeşitli müdahalelere maruz kalmıştır. Cephenin oldukça geniş bir bölümü çimento sıvayla ve bitkilerle kaplanmış durumdadır. Cephede oldukça yoğun bir bitki oluşumu görülmektedir. Ayrıca hamamın beden duvarlarının önünde çeşitli kablolar, su boruları ve demir parçaları uzanmaktadır (Şekil 3.12).

Şekil 3.12 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.13 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Sağda) (Öztürk, 2012)

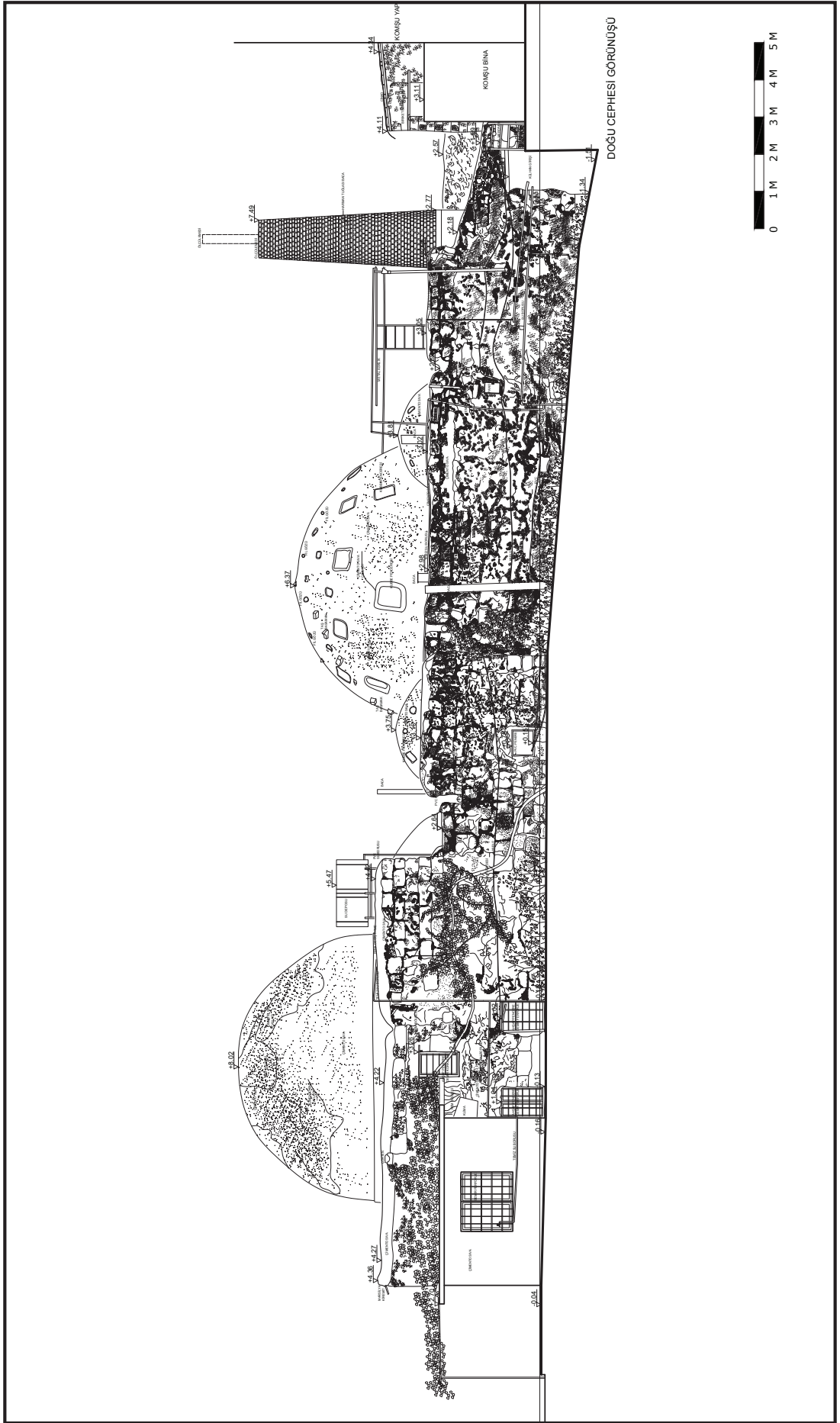

Şekil 3.14 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.15 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinin Mevcut Durumu (Sağda) (Öztürk, 2012)

Hamamın duvarları moloz örgü tekniğiyle örülmüştür (Şekil 3.14). Hamamın beden duvarlarında olduğu gibi, kubbelerin tamamı çimento sıva ve üzerleri de boyayla kaplıdır. Kubbelerde ışık gözleri iç mekandan farklı durumdadır. İç mekânlarda dairesel formu ve düzgün bir dizilim halinde olan ışık gözleri, dış tarafta genellikle dörtgen formlarda camlarla kapatılmışken, yer yer üç benekli ışık gözlerinin üzerinin tek bir cam parçasıyla kapatılmış olduğu gözlenmektedir. Sıcaklık mekanını örten büyük kubbenin merkezi bölümlerinde ise, fil gözlerine benzer camlar bulunmaktadır. Ayrıca, aynı kubbe üzerinde spiral bir şekilde yerleştirilmiş olan ve kubbenin tepe noktasına ulaşımı sağlayan 8 adet taş basamak yerleştirilmiştir (Şekil 3.15). Bu basamakların en altta kalanı yaklaşık 30 cm x 25 cm iken diğerlerinin kırılmış olduğu ortalama 10 cm x 25 cm kaldıkları gözlenmiştir ve soyunmalık mekanının beden duvarının üst noktasında iki adet de deformasyona uğramış çörten görülmektedir.

Şekil 3.16 Yeni Hamam Doğu Cephesi Görünüşü (Öztürk, 2012)

Şekil 3.17 Külhan Girişi (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.18 Hamamın Bitişindeki Muhdes Betonarme Yapı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Hamamın beden duvarlarında; biri külhanın giriş açıklığı (Şekil 3.17), üç tane soyunmalığın (Şekil 3.18), bir tane de helanın (Şekil 3.19) pencere açıklığı olmak üzere, toplam beş açıklık bulunmaktadır. Külhanın giriş açıklığında herhangi bir doğrama izi görülmezken, soyunmalığa bakan pencere açıklığında ahşap doğramalar ve bunların önünde demir parmaklıklar görülmektedir. Soyunmalık bölümünde pencereler iki sıra halinde yerleştirilmiştir. Bu pencereler altta iki adet, üstte bir adettir. Alt sıradaki pencereler iki kanatlı, üst sıradaki pencere tek kanatlıdır. Diğer taraftan, helaya bakan pencere açıklığına ise PVC doğramalı tek kanatlı pencere yerleştirilmiştir. Bu açıklıklar dışında hamamın duvarları tamamen masif yüzeyledir.

Şekil 3.19 Soyunmalık Mekanının Doğu Duvarındaki Pencere Açıklıkları (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.20 Helanın Doğu Duvarındaki Pencere Açıklığı (Sağda) (Öztürk, 2012)

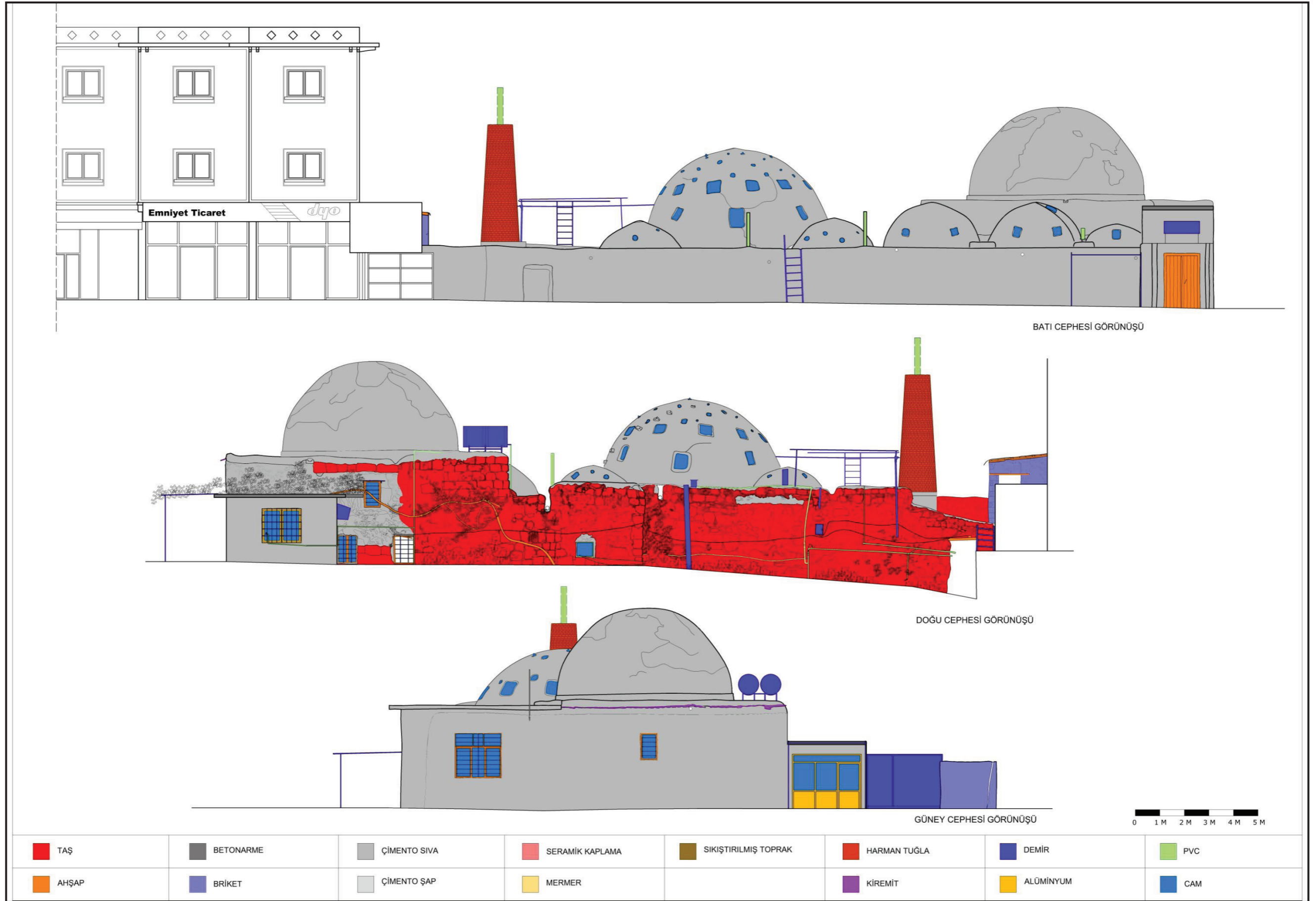
Cepenin güney tarafında hamamın beden duvarına bitişik olarak 20. yüzyıla ait betonarme teknikle yapılmış tek katlı yapı görülmektedir. Bu eklenti günümüzde ofis olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.18).

3.5.4 Kuzey Cephesi

Hamamın hemen yanında bitişik nizamda yeni ve yüksek bir yapı olduğu için bu cephe görülememektedir.

Şekil 3.21 Yeni Hamam'ın Kuzey Cephesindeki Bitişik Nizam Yeni Yapı (ztrk, 2012)

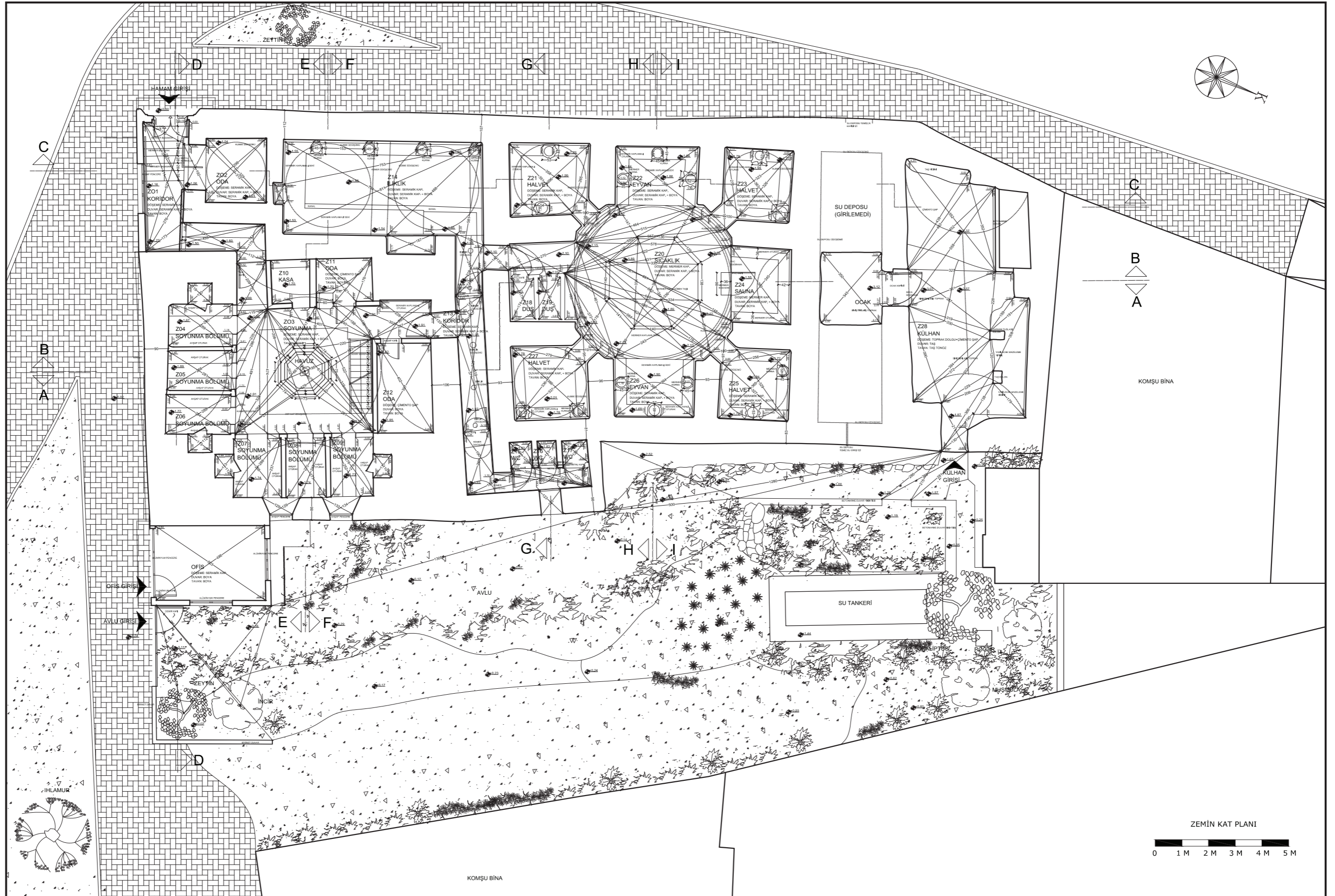
Şekil 3.22 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)

3.6 Mekan Özellikleri

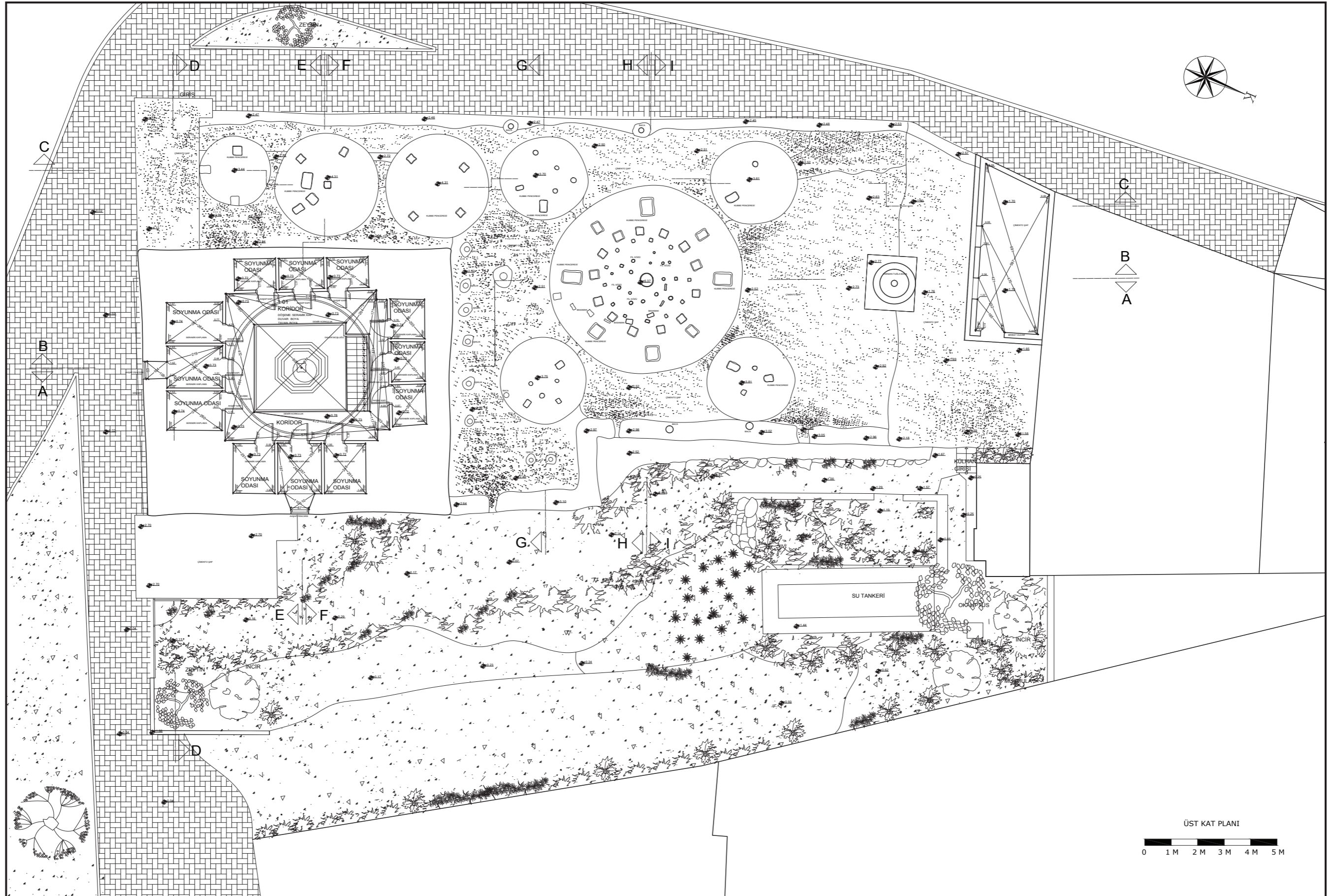
Tek hamam olarak kuzey-güney doğrultusunda, dikdörtgen bir alan üzerine inşa edilen yapı, dört eyvanlı köşe halvet hücreli plan tipindedir. Sıcaklık duvarının içeri çekilmesi ve hafif yamuk olması sebebiyle, yapı tam dikdörtgen değildir.

Yapının kuzeyinde bulunan soyunmalık mekanından dar bir dikdörtgen olan koridora, buradan da doğudaki helâ, batıdaki ılık ve traşlık mekanlarına geçilmektedir. Bu bölümün güneyinden ise; merkezi bir plana sahip olan sıcaklığa geçilmektedir. Su deposu ve külhan bölümü; sıcaklık mekanının güneyinde boylu boyunca uzanmaktadır.

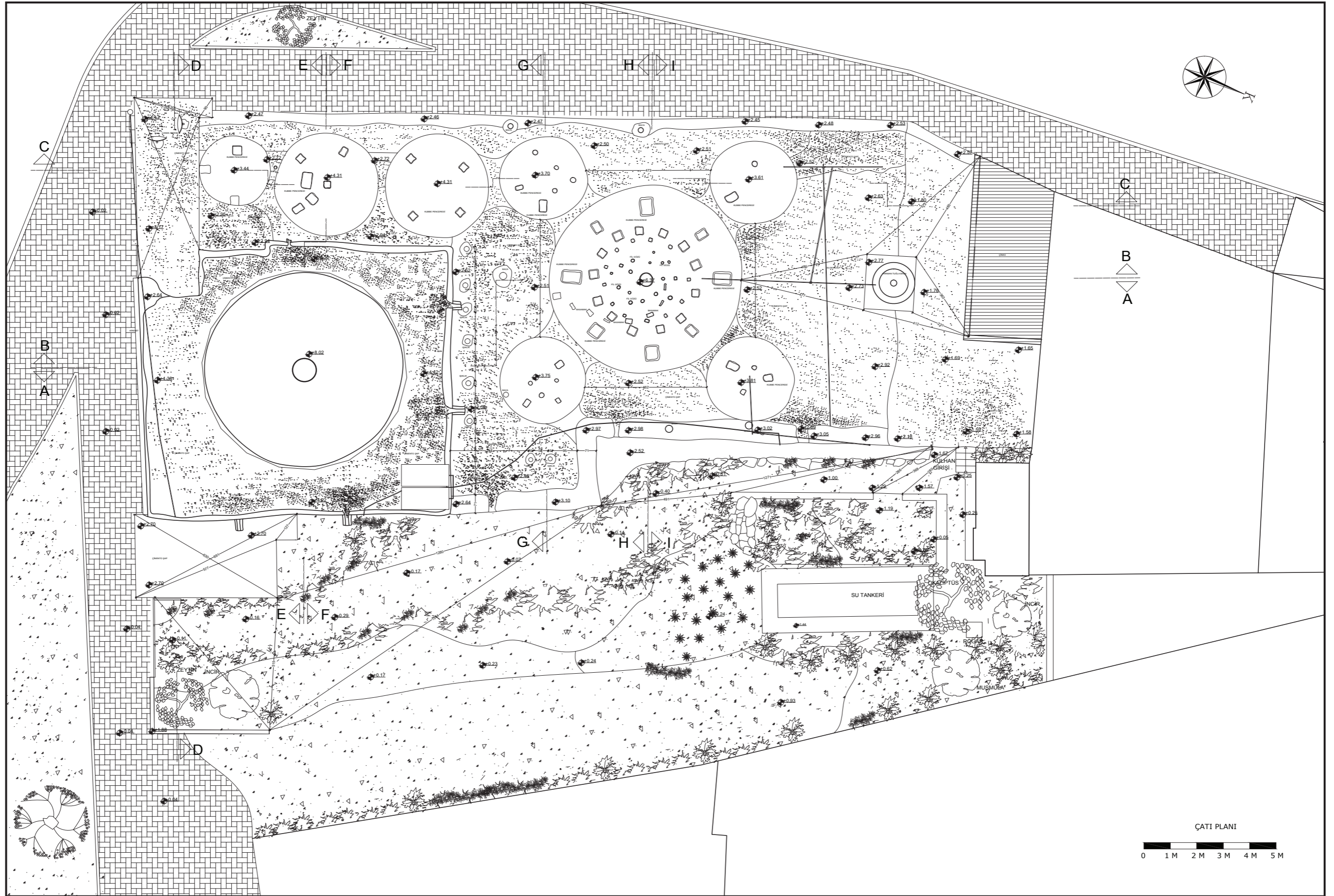
Yapı malzemesi olarak, duvarlarda taş kullanılmış olup, taşıyıcı özellik göstermektedirler. Türk mimarisinde duvar her zaman taşıyıcı eleman olmuştur. Duvarların malzemeleri, yapıda bulunduğu yere ve işlevine göre belirlenmiştir. Hamamlarda taş ve tuğla ana malzemedir. Temel ve duvarlarda, yörenin yakın çevresinde çıkan taşlar kullanılmıştır. Genellikle Anadolu hamamlarının dış duvarları takriben 100 cm, iç duvarları 80 cm kalınlığındadır (Aru, 1949: 41-42). Yapının genelinde de duvar kalınlıkları, muhdes bölücü duvarlar dışında, ortalama 100 cm ile 80 cm arasında değişiklik göstermektedir. Hamamın duvarlarında, girişten soyunmalığa, soyunmalıktan koridora, koridordan helaya ve sıcaklığa olmak üzere toplam dört adet basık kemerli kapı açıklığı bulunmaktadır. Dördü soyunmalık mekanında, birisi de helada olmak üzere beden duvarlarında beş adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının üzeri ise kubbe ve tonoz sistemleriyle örtülmüştür. Kubbeye geçişlerde pandantifler kullanılmıştır. Kubbelerdeki ışık gözleriyle de, mekanların içerisindeki aydınlatmalar sağlanmıştır.

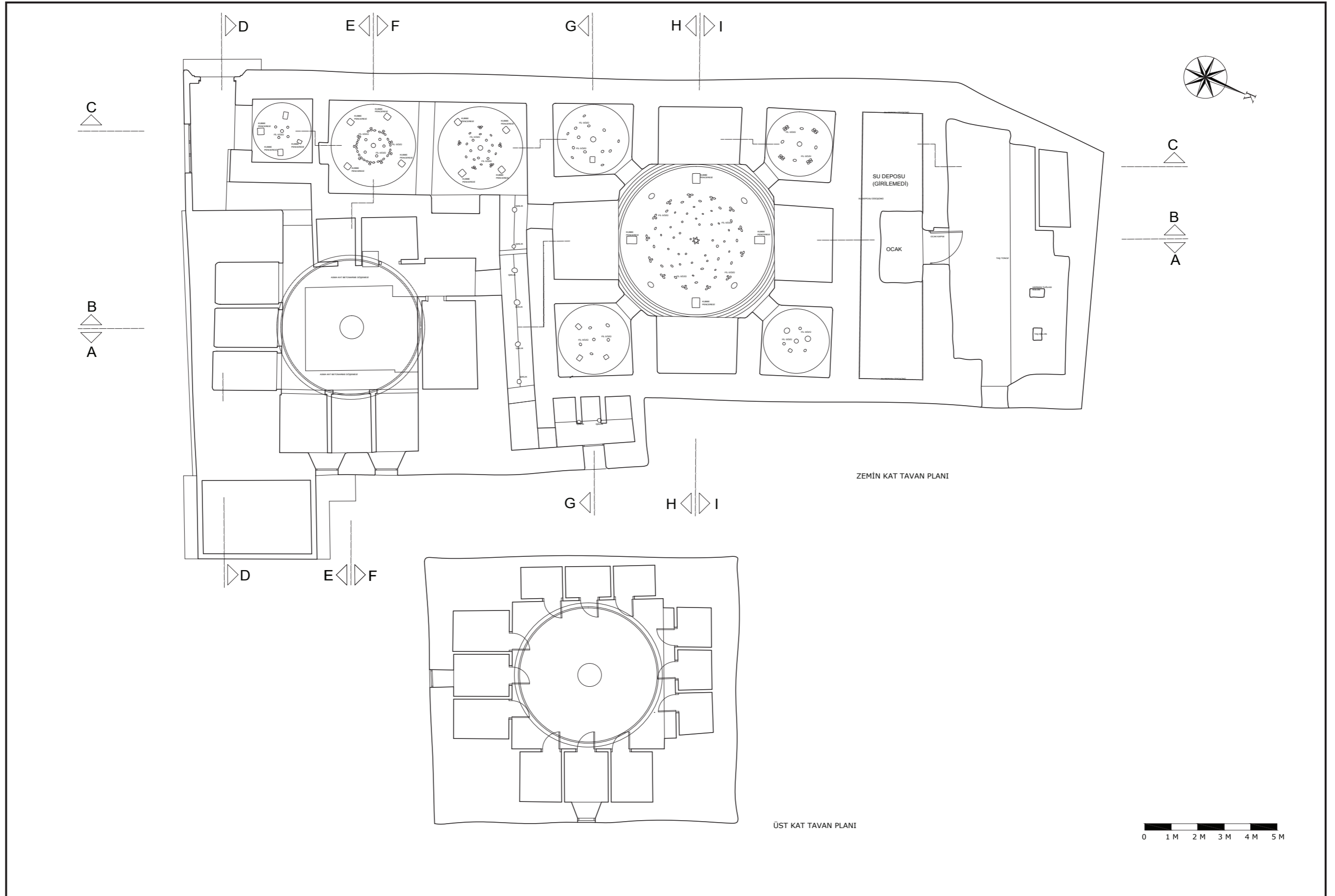
Şekil 3.23 Yeni Hamam Zemin Kat Planı (Öztürk, 2012)

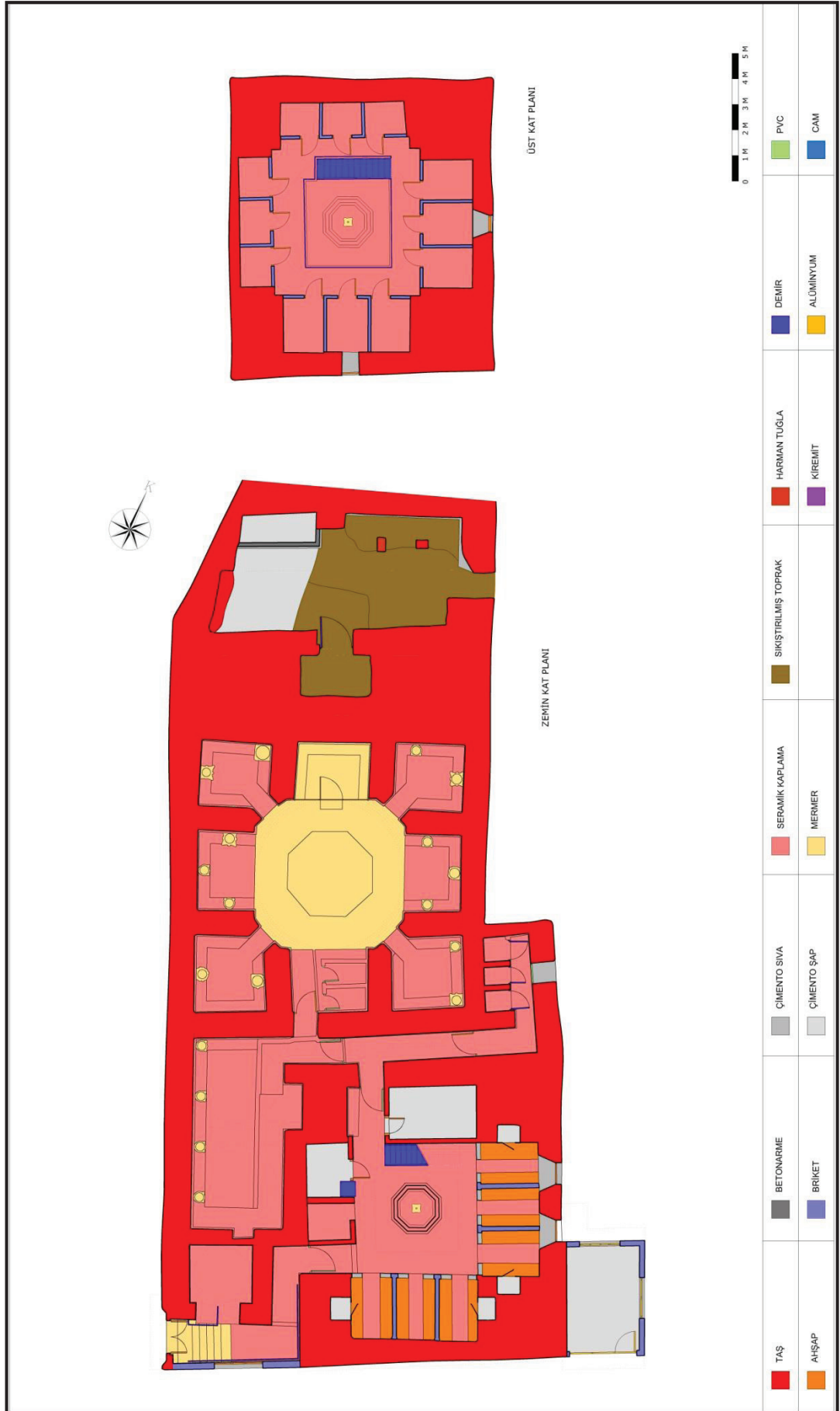
Şekil 3.24 Yeni Hamam Üst Kat Planı (Öztürk, 2012)

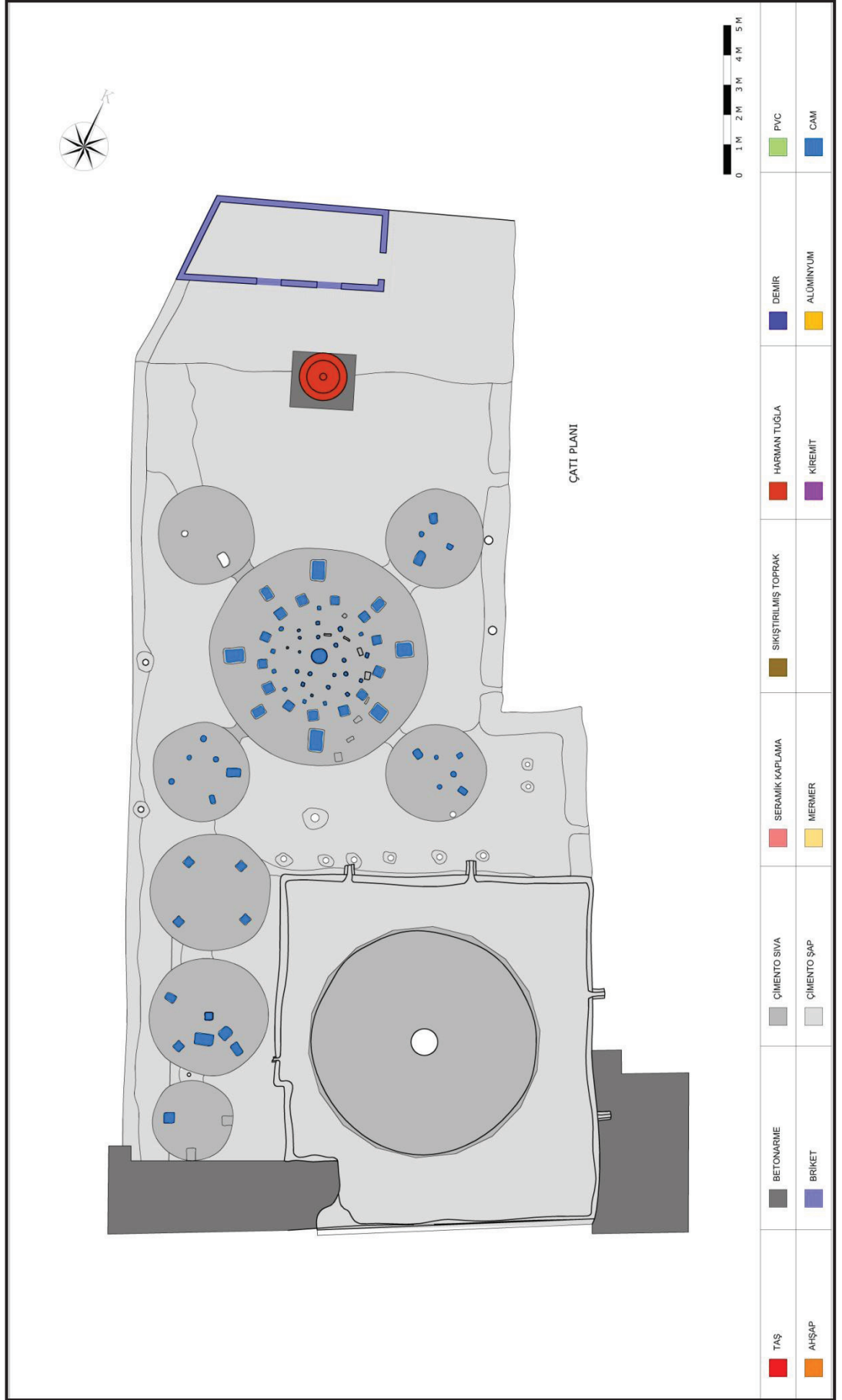
Şekil 3.26 Yeni Hamam Çatı Planı (Öztürk, 2012)

Şekil 3.27 Yeni Hamam Tavan Planı (Öztürk, 2012)

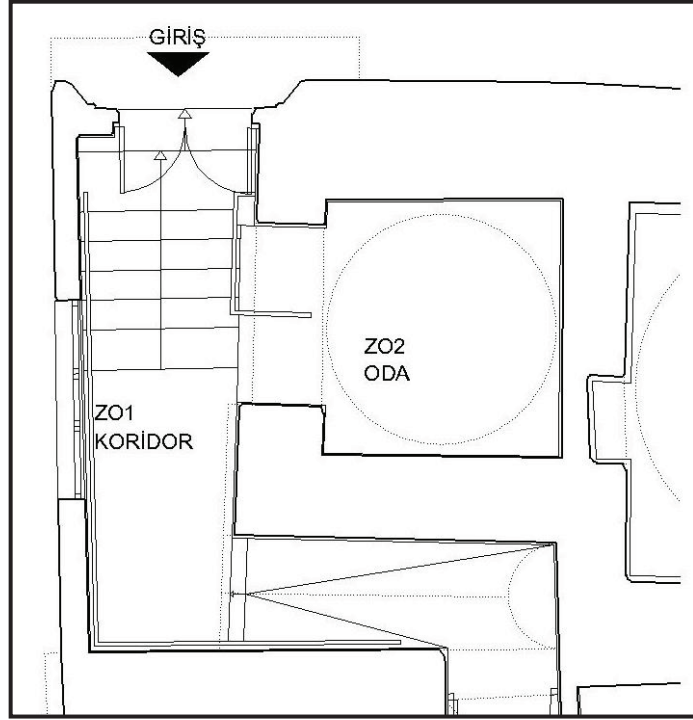

Şekil 3.28 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)

Şekil 3.29 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)

3.6.1 Giriş

Şekil 3.30 Giriş Mekanının Planı (Öztürk, 2012)

Hamamın girişi batı cephesindedir. Yol seviyesinin yükselmesiyle yolun yaklaşık 120 cm aşağısında kalmış olan giriş mekanına, öncelikle, sokaktan çift kanatlı ahşap bir kapı ile girilmektedir. Kapının hemen devamında mermer kaplamalı 7 basamaktan inildikten sonra (Şekil 3.31), L şeklinde dar bir bölüm olan Z01 mekanına ulaşılmaktadır (Şekil 3.32).

Şekil 3.31 Z01 Giriş Mekanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.32 Z01 Giriş Mekanı (Ortada) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.33 Z01 Z02 Mekanı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Girişin güney duvarında, üç bölümlü bir adet pencere bulunmaktadır ve ahşap doğramalı olup önünde demir parmaklıklar vardır (Şekil 3.34). Mekanın kuzeyinde ise; üzeri kubbe ile örtülü Z02 mekanı bulunmaktadır (Şekil 3.33, Şekil 3.35). Bu bölüm, Z01 mekanının zemin kotundan 10 cm. aşağıdadır ve döşemesi seramik ile kaplıdır. Kubbe üzerinde 9 adet ışık gözü bulunmaktadır. bunlar merkezden dışa doğru dairesel olarak, yuvarlak formda yerleştirilmiştir. Ancak kubbe eteğinde yakın olanların formu dikdörtgen şeklinde ve daha büyük ölçüdedir.

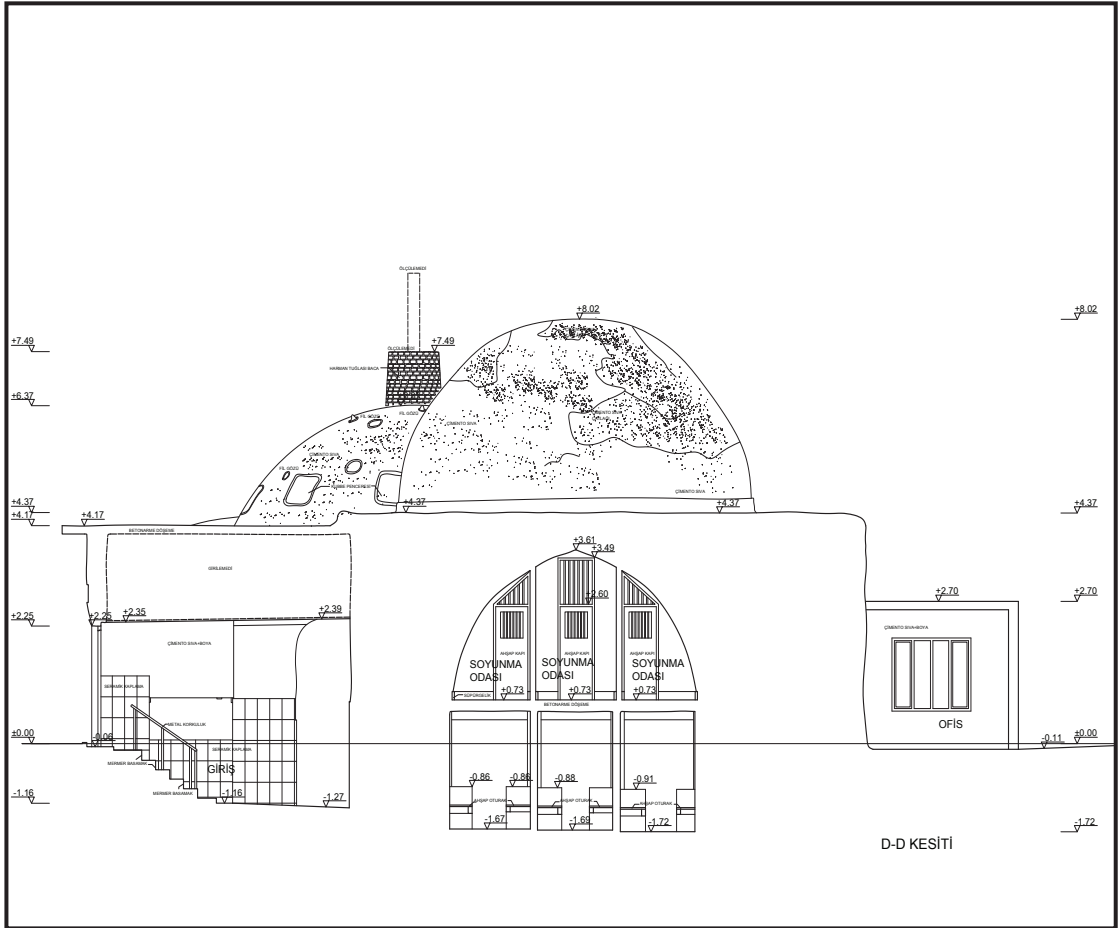

Şekil 3.34 Güney Duvarındaki Pencere (Solda) (Öztürk, 2012)
Şekil 3.35 Z02 Mekanı Kubbesi (Sağda) (Öztürk, 2012)

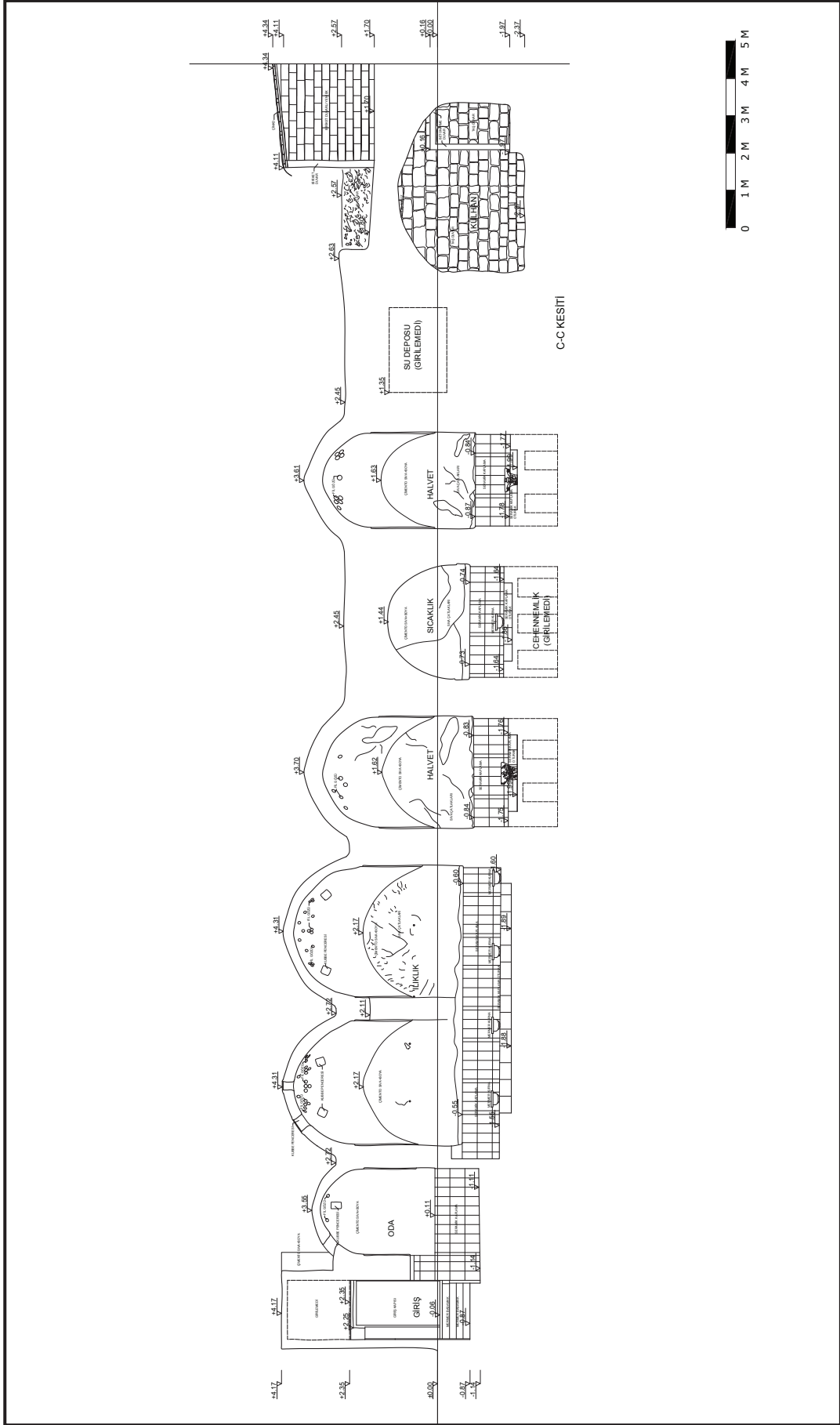

Şekil 3.36 Z01 Giriş Mekanı (Solda) (Öztürk, 2012)
Şekil 3.37 Giriş Mekanının Güney Duvarındaki Pencere Açıklığı (Sağda) (Öztürk, 2012)

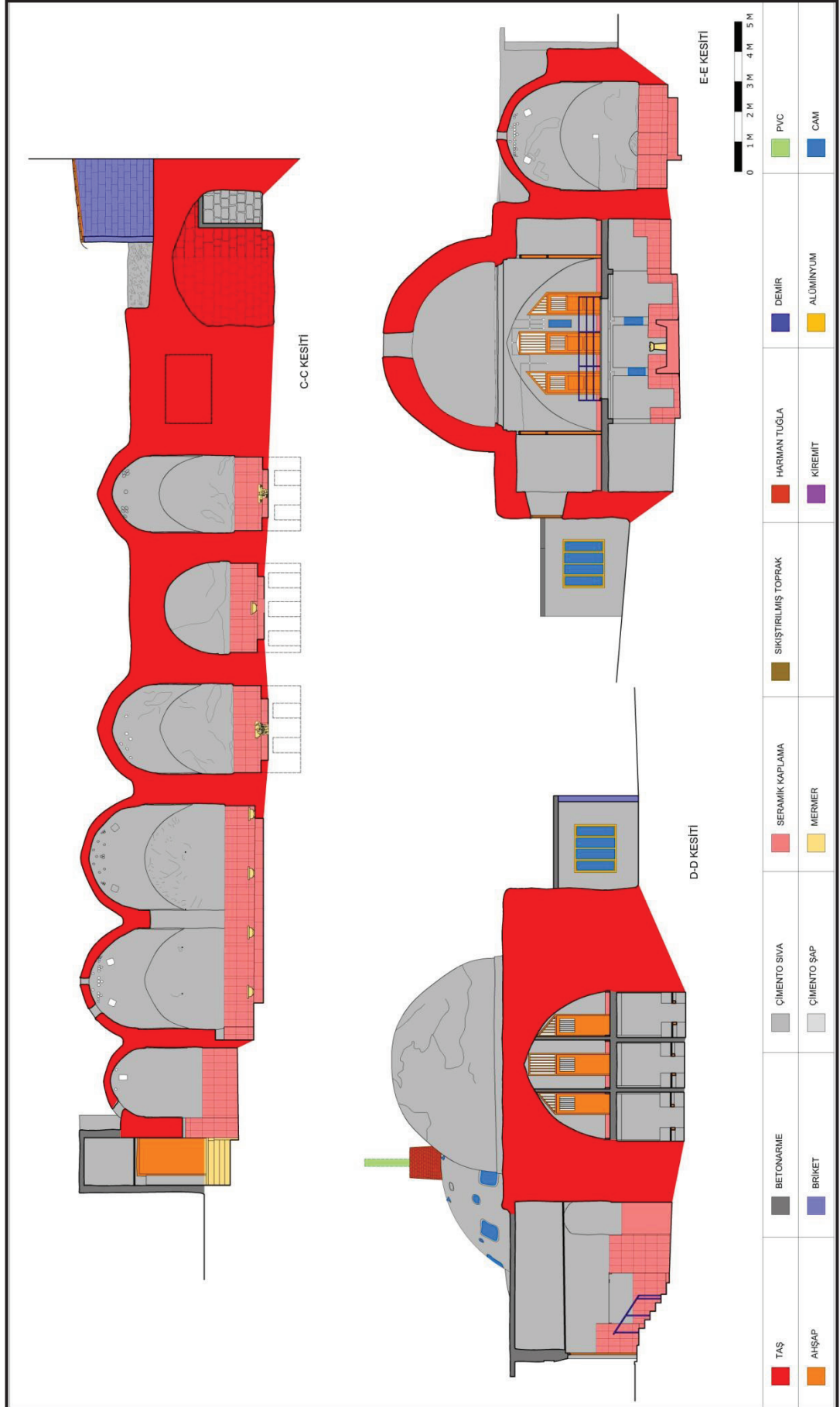
Z01 mekanının zemini eğimli bir şekilde soyunmalığa doğru devam etmektedir. -1.16 m kotundan, -1.69 m kotuna kadar devam eden bu eğim, L formundaki mekanın köşe noktasında bir adet basamak şeklindedir. Zemin döşemesi, mermer basamaklar hariç, seramik kaplamadır. Z01'in tavanı; merdivenlerin olduğu doğu-batı yönünde uzanan ilk bölümde ahşap ve üzeri betonarme iken (Şekil 3.38), soyunmalığa doğru devam eden kuzey-güney yönünde uzanan bölümde tonozdur (Şekil 3.36). Z01 ve Z02'nin duvarları zeminde uygulanmış olan aynı döşeme malzemesiyle belli bir seviyeye kadar kaplanmıştır. Bu kaplamanın devamında ise boyalı duvar tavana kadar devam etmektedir.

Şekil 3.38 Yeni Hamam D-D Kesiti (Öztürk, 2012)

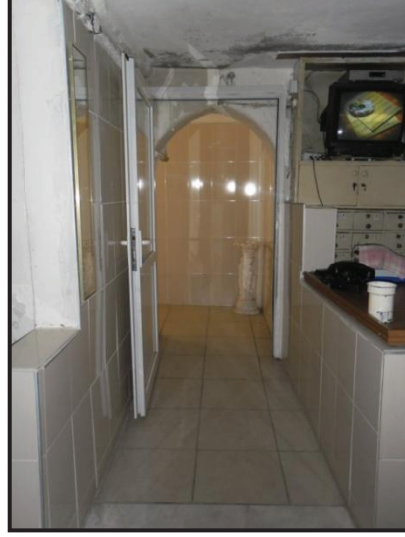

Şekil 3.39 Yeni Hamam C-C Kesiti (Öztürk, 2012)

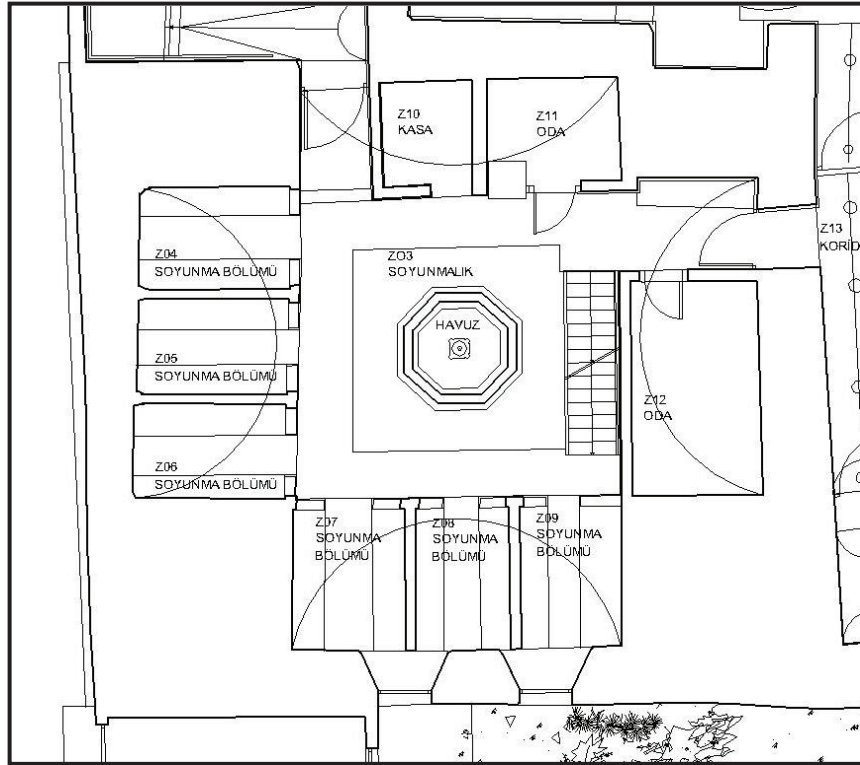
Şekil 3.40 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)

Z01'in kuzey-güney doğrultusunda devam eden bölümün devamında doğu-batı doğrultusunda uzanan ve basık kemerli bir giriş açıklığından soyunmalığa ulaşılır (Şekil 3.41). Kemerin soyunmalık (Z03) mekanına bakan tarafına ise PVC kapı yerleştirilmiştir.

Şekil 3.41 Z03 Soyunmalık Giriş Kapısı (Öztürk, 2012)

3.6.2 Soyunmalık

Şekil 3.42 Soyunmalık Mekanının Planı (Öztürk, 2012)

Soyunmalık; orta mekanın üç yönünde, sekiler bir yönünde Z12 mekanın duvarı ile çevrenmesiyle kurulmuş basit bir plan şemasındadır.

Şekil 3.43 Z03 Mekanı Pandantif Detayı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.44 Z03 Mekanını Örtten Kubbenin İçten Görünüşü (Sağda) (Öztürk, 2012)

Soyunmalığın örtüsü dört yönde tonozlarla taşınan ve pandantifler üzerine oturan bir kubbedir (Şekil 3.43). Pandantiflerin üzeri pahlarla hareketlendirilmiştir. Kubbe çapı 715 cm'dir ve tepe noktasının döşeme üstünden yüksekliği 995 cm ile hamamdaki en geniş ve yüksek kubbedir (Şekil 3.45). Dıştan kasnaksız olup, günümüzde ortasında yuvarlak formlu 90 cm çapında bir açıklık bulunmaktadır. Bu açıklık, mekanın aydınlatılmasını ve havalanmasını sağlayan aydınlık fenerine ait olmalıdır (Şekil 3.44). Soyunmalığın üst örtüsünde kubbenin dışında kalan bölümler ise çimento şap ile kapatılmıştır. Ayrıca, soyunmalık mekanının güney tarafındaki beden duvarının üzeri, Marsilya kiremitli saçak ile bitirilmiştir (Şekil 3.46).

Şekil 3.45 Giriş ve Soyunmalık Üst Örtüsü Mevcut Durum (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.46 Giriş ve Soyunmalık Üst Örtüsü Mevcut Durum (Sağda) (Öztürk, 2012)

Buna ek olarak; soyunmalık mekanının güney duvarında tek kanatlı ahşap doğramalı bir pencere (Şekil 3.47) ile doğu duvarında iki sıra halinde yerleştirilmiş, altta iki, üstte bir adet olacak şekilde ahşap doğramalı pencereler bulunmaktadır . Alt sıradaki pencereler iki kanatlı, üst sıradaki pencere tek kanatlıdır. Pencereler ahşap doğramalıdır ve önlerinde demir parmaklıklar vardır (Şekil 3.48).

Şekil 3.47 Soyunmalık Mekanının Güney Duvarındaki Pencere Açıklığı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.48 Soyunmalık Mekanının Doğu Duvarındaki Pencere Açıklıkları (Sağda) (Öztürk, 2012)

Z03, kareye yakın planlı bu orta mekanı ve soyunmalığın kuzeybatı köşesinden, ılıklığin girişine doğru uzanan, dar dikdörtgen bölümü işaret etmektedir. Z03'ün döşemesi seramikten oluşturulmuştur. Döşemede eğim olup olmadığı alınan ölçülerle kontrol edilmiştir ve güneybatıda -1.86, güneydoğuda -1.93 m, kuzeydoğuda -2.01 m, kuzeybatıda ise -1.91 m olduğu görülmüştür.

Şekil 3.49 Z03 Soyunmalık Mekanı Dinlenme Bölümleri (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.50 Z03 Mekanındaki Havuz (Sağda) (Öztürk, 2012)

Mekanın ortasında sekizgen biçimde, üzeri küçük boyutlu seramiklerle kaplanmış olan havuz bulunmaktadır (Şekil 3.50).

Z03 mekanının güneyine ve doğusuna dinlenme bölümleri (Z04, Z05, Z06, Z07, Z08, Z09), kuzeyine küçük bir depo (Z12), batısına görevli bölümünün (Z10, Z11) yanı sıra, bunların yukarısına asma kat ile soyunma odaları (101) eklenmiştir. Bu bölümler soyunmalığa açılan mekanlardır.

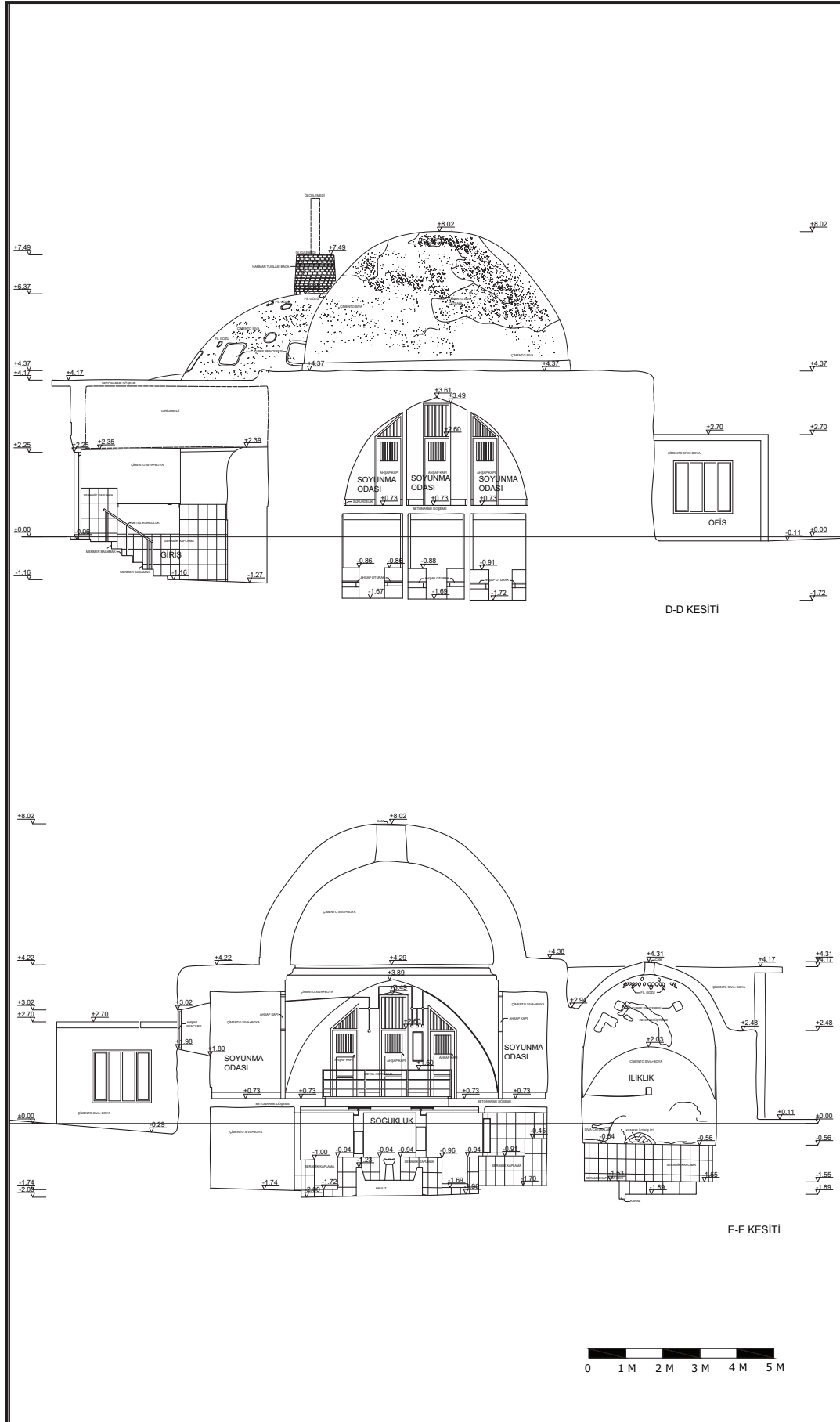
Z03 mekanının güneyinde kalan bölüm; Z04, Z05 ve Z06 dinlenme mekanlarını içermektedir. Bu mekanların arasında duvarlar bulunmaktadır. Z03 mekanına bakan kısımlarında ise, duvarlar Z03 mekanın döşemesinden yaklaşık 1 m yükseklikte ve bir kişinin geçebileceği boşluklar bırakılarak yapılmıştır. Bu alçak duvarların Z03'e bakan kısımları ise, seramik kaplıdır. Ayrıca; Z04, Z05, Z06 mekanlarının üzerindeki asma katın betonarme döşemesi, bu mekanların tavanını oluşturmaktadır ve zeminden yüksekliği 220 cm'dir. Bu mekanların döşemesi, Z03 mekanının döşemesinden 19 cm yüksektedir ve seramik kaplamadır. Bu mekanların doğu ve batı duvarlarında, karşılıklı olarak ahşap sedirler ve elbise askılıkları bulunmaktadır (Şekil 3.51, Şekil 3.52, Şekil 3.53). Ayrıca; Z04'ün batı, Z06'nın doğu duvarında basık kemerli birer niş bulunmaktadır. Bu nişlerin mekanlara bakan bölümleri ise, ahşap kapak ile kapatılmıştır.

Şekil 3.51 Z04 Dinlenme Mekanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.52 Z05 Dinlenme Mekanı (Ortada) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.53 Z06 Dinlenme Mekanı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.54 Yeni Hamam D-D ve E-E Kesitleri (Öztürk, 2012)

Z03'ün doğusunda kalan bölüm Z07, Z08 ve Z09 dinlenme mekanlarını içermektedir (Şekil 3.55, Şekil 3.56, Şekil 3.57). Bu mekanların arasındaki duvarların, tavan ve döşemelerinin yapılış şekilleri Z04, Z05, ve Z06 dinlenme mekanlarında olduğu gibidir. Aynı şekilde, bu mekanların da kuzey ve güney duvarlarında karşılıklı olarak ahşap sedirler ve elbise askılıkları bulunmaktadır. Ayrıca, Z07'in güney, Z09'un kuzey duvarında basık kemerli birer niş bulunmaktadır. Bu nişlerin mekanlara bakan bölümleri ise ahşap kapak ile kapatılmıştır.

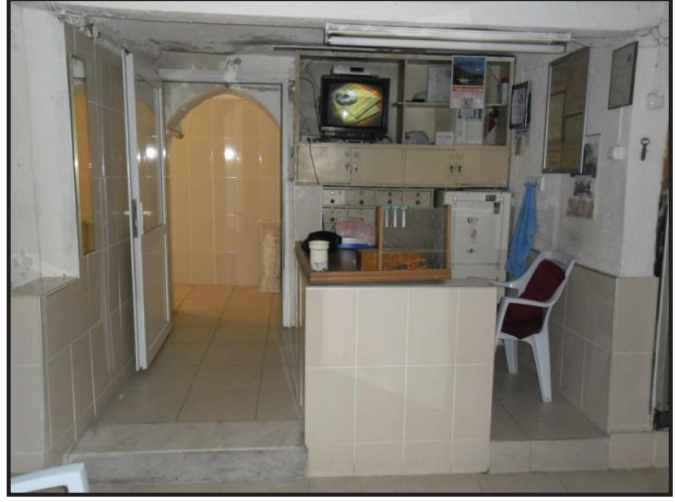

Şekil 3.55 Z07 Dinlenme Mekanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.56 Z08 Dinlenme Mekanı (Ortada) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.57 Z09 Dinlenme Mekanı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Z03'ün batısında kalan bölüm ise; hamamdaki görevlinin durduğu Z10 mekanı ile dolap, çamaşır makinesi gibi elektronik eşyaların muhafaza edildiği Z11 mekanını içermektedir. Z10 mekanının güneyinde ve doğusunda Z03 mekanının döşemesinden 1 m yükseklikte seramik kaplamalı duvarlar bulunmaktadır. Bu duvarların doğu kısmında ise, mekana ancak bir kişinin girebileceği kadar 64 cm genişliğinde bir boşluk bırakılmıştır (Şekil 3.58). Z11 mekanın da ise, doğu tarafındaki duvar üzerinde mekana girişi ve soğuk içeceklerin muhafaza edildiği bir dolap yerleştirmek için açıklık bırakılmıştır (Şekil 3.59). Z10 ve Z11 mekanlarının üzerindeki asma katın betonarme döşemesi, bu mekanların tavanını oluşturmaktadır ve mekanın zemin döşemesinden yüksekliği 220 cm'dir. Mekanların döşemesi Z03 mekanının döşemesinden 20 cm yüksektedir ve Z10 mekanının döşemesi seramik kaplamalıyken, Z11 mekanının döşemesi çimento şaptır. Ayrıca, Z10 mekanının batı duvarında ahşap dolaplar yer almaktadır.

Şekil 3.58 Z03 Mekanı Girişi ve Z10 Mekanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.59 Z11 Mekanı Girişi (Sağda) (Öztürk, 2012)

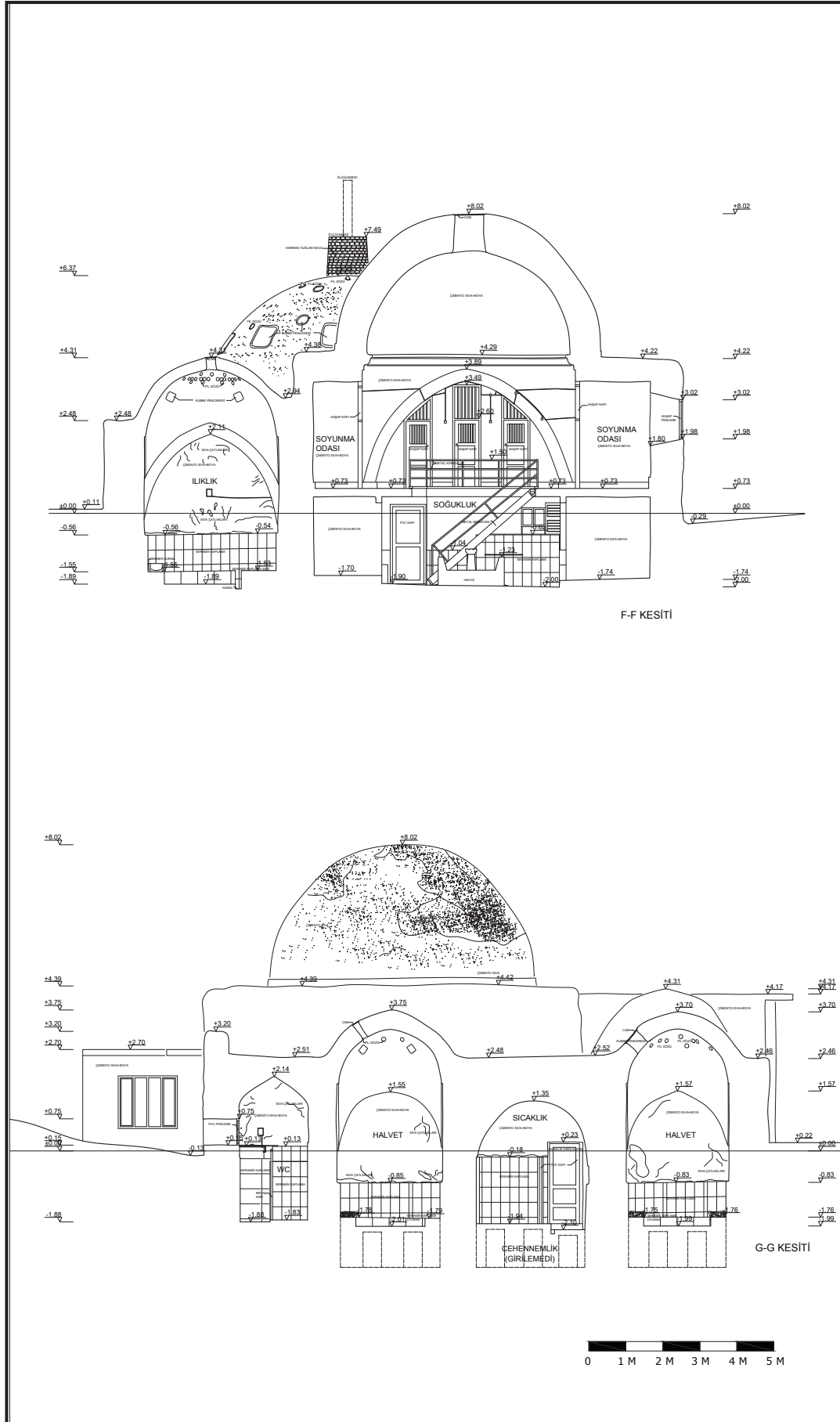
Z03 mekanının kuzeyinde kalan bölümde ise, depo olarak kullanılan Z12 mekanı (Şekil 3.60), asma kata ulaşımı sağlayan metal merdiven (Şekil 3.61) ve ılıkığın giriş kapısı bulunmaktadır.

Z12 mekanı depo olarak kullanılmaktadır. Duvarları tamamen boyalı, zemini çimento şaplıdır. Ayrıca, asma katın betonarme döşemesi mekanın tavanını oluşturmaktadır ve Z12 mekanının döşemesinden 236 cm yüksektedir. Bu mekanın döşemesi ise, Z03 mekanının döşemesinden 10 cm yüksektedir ve zemin çimento şaplıdır. Ayrıca, bu bölümün doğu duvarında ahşap dolaplar bulunmaktadır.

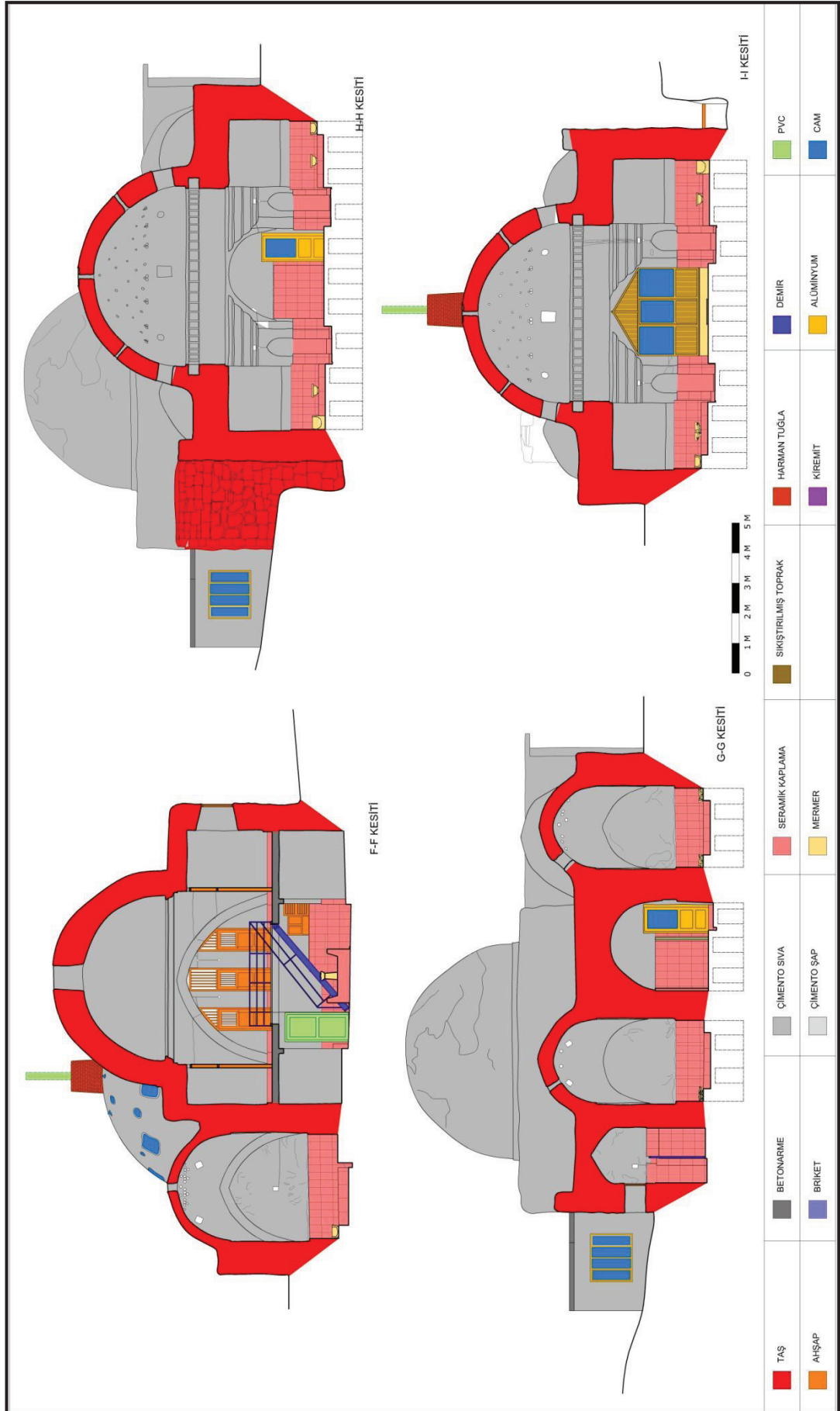

Şekil 3.60 Z12 Mekanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.61 Asma Kata Çıkan Merdiven (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.62 Yeni Hamam F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012)

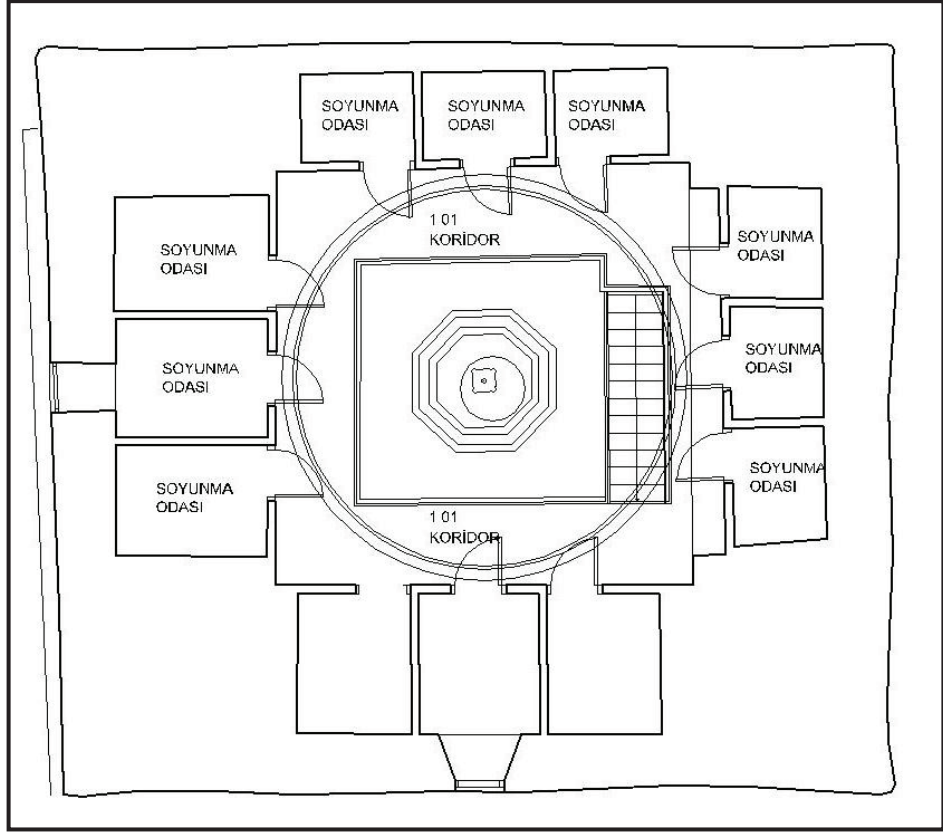
Şekil 3.63 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)

Z12 mekanının güney duvarının Z03 mekanına bakan tarafında, duvara bitişik olarak yapılmış ve 12 basamaktan oluşan demir bir merdiven bulunmaktadır (Şekil 3.61). Merdiven, Z03 mekanının -1.91 m kotundan başlayarak betonarme taşıyıcı sistemle yapılmış olan asma katın +0.73 m kotundaki 101 mekanına ulaşımı sağlamaktadır. Merdivenin her bir basamağı 24 cm x 86 cm ebatlarındadır. Ayrıca, merdivenin her iki tarafında 55 cm yüksekliğinde boru profillerden yapılmış olan demir korkuluklar yer almaktadır. Asma katın betonarme döşemesini betonarme kolon ve kirişler taşımaktadır (Şekil 3.64). Doğu-batı doğrultusunda uzanan merdivenden asma kata çıkıldığı zaman 120 cm genişliğinde, bir tarafı galeri boşluğu şeklinde diğer tarafları soyunma odalarının duvarlarının olduğu koridora ulaşılmaktadır ve bu mekan 101 kodu ile işaret edilmiştir (Şekil 3.65). 101 mekanının dört cephesi, aslında, kubbeyi taşıyan tonozların oluşturduğu eyvanlarken, her tonozun altına üçer adet soyunma odası yapılmıştır ve her odanın birer ahşap kapısı vardır. Odaların arasında ise, briket duvarlar bulunmaktadır. 101 mekanının boşluğa bakan kısmında ise, boru profilden yapılmış olan 72 cm yüksekliğinde demir korkuluklar bulunmaktadır (Şekil 3.64).

Şekil 3.64 Asma Kat Döşemesi ve Kolon Kiriş Sistemi (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.65 Asma Kattan Genel Görünüm (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.66 Asma Katın Planı (Öztürk, 2012)

101 mekanının etrafında bulunan soyunma odalarının duvarları boyalı, zeminleri seramik döşemelidir. Her bir odanın galeriye bakan tarafında birer ahşap kapısı bulunmaktadır. (Şekil 3.67, Şekil 3.68, Şekil 3.69, Şekil 3.70) Ayrıca, asma kattaki duvarlar boyunca 17 cm yüksekliğinde zeminde kullanılmış olan seramik malzemedan süpürgelikler yapılmıştır. Asma katın bulunduğu kotta, güney ve doğu beden duvarlarında, dikdörtgen formda birer pencere açıklığı bulunmaktadır.

Şekil 3.67 101 Mekanı Kuzey Tarafı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.68 101 Mekanı Batı Tarafı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.69 101 Mekanı Güney Tarafı (Solda) (Öztürk, 2012)

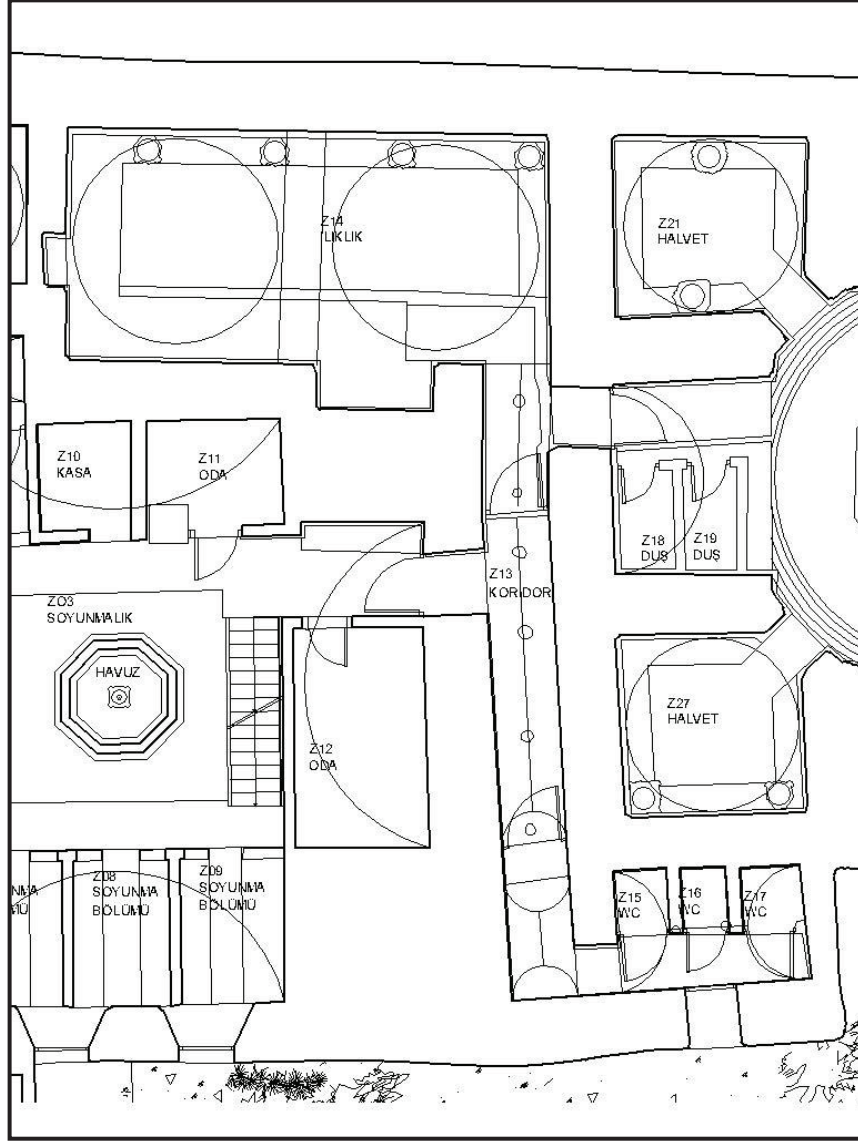
Şekil 3.70 101 Mekanı Doğu Tarafı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Z03 mekanının kuzeybatı tarafında 214 cm derinliğinde dar bir dikdörtgen alan bulunmaktadır. Bu alandan hamamın ılıklik bölümüne giriş yapılmaktadır (Şekil 3.71). Bu bölümün batı duvarında 186 x 42 cm ebatlarında seramik kaplamalı bir seki bulunmaktadır. Günümüzde bu sekinin üzerine hamama girişte kullanılan havlu vb. eşyalar konulmaktadır.

Şekil 3.71 Z13 Giriş Kapısı (Öztürk, 2012)

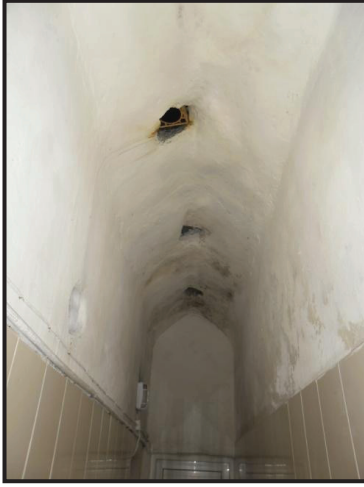
3.6.3 Ilıklık

Şekil 3.72 Ilıklık Mekanı Planı (Öztürk, 2012)

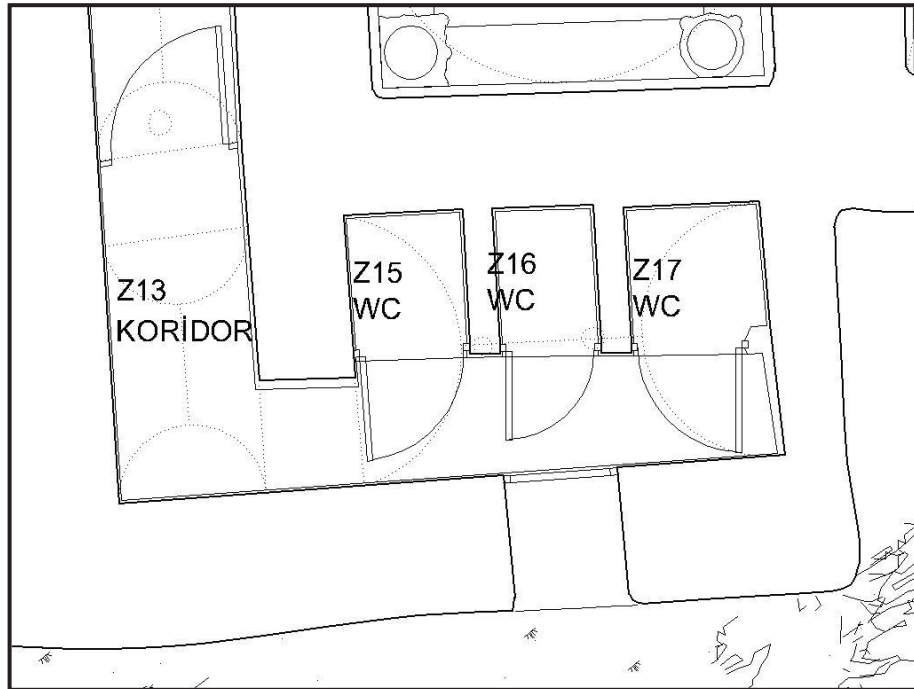
Hamamın ılıklik bölümüne basık kemerli bir açıklıktan girilmektedir. Bu kemerin soyunmalığa bakan tarafına PVC bir kapı yapılmıştır (Şekil 3.71). Kapıdan geçildikten sonra soyunmalık bölümünün -1.91 m olan kotundan, -1.95 m kotunda olan Z13 olarak tanımlanan dar bir dikdörtgen formunda olan koridora ulaşılır (Şekil 3.72). 995-104 cm ebatlarında olan koridorun zemininde eğim olup olmadığını anlamak için ölçümler yapılmıştır ve koridorun girişinin bulunduğu -1.95 m kotunun batısında -1.98 m, doğusunda ise -1.93 m olarak ölçümler alınmıştır. Zemin döşemesi ise soyunmalık kısmında olduğu gibi seramik kaplamadır. Aynı zamanda duvarlarda da belli bir seviyeye kadar seramik kaplamaya devam edilmiş ve üzeri ise boyanmıştır. Ayrıca, koridorun üzeri sivri beşik tonozla kapatılmış ve altı adet

dairesel formlu ışık gözü açılmıştır (Şekil 3.73). Bu koridor doğu-batı yönünde uzanırken, doğu tarafında hela kısmı, batı tarafında ise ılıkık kısmı bulunmaktadır.

Şekil 3.73 Z13 Mekanının Üst Örtüsünün İçeriden Görünümü (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.74 Z13 Mekanının Üst Örtüsünün Dışarıdan Görünümü (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.75 Hela Bölümü Planı (Öztürk, 2012)

Z13 mekanının doğu tarafındaki hela kısmına ulaşmak için basık kemerli bir açıklıktan geçilmektedir (Şekil 3.76). Aynı zamanda bu açıklığın ön tarafına üzeri camlı, metal bir kapı yerleştirilmiştir (Şekil 3.77). Açıklıktan sonra L şeklinde devam eden koridordan hela bölümlerine ulaşılmaktadır

Şekil 3.76 Hela Bölümünün Giriş Kapısı (Solda) (Öztürk, 2012)

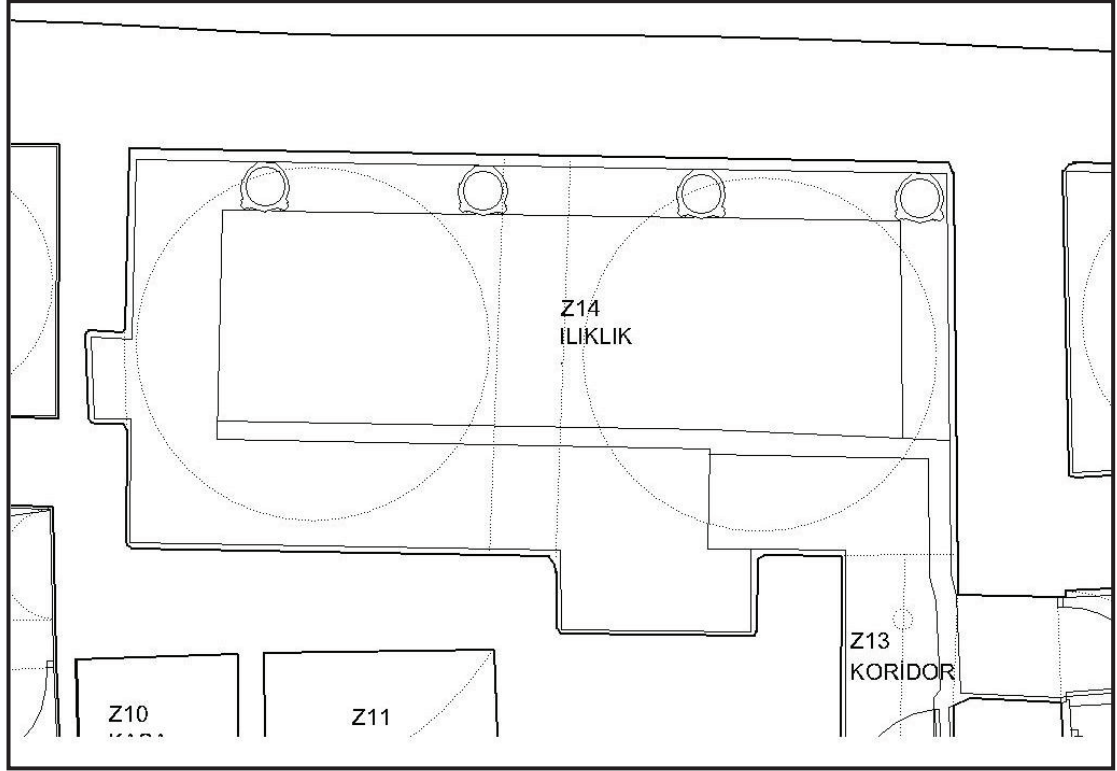
Şekil 3.77 Hela Bölümünün Giriş Kapısı (Ortada) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.78 Helalar (Sağda) (Öztürk, 2012)

Hela üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler Z15, Z16, Z17 mekan numaraları ile tanımlanmıştır. Her bir bölümün girişinde metal kapılar bulunmaktadır (Şekil 3.78). Z13 mekanının en doğusunda -1.93 m olan kot helaların ön tarafındaki bölümde -1.88 m'dir. Ayrıca helaların olduğu üç bölüm 5 cm yükseltilmiştir. Zemin döşemeleri tamamen seramik kaplamadır ve aynı zamanda duvarlar da belirli bir seviyeye kadar aynı malzeme ile kaplanmıştır, geri kalan kısımları ise boyanmıştır. Bu bölümün de üzeri sivri beşik tonozla kapatılmış olup, mekanın aydınlatılması için iki adet ışık gözü yerleştirilmiştir. Ayrıca, mekanın doğu tarafındaki beden duvarına da 80 x 65 cm ebatlarında bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu açıklığa ise PVC doğramalı bir pencere yerleştirilmiştir (Şekil 3.79).

Şekil 3.79 Helanın Doğu Duvarındaki Pencere Açıklığı (Öztürk, 2012)

Şekil 3.80 Z14 Mekanı Planı (Öztürk, 2012)

Z13 mekanının batı tarafındaki ılıklik (Z14) kısmına PVC doğramalı bir kapıdan geçildikten sonra ulaşılmaktadır (Şekil 3.81). Z14 mekanının boyutları; 349-734-345-749 cm'dir. Z14'ün zemin kotu koridorun kotundan 10 cm yüksektedir ve bu eğim sayesinde kirli suyun batı duvarındaki sekinin hemen önünde ve mekanın zemininde bulunan 15 cm genişliğindeki kanalla koridora akması sağlanmaktadır (Şekil 3.82). Mekanın kuzey tarafı hariç, üç cephesini çevreleyen sekiler bulunmaktadır. Sekiler Z14'ün döşemesinden yaklaşık 30 cm. yüksektedir. Ayrıca sekiler batı duvarında 44 cm, güney duvarında 80 cm, doğu duvarında ise 94 cm genişliğindedir ve hepsinin üzeri seramik kaplamadır. Aynı şekilde Z14 mekanının döşemesi de seramik kaplamadır ve bu kaplama duvarlarda belli bir seviyeye kadar devam ettikten sonra yerini boyaya bırakmaktadır. Mekanın batı duvarındaki sekinin üzerinde dört adet üzeri bezemesiz mermer kurna bulunmaktadır (Şekil 3.83).

Şekil 3.81 Z14 Giriş Kapısı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.82 Z14 Mekanı Sekiler ve Pis Su Kanalı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.83 Z14 Mekanı Kurnaları (Öztürk, 2012)

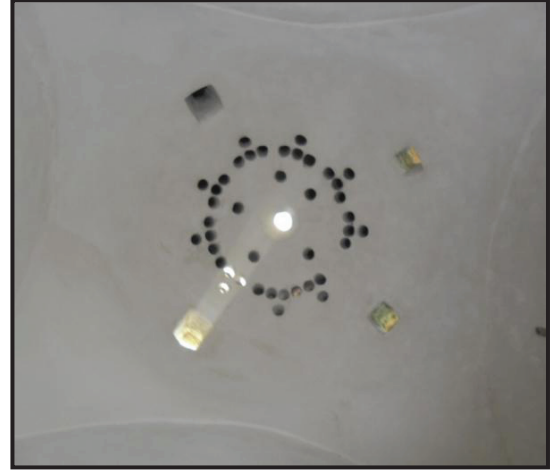
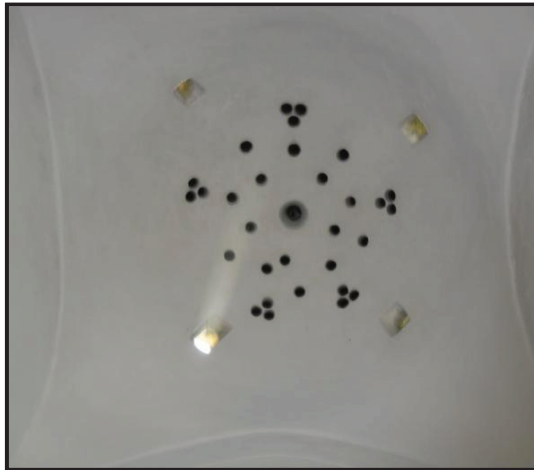
Ayrıca güney duvarında 83 cm genişliğinde, tepe noktası sekinin üzerinden 128 cm yükseklikte olan basık kemerli bir açıklık izi yer almaktadır. Mekanın doğu duvarında ise 75 cm derinliğinde, 182 cm genişliğinde eyvan bulunmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alana oturan ılıklik bölümünün üzeri iki kubbe ile örtülmüş, ayrıca bu iki kubbenin arasına doğu ve batı duvarına yerleştirilmiş birer ayakla iki eşit mekana ayrılmıştır ve bu ayakların üzerine sivri kemer yerleştirilmiştir (Şekil 3.84). Kubbeye geçişler pandantiflerle sağlanmıştır (Şekil 3.85). Kuzeydeki kubbeye merkezden dışa doğru sayıları artan dairesel formda ışık gözleri, yer yer çintemani (üç benek) şeklinde düzenlenmiş, kubbe eteğine ise dört yönde birer adet

kare formlu olmak üzere toplam 35 ışık gözü açılmıştır (Şekil 3.86). Güneydeki kubbeye ise merkezde daire, daha dışta çintemani (üç benek) şeklinde düzenlenmiş dairesel ışık gözleri, en dışta kubbe eteğinde ise yine dört yönde yerleştirilen kare şeklinde ışık gözleri olmak üzere toplamda 46 ışık gözü açılmıştır (Şekil 3.87). Bu açıklıkların dışında ılıklığın beden duvarlarında herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Ilıklığın hemen girişinde ise akantus yapraklarıyla bezeli 50 cm çapında devşirme bir sütun başlığı bulunmaktadır.

Şekil 3.84 Z14 Güney Duvarı ve Mekamı Bölen Kemer (Solda)(Öztürk, 2012)

Şekil 3.85 Z14 Pandantif Detayı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.86 Z14 Kuzey Kubbe (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.87 Z14 Güney Kubbe (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.88 Ilıklık Mekanının Kubbeleri (Öztürk, 2012)

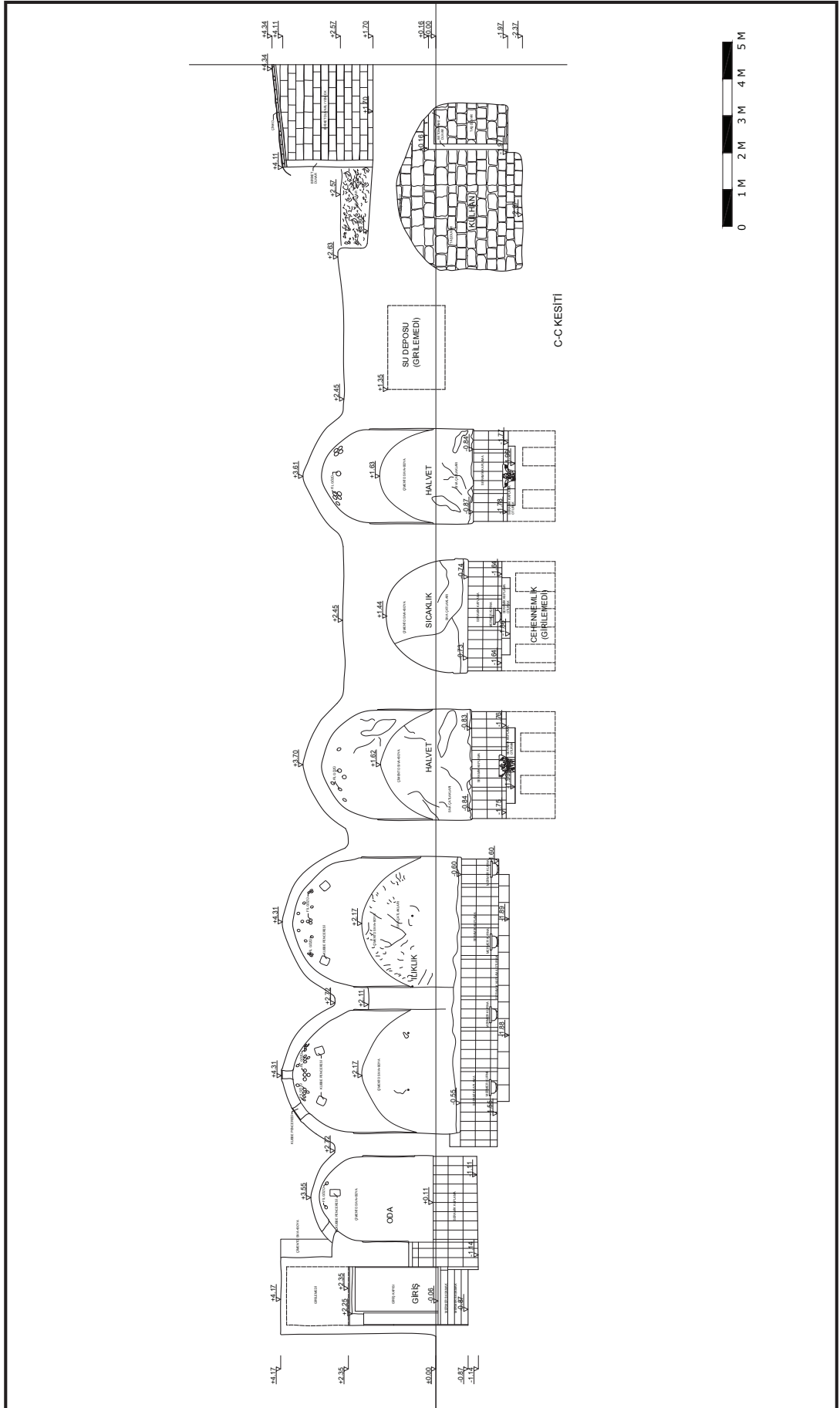
Şekil 3.89 Ilıklık Mekanının Kubbeleri (Öztürk, 2012)

Şekil 3.90 Z14 Mekanından Z13'e Bakış (Solda) (Öztürk, 2012)

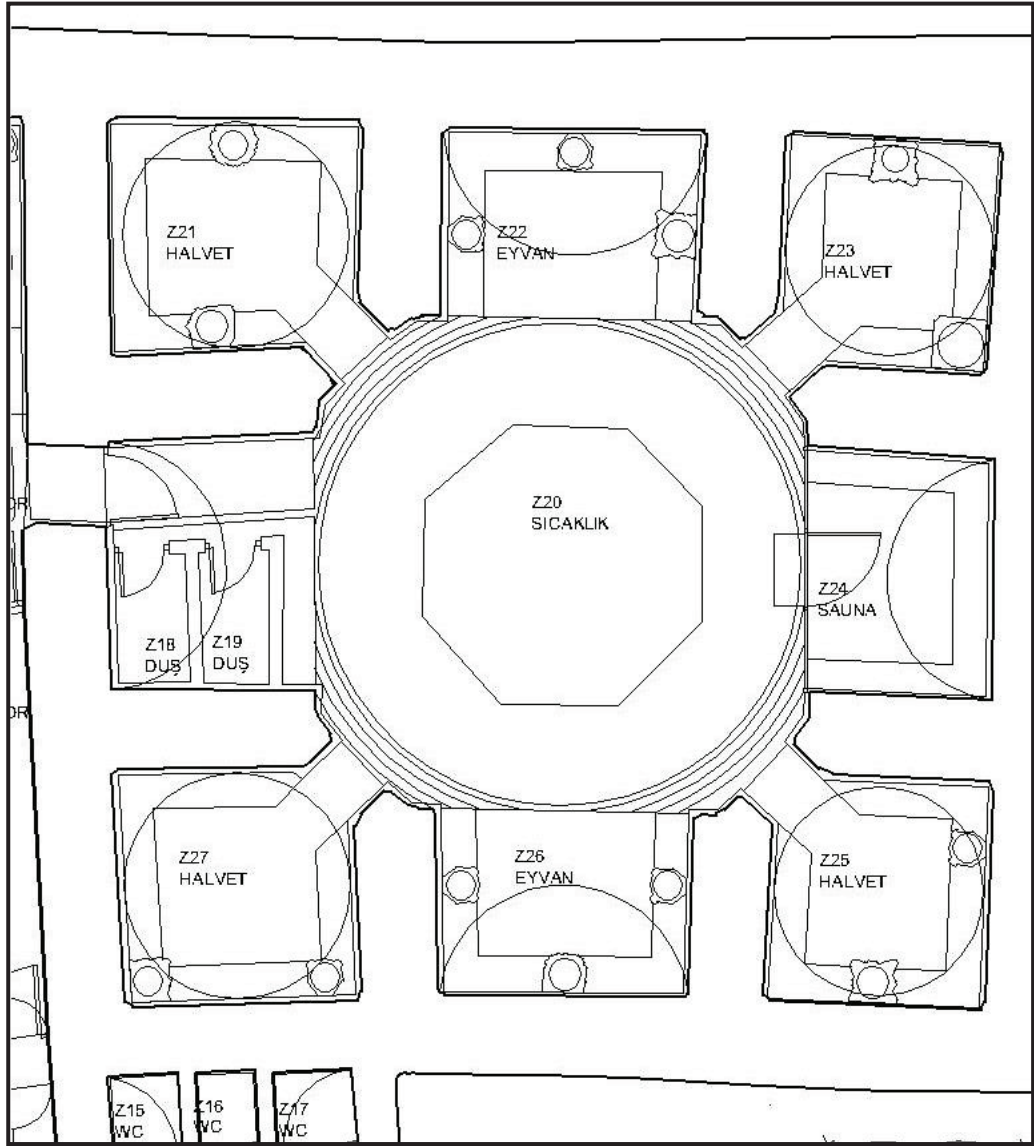

Şekil 3.91 Z14 Genel Görünüm (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.92 Yeni Hamam C-C Kesiti (Öztürk, 2012)

3.6.4 Sıcaklık

Şekil 3.93 Sıcaklık Mekanı Planı (Öztürk, 2012)

Z13 mekanını oluşturan koridorun batı ucundan, basık kemerli diğer bir açıklıktan sıcaklık (Z20) bölümüne geçilmektedir (Şekil 3.94). Açıklığın sıcaklığa bakan kısmında üzeri buzlu cam olan alüminyum doğramalı bir kapı yerleştirilmiştir (Şekil 3.95).

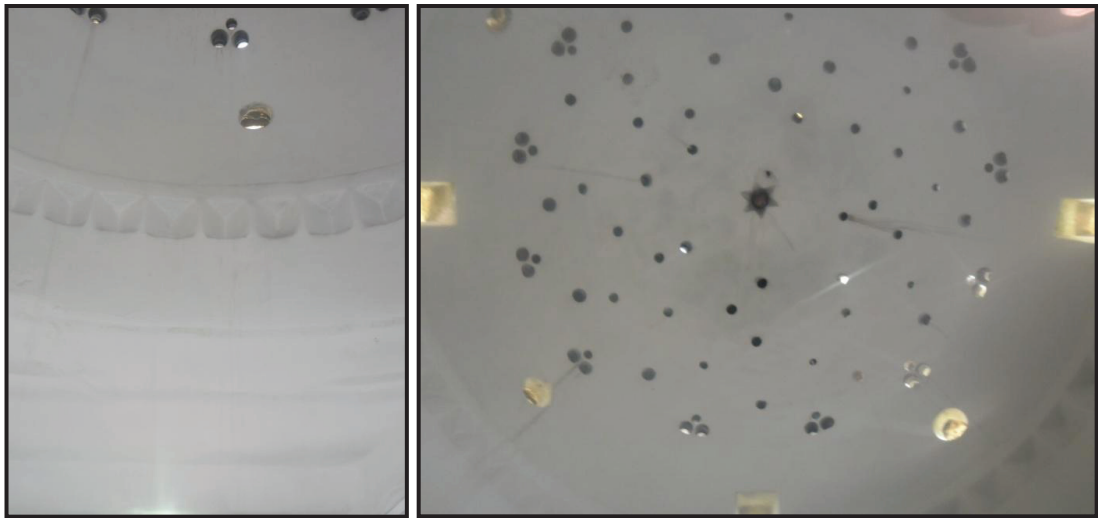

Şekil 3.94 Z14'den Z20 Sıcaklık Mekanına Giriş (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.95 Z20 Sıcaklık Mekanı Giriş Kapısı (Ortada) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.96 Z20 Sıcaklık Mekanı (Sağda) (Öztürk, 2012)

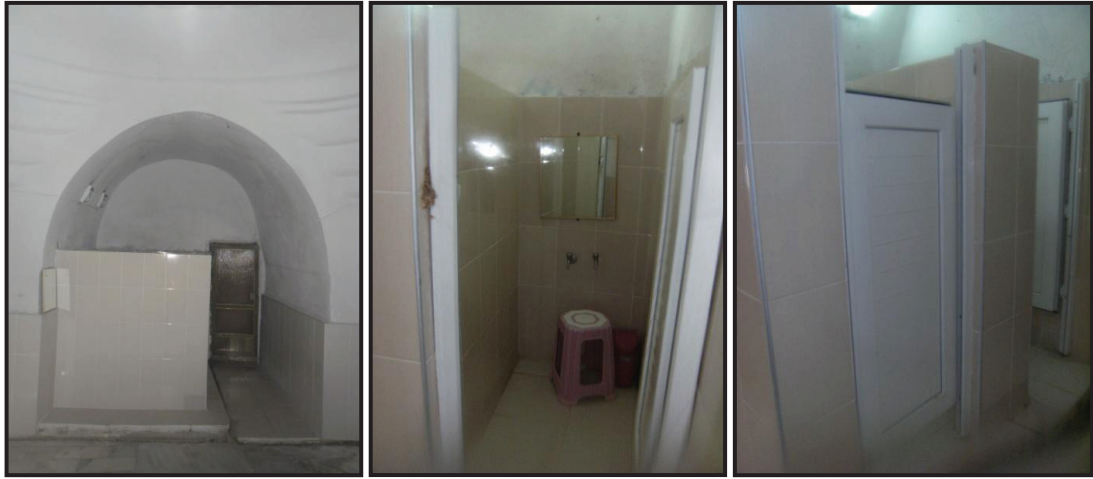
Haçvari dört eyvanlı köşe halvet hücreli plana sahip olan sıcaklığın merkezi kubbeye örtülmüştür. Kubbeeye geçişlerde pendentif kullanılmış iken, pendentif yüzeyleri pahlarla hareketlendirilmiştir. İç mekanda kubbe eteğini küçük nişlerden oluşan bir sıra dolaşmaktadır (Şekil 3.97). Kubbenin çapı yaklaşık 730 cm, tepe noktası ise zemin döşemesinden 847 cm yüksekliktedir. Kubbenin merkezine yıldız şeklinde, çevresinde daire formu ve çintemani motifi şeklinde düzenlenmiş daireler, en dışta ise dikdörtgen formu olmak üzere 93 adet ışık gözü açılmıştır (Şekil 3.98). Bu ışık gözlerinin bazıları tamamen kapatılmış iken açık olanlar dışarıdan camla kapatılmıştır.

Şekil 3.97 Z20 Sıcaklık Mekanı Kubbesinin Pendentif Detayı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.98 Z20 Sıcaklık Mekanının Kubbesi (Sağda) (Öztürk, 2012)

Z20 mekanı sıcaklığın merkezini teşkil etmektedir. Bu mekanın etrafını dört adet eyvan ve dört adet halvet hücresi çevrelemektedir. Güney cephesinde bulunan eyvan giriş mekanını oluşturmaktadır (Şekil 3.99). Sıcaklığa ulaşımı sağlayan koridorun batı ucundaki döşemenin -1.98 m kotundan -2.10 m kotuna inilmektedir. Yani sıcaklığın giriş eyvanı ile koridor arasında 12 cm'lik bir fark çıkmaktadır. Aynı zamanda giriş eyvanının döşemesi seramik kaplamadır. Ancak giriş eyvanı üç bölüme ayrılmıştır. Birincisi giriş kapısından sonra döşemesi -2.10 m kotunda sıcaklığın merkezine ulaşımı sağlayan bir koridor, diğer ikisi ise Z18 ve Z19 olarak sınıflandırılmış döşemeleri -2.02 m kotunda olan duş mekanlarıdır (Şekil 3.100). Bu mekanların bölücü duvarları döşemeden 177 cm yükseklikte ve seramik kaplıdır. Ana beden duvarları ise belli bir seviyeye kadar seramik ile kaplanmış, geri kalan kısımları boyanmıştır. Giriş eyvanının üzeri ise beşik tonozla örtülmüştür. Ayrıca duşların girişinde birer adet PVC doğramalı kapı bulunmaktadır (Şekil 3.101). Giriş eyvanında bulunan duş mekanları ile giriş kapısından merkeze doğru uzanan koridor arasında pis su kanalı geçmektedir ve bu kanal sıcaklığın giriş kapısını altından geçerek ılıklıktan gelen kanalla birleşip koridordan helaya doğru devam etmektedir.

Şekil 3.99 Sıcaklık Mekanının Giriş Eyvanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.100 Z18 Mekanı (Ortada) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.101 Z18, Z19 Mekanları (Sağda) (Öztürk, 2012)

Giriş eyvanından sonra, Z20 mekanı sıcaklığın merkezini işaret etmektedir. Bu mekanın döşemesinde, kuzey ve güney arasında toplamda 5 cm'lik bir kot farkı vardır. Bu şekilde pis suyun giriş eyvanındaki kanala ulaşımı sağlanmaktadır. Aynı zamanda bu merkezi mekanın döşemesi yapının özgün döşemesi olan mermer

kaplamadır. Ayrıca mekanın ortasında sekizgen formda döşemeden 24 cm yükseklikte bulunan mermer kaplamalı bir göbek taşı bulunmaktadır (Şekil 3.102).

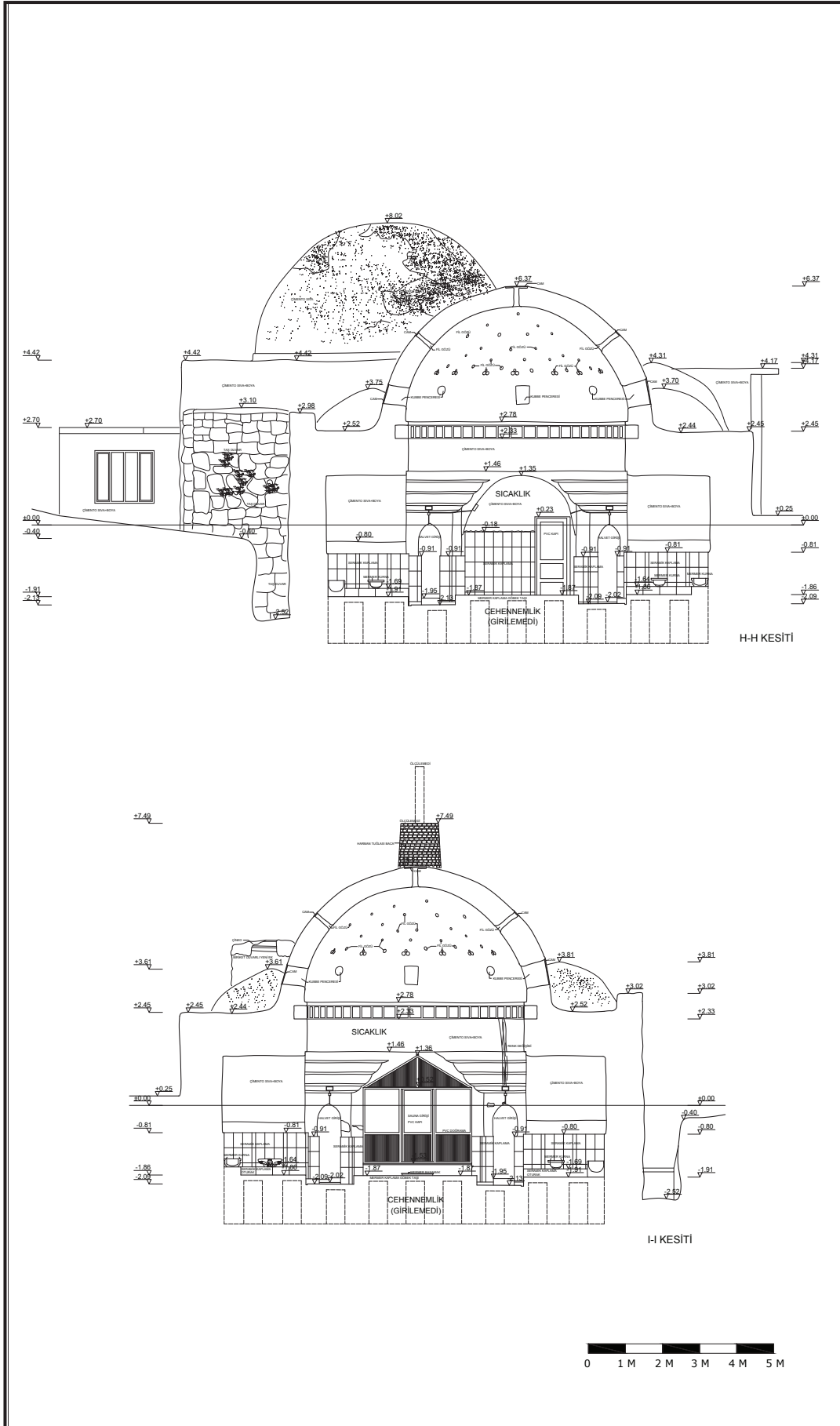
Şekil 3.102 Sıcaklık Merkezindeki Göbek Taşı (Öztürk, 2012)

Z20 mekanının batı ve doğu tarafında Z22 ve Z26 mekan numaraları ile sınıflandırılmış birer eyvan bulunmaktadır. Bu eyvanların üzerleri beşik tonozla örtülmüştür. Z20 mekanının batı ve doğu tarafındaki Z22 ve Z26 eyvanlarının duvarları seramik kaplamalı sekiler ile çevrelenmiştir (Şekil 3.103, Şekil 3.104). Bu sekilerin üzerinde her duvarda birer tane olmak üzere toplam üç adet mermer kurna yerleştirilmiştir. Z22 eyvanının kuzeydeki kurnası ve Z26 eyvanının doğudaki kurnası devşirme mermer sütun başlığından yapılmıştır. Eyvanların döşemesi seramik kaplamalıyken, duvarlar da belli bir seviyeye kadar seramik kaplamalı yapılmış, üzerinde ise boyalı olarak devam edilmiştir.

Şekil 3.103 Z22 Batı Eyvanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.104 Z26 Doğu Eyvanı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.105 Yeni Hamam H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk, 2012)

Z20 mekanının kuzeyinde kalan eyvan, günümüzde sauna olarak kullanılmaktadır ve Z24 mekan numarası ile sınıflandırılmıştır (Şekil 3.106). Z24, Z20 mekanından 55 cm yüksektedir ve bir adet mermer kaplı basamakla ulaşılmaktadır. Ayrıca zemin döşemesi mermer kaplamadır ve duvarlarda da belli bir seviyeye kadar devam eden bu kaplama, daha sonrasında yerini boyaya bırakmaktadır. Z24'ün sıcaklığın merkezine bakan tarafındaki açıklık alüminyum doğrama ile tamamen kapatılmıştır. Bu şekilde ısı kaybı önlenerek, sauna haline getirilmiştir. Z24'ün duvarlarını mermer kaplamalı sekiler çevrelemektedir. Ayrıca bu eyvanın kuzey duvarına açılmış olan pencere ile su deposuna bağlantı sağlanmaktadır (Şekil 3.107).

Şekil 3.106 Z24 Kuzey Eyvanı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.107 Su Deposuna Açılan Pencere (Sağda) (Öztürk, 2012)

Z20 mekanını çevreleyen diğer bir kısım ise köşe halvetlerdir. Güneybatı halveti Z21, kuzeybatı halveti Z23, kuzeydoğu halveti Z25, güneydoğu halveti Z27 olarak numaralandırılmıştır.

Z21 güneybatı, Z23 kuzeybatı, Z25 kuzeydoğu ve Z27 güneydoğu halvetlerine Z20 mekanının köşe noktalarından sivri kemerli birer açıklıktan girilmektedir (Şekil 3.108, Şekil 3.109, Şekil 3.110, Şekil 3.111). Halvetlerin döşemesi Z20'nin zemin döşemesinden yüksektedir ve tamamen seramik kaplamadır. Aynı şekilde mekanların giriş açıklığı hariç, etrafını çevreleyen sekiler ve bütün duvarlar belli bir seviyeye kadar seramik kaplamalıdır. Duvarların seramik kaplamalarından sonraki bölümleri ise boyalıdır. Ayrıca sekilerin üzerlerine kurnalar yerleştirilmiştir.

Şekil 3.108 Z21 Girişi (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.109 Z23 Girişi (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.110 Z25 Girişi (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.111 Z27 Girişi (Sağda) (Öztürk, 2012)

Z21 halvetinin doğu ve batıdaki sekilerinin üzerindeki, Z23 kuzeybatı halvetinin, batı duvarındaki seki ve hücrenin kuzeydoğu köşesinde kalan sekilerin kesişimi üzerindeki, Z25 kuzeydoğu halvetinin batı sekisinin üzerindeki, Z27 güneydoğu halvetinin güneybatı köşesindeki kalan kurnalar devşirme mermer sütun başlığıdır.

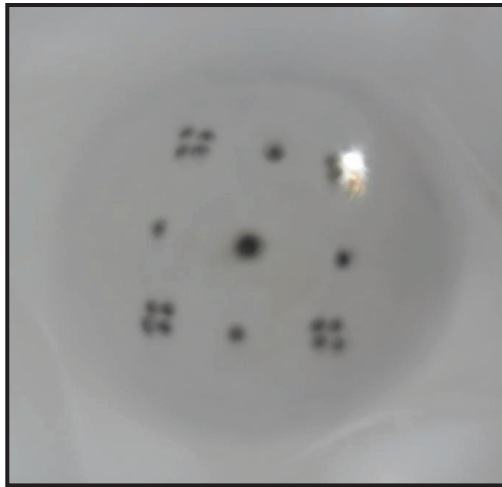
Halvetlerin üzerleri ise pendentiflerle geçilen kubbelerle kapatılmış olup, aydınlatma kubbelerdeki ışık gözleriyle sağlanmıştır. Sıcaklığın beden duvarlarında dışarıya açılan herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Kubbelerin çapı ve tepe noktalarının zemin döşemesinden olan uzaklık ölçüleri birbirleriyle yakın seviyededir. Z21

halvetinin kubbesinde 18 adet (Şekil 3.112), Z23 halvetinin kubbesinde 21 adet (Şekil 3.114), Z25 halvetinin kubbesinde 7 adet (Şekil 3.117), Z27 halvetinin kubbesinde ise 9 adet merkezden dışa doğru dairesel olarak devam eden ışık gözü bulunmaktadır (Şekil 3.118). Işık gözlerinin formları daireseldir, ancak kubbe eteklerinde bulunanlar daha geniş ölçülerde ve dikdörtgen formundadır. Bu ışık gözlerinin bazıları tamamen kapatılmış olup açık olanlar dışarıdan camla kapatılmıştır. Ancak, İç mekanlarda dairesel formlu ve düzgün bir dizilim halinde olan ışık gözleri, dış tarafta genellikle dörtgen formlarda camlarla kapatılmışken, yer yer üç benekli ışık gözlerinin üzerinin tek bir cam parçasıyla kapatılmış olduğu gözlenmektedir (Şekil 3.120, Şekil 3.121).

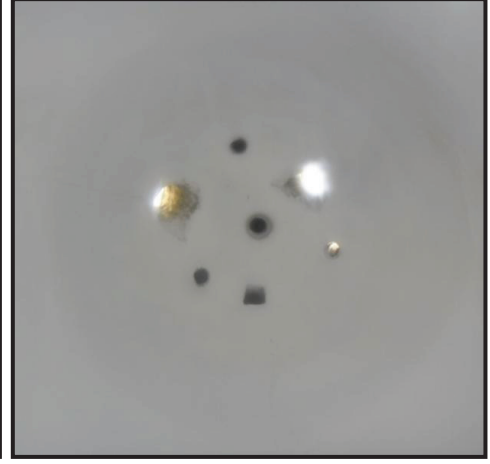
Şekil 3.112 Z21 Kubbesi (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.113 Z21 Mekanının Kubbesinin Dışarıdan Görünümü (Sağda) (Öztürk, 2012)

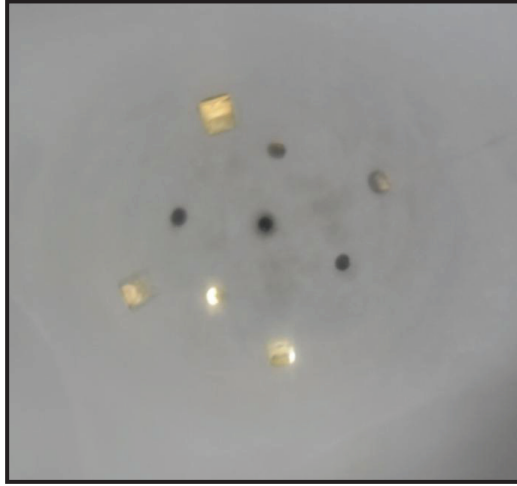

Şekil 3.114 Z23 Kubbesi (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.115 Z23 Mekanının Kubbesinin Dışarıdan Görünümü (Sağda) (Öztürk, 2012)

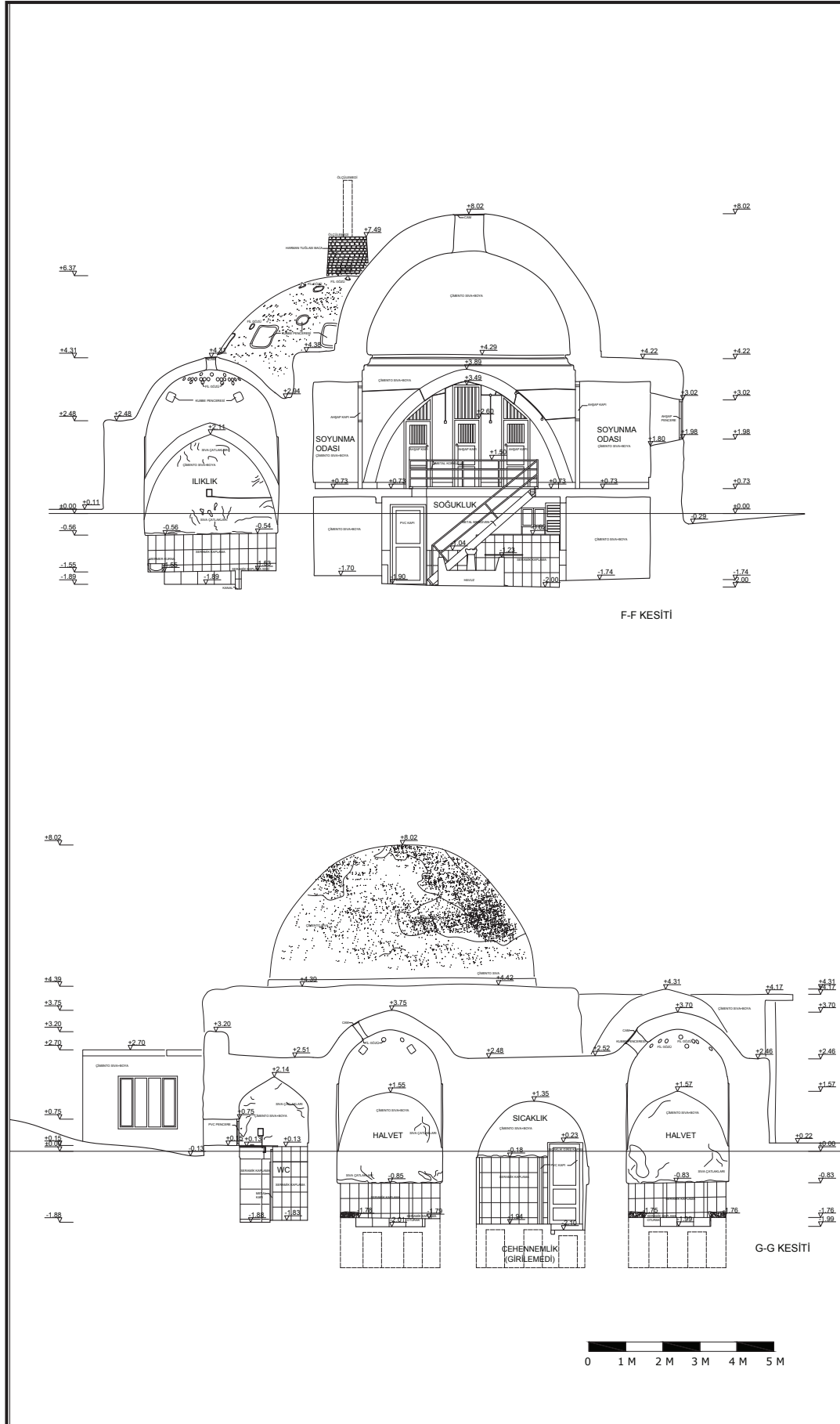
Şekil 3.116 Z21 ve Z23 Mekanlarının Kubbelerinin Dışarıdan Genel Görünümü (Solda) (Öztürk, 2012)
Şekil 3.117 Z25 Kubbesi (Sağda) (Öztürk, 2012)

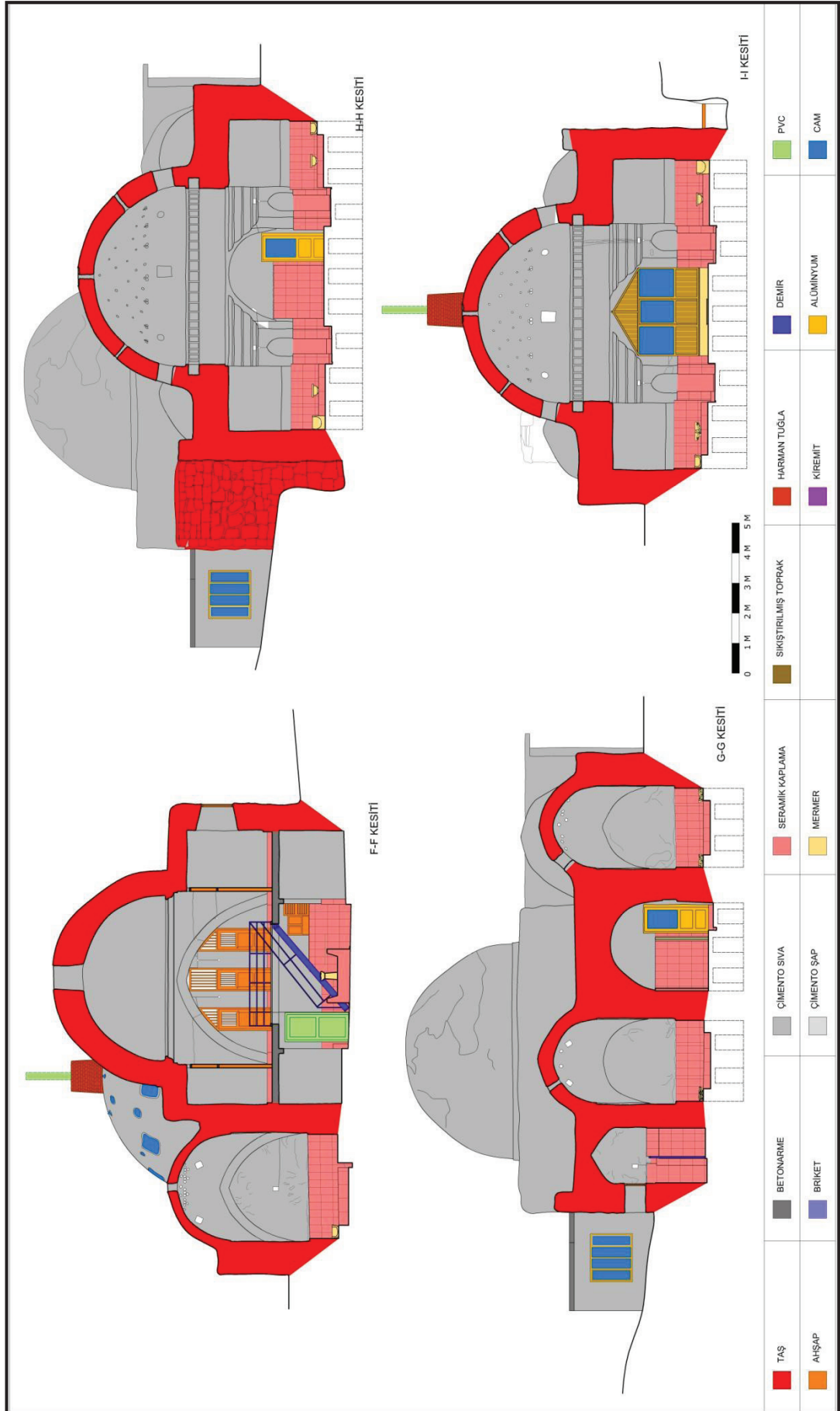
Şekil 3.118 Z27 Kubbesi (Solda) (Öztürk, 2012)
Şekil 3.119 Z27 Mekanının Kubbesinin Dışarıdan Görünümü (Sağda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.120 Dışarıdan Camla Kapatılmış Işık Gözleri (Solda) (Öztürk, 2012)
Şekil 3.121 Dışarıdan Camla Kapatılmış Işık Gözleri (Sağda) (Öztürk, 2012)

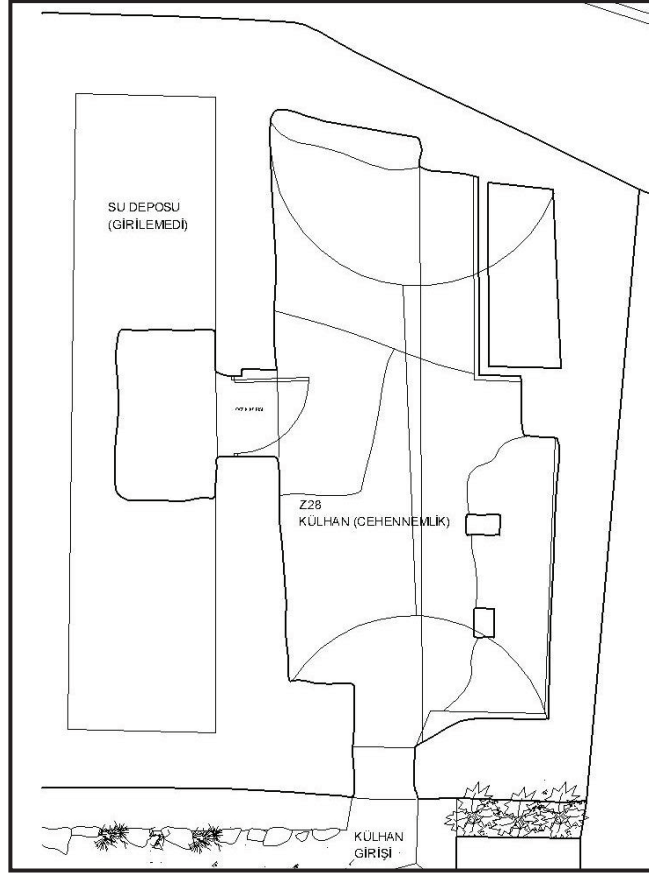

Şekil 3.122 Yeni Hamam F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012)

Şekil 3.123 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)

3.6.5 Su Deposu ve Külhan

Şekil 3.124 Külhan Bölümünün Planı (Öztürk, 2012)

Hamamın sıcaklık bölümünden sonra, kuzey cephesi boyunca doğu-batı yönüne uzanan bir su deposu olduğu bilinmektedir. Ancak su deposuna ulaşım sağlanamadığı için ölçülemedi. Bu bölümün devamında, yine hamamın kuzey cephesi boyunca doğu-batı yönünde uzanan külhan (Z28) mekanı yer almaktadır. Külhan, hamamda sıcak olması gereken mekanlar ve suyu ısıtan ocağın bulunduğu yerdir. Hamamların depo ve tesisat mahalli olarak da tanımlanmaktadır. Külhanın, hamamın yıkanma bölümlerinden farklı olarak, ayrı bir girişi vardır. Bu giriş; hamamın kuzeydoğu köşesinde, doğu beden duvarında bulunan bir açıklıktan sağlanmaktadır (Şekil 3.125, Şekil 3.126). Külhanın formu dikdörtgen şeklindedir. Zemini toprakla ve çöp yığınıyla dolmuş olduğundan, özgün döşeme seviyesi ve malzemesi bilinmemektedir. Ölçülen zemin seviyesi bahçenin 90 cm aşağısındadır. Külhanın örtüsü beşik tonozdur. Tonoz, kaba yonu taş ve horasan harcıyla örülmüş taşıyıcı duvarların üzerine oturmaktadır. Kuzey duvarında 55 cm öne çıkan bir bölüm görülmektedir. Bu çıkıntı, tonozu destek olmaktadır. Ayrıca külhanın

içerisinde biri taştan, diğeri ise harman tuğlasından yapılmış olan ayaklar bulunmaktadır. Bu ayaklar da aynı şekilde tonozla destek olmaktadır.

Şekil 3.125 Z28 Külhan Girişi (Solda) (Öztürk, 2012)
Şekil 3.126 Z28 Külhan Girişi (Sağda) (Öztürk, 2012)

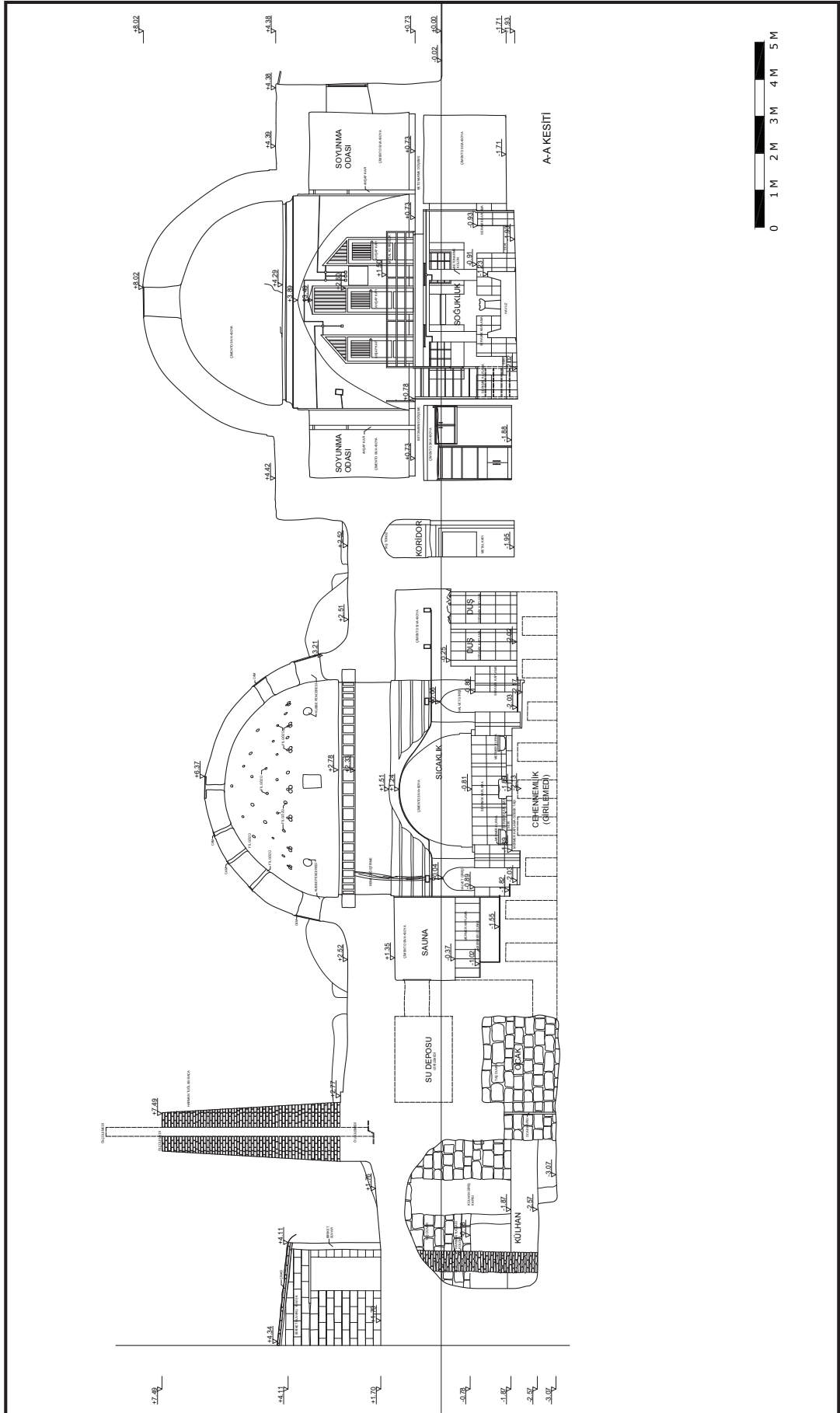
Şekil 3.127 Z28 Genel Görünüm (Öztürk, 2012)

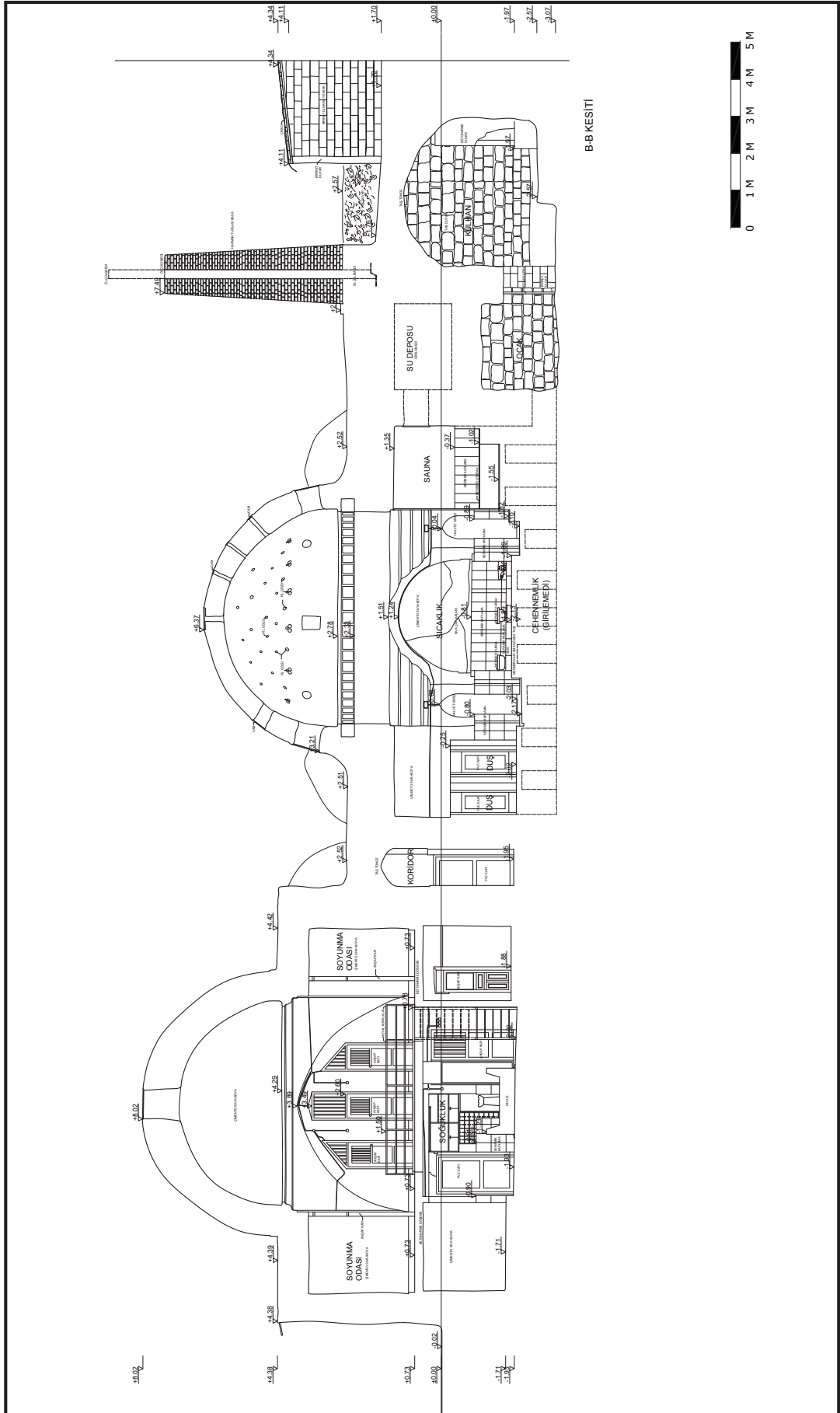
Şekil 3.128 Ocak Bölümü (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.129 Z28 İçindeki Harman Tuğlası ve Taş Ayaklar (Sağda) (Öztürk, 2012)

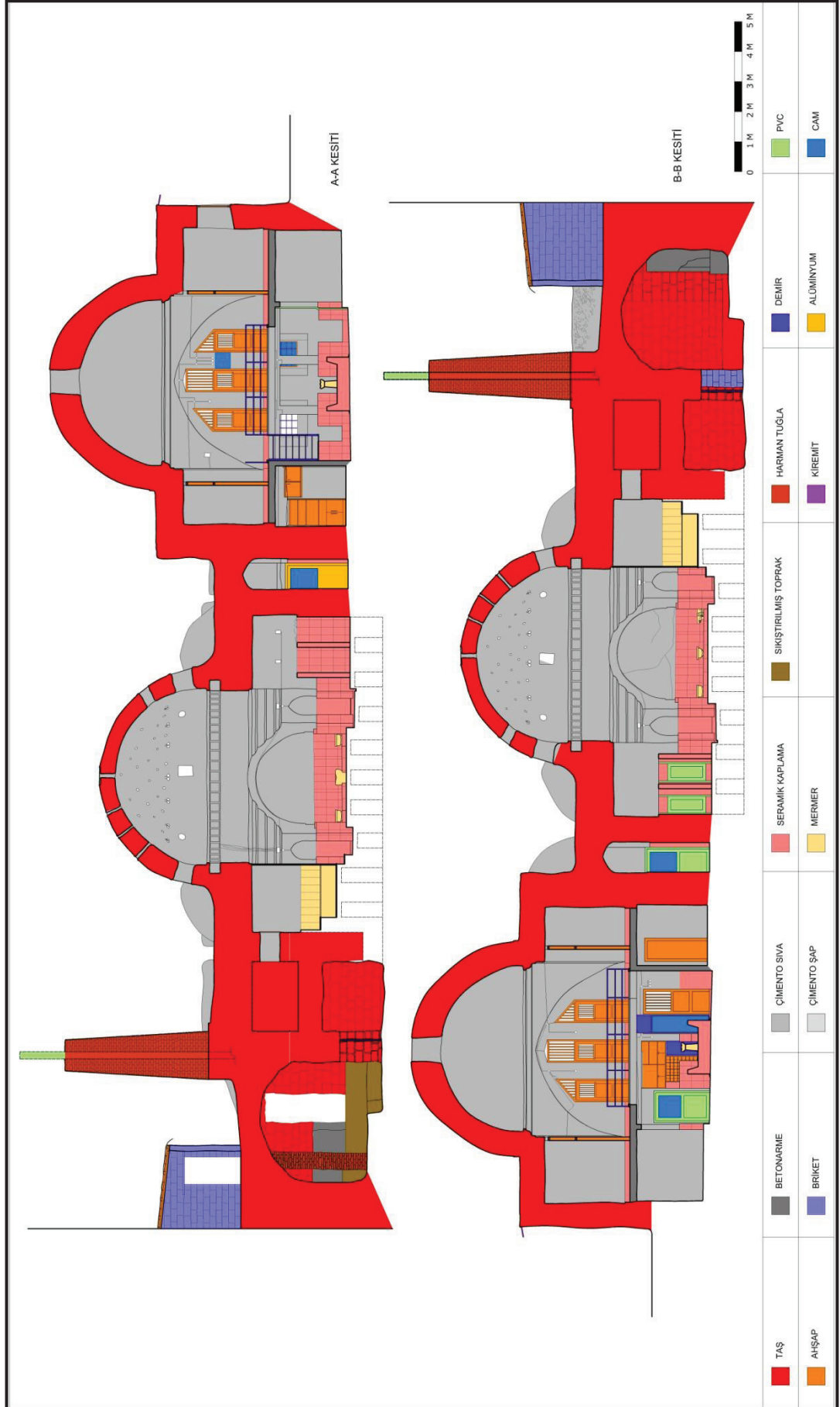
Ocak bölümü külhanın güney tarafında kalmaktadır. Ocağın ağzı, külhanın güney duvarındaki 100 cm derinliğindeki bir açıklıktır (Şekil 3.128). Ocağın 142 cm x 140 cm ebatlarında dörtgen şeklinde bir kapağı vardır. Ayrıca bu açıklığın külhan tarafının üst kısmına ise baca yerleştirilmiştir. Bu şekilde ocak kapağı açıldığında geri tepen alevin baca tarafından çekilerek külhancıyı etkilemesini önlemek amaçlanmıştır. Nişin tavanından başlayarak yükselen baca, üst örtüden sonra harman tuğlasıyla örülerek, sıcaklık kubbesinin üst seviyesini geçecek şekilde yapılmıştır. Ocak tabanı, külhanın bugünkü zemin seviyesinden 55 cm aşağıdadır. Ocağın yanmasıyla oluşan sıcak hava, kanallar vasıtasıyla cehennemliğe iletilerek, hamamın ılık ve sıcaklık mekanlarının ısınmasını sağlar. Ayrıca, hamamdaki tesisatın işleyebilmesi için depoya yerleştirilen kazanın tabanı, ocağın tavanına denk gelmelidir. Ancak, cehennemlik bölümüne girilemediği için mevcut durumu hakkında herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Fakat, cehennemliğin varlığı bilindiğinden dolayı rölöve çizimlerinde tahmini olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.130 Yeni Hamam A-A Kesiti (Öztürk, 2012)

Şekil 3.131 Yeni Hamam B-B Kesiti (Öztürk, 2012)

Şekil 3.132 Yeni Hamam Malzeme Analizleri (Öztürk, 2012)

3.7 Özgün Mimari Elemanlar

Yeni Hamam, günümüze kadar kullanımda olduğundan, zaman içerisinde çeşitli müdahalelere maruz kalmıştır. Bu sebepten dolayı yapının özgün mimari elemanlarında kayıplar meydana gelmiştir. Ancak devşirme mermer sütun başlıklarından yapılmış olan kurnalar ve orijinalliğini koruduğunu düşündüğümüz göbek taşı, yapının özgün mimari elemanları olarak ele alınmıştır.

3.7.1 Kurnalar

Hamamın ılıklik bölümünde 4, sıcaklık bölümünde 14 olmak üzere toplamda 18 adet kurna bulunmaktadır. Kurnaların sıcak ve soğuk su tesisatına sahip olduğu görülmektedir. Borular zaman içinde yenilenmiştir ancak; özgün musluklar korunamamıştır.

On sekiz kurnanın hepsi aynı özellikte değildir, kurnalar farklı dönemlere ait çeşitli mimari özelliklere ve boyutlara sahiptir. Ancak, kurnaları genel olarak iki tipe ayırmak mümkündür. Bunlar Tip 1 adı verilen antik döneme ait devşirme mermer sütun başlığından yapılmış olan kurnalar ve Tip 2 adı verilen yakın zamanda mermerden yapılmış olan kurnalardır.

Tip 1 kurnalar sıcaklık mekanının içinde bulunmaktadır. Z21 mekanının güneybatı köşe halvet hücresinin batı (Şekil 3.133) ve doğu duvarlarında (Şekil 3.134) birer tane, Z22 batı eyvanının kuzey duvarında bir tane (Şekil 3.135), Z23 kuzeybatı köşe halvet hücresinin batı duvarı (Şekil 3.136) ve kuzeydoğu köşesinde (Şekil 3.137) birer adet, Z25 kuzeydoğu köşe halvet hücresinin doğu duvarında bir adet (Şekil 3.138), Z26 doğu eyvanının doğu duvarında bir adet (Şekil 3.139), Z27 güneydoğu köşe halvet hücresinin güneydoğu köşesinde (Şekil 3.140) bir adet olmak üzere toplamda 8 adet kurna bulunmaktadır. Bunların ortak özelliği antik döneme ait mermerden yapılmış ve üzerleri akantus yapraklarıyla bezeli devşirme sütun başlıkları olmalarıdır. Ancak, zaman içerisinde suyun da etkisiyle üzerlerindeki bezemeler yok olmaya başlamıştır.

Şekil 3.133 Z21 Güneybatı Köşe Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

Şekil 3.134 Z21 Güneybatı Köşe Halvet Hücresinin Doğu Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

Şekil 3.135 Z22 Kuzey Eyvanının Kuzey Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

Şekil 3.136 Z23 Kuzeybatı Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

Şekil 3.137 Z23 Kuzeybatı Köşe Halvet Hücresinin Kuzeydoğu Köşesindeki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

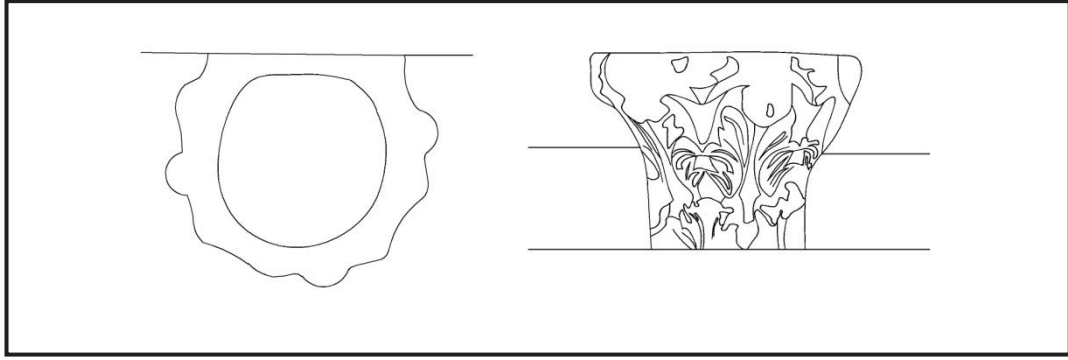
Şekil 3.138 Z25 Kuzeydoğu Köşe Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

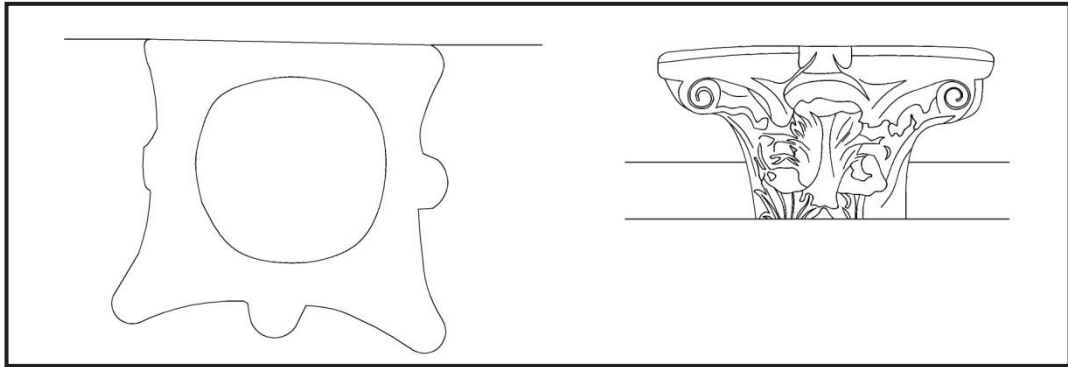
Şekil 3.139 Z26 Doğu Eyvanının Doğu Duvarındaki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

Şekil 3.140 Z27 Güneydoğu Köşe Halvet Hücresinin Güneydoğu Köşesindeki Tip 1 Kurna (Öztürk, 2012)

Şekil 3.141 Z21 Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Kurnanın Detay Çizimi (Öztürk, 2012)

Şekil 3.142 Z23 Halvet Hücresinin Batı Duvarındaki Kurnanın Detay Çizimi (Öztürk, 2012)

Tip 2 kurnalar (Şekil 3.141) ise sıcaklık ve ılıkılık mekanları içinde bulunmaktadır. Z14 ılıkılık mekanının batı duvarında dört adet, Z22 batı eyvanının batı ve güney duvarında birer adet, Z25 kuzeydoğu köşe halvet hücresinin kuzey duvarında bir adet, Z26 doğu eyvanının kuzey ve güney duvarında birer adet ve Z27 güneydoğu köşe halvet hücresinin kuzeydoğu köşesinde bir adet olmak üzere toplamda 10 adet bulunmaktadır. Bunların ortak özellikleri daire planlı olup önlerinde yarım daire şeklinde iki adet sabunluk bulunması ve daire planlı bir mermer kaidenin üzerine oturmalarıdır.

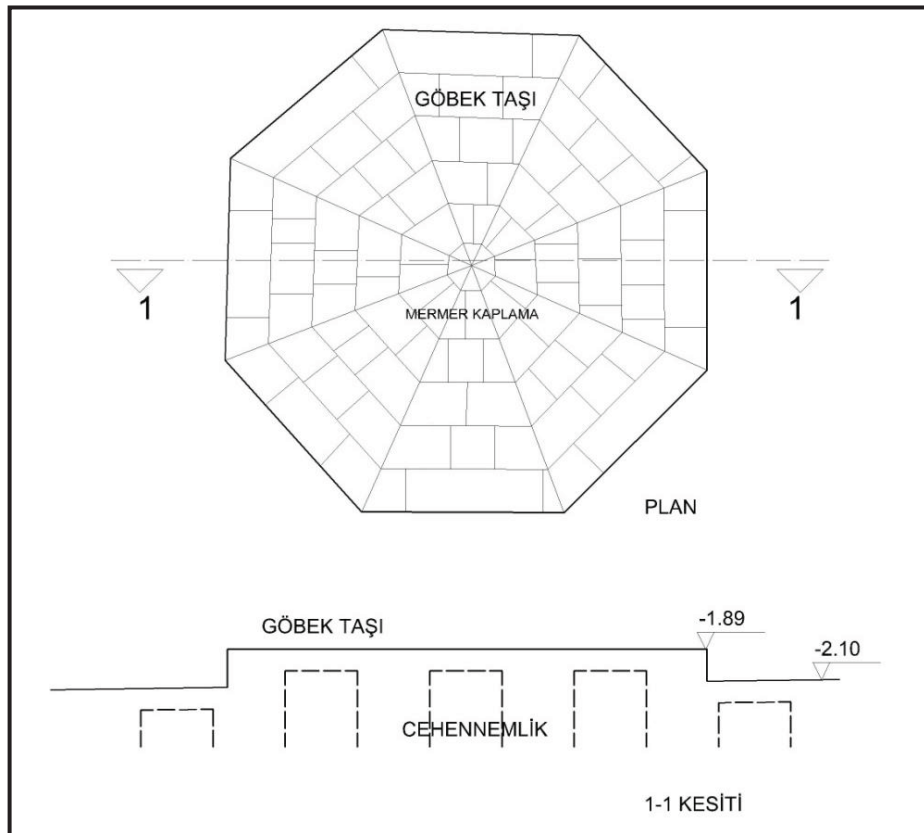
Şekil 3.143 Tip 2 Kurna (Öztürk, 2012)

3.7.2 Göbek Taşı

Sıcaklığın tam ortasında, sıcaklığın plan şemasına uygun olarak sekizgen biçimde yapılmıştır. Mevcut durumda orijinal olduğunu düşündüğümüz mermer kaplamalıdır ve zeminden 20 - 30 cm yüksekliktedir.

Şekil 3.144 Göbek Taşı (Öztürk, 2012)

Şekil 3.145 Göbek Taşı Detay Çizimi (Öztürk, 2012)

3.8 Yapıdaki Bozulmalar

Yeni Hamam, günümüze kadar kullanılagelmiş bir yapıdır. Yapı, zaman içinde çeşitli müdahalelere maruz kalmıştır. Bunun sonucunda, mimari elemanlarda ve malzeme kalitesinde önemli kayıplar, özgün mimariye yapılan eklemelerle mekansal kurguda bazı değişiklikler, malzeme bozulmaları, deformasyonları ve kötü onarımlara bağlı olarak tahribatlar meydana gelmiştir.

3.8.1 Strüktürel Bozulmalar

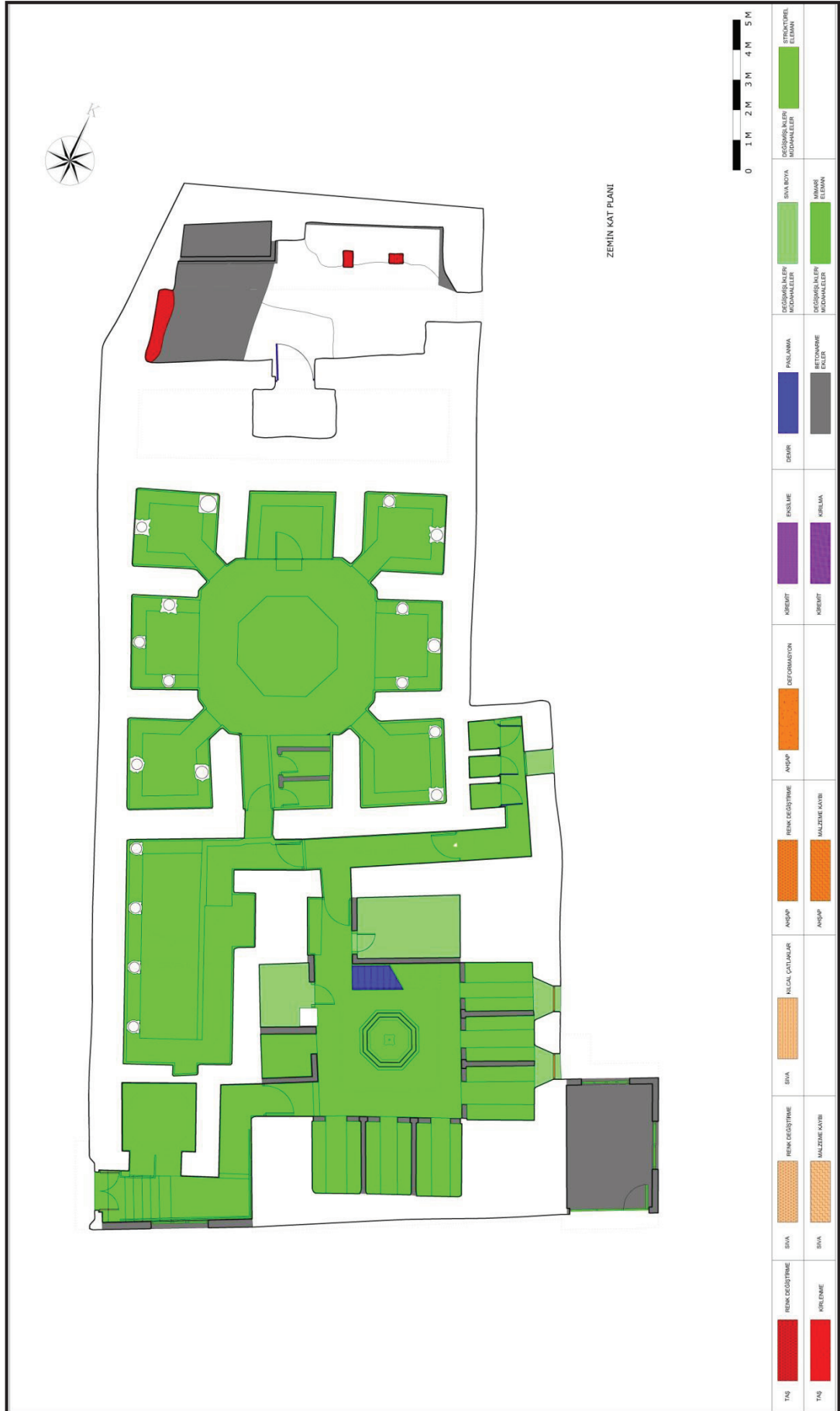
Taşıyıcı elemanda güç kaybı, yapının yok olma sürecini hızlandıran en önemli nedenlerden biridir. Taşıyıcı elemanların herhangi birinde oluşan zayıflık ve yıkılma sonucu, yapıda gerek strüktürel zayıflık, gerekse malzeme bozulmaları nedeniyle büyük hasar oluşmaktadır.

Hamam binasındaki strüktürel bozulma, biçim deformasyonlarına neden olmaktadır. Yapı, genel olarak incelendiğinde, bazı çatlaklar dışında, büyük bozulmalar görülmemektedir. Bunun dışında, doğu cephesinde malzeme bozulmaları fazla olsa da bunlar bina strüktürünü etkileyecek bozulmalar değildir (Şekil 3.146).

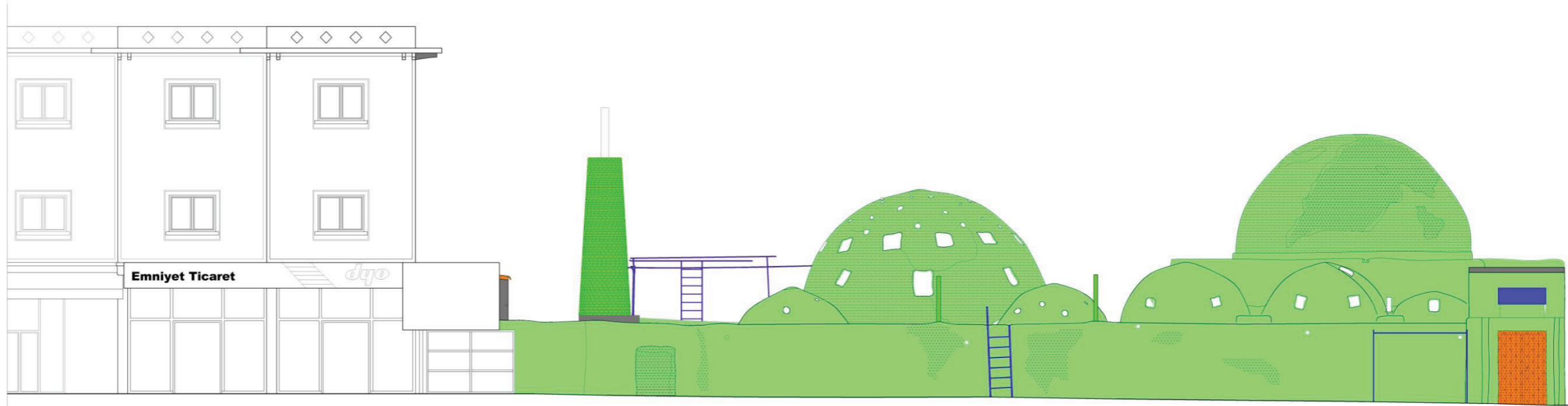

Şekil 3.146 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinden Görünüş (Solda) (Öztürk, 2012)

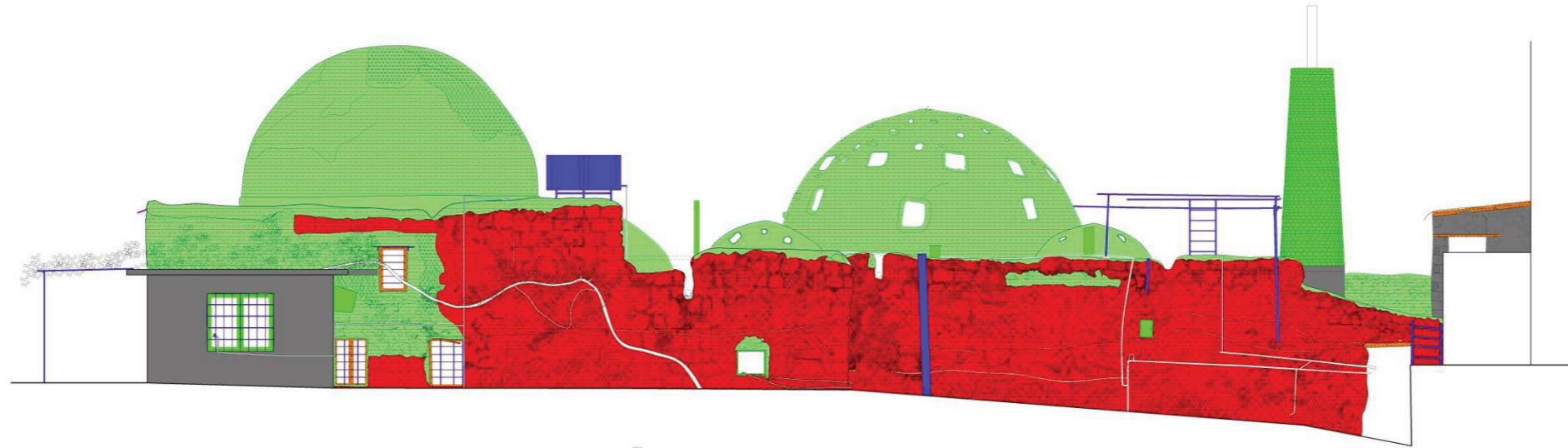
Şekil 3.147 Yeni Hamam'ın Doğu Cephesinden Görünüş (Sağda) (Öztürk, 2012)

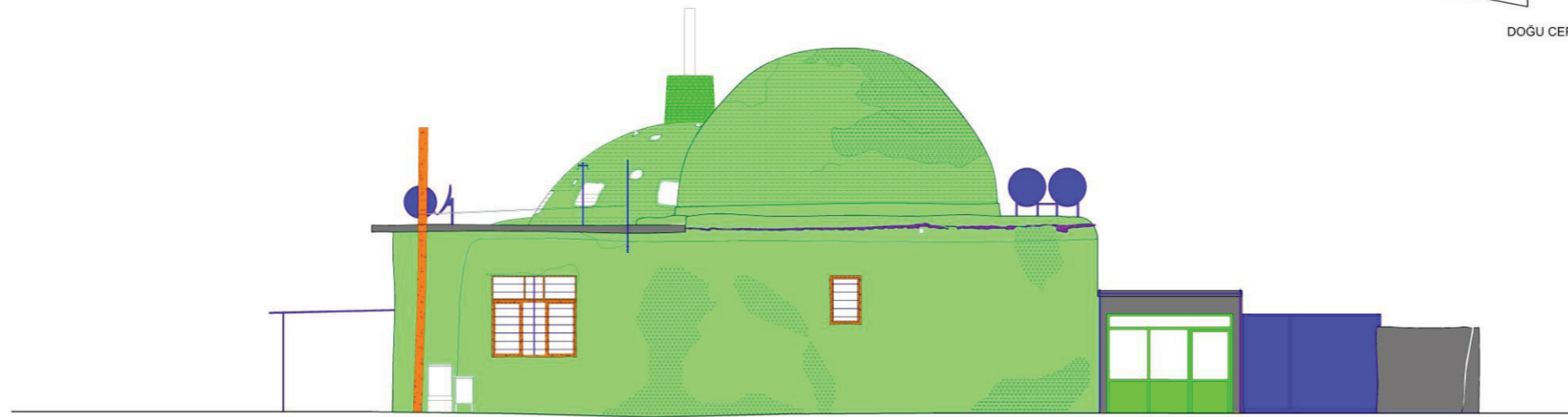
Şekil 3.148 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012)

BATI CEPHESİ GÖRÜNÜŞÜ

DOĞU CEPHESİ GÖRÜNÜŞÜ

GÜNEY CEPHESİ GÖRÜNÜŞÜ

0 1 M 2 M 3 M 4 M 5 M

TAŞ		RENK DEĞİŞTİRME	SIVA		RENK DEĞİŞTİRME	SIVA		KILCAL ÇATLAKLAR	AHŞAP		RENK DEĞİŞTİRME	AHŞAP		DEFORMASYON	KİREMIT		EKSİLME	DEMİR		PASLANMA	DEĞİŞİMLİKLER/ MUDAHALELER		SIVA BOYA	DEĞİŞİMLİKLER/ MUDAHALELER		STRÜKTÜREL ELEMEN
TAŞ		KIRLENME	SIVA		MALZEME KAYBI				AHŞAP		MALZEME KAYBI				KİREMIT		KIRILMA			BETONARME EKLER	DEĞİŞİMLİKLER/ MUDAHALELER		MİMARİ ELEMEN			

Şekil 3.153 Yeni Hamam Hasar Analizleri (Öztürk, 2012)

3.8.2 Malzeme Bozulmaları

Yapıda, biyolojik etkenler, su-nem ve suyun buharlaşmasıyla oluşan tuz kristalizasyonu nedeniyle, binanın dış ve iç yüzeyinde malzeme bozulmalarına neden olmuştur. Sıvalı duvarlar ve moloz taş malzeme, bunlardan en büyük zararı görmüştür. İç mekanlarda, özellikle suyun kullanıldığı ılıklik ve sıcaklık bölümlerinde, nemin etkisiyle, sıvalı duvarlarda ve kubbelerde kılcal çatlaklarla nem bölgeleri oluşmuştur. Yapıdaki su ve nem tahribatına iç mekanlarda kullanılan su dışında yağmur suları ve zeminden yükselen nem de sebep olmaktadır.

Hamamın dışında; batı cephesinde su ve nem tahribatı nedeniyle hemen bütün taş yüzeylerinde bozulma izlenmektedir. Ayrıca, aynı cephe üzerinde biyolojik etkenler alg ve liken, yosunlar ve otsu bitkiler tahribat yaratmaktadır. Algler, likenlerle birlikte, buldukları ortamın her zaman nemli kalmasını sağladıkları için, salgıladıkları sıvılarla lekelenmelere ve yüzeysel bozulmalara neden olurlar. Yosunlar ise, nemli ve pürüzlü yüzeylerde yaşayarak kir ve lekeler oluştururlar (Küçükaya, 2004: 80-85). Bu bağlamda, yapının beden duvarlarında ve kubbelerin üzerinde biyolojik kaynaklı bozulmaya rastlanılmaktadır.

Yapıdaki su problemi çatlaklar ve nem bölgeleri dışında çok çeşitli problemlere neden olabilir. Özellikle, güneş gören yerlerde ıslanıp kuruma sonucu, harçlarda tuzlar harekete geçerek taş üzerinde bozulmalara neden olmaktadır ve bu da ilerleyen süreçte strüktürel bozulmalara kadar daha ciddi boyutta problem yaratabilir.

Bunun dışında, hamamın külhan bölümü en fazla bozulmanın izlendiği yerlerden biridir. Bu bölümde, özellikle ateşin yanması sonucu çıkan duman, taş yüzeylerini kaplayarak, mekanın iç yüzeyinin tamamen siyahlaşmasına neden olmuştur.

3.8.3 Değişmişlik ve Müdahaleler

Kötü onarım ve bilinçsiz müdahaleler tarihi yapıya en az bakımsızlık ve terk edilmişlik kadar hasar verebilmektedir. Bu müdahalelerin yapıdaki örnekleri: 'çimentolu harç ya da sıvayla yapılan onarımlar' ve 'mimari kurguya yapılan ekleme ve değişiklikler' dir.

Çimentolu Harç ya da Sıvayla Yapılan Onarımlar

Örtü sisteminde, günümüzde görülen malzeme ve hasar dağılımının büyük bir bölümünü, çimentolu harç ya da sıvayla yapılan onarımlar oluşturmaktadır. Kubbelerin ve üst örtünün bütün elemanları özgün harçla uyumlu olan ‘horasan sıva’ yerine, çimento sıvayla kaplanmış durumdadır. Yakın zamanda yapılmış olduğundan, kılcal çatlaklar dışında fazla bir deformasyon görülmesine de, ilerleyen dönemlerde atmosfer etkileriyle oluşan genişlemelere karşı farklı davranmalarından oluşan uyumsuzluk; sıvada şişme, çatlama ve büyük parçalar halinde sökülmelelere sebep olacaktır. Bunun sonucunda, örtünün dış etkilere ve suya karşı dayanımı düşecek ve koruyuculuğunu yitirecektir.

Atmosfer etkileriyle oluşan genişlemelere karşı, çimento sıvanın ve özgün malzemenin farklı davranmalarından oluşan bozulma, en iyi şekilde doğu cephesinde izlenmektedir. Çimento sıva, suyun etkisiyle dökülmeye başlayarak taş yüzeyler açığa çıkmıştır ve cephe boyunca çimento sıva ve özgün malzeme arasındaki uyumsuzluktan dolayı oluşan bozulmalar görülmektedir (Şekil 3.154). Güney ve batı cepheleri boyalı olduklarından, bozulmalar sadece kılcal çatlak boyutunda kalmıştır.

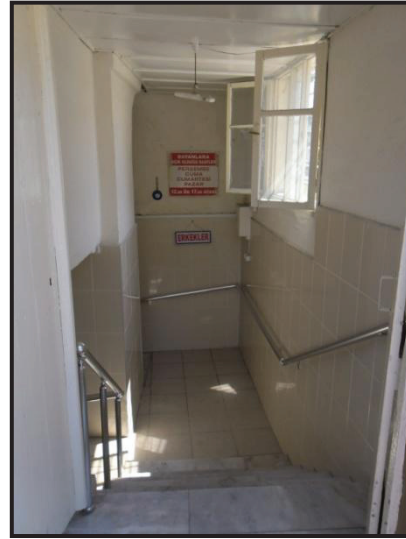
Şekil 3.154 Yeni Hamam Doğu Cephesinden Görünüş (Öztürk, 2012)

İç mekanın tamamı, aynı şekilde çimento sıvayla sıvanmış, üzeri boyanmıştır. Bu uygulamalar, yakın dönemde yapıldıklarından dolayı, fazla bir bozulma görülmesine

de yukarıda bahsedilen atmosfer etkilerine farklı davranmadan oluşan bozulmalara maruz kalması kaçınılmazdır. Soğukluk bölümünde, depo olarak kullanılan mekanların zeminine ise, özgün zeminler tahrip edilerek çimento şap uygulanmıştır.

Mimari Kurguya Yapılan Ekleme ve Değişiklikler

Hamam içerisindeki mekanlarda bulunan kapıların tamamı yenilenmiştir. Zaman içerisinde -suyun da etkisiyle- çürüyen kapılar yerine yenileri takılmıştır. Ancak, bunlar özgününe uygun olarak yapılmamıştır. Bununla birlikte hela duvarına açılan pencere açıklığı ve buraya yerleştirilen PVC doğramalı pencere ile giriş bölümünün güneyinde bulunan pencere yenilenmiş birer yapı elemanıdır. Diğer taraftan, soyunmalık mekanında bulunan pencerelerin özgün oldukları düşünülmektedir. Ancak koruyuculuklarını yitirmiş durumdadırlar. Ahşap elemanları deformasyona uğramış, demir kısımları paslanmış ve çürümüş, camları kırılmış olduğu için iç mekan hasar görmektedir.

Şekil 3.155 Yeni Hamam'ın Giriş Kapısı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.156 Z01 Giriş Mekanı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Hamamın içerisinde ve dışarısında çeşitli dönemlerde eklenen bölücü ve kapatıcı amaçlı duvarlarla, özgün mekansal kurgu yer yer değişmiştir. Bunlardan en önemlisi giriş mekanına yapılmış olan müdahaledir. Giriş mekanının güney duvarı ve taç kapısı büyük oranda değişikliğe uğramıştır. Günümüzde güney duvarı briketle örülmüş, üzeri çimentolu sıvayla sıvanarak boyanmış ve üst örtü de betonarme plakla

kapatılmıştır. Aynı şekilde, taç kapı bu değişmişliğe maruz kalmış ve tamamen çimentolu sıvayla sıvanıp, üzeri boyanarak bütün anıtsal özelliğini yitirmiştir (Şekil 3.155). Bunun devamında, giriş mekanının kuzey tarafında bulunan duvar açılarak, daha önceden ılıklik mekanına bağlı olduğu düşünülen bölüm bu mekana dahil edilmiştir (Şekil 3.156).

Bunların dışında, soyunmalık bölümünde merkezin etrafındaki eyvanlarda bulunan seki düzeni tamamen değiştirilmiştir. Soyunmalığın güney ve doğu taraflarındaki eyvanlara ikişer bölücü duvar eklenerek üçer adet soyunma mekanı yaratılmıştır (Şekil 3.157). Batı tarafındaki eyvana yarı açık bir mekan ve bölücü duvarla depo olarak kullanılan kapalı bir mekan, kuzey tarafındaki eyvana da bölücü duvarla depo olarak kullanılan kapalı bir mekan yapılmıştır.

Şekil 3.157 Z03 Soyunmalık Mekanı Dinlenme Bölümleri (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.158 Asma Kat Döşemesi ve Kolon Kiriş Sistemi (Sağda) (Öztürk, 2012)

Ayrıca, soyunmalığın kuzey tarafında bulunan metal bir merdivenle ulaşılan, betonarme sistemle yapılmış olan asma kat eklenmiştir. Asma kat soyunmalığın dört tarafını dönen bir balkon şeklinde yapılmış, aşağıda bulunan bahsi geçen mekanların üst örtüsünü oluşturmuştur. Aynı şekilde, asma katın bulunduğu seviyede kubbeyi taşıyan tonozların altına gelen bölümlerde, dört cephede soyunma odaları oluşturulmuştur (Şekil 3.158). Bu odalar, her bir cephede iki adet bölücü duvarın mekanı üçe bölmesiyle elde edilmiştir ve soyunmalığın merkezine bakan tarafları duvarla kapatılmış, her odanın önüne birer ahşap kapı eklenmiştir. Bu şekilde, soyunmalığa yapılmış olan yeni eklentilerle soyunmalığın özgün mimar şeması bozulmuştur.

Hamamın ılıklik bölümünde ise en önemli değişiklik ılıklik mekanının güney duvarında bulunan ve özgün halinde traşlik mekanına açıldığı düşünölen basık kemerli nişin kapatılmış olmasıdır. Bahsedilen mekan, ılıklik bölümünden ayrılarak giriş mekanına eklenmiştir.

Hamamın sıcaklik bölümünde ise, mekansal kurgu bakımından fazla bir değişiklik bulunmamaktadır. Sadece, giriş eyvanının bulunduğu bölümün doğu tarafına iki adet bölücü duvar eklenerek iki adet duş mekanı yaratılmıştır (Şekil 3.159). Ayrıca, kuzey eyvanının sıcaklığın merkezine bakan kısmı alüminyum doğramalı camekanla kapatılarak sauna haline getirilmiştir (Şekil 3.160).

Şekil 3.159 Duş Mekanları (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.160 Z24 Kuzey Eyvanı (Sağda) (Öztürk, 2012)

Hamamın içerisinde, mimari kurguda yapılan değişikler dışında, iç mekanın mimari elemanlarında da büyük değişikler yapılmıştır. Özellikle, döşeme ve kaplama elemanları sıcaklığın merkezindeki mermer döşeme dışında, bütün mekanların döşemesi ve duvar kaplamaları seramik olarak değiştirilmiştir. Bu şekilde, hamamın özgün döşemesi büyük oranda yok edilmiştir.

Hamamın dışında, yapının güneydoğu tarafında, beden duvarlarına bitişik olarak yapılmış tek katlı muhdes bir ek yapı bulunmaktadır. Betonarme teknikle yapılmış olan bu eklenti, günümüzde ofis olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.161). Eklentinin güney, kuzey ve doğu cephesinde alüminyum doğramalı açıklıklar bulunmaktadır. Ayrıca, külhan mekanının üst örtüsünün üzerinde briketten yapılmış ve ne olarak

kullanıldığı bilinmeyen, üzeri çinko ile örtülmüş muhdes bir eklenti daha yer almaktadır (Şekil 3.162).

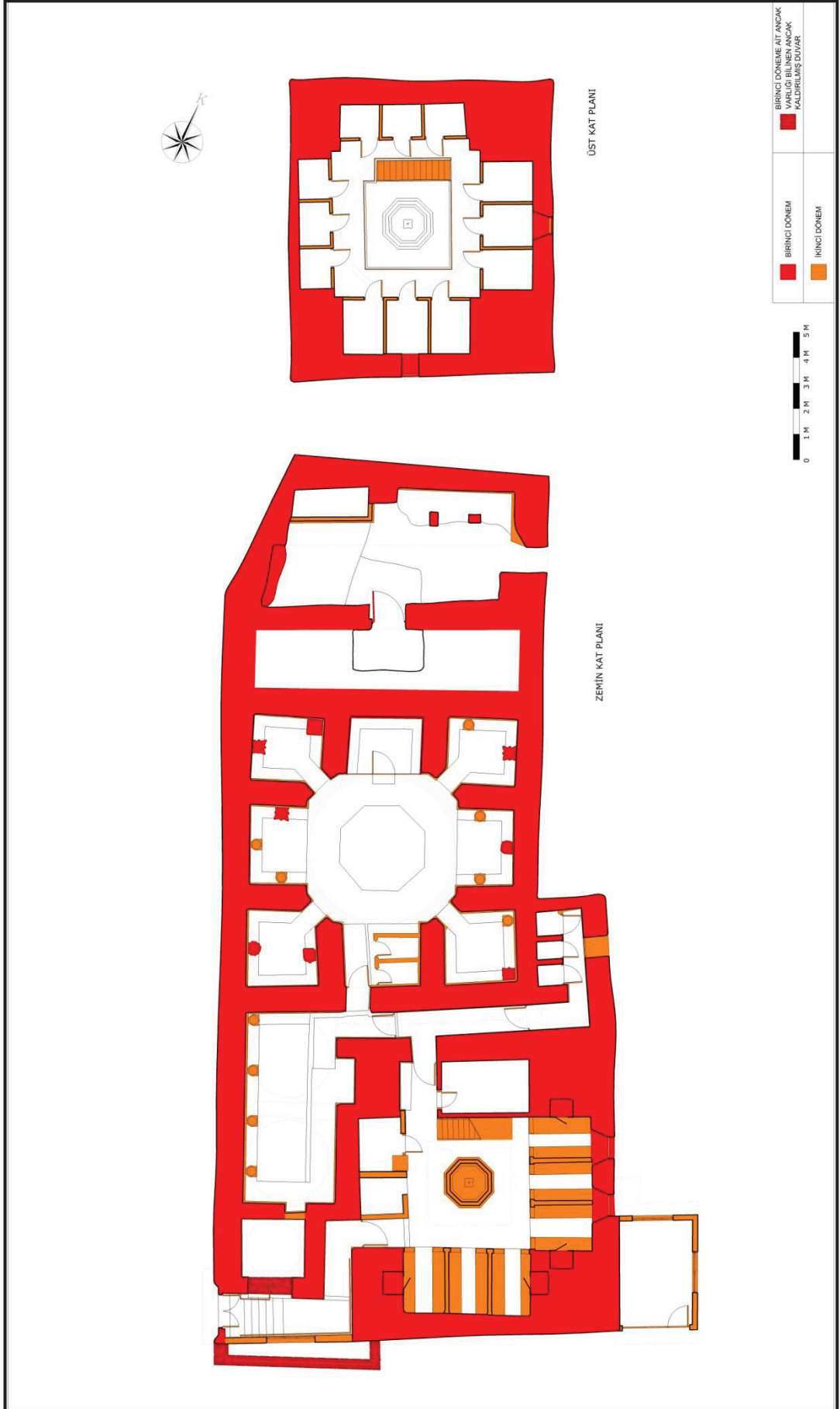
Şekil 3.161 Hamamın Bitişindeki Muhdes Betonarme Yapı (Solda) (Öztürk, 2012)

Şekil 3.162 Hamamın Üstündeki Muhdes Yapı (Sağda) (Öztürk, 2012)

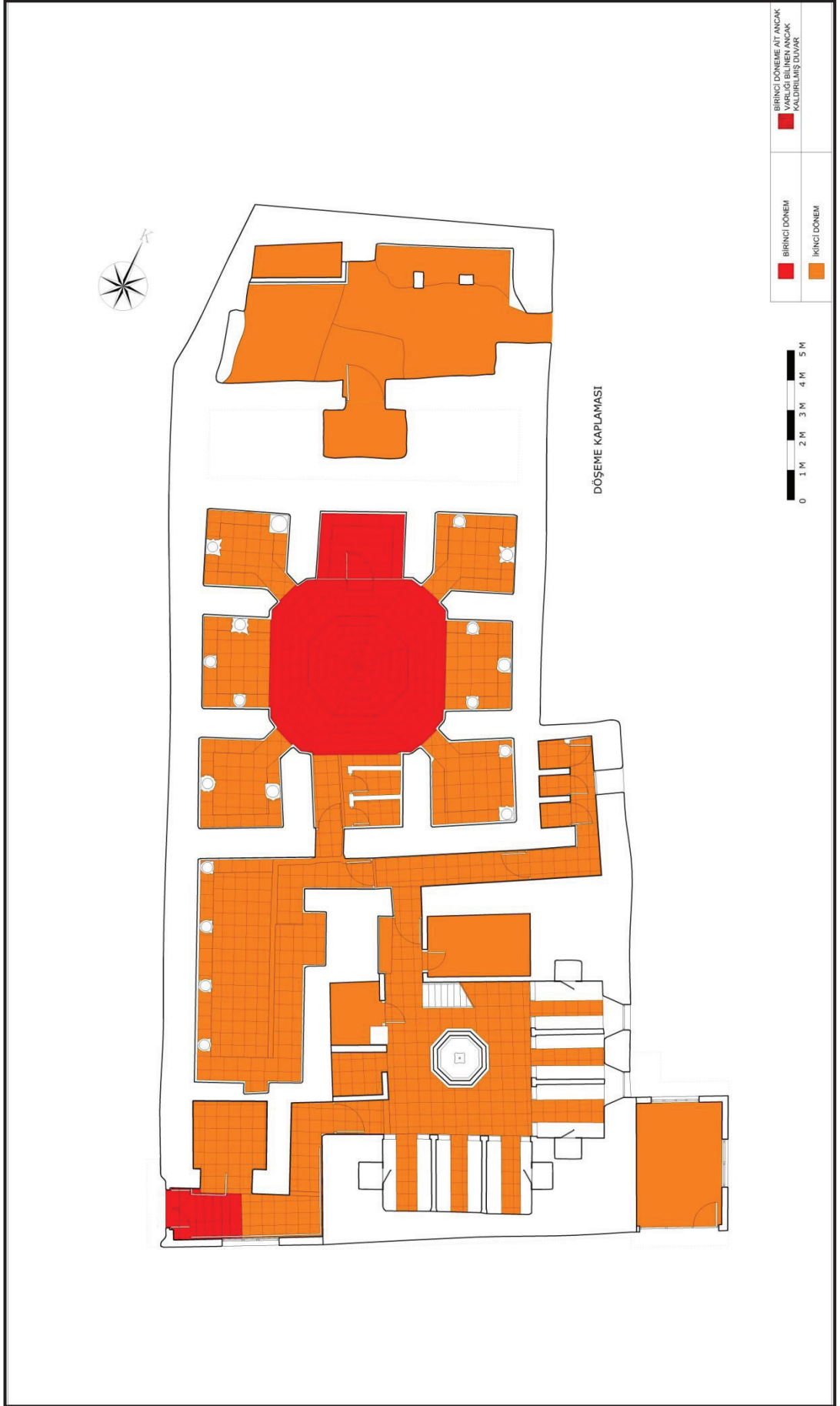
3.8.4 Özgün İzler

Yapının restitüsyon çalışması için, kaynak olarak kullanılması amacıyla, yapıdaki mevcut iz ve kalıntıların buldukları yerler incelenmiş olup, restitüsyon analizi şeklinde paftalar üzerinde gösterilmiştir.

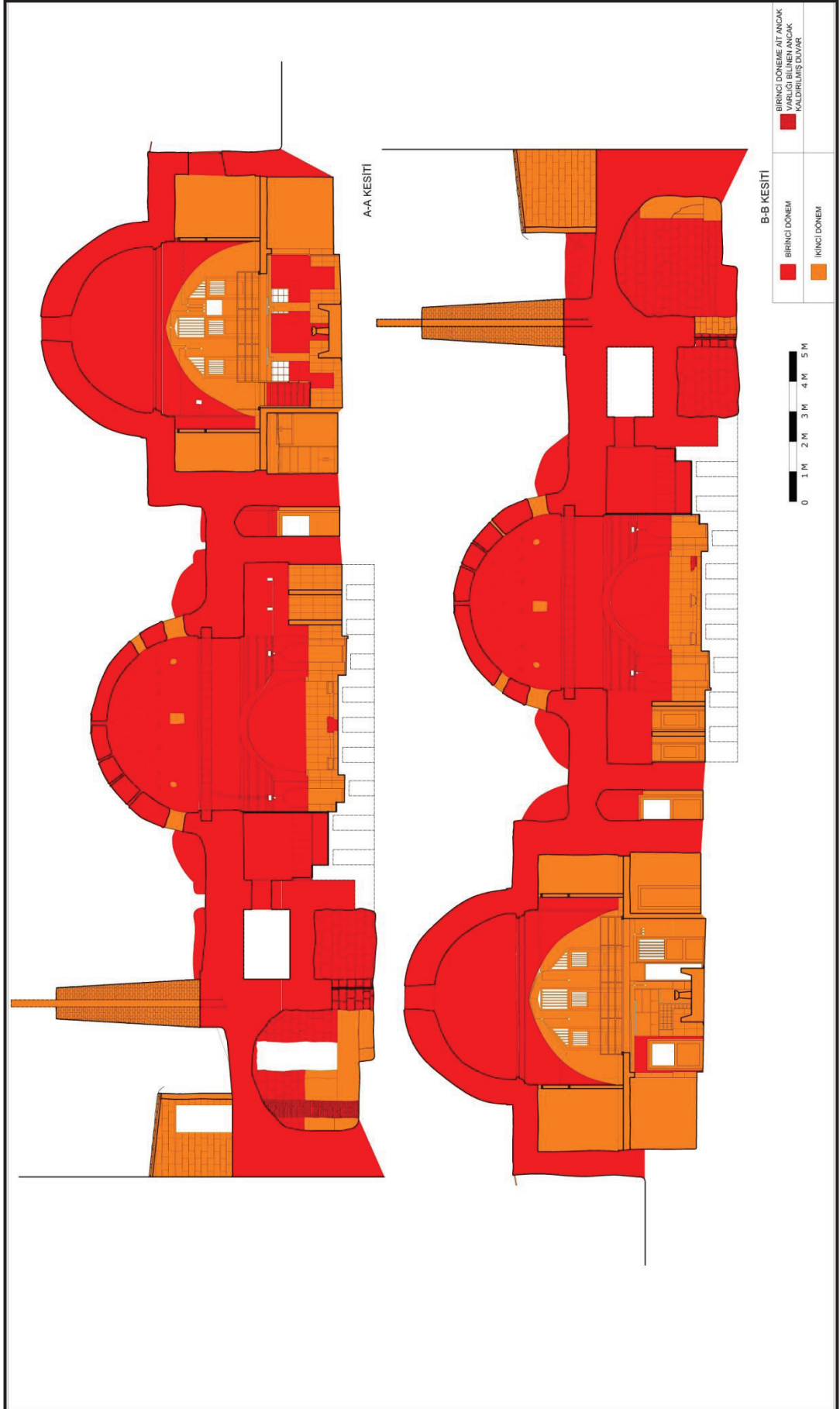
Hamama girişi sağlayan kapı incelendiğinde; mevcut kapının üzerindeki profiller, kapı açıklığı, kitabenin bulunduğu konum daha önceden olduğu bilinen taç kapı hakkında bize bilgi vermektedir. Bunun devamında, giriş mekanının kuzey duvarında açılmış olan boşlukla, giriş mekanına dahil edilmiş olan üzeri kubbe örtülü Z02 mekanının, gerek giriş mekanındaki duvardaki açıklığının düzensizliğinden, gerekse ılık mekanının güney duvarında bulunan basık kemerli nişten, Z14 mekanıyla birlikte kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Z02 mekanının traşlık bölümü olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Soyunmalık mekanında ise, özgün plan kurgusu ve özgün izler dikkate alındığında muhdes betonarme asma katın ve bölücü duvarların tamamen eklenti olduğu ve mekanının özgün yapısında dört eyvanlı bir plan kurgusuna sahip olduğu görülmektedir. Bunların dışında hamam özgün plan kurgusunu büyük oranda korumaktadır.

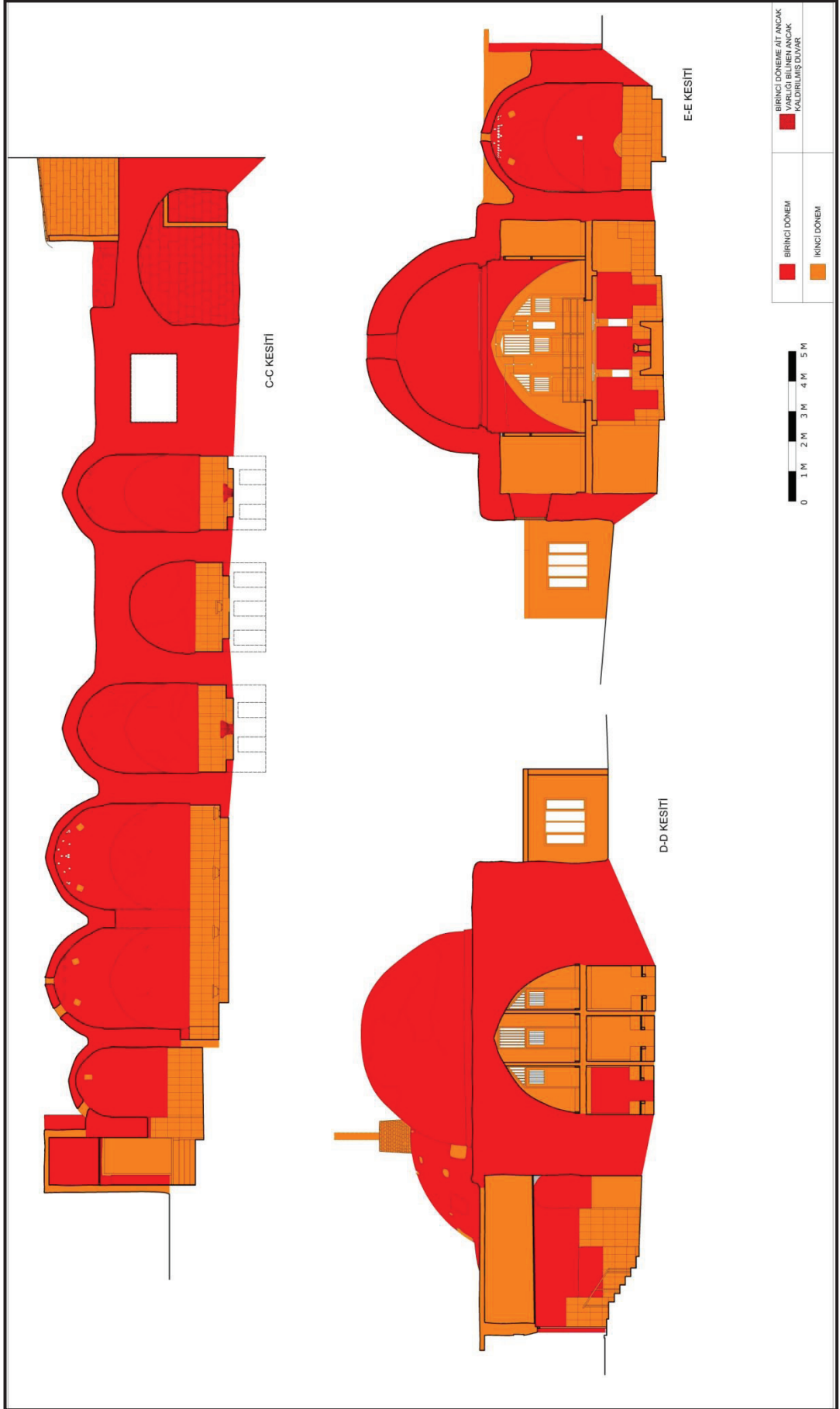
Şekil 3.163 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)

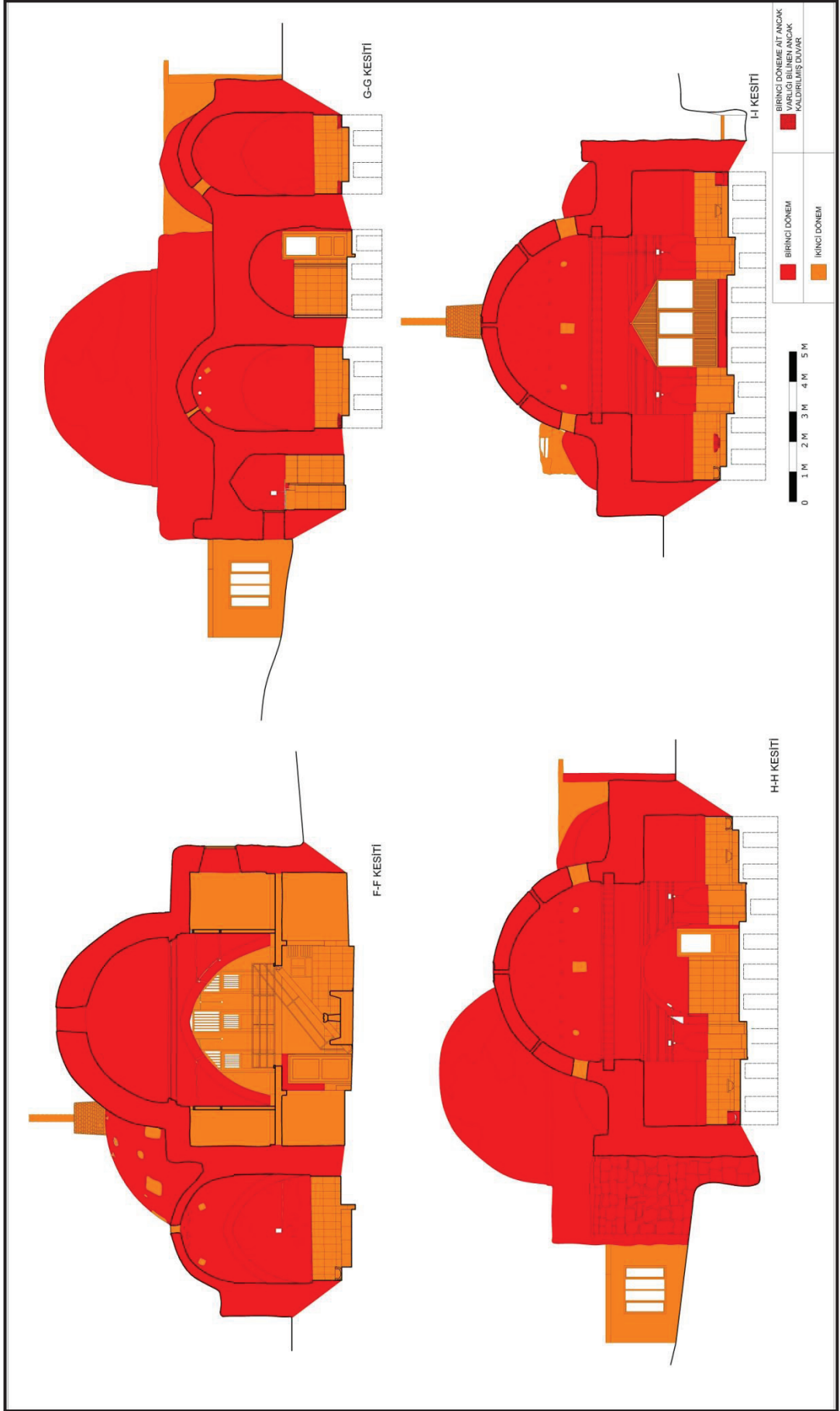
Şekil 3.164 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)

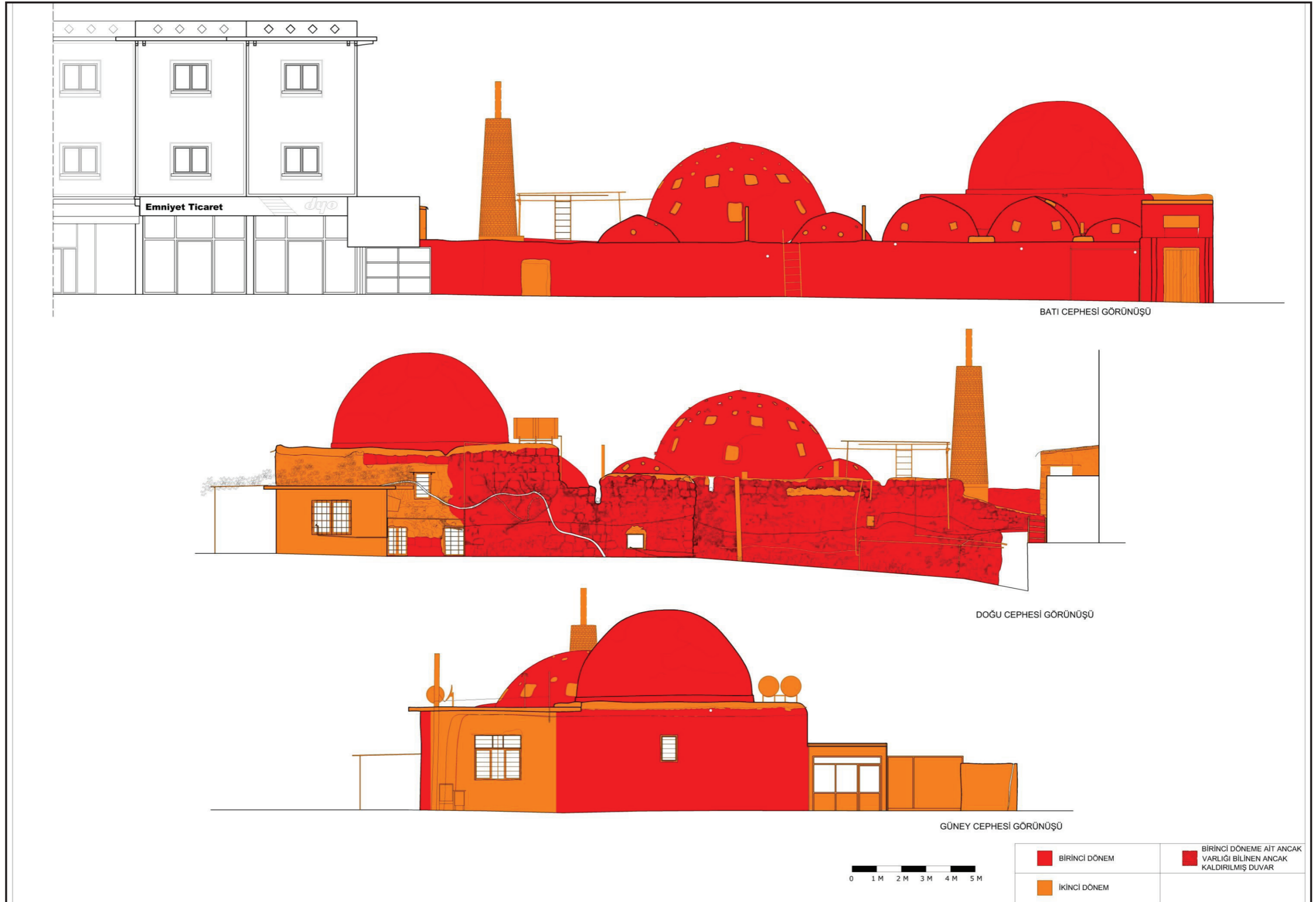
Şekil 3.165 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)

Şekil 3.166 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)

Şekil 3.167 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)

Şekil 3.168 Yeni Hamam Dönem Analizleri (Öztürk, 2012)

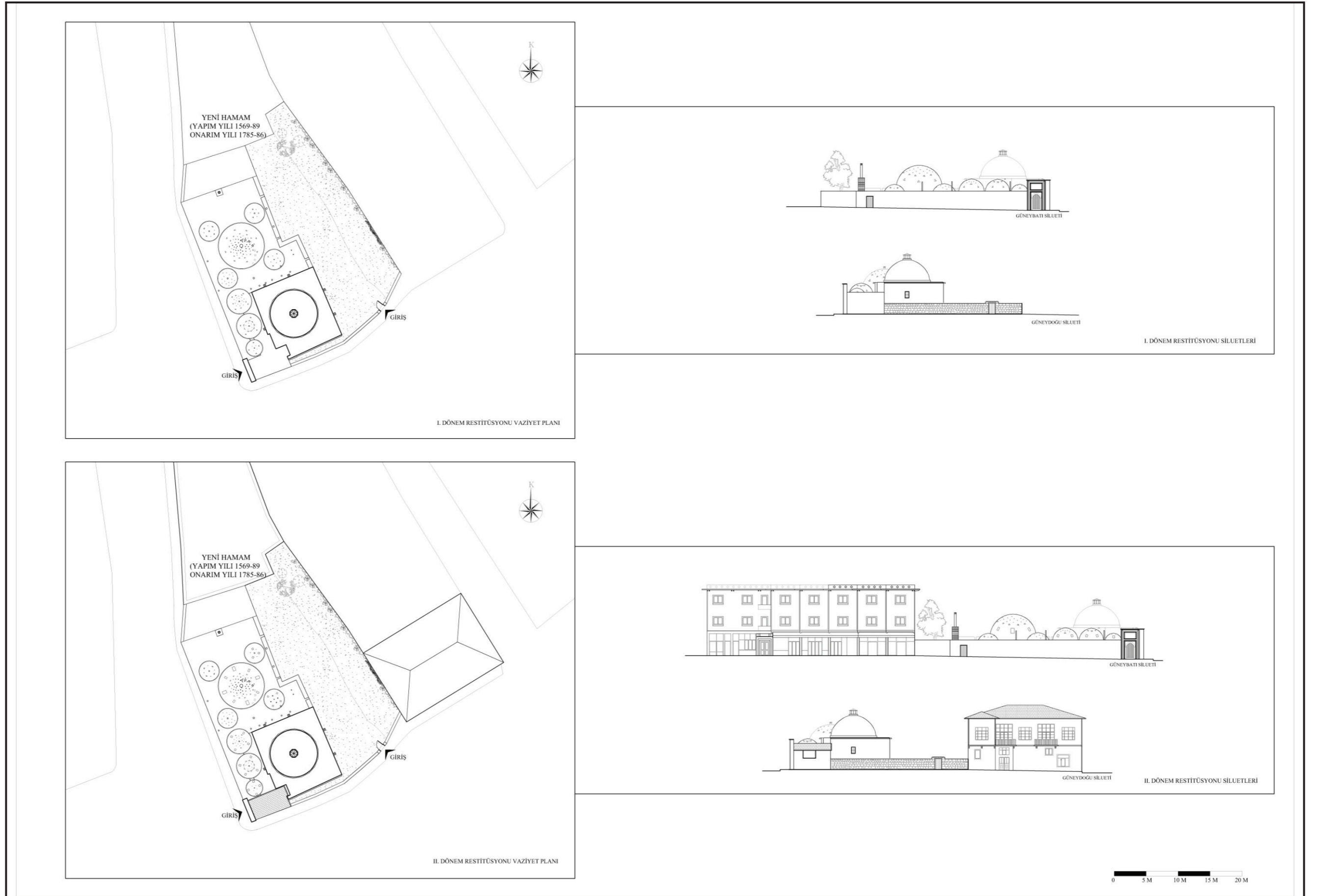
BÖLÜM 4

YAPI İÇİN RESTİTÜSYON ÖNERİLERİ

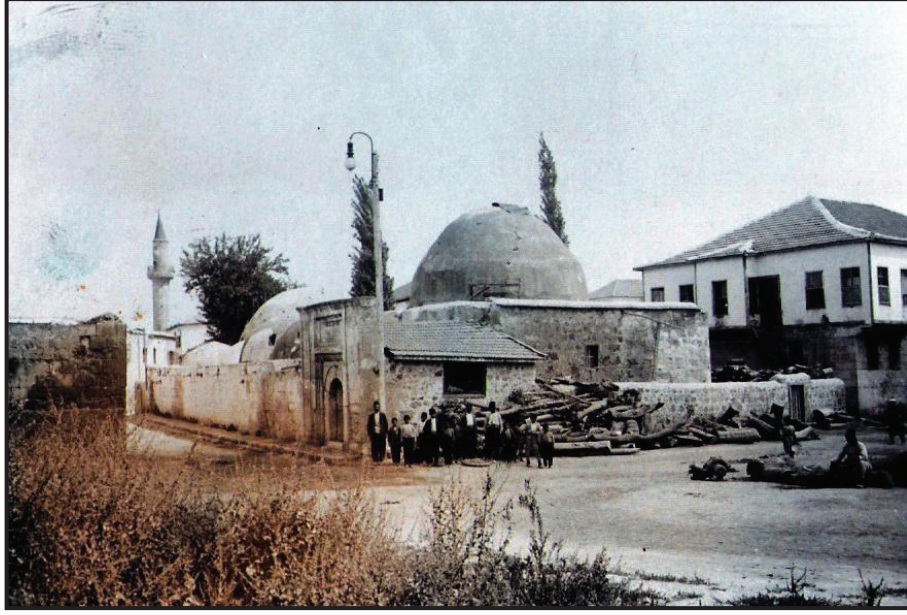
Restitüsyon, sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış veya yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki veya belirli bir tarihteki durumlarının arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden yapıya, yerleşmeye ait çizim, fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ya da maketle anlatımıdır (Asatekin, 2004: 75).

4.1 Vaziyet Planı Restitüsyonu

Hamamın girişi, yol kotunda olmasına rağmen, giriş holü bugün yol seviyesinden 115 cm aşağıdadır. Bu bölüme yol kotundan başlayan merdivenlerle ulaşılmaktadır. Ayrıca, soyunmalık bölümüne ulaşana kadar eğimli ve tek basamaklı bir koridordan geçerek, toplamda yol kotu ile soyunmalık mekanının zemin kotu arasında yaklaşık olarak 200 cm'lik bir fark oluşmaktadır. Ancak, 1950'li yıllara ait olduğu bilinen fotoğrafa göre; hamamın girişinde bir taç kapı olduğu, taç kapının üzerindeki kitabe ile günümüzdeki kitabenin yoldan yüksekliğine bakıldığında, yol seviyesinin bugüne göre yaklaşık 55 cm daha aşağıda olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde, hamamın batı beden duvarlarında, bu kot farkı hissedilmektedir. Bu sebeplerden dolayı, yol kotu, bugünkü yol seviyesinin 55 cm altına indirilmiştir. Benzer şekilde arka bahçede yapılan düzenlemeyle, bahçenin giriş kotu 55 cm düşürülürken, bahçedeki betonarme kalıntılar, metal su deposu ve çöp yığıntısı kaldırılmış, külhanın giriş kotu 20 cm aşağı indirilmiştir.

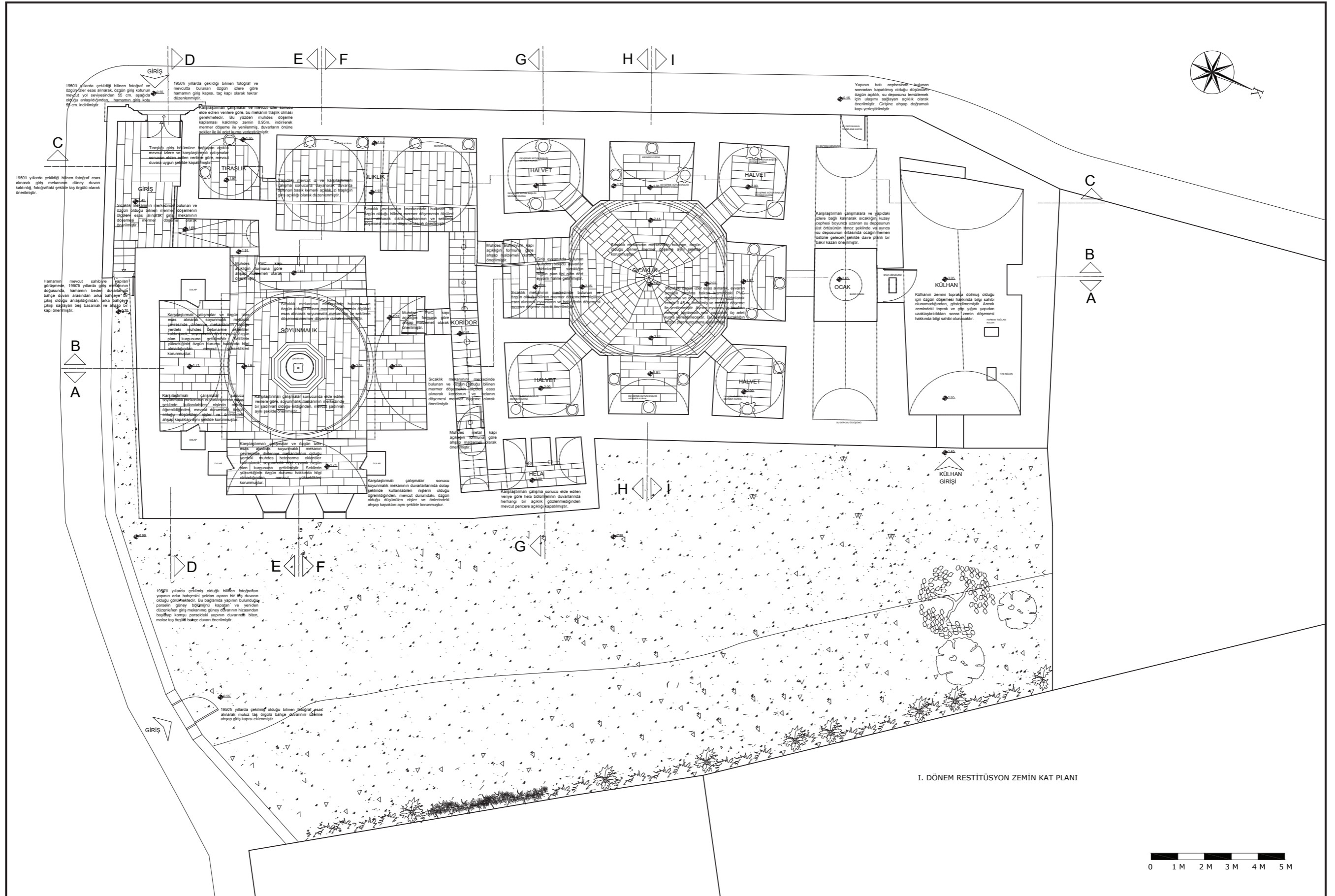
Şekil 4.1 I. ve II. Dönem Restitüsyonları Vaziyet Planları ve Silüetleri (Öztürk, 2012)

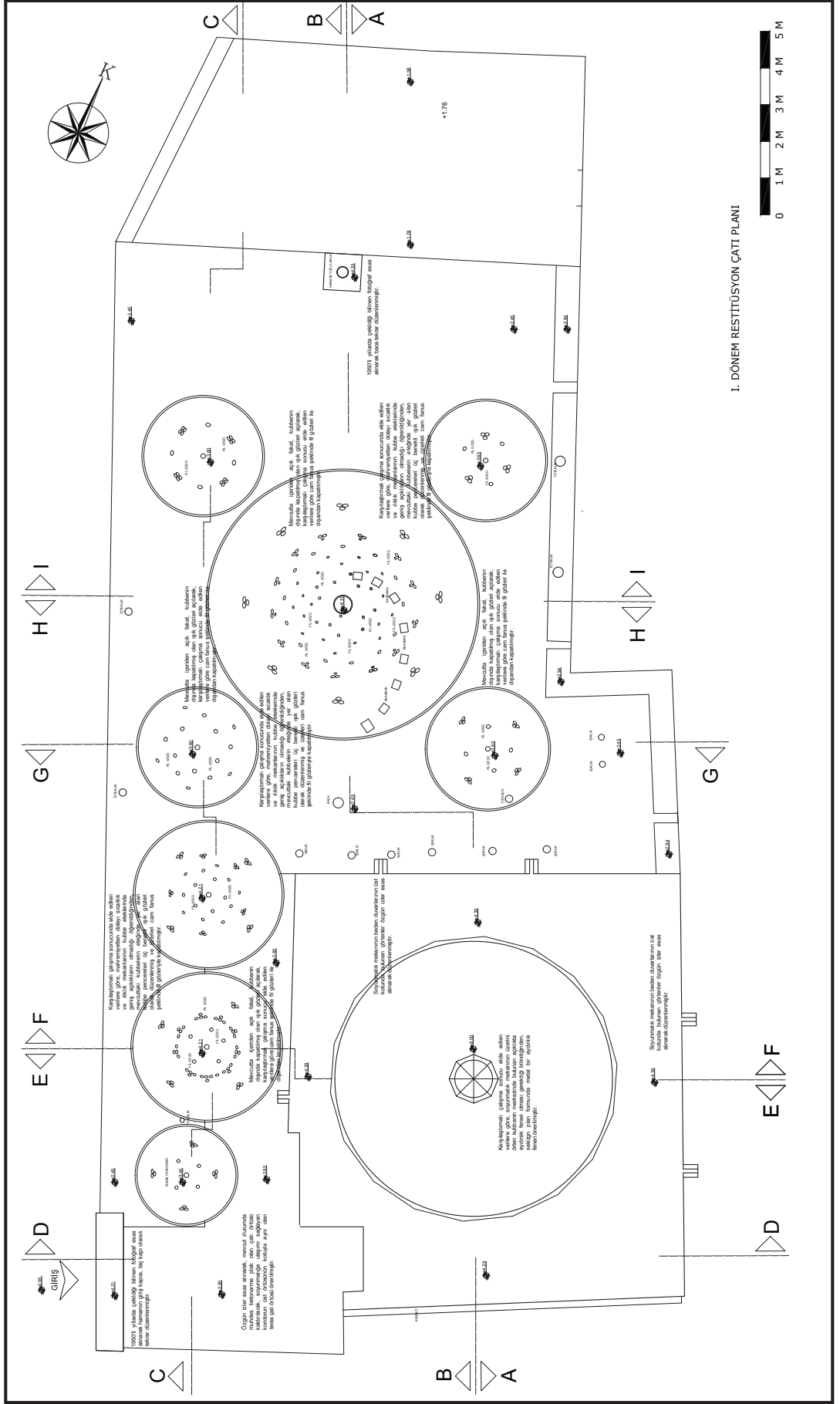
Şekil 4.2 XX. Yüzyılın Başında Yeni Hamam (Hikmet Öz Arşivi)

Bahsi geçen fotoğrafta, hamamın anıtsal taç kapısına bitişik olarak devam eden sundurma çatılı giriş bölümü ile bu bölümün doğusuna doğru uzanan, hamamın bulunduğu parselin güney tarafını kapatan moloz taş örgülü bahçe duvarı ve bahçeye giriş kapısı görülmektedir. Bu bağlamda, bu bölümler için restitüsyon önerisi; biri özgün dönem, birisi de ara dönem olmak üzere iki ayrı dönem için geliştirilmiştir. Her iki öneride de; taç kapı, giriş mekanı ve bahçe duvarının ölçüleri aynı tutulurken, sadece giriş bölümünün üst örtüsünde farklılık yapılmıştır. Ara dönemde; 1950’li yıllarda çekildiği bilinen fotoğraf (Şekil 4.2) baz alınarak, giriş bölümünün üst örtüsünde sundurma çatı önerilirken, daha eski özgün durumu için, hamamın yapısal durumu ve özgün izler göz önüne alınarak teras çatı olmasına karar verilmiştir. Özellikle ılıklığın, traşlığın ve girişten soyunmalığa ulaşımı sağlayan koridorun üst örtüsünü oluşturan bölümde, kubbelerin doğu ve batı tarafı arasındaki yaklaşık 40 cm’lik kot farkı bu karardaki etkenlerden birisidir. Bahsi geçen koridorun üst örtüsü ile giriş mekanının üst örtüsü 2.85 m kotunda birbirine bağlanmıştır.

Hamamın güneydoğusunda, yapıya bitişik, yaklaşık 12 m² alana sahip tek katlı muhdes bir yapı bulunmaktadır. Duvarları briket, üzeri çimentolu sıvayla sıvanmış ve boyanmış, üstü düz betonarme plakla örtülü, yola bakan cephesinde alüminyum doğramalı camekan, diğer iki cephesinde de alüminyum doğramalı pencere bulunan yapı, 1950’li yıllarda çekildiği bilinen fotoğrafta görülmemektedir (Şekil 4.2). Bu durum, söz konusu yapının XX. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığını göstermektedir.

Şekil 4.3 I. Dönem Restitüsyonu Planı (Öztürk, 2012)

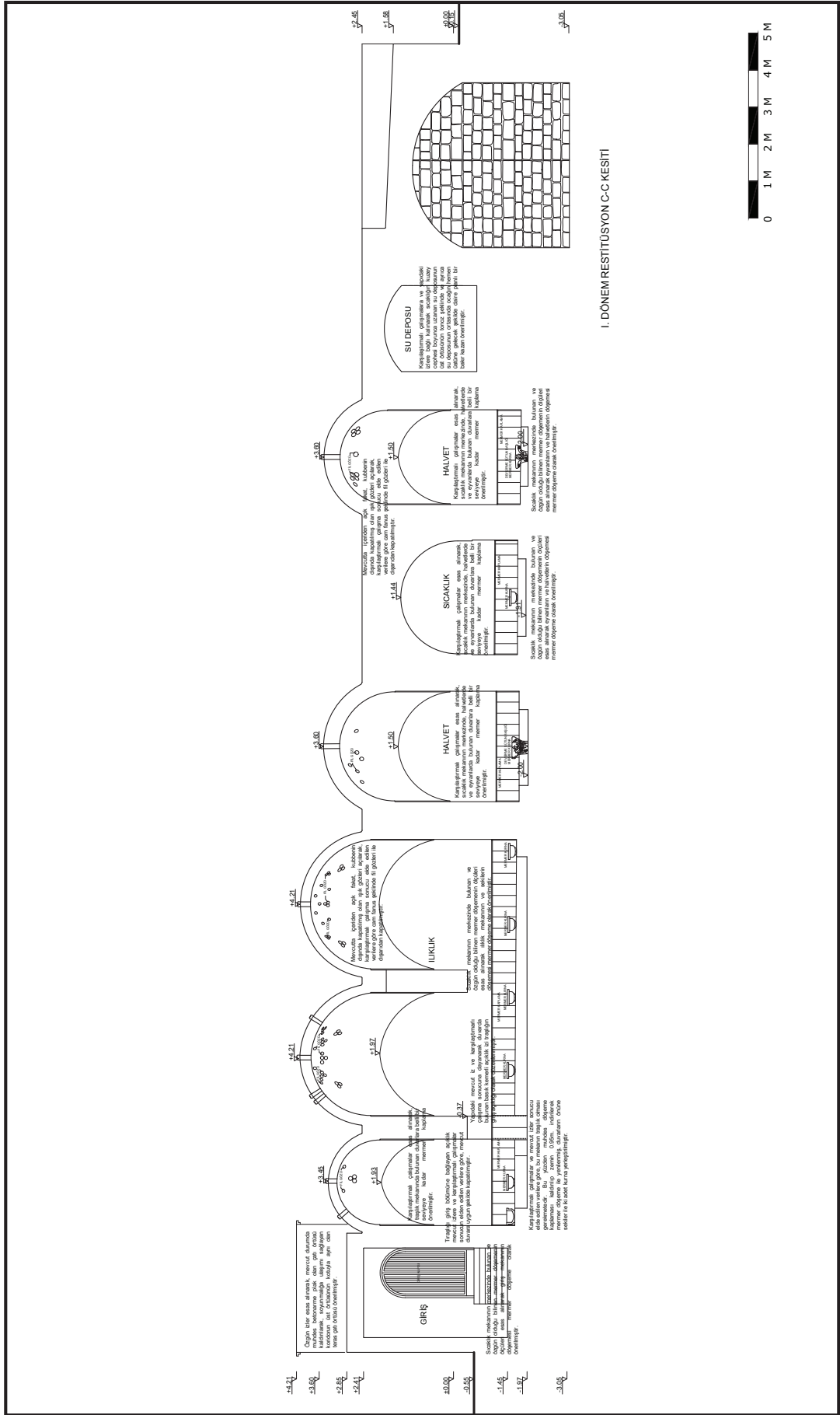

I. DÖNEM RESTİTÜSYON ÇATI PLANI

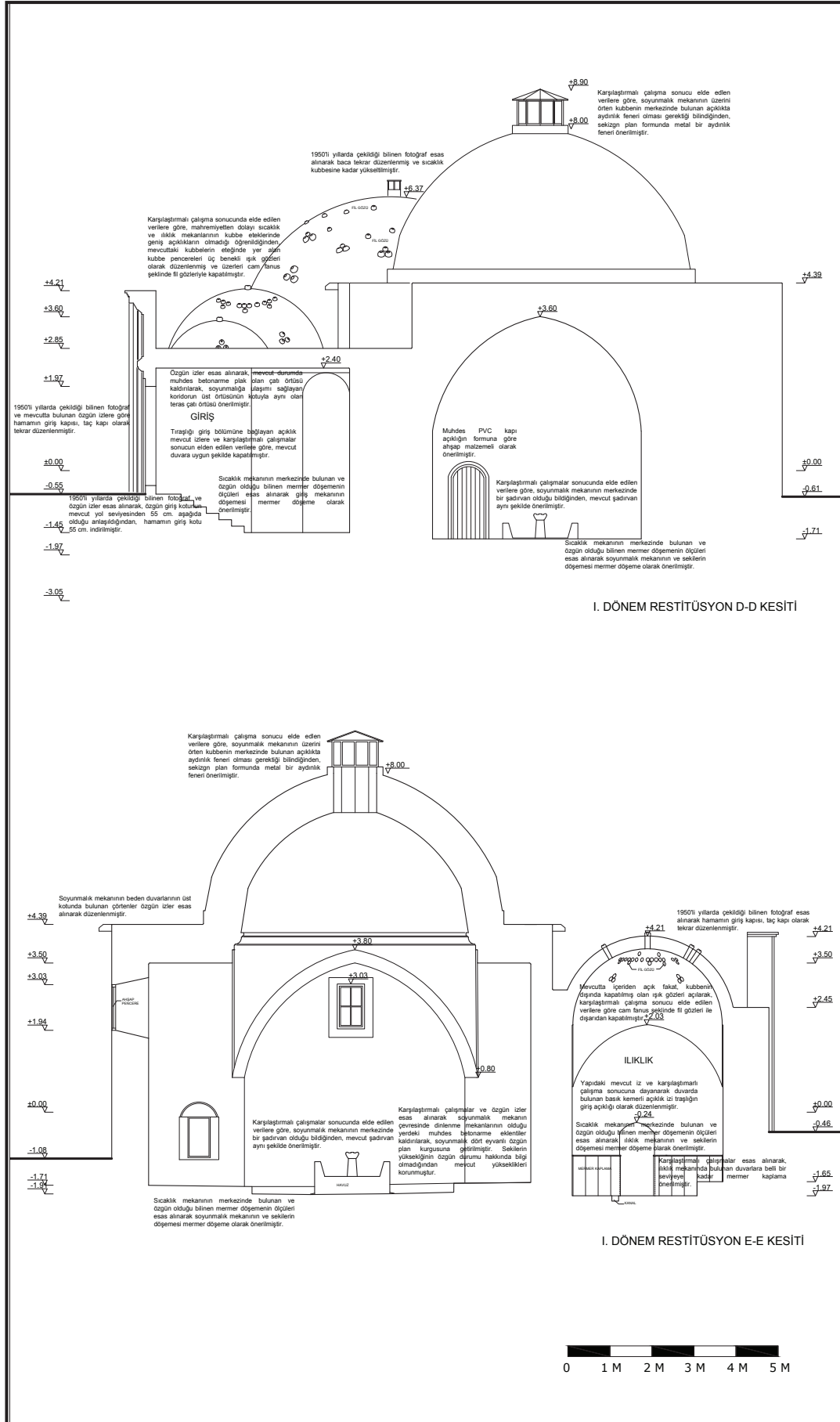
Şekil 4.5 I. Dönem Restitüsyonu Çatı Planı (Öztürk, 2012)

4.2 Plan Restitüsyonu

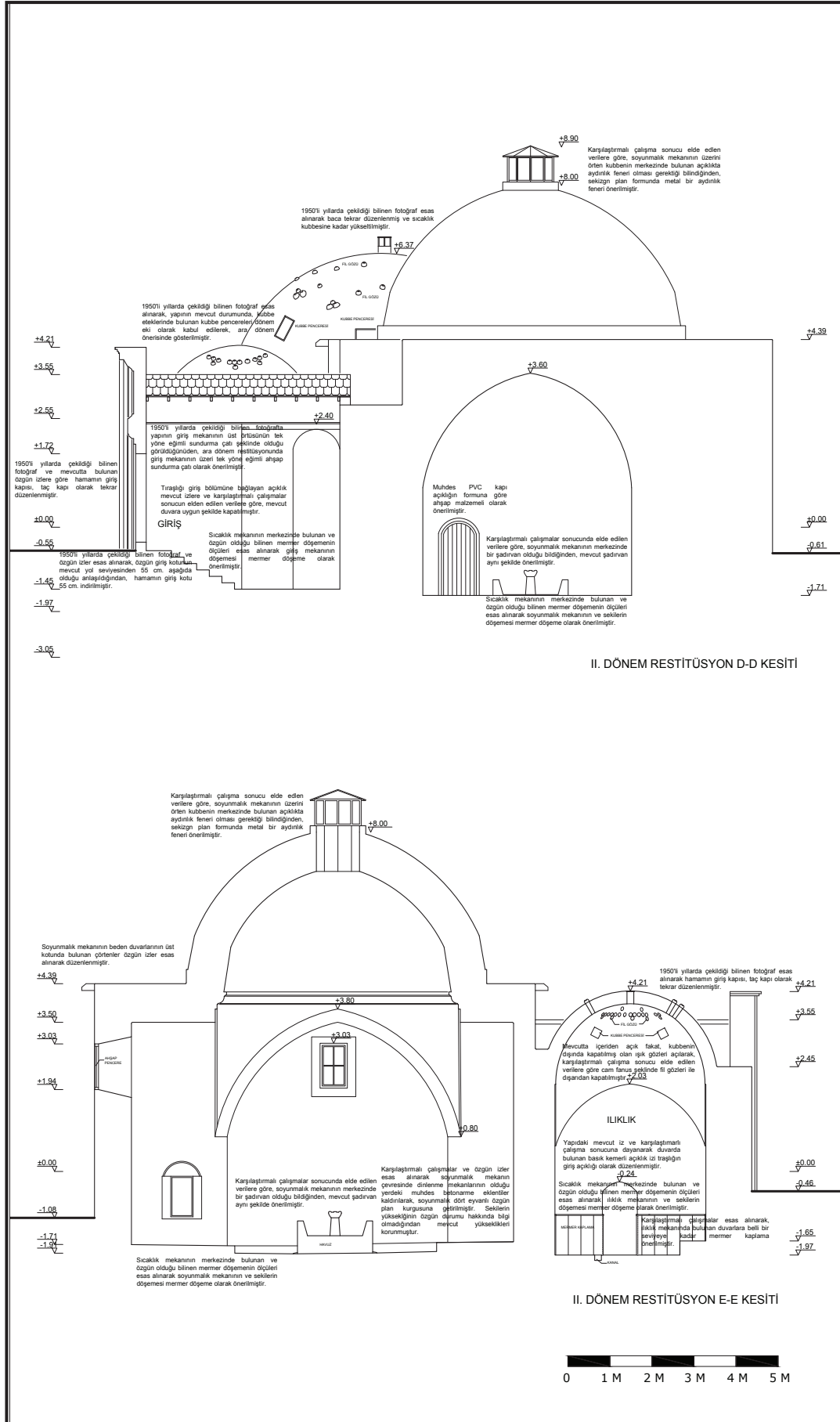
Hamamın giriş bölümü, günümüze kadar en çok müdahale gören alanlardan biridir. XIII. yüzyıldan sonra, hamamlarda yazın sıcaktan, kışın soğuktan korunmak amacıyla soyunmalık girişlerinin önlerine kapalı bir giriş mekanı yapıldığını biliyoruz (Dağtekin, 2007:49). Bu bağlamda, giriş mekanının, hamamın özgün plan kurgusunda olduğunu kabul edebiliriz. Öncelikle, 1950’li yıllarda çekildiği bilinen fotoğraftan yola çıkarak (Şekil 4.2), hamamın girişinde bulunan anıtsal kapıdaki sorun irdelenmiştir. Bahsi geçen fotoğrafta, anıtsal taç kapı ve arkasında sundurma çatılı giriş mekanı görünürken, bugün taç kapının üzerinin sıvanmış olması, giriş mekanının güney duvarının yıkılarak tekrar briketle örülmesi, aynı mekanın kuzey duvarının açılarak, kuzeydeki mekanla giriş mekanının birleştirilmesi ve üst örtüsünün değiştirilmesi, bu bölümdeki restitüsyon sorunlarıdır. Bu bağlamda, getirilen restitüsyon önerilerinde, taç kapının içinde bulunan kapı açıklığının değişmediği kabul edilmiştir. Ancak, zaman içerisinde gördüğü müdahalelerde, taç kapının profilleri yok edilmiş ve bir kısmının da yıkıldığı görülmektedir. Bu yüzden, kapı üzerinde özgün izlere pek rastlanmadığından, 1950’li yıllarda çekilmiş olduğu bilinen fotoğraf ve bulunabilen özgün izler birleştirilerek, taç kapının nasıl olacağına karar verilmiştir. Bahsi geçen resimden ve hamamın sahibinin sözlü olarak anlatmasından yola çıkarak; giriş mekanının güney duvarı, soyunmalık mekanının beden duvarından 120 cm dışarı çekilmesi ve briket duvar yerine taş duvar önerilmiş; soyunmalığın beden duvarı ile giriş mekanının duvarı arasında kalan boşluktan ise arka bahçeye dört basamaklı bir merdiven ve ahşap bir kapıyla çıkış önerilmiştir. Ayrıca, bu duvar ve mekanın üst örtüsü için, 4.1.1 başlığı altında bahsedilmiş olan iki ayrı restitüsyon önerisi getirilmiştir. Bu duvarın devamında ise, hamamın bulunduğu parselin güney tarafını kapatan 180 cm yüksekliğinde, moloz taş örgülü, arası horasan harcıyla derzlenmiş bahçe duvarı ve duvarın doğu tarafına, bahçeye giriş için ahşap kapı önerilmiştir. Mekanın diğer bir sorunu olan kuzey duvarındaki açıklığın yapıdaki özgün izler ve karşılaştırmalı çalışmalar ışığında kapatılması önerilmiştir. Bu bölümle ilgili olarak, hem 2.2 başlığı altında bahsedilen, XVI. yüzyıla ait bölgedeki diğer hamamlarda görülen ortak özellik olarak traşlık mekanının görülmesi; hem de ılık mekanının içinde bulunan basık kemerli açıklığın özgün bir iz olarak değerlendirilmesiyle, bu açıklığın kapalı olarak önerilmesi kararı alınmıştır.

Şekil 4.9 I. Dönem Restitüsyonu C-C Kesiti (Öztürk, 2012)

Şekil 4.10 I. Dönem Restitüsyonu D-D ve E-E Kesitleri (Öztürk, 2012)

Şekil 4.12 II. Dönem Restitüsyonu D-D ve E-E Kesitleri (Öztürk, 2012)

Bu şekilde, hamamın özgün plan kurgusunda olması gereken traşlık, mekanı restitüsyon önerileriyle tekrar oluşturulmuştur ve içerisinde kuzey, güney ve batı duvarını dolaşan bir seki ile iki adet mermer kurna yerleştirilmesi kararı alınmıştır. Giriş mekanının ahşap kapısının özgün olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olunmadığından, kapı aynı özelliklerde bırakılmıştır. Merdiven basamakları 150 cm ve mermer kaplı olarak önerilmiş, zemin döşemesindeki muhdes seramik kaplamalar kaldırılarak, yerine -sıcaklık mekanında özgün olduğu bilinen mermer döşemeye benzer şekilde- mermer döşeme ve giriş mekanındaki seramik duvar kaplamalarının kaldırılması önerilmiştir. Giriş mekanındaki döşeme kotlarının -yolun günümüzdeki yol seviyesinden 55 cm aşağı indirilmesiyle- tekrar düzenlenmesi kararı alınmış, mevcut durumda olduğu gibi soyunmalık mekanına ulaşım önerilmiştir.

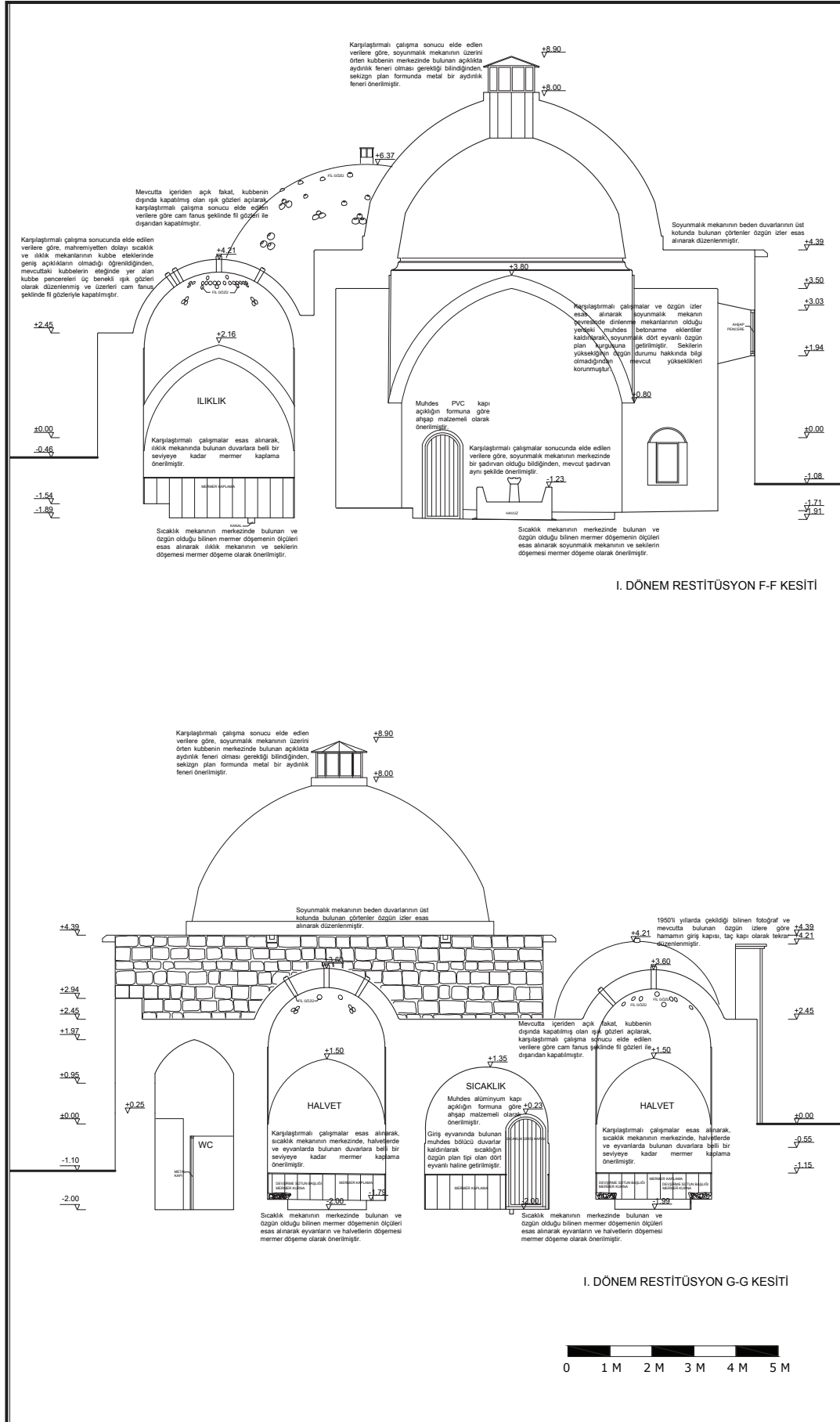
Soyunmalığın girişinde bulunan PVC doğramalı kapı kaldırılarak, yerine -basık kemerli açıklığın yapısına uygun olarak- basık kemerli ahşap bir kapı yerleştirilmesi önerilmiştir. Günümüzde, soyunmalığın merkezini, yakın dönemde yapılmış olan muhdes dinlenme bölümleri ve depo gibi mekanlar çevrelerken, bunların üzerinde betonarme sistemle yapılmış olan asma kat bulunmaktadır. Asma kata da benzer zemin kotunda olduğu gibi, kubbeyi taşıyan tonozların oluşturduğu eyvanlara soyunma odaları yapılmıştır. Bu bağlamda, soyunmalık mekanı içerisinde bulunan muhdes bölücü duvarlar ve betonarme eklentiler tamamen kaldırılmasına karar verilerek, mekanın dört eyvanlı basit plan kurgusu ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda elde edilen verilere göre, bu eyvanlarda seki olması gerektiğinden, hamamın özgün halindeki sekilerin durumu bilinmediğinden, mevcut durumdaki kotlar korunarak, zemin döşemesinden ortalama 20 cm yüksekliğinde sekiler önerilmiştir. Soyunmalığın bugünkü döşeme kaplaması olan seramik kaldırılarak, bugün özgün olduğunu bildiğimiz sıcaklık mekanının zemin döşemesi baz alınarak, mermer döşeme yapılmıştır. Ayrıca, mekanın merkezinde bulunan havuz da özgün olup olmadığı bilinmemektedir. Benzer karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda, mekanda havuz olması gerektiği bilgisi elde edildiğinden, havuzun aynen korunmasına karar verilmiştir. Soyunmalık mekanının aydınlanmasını sağlayan pencere açıklıkları aynı şekilde korunarak, eksik olan ahşap pencere doğramalarının tamamlanması; mekanın aydınlatılmasını sağlayan kubbenin merkezinde bulunan ve mevcut durumda üzerinde herhangi bir eleman bulunmayan açıklığa, 2.2 başlığı altında bahsedilen XVI. yüzyıla ait bölgedeki diğer hamamlarda

görülen özelliklere dayanarak yapılan karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda elde edilen verilerle, sekizgen planlı metal bir aydınlatma feneri yerleştirilmesi önerilmiştir. Bunların dışında, yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda, hamamların soyunmalık kısımlarında ahşaptan yapılmış olan şirvanlarla karşılaşmıştır. Ancak, mevcut yapımızda betonarmeden yapılmış bir asma kat olsa da şirvan izine tam olarak rastlanılmadığı için restitüsyon önerilerinde yer verilmemiştir. Fakat, karşılaştırmalı çalışmalara bakıldığı zaman, yapının soyunmalık bölümünde ahşap şirvan olma olasılığı bulunmaktadır.

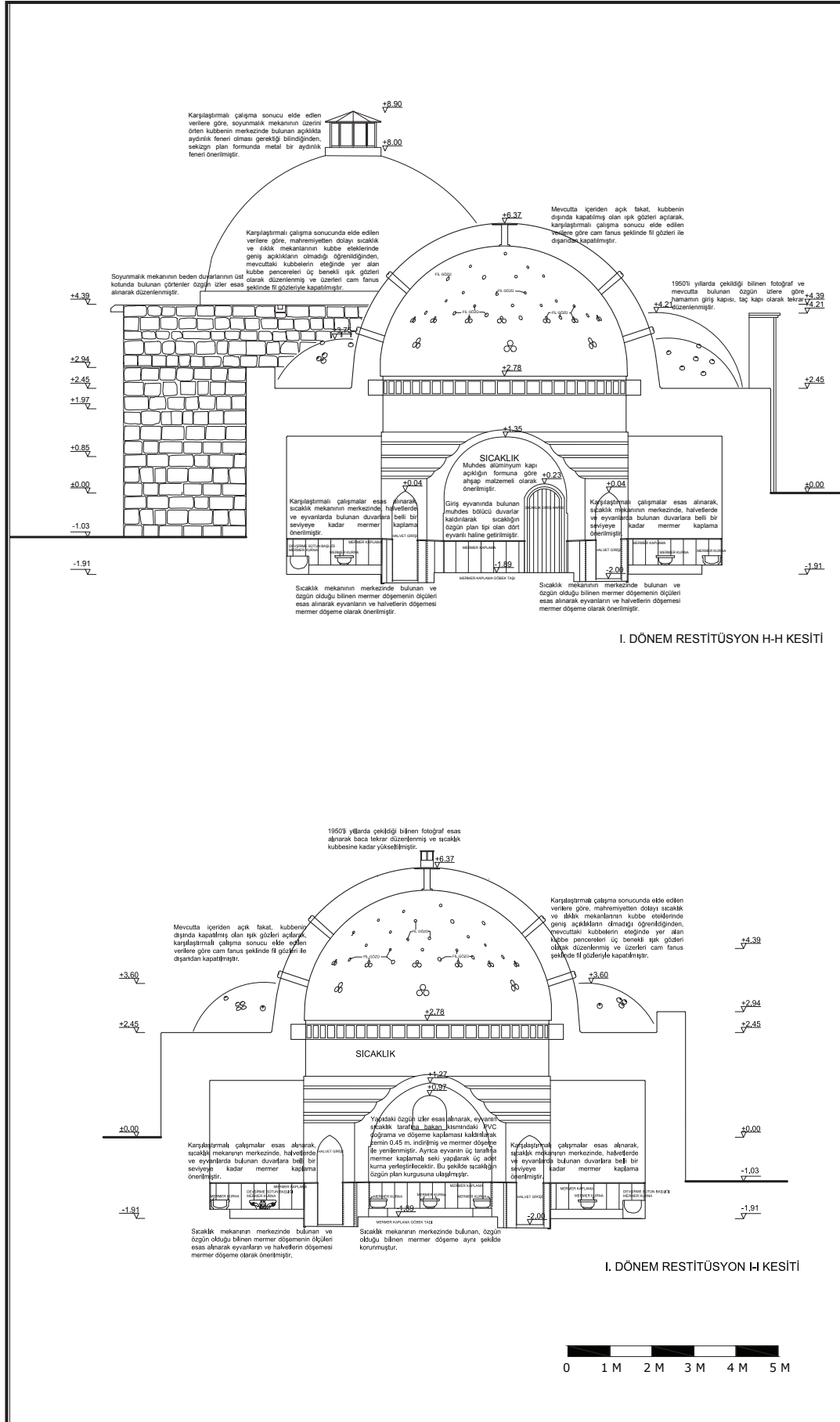
Soyunmalıktan ılıklığa geçişi sağlayan açıklıkta bulunan muhdes PVC doğramalı kapı kaldırılarak, bunun yerine -soyunmalığın giriş kapısında olduğu gibi- açıklığın formuna uygun ahşap kapı önerilmiştir. Ilıklık ve helaya ulaşımı sağlayan koridor üzerinde, ılıklik tarafındaki kapı muhdes olduğu düşünüldüğünden tamamen kaldırılıp, yerine öneri getirilmezken; hela tarafında basık kemerli açıklıkta bulunan metal kapı yerine, açıklığın formuna uygun olarak yapılmış ahşap kapı önerilmiştir. Helaların formu aynen korunurken, mekanın doğu duvarında yer alan pencere açıklığın, 2.1.3.1 başlığı altında söz edilen Türk hamamlarındaki mekanların genel özellikleri ve 2.2 başlığı altında bahsedilen hamamlarla yapılan karşılaştırmalı çalışmayla elde edilen veriler sonucunda, aynı zamanda yapıdaki diğer pencere açıklıklarına benzemiyor olmasından dolayı özgün bir açıklık olmadığı düşünüldüğünden, restitüsyon önerilerinin her ikisinde de kapatılmıştır. Ilıklık mekanında ise; giriş mekanının olduğu bölümde bahsedilen, ılıklığın güney duvarında bulunan basık kemerli niş, açıklığa dönüştürülerek; giriş mekanın kuzey duvarı kapatılarak oluşturulan halvet, traşlık mekanı olarak tanımlanmıştır. Traşlığın doğu, batı ve güney duvarına mermer kaplamalı seki ile, bu sekilerden güney ve batıdaki üzerine mevcut durumda tip 2 olarak kabul edilen birer adet mermer kurna yerleştirilmesi önerilmiştir. Bu bağlamda, açıklığın önünde bulunan seki ile ılıklığın doğu duvarında bulunan ve özgün olmadığı düşünülen sekiler restitüsyon önerilerinde kaldırılmıştır. Ayrıca, ılıklik mekanının, koridorun ve helanın zemin döşemeleri, mermer döşeme olarak değiştirilmiş; duvarlardaki seramik kaplamalar kaldırılarak, mermer kaplama olarak önerilmiştir. Bunların dışında, ılıklik ve traşlığın üzerini örten kubbelerde bulunan ışık gözlerinden kapalı olanlar açılarak, dış mekanda da özgün olduğu bilinen iç mekan formlarına uygun bir şekilde düzenlenip, üstlerine, 2.2 başlığı altında bahsi geçen benzer dönem hamamları ile yapılan

karşılaştırmalı çalışma sonucunda elde edilen verilere göre, fil gözleri yerleştirilmesine karar verilmiştir. Ancak, bu karşılaştırmalı çalışmalarda ve benzer dönem hamam örneklerinde ılıklik, traşlık ve sıcaklık mekanlarının üstünü örten kubbenin eteklerinde geniş aydınlatma açıklıklarına rastlanmadığından, özgün dönem restitüsyon önerisinde; bu mekanları örten kubbelerin eteğindeki dörtgen formlu geniş açıklıklar -2.2 başlığı altında bahsi geçen hamamlarla yapılan karşılaştırmalı çalışma ve mevcut boyutlar dikkate alınarak- çintemani (üç benekli) ışık gözü ve üstlerine fil gözü yapılması önerilmiştir. Diğer taraftan, bahsi geçen mevcut durumdaki kubbe pencereleri dönem eki olarak kabul edilerek, ara dönem restitüsyonunda gösterilmiştir. Her iki dönem restitüsyonunda da, koridor ve hela bölümündeki örtü sistemindeki ışıklıkların aynen korunması kararı alınmıştır.

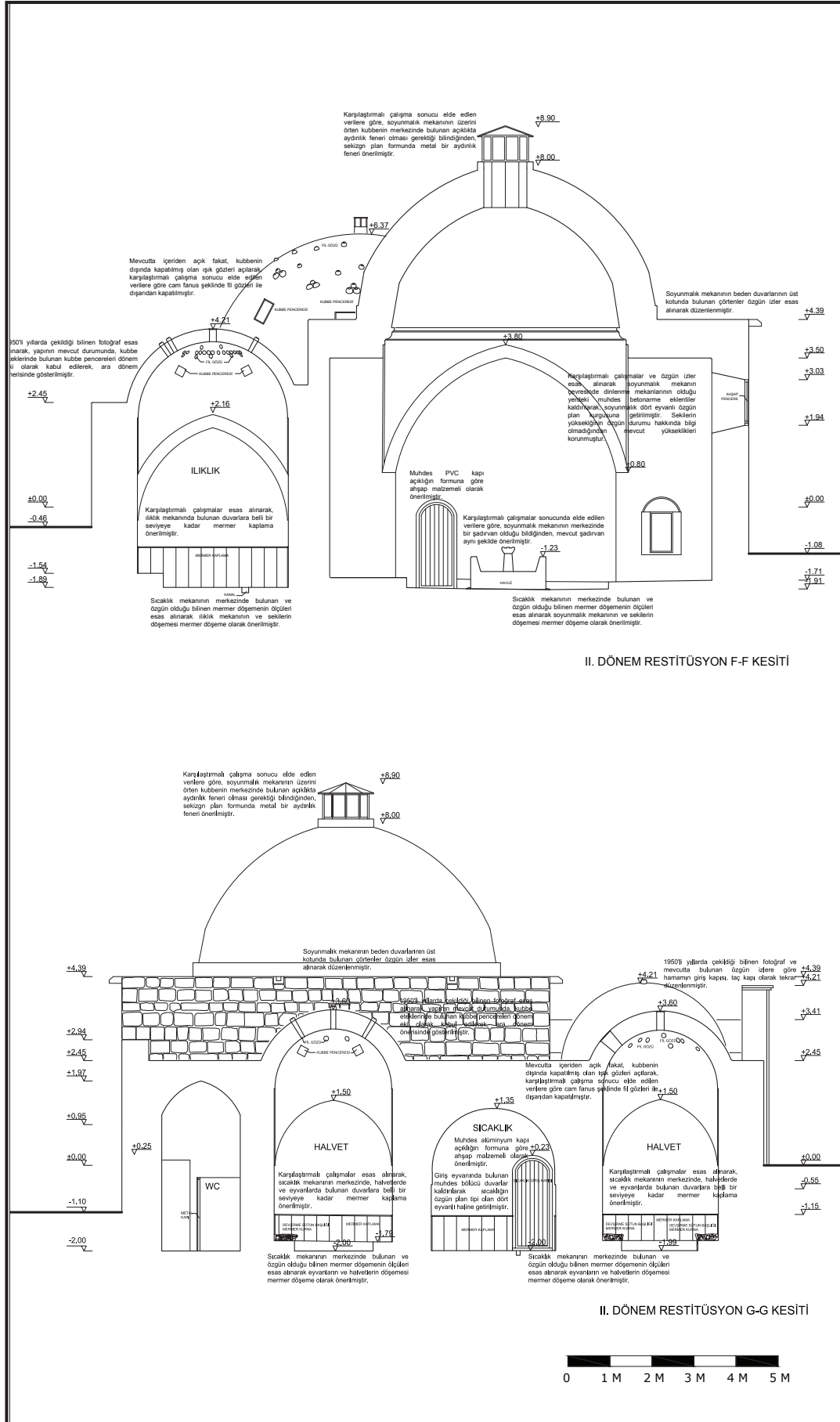
Ilıklığa geçişi sağlayan koridorun batı tarafında sıcaklığa geçişi sağlayan açıklıkta bulunan muhdes alüminyum doğramalı kapının kaldırılması, bunun yerine ise, soyunmalığın giriş kapısında olduğu gibi, açıklığın formuna uygun ahşap bir kapı önerilmiştir. Sıcaklık mekanının girişinde bulunan ve sonradan eklendiği bilinen duş mekanları ile sıcaklığın kuzeyinde bulunan eyvanı kapatan alüminyum doğrama kaldırılarak, sıcaklığın haçvari dört eyvanlı, köşe halvetli özgün plan şemasının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Mekanın merkezinde bulunan mermer döşeme, özgün kabul edilerek, mekanı çevreleyen eyvanlar ve halvetlerdeki seramik döşemelerin mermer döşemeye dönüştürülmesi önerilmiştir. Ayrıca, seramik duvar kaplamaları da mermer olarak değiştirilmiştir. Bunların dışında, sıcaklığın merkezini ve halvet hücrelerinin üzerini örten kubbelerde bulunan ışık gözlerinden kapalı olanlar açılarak, dış mekanda da özgün olduğu bilinen iç mekan formlarına uygun bir şekilde düzenlenip üstlerine, 2.2 başlığı altında bahsi geçen hamamlarla yapılan karşılaştırmalı çalışma sonucunda elde edilen verilere göre, fil gözleri önerilmiştir. Ancak, bu karşılaştırmalı çalışmalarda ve benzer dönem hamam örneklerinde sıcaklık ve halvet mekanlarının üstünü örten kubbenin eteklerinde geniş aydınlatma açıklıklarına rastlanmadığından, özgün dönem restitüsyon önerisinde, bu mekanların üstünü örten kubbelerin eteğindeki dörtgen formlu geniş açıklıklar, 2.3 başlığı altında bahsi geçen hamamlarla yapılan karşılaştırmalı çalışma ve boyutları dikkate alınarak, çintemani (üç benekli) ışık gözü ve üstlerine fil gözü yapılması önerilmiştir. Diğer taraftan, bahsi geçen mevcut durumdaki kubbe pencereleri dönem eki kabul edilerek, ara dönem restitüsyonunda gösterilmiştir.

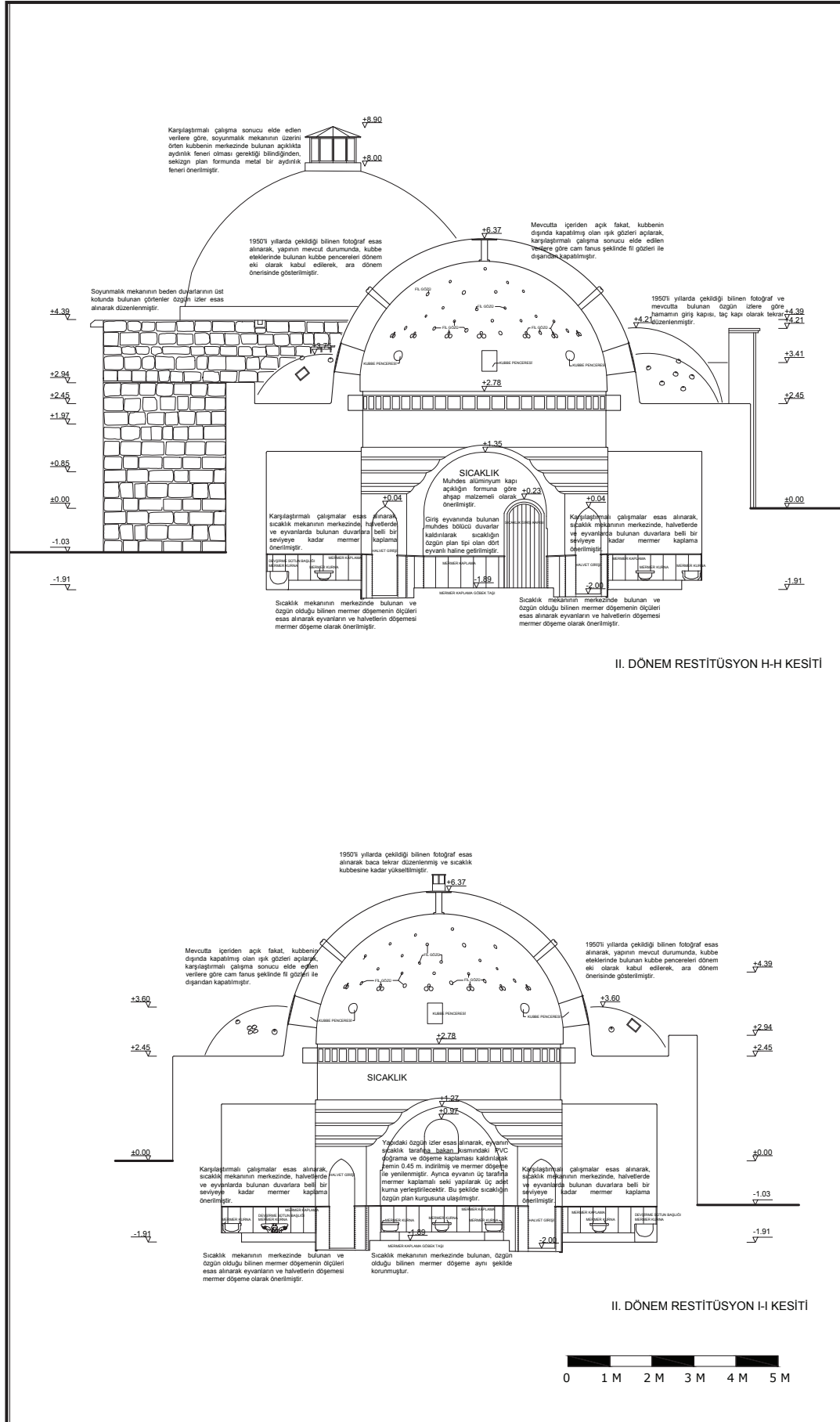
Şekil 4.13 I. Dönem Restitüsyonu F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012)

Şekil 4.14 I. Dönem Restitüsyonu H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk, 2012)

Şekil 4.15 II. Dönem Restitüsyonu F-F ve G-G Kesitleri (Öztürk, 2012)

Şekil 4.16 II. Dönem Restitüsyonu H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk, 2012)

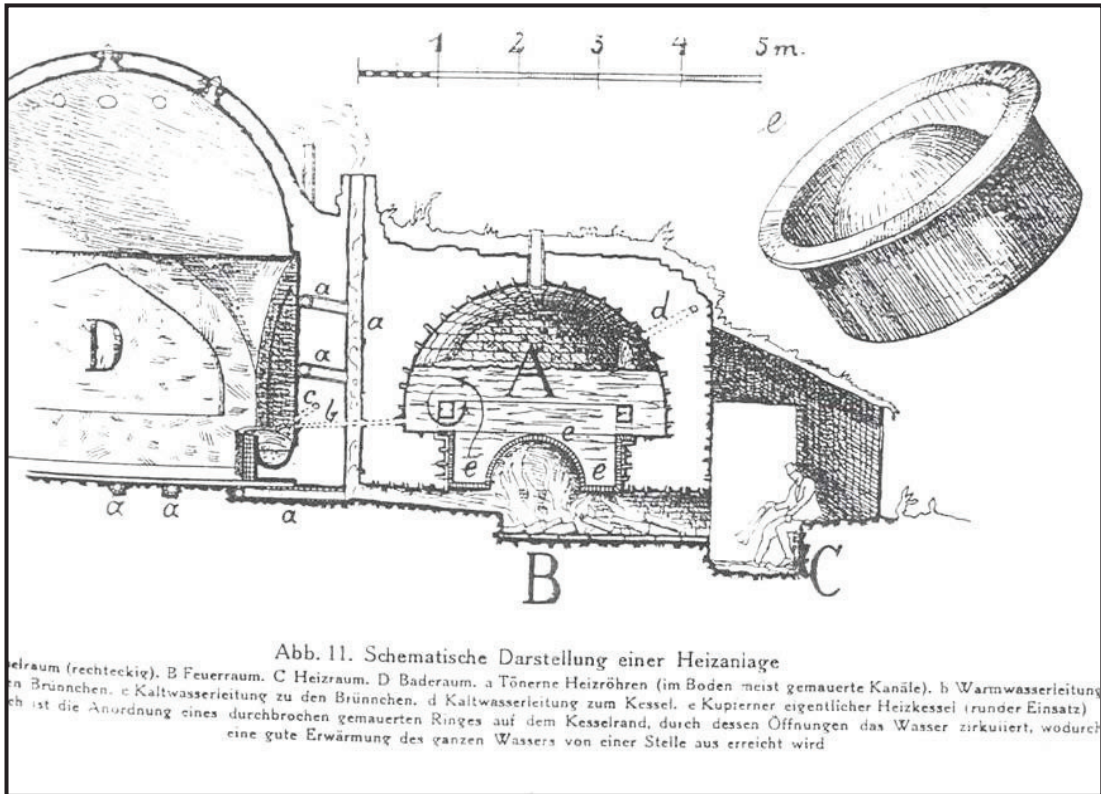
Şekil 4.17 Yeni Hamam ve Yakın Çevresi (Hikmet Öz Arşivi, 1958)

Cehennemlik, döşemeden daha alt seviyedeki külhandan gelen sıcak dumanın döşemenin altında ve duvarın içinde dolaşarak mekanı ısıtması için, sıcaklık ve ılıklik döşemesinin altında oluşturulan bölümdür. Böylece eyvan ve halvet hücrelerinin yüksek sıcaklıkta tutulması sağlanmış olur. Sıcaklığın mermer döşeme levhaları, taş veya tuğladan yapılmış ayaklar üzerine oturtulmaktadır (Aru, 1949: 37-39). Ancak, varlığı bilinen fakat mevcut durumda ulaşılamamış olan cehennemlik bölümü, restitüsyon önerilerinde tahmini olarak gösterilmiştir. Çünkü, cehennemlik mekanları hamamların ısıtma sisteminin temel öğeleridir. Bu yüzden ulaşılamamış olsa bile varlığı bilinmektedir.

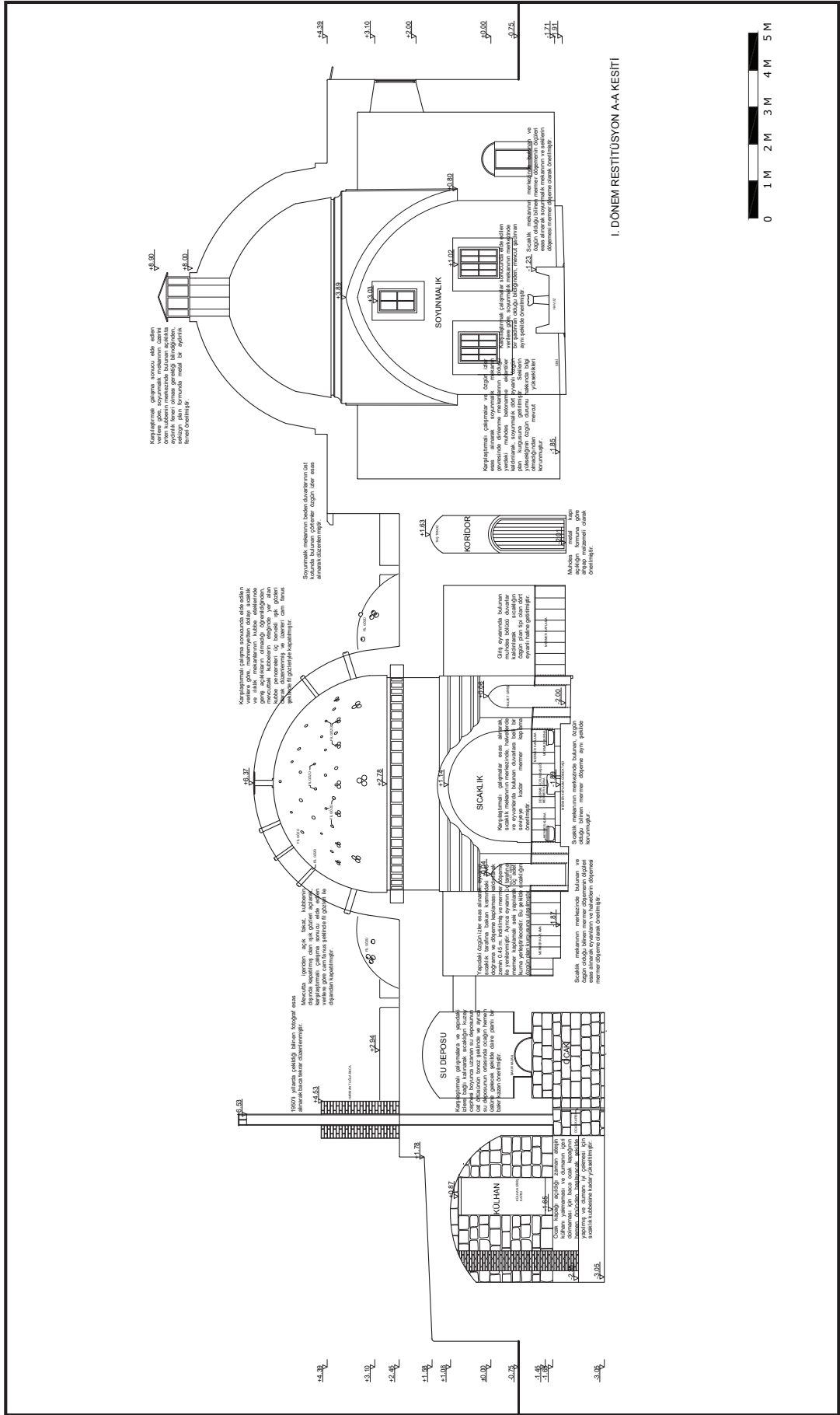
Hamamların su depolarında bütün iç yüzeylerin sıvandığı; özellikle zeminin ve duvarların buhar penceresi altına kadar olan kısmının horasan harçlı, kalın ve yağ katkılı bir sıvayla takviye edildiğı bilinmektedir. Külhandaki ocağın üstüne isabet eden depo zeminine, deponun büyüklüğüne göre çapları 90-240 cm arasında değışen, daire planlı bakır kazanlar gömülmektedir (Önge, 1995: 45). Bu bağlamda, mevcut durumda hamamın su deposuna ulaşılamadığı için gerekli ölçümler alınamamıştır. Ancak, restitüsyon projelerinde, mevcut duvar kalınlıkları ve yapıdaki izler göz önüne alınarak, su deposu ve kazan tahmini boyutlarıyla gösterilmiş ve yukarıda bahsi geçen sıva takviyesi ve ocağın üst bölümüne daire planlı bir kazan kullanılması önerilmiştir. Ayrıca, hamamın batı cephesinde bulunan ve su deposunu temizlemek amaçlı ulaşımı sağladığı düşünölen açıklık izinin, restitüsyon önerilerinde açılarak, tahmini ölçülerle su deposuna ulaşımı sağlayan bir açıklık haline getirilmesine karar

verilmiştir. Külhan bölümünde ise mevcutta bulunan harman tuğladan ve taştan yapılmış olan ayakların aynı şekilde korunması önerilmiştir.

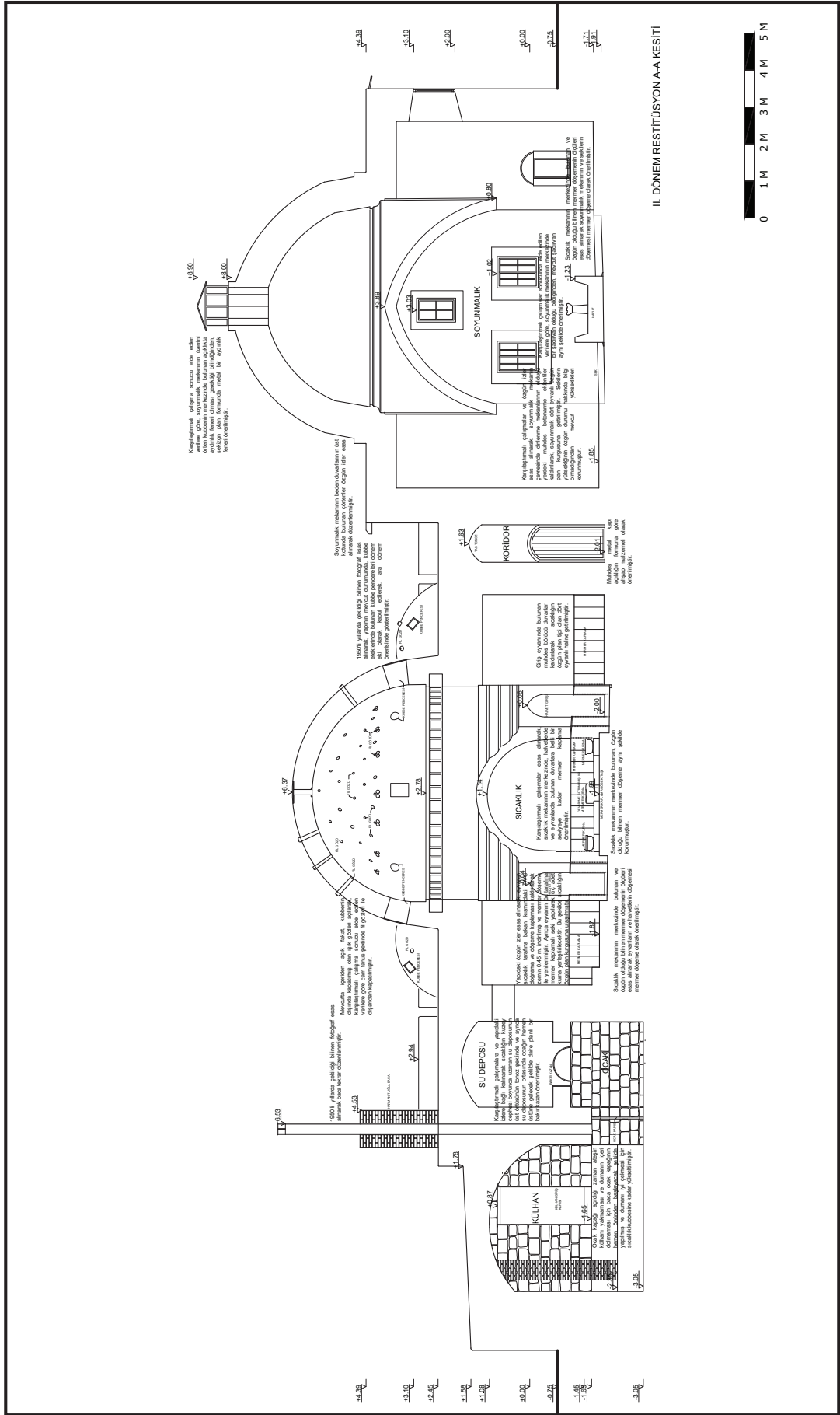
Ocağın ağzı, külhanın güney duvarındaki 100 cm derinliğindeki bir açıklıktır. Bu açıklığın ve ocak tarafındaki kapının korunması önerilmiştir. Bu açıklığın külhan tarafının üst kısmında baca bulunmasının gerektiği ve bu bacanın ocak kapağı açıldığında geri tepen alevin baca tarafından çekilerek külhancıyı yakmasını önlemek amaçlı olduğu bilindiğinden; restitüsyon önerilerinde, nişin tavanından başlayarak yükselen bacanın üst örtüden sonra harman tuğlasıyla örülerek sıcaklık kubbesinin üst seviyesini geçecek şekilde yapılması önerilmiştir. Ayrıca, külhan içerisindeki muhdes betonarme eklentilerin kaldırılması, döşeme kotlarında düzenleme yapılması kararı alınmıştır. Fakat mevcut zeminin üzeri toprak ve çöple dolu olduğundan dolayı, özgün zemin döşemesi hakkında bilgi sahibi olunamadığından, restitüsyon önerilerinde toprak dolgu olarak gösterilmiştir.

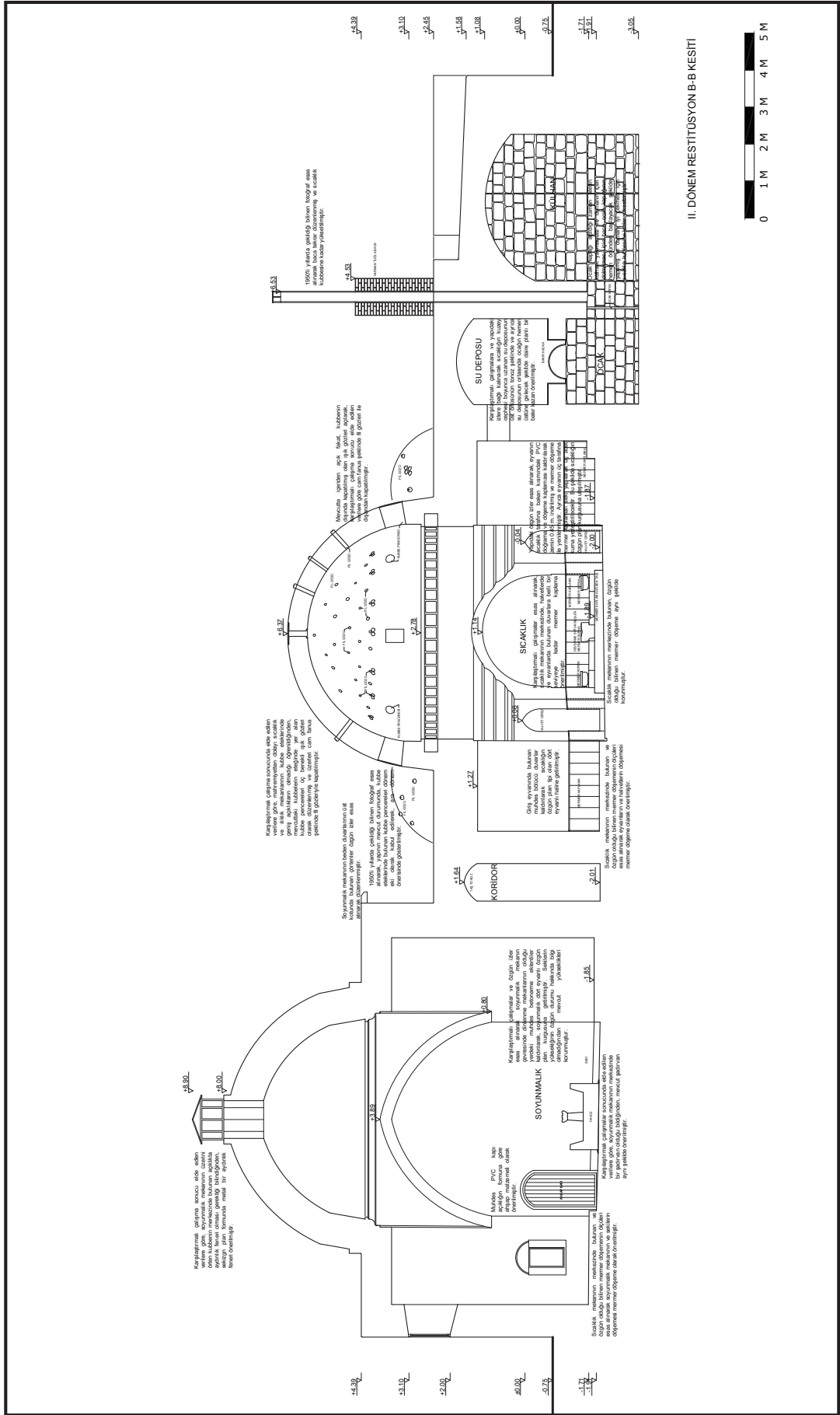
Şekil 4.18 Hamamların Isıtma Sistemi ve Kullanılan Bakır Kazan (Klinghardt, 1927, 19)

Şekil 4.19 I. Dönem Restitüsyonu A-A Kesiti (Öztürk, 2012)

Şekil 4.21 II. Dönem Restitüsyonu A-A Kesiti (Öztürk, 2012)

Şekil 4.22 II. Dönem Restitüsyonu B-B Kesiti (Öztürk, 2012)

4.3 Cephe Restitüsyonları

Yeni Hamam'ın günümüzde üç cephesi incelenebilmektedir. Bunlar; doğu, batı ve güney cepheleridir. Kuzey cephesi hamama bitişik olarak yapılmış, yüksek katlı bir yapı ile kapanmıştır. Mevcut durumda, yukarıdaki başlıklarda bahsedildiği gibi, giriş mekanının olduğu bölüm cephelerdeki restitüsyon probleminin en yoğun olduğu yerdir. Girişi oluşturan taç kapı, günümüzde tamamen çimentolu sıvayla kapatılmış ve üzeri boyanmış durumdadır. 1950'li yıllarda çekildiği bilinen fotoğraf göz önüne alınarak, bu taç kapının cephesi restitüsyon projesinde olduğu gibi önerilmiştir. 4.1.2 başlığında, giriş mekanının olduğu bölümde bahsedildiği gibi, kapı açıklığı ve kitabenin olduğu bölüm mevcut durumla aynı tutulup, gözlenebilen özgün izler ve bahsi geçen fotoğraftan yararlanılarak restitüsyon önerileri hazırlanmıştır. Restitüsyon önerileri, 4.1.1 ve 4.2.2 başlıklarında bahsedildiği gibi, giriş mekanının üst örtüsü ve kubbe pencereleri iki ayrı dönem halinde ele alınmıştır. Özgün döneme ait restitüsyon önerisinde; giriş mekanının üzeri düz teras çatı ve soyunmalık mekanına girişi sağlayan koridorun beşik tonozlu üst örtüsünün üst kotuyla aynı olacak şekilde önerilmiştir. Ara dönem restitüsyon önerisinde ise; 1950'li yıllarda çekildiği bilinen fotoğraf göz önüne alınarak, tek yöne eğimli sundurma çatı önerilmiştir. Diğer bir farklılık olan kubbe eteklerindeki pencerelere 4.2.2 başlığı altında değinilmiştir. Bunların da dışında, cephelerde yenilik olarak, bahsi geçen resimdeki bahçe duvarı yapının bulunduğu parselin güney tarafını kapatarak, komşu yapının duvarına kadar, moloz taş örgü ve araları horasan harcıyla doldurulacak şekilde önerilmiş ve duvarın doğu tarafına bahçeye girişi sağlayacak ahşap bir kapı yerleştirilmiştir. Ayrıca, 4.1.1 başlığı altında bahsedilen, hamamın güneydoğusunda, ona bitişik olarak bulunan tek katlı XX. yüzyıl eki olduğu anlaşılan muhdes yapının kaldırılma kararı alınmıştır.

Günümüzde yapının cepheleri tamamen çimento harçlı sıva ve boyayla kaplıdır. Buna bağlı olarak, her iki restitüsyon önerisinde, duvarların taş örgüleri ortaya çıkarılmış ve soyunmalık mekanının beden duvarları üzerinde bulunan çörtlenler tamamlanarak çizilmiştir. Ayrıca batı cephesinde bulunan ve su deposuna ulaşımı sağladığı düşünülen açıklık izi, su deposunun temizliği için kullanılan bir açıklık olarak önerilmiştir.

BÖLÜM 5

YAPI İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ

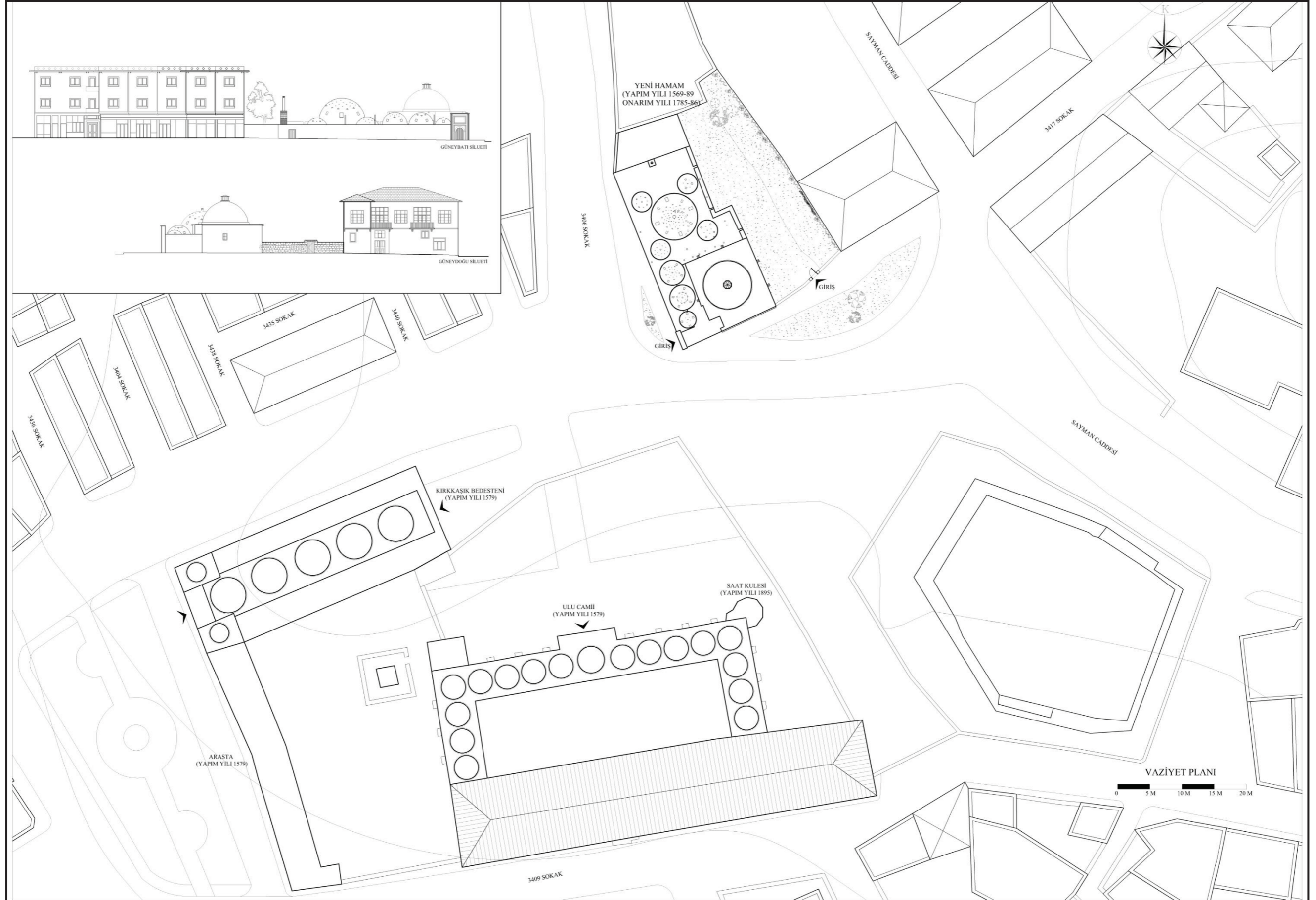
5.1 Restorasyon

Tarihi binalara restorasyon önerileri getirilirken asıl amaç; binanın mimari değerlerinden bir şey kaybetmeden gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktır. Bu bağlamda, Yeni Hamamın mimari karakteristiğini değişikliğe uğratmadan, kimliğini zedelemeyecek, özgün işlevinde bir restorasyon önerisi getirilmiştir.

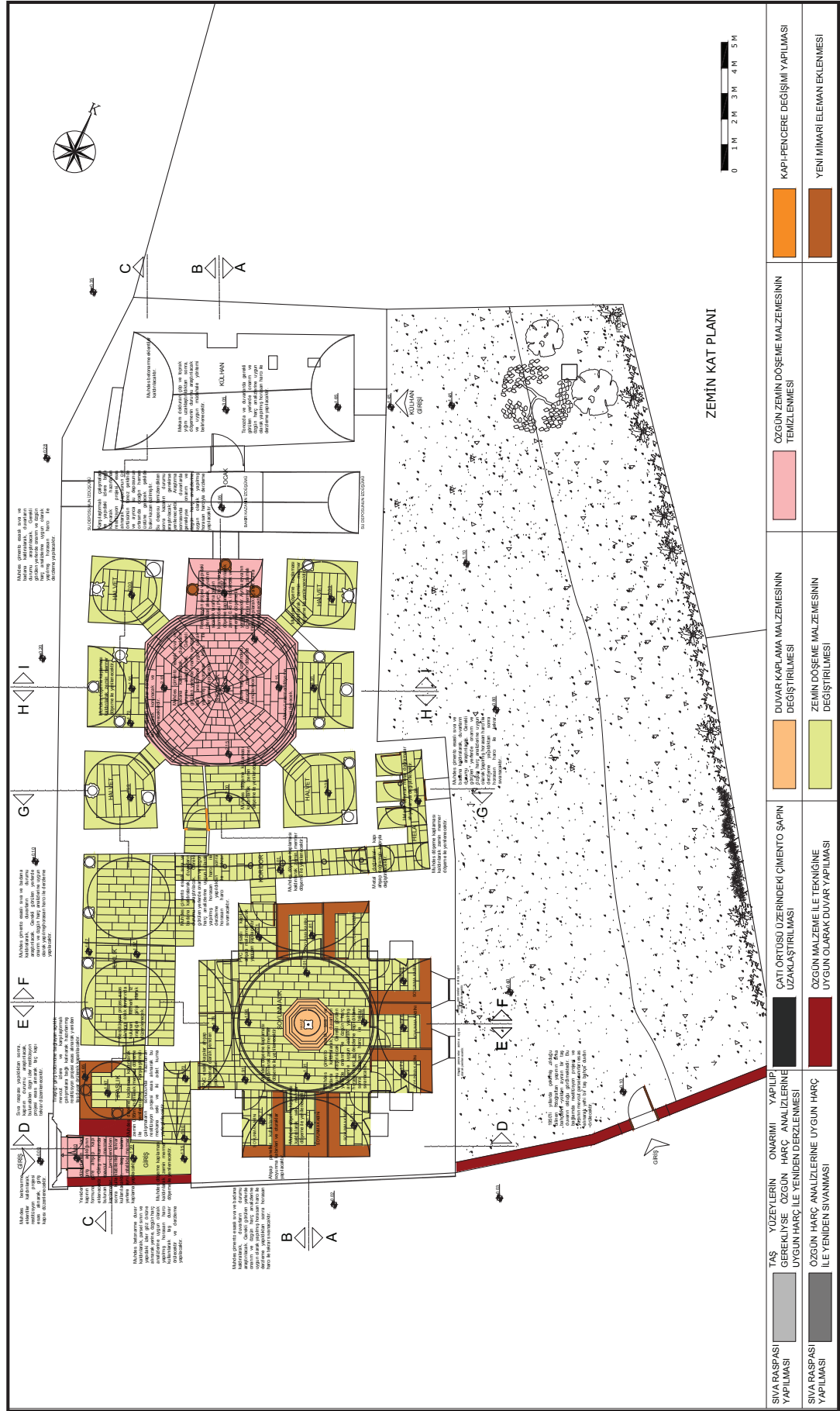
5.1.1 Restorasyon İlkeleri ve Onarıma İlişkin Müdahale Önerileri

Geçirdiği çeşitli bozulmalara rağmen; hamam, bugün tüm mekanlarıyla ayakta ve yapıldığı dönemin hamam mimarisi hakkında bilgi verebilecek önemli nitelikler taşımaktadır. Bunda, yapının hamam olarak kullanımının bugüne kadar devam etmesi ve başka bir işlevle kullanılmak üzere değiştirilmemiş olmasının payı büyüktür. Özellikle, su deposu ve külhan olarak inşa edilen servis birimlerinin bugüne ulaşmış olması az rastlanır bir durumdur. Mekan dizilimi eksiksiz olarak izlenebilmekte; sıcaklık, örtüleri, geçiş öğeleri, mekan kurgusu ve boyutları döneminin mimarisi için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Restorasyon ilkeleri belirlenirken, öncelik, sözü edilen tüm bu tarihi ve anıtsal değerlerin ‘korunması’ olmalıdır. Bu kapsamda, anıtların korunmasında risk oluşturabilecek her türlü etkene karşı, bazı ilkelerin ve değişmez koşulların, projenin başında belirlenmesi; çeşitli disiplinler ve söz sahipleri arasında uzlaşma sağlanması gerekmektedir. Yeni Hamam’ın restorasyonunda ön koşul, hamamın bugüne ulaşabilen tüm mekanları ve donanımlarıyla çalışır duruma getirilmesidir. Yeni işlev olasılıkları bu ilkede herhangi bir esnekliğe yol açamaz.

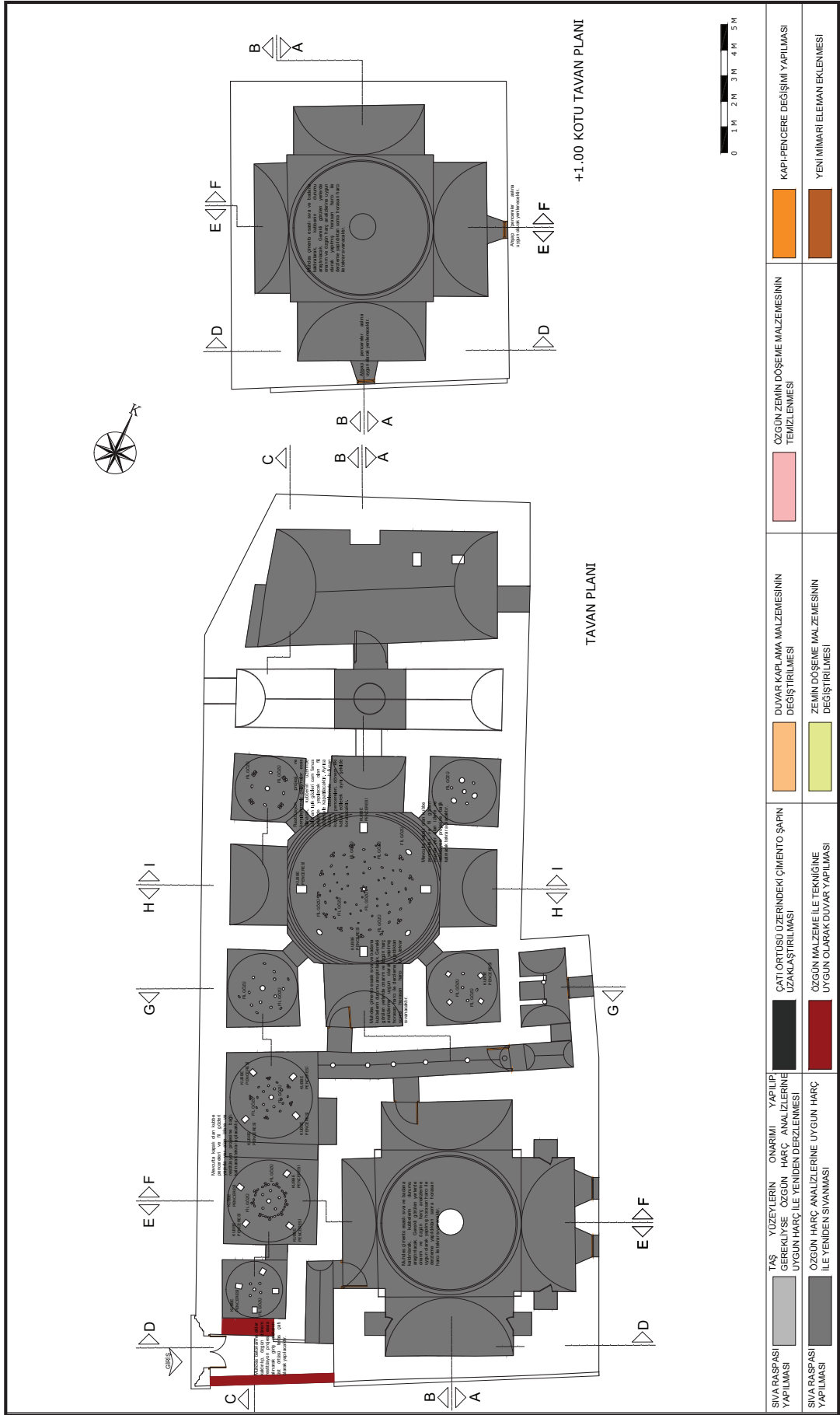
Hamamın bugün içinde bulunduğu durumun iyileştirilmesi ve çalışır duruma getirilebilmesi için, yapılması gereken onarıma ilişkin müdahale önerileri ve uygulanacak yöntemler sıralanmıştır. Tüm bu onarımlar, söz konusu işte deneyimli ustalar tarafından, yapıya en az zarar verecek uygulama ve tekniklerle, denetimli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

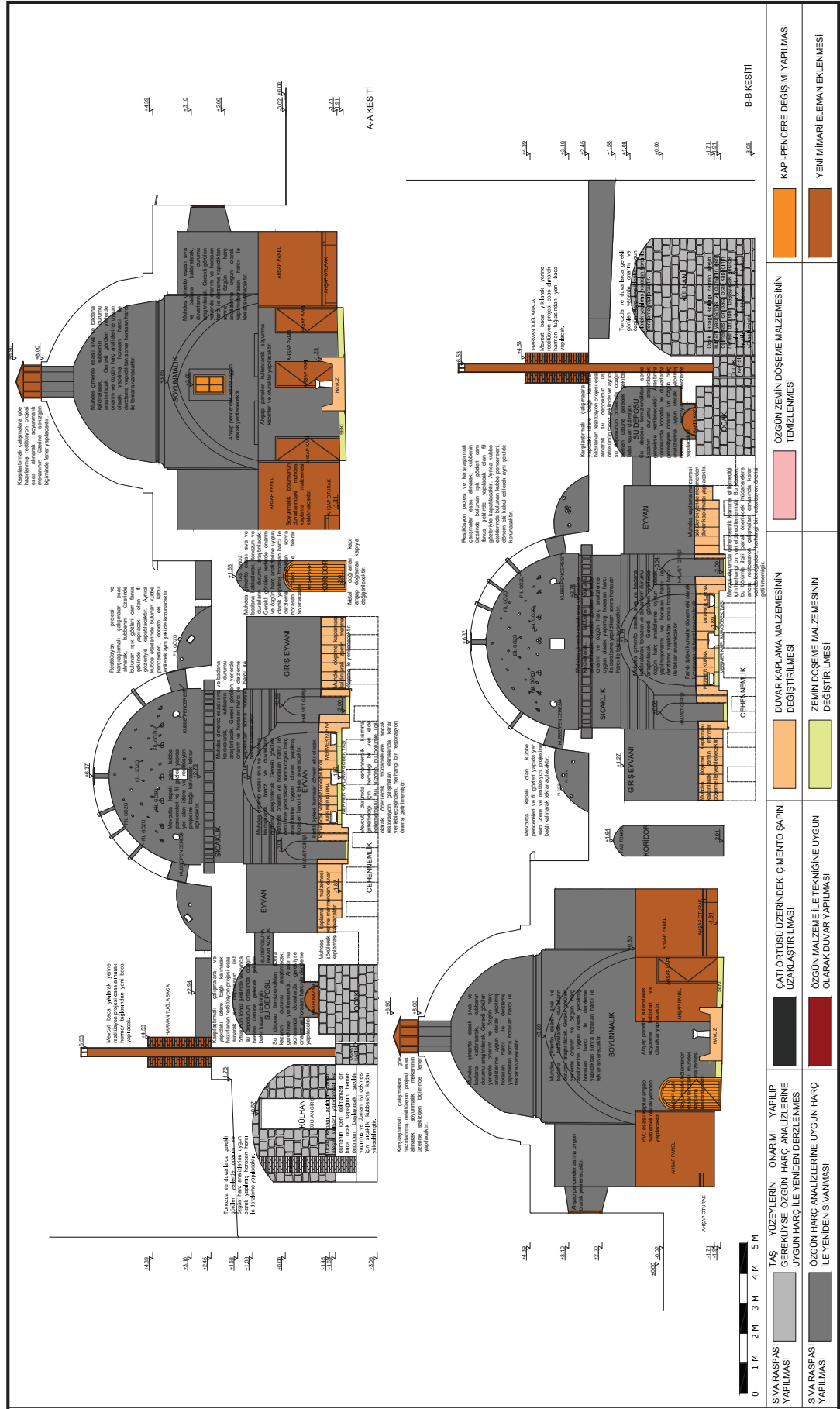
Şekil 5.1 Restorasyon Vaziyet Planı (Öztürk 2012)

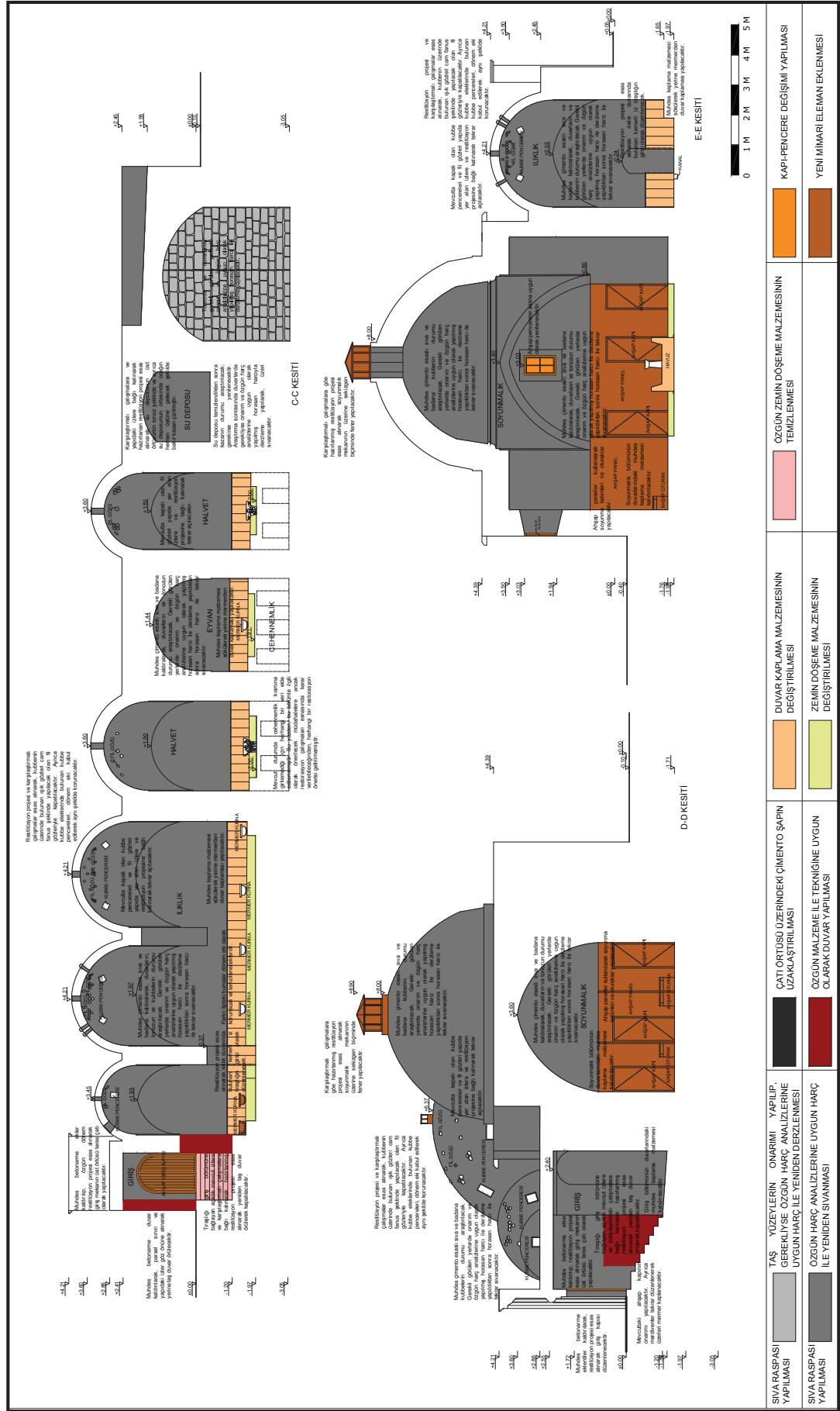
Şekil 5.2 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012)

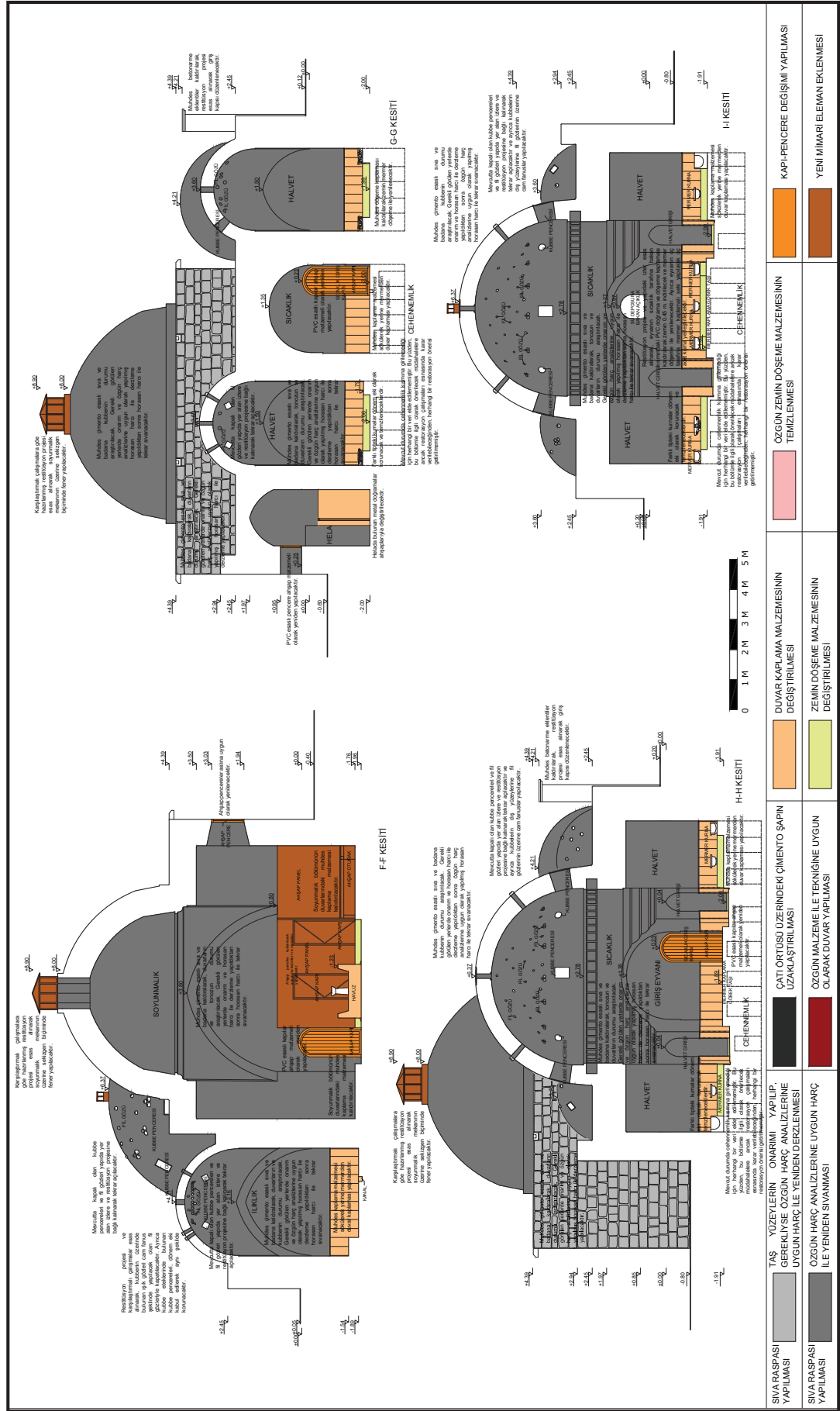
Şekil 5.4 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012)

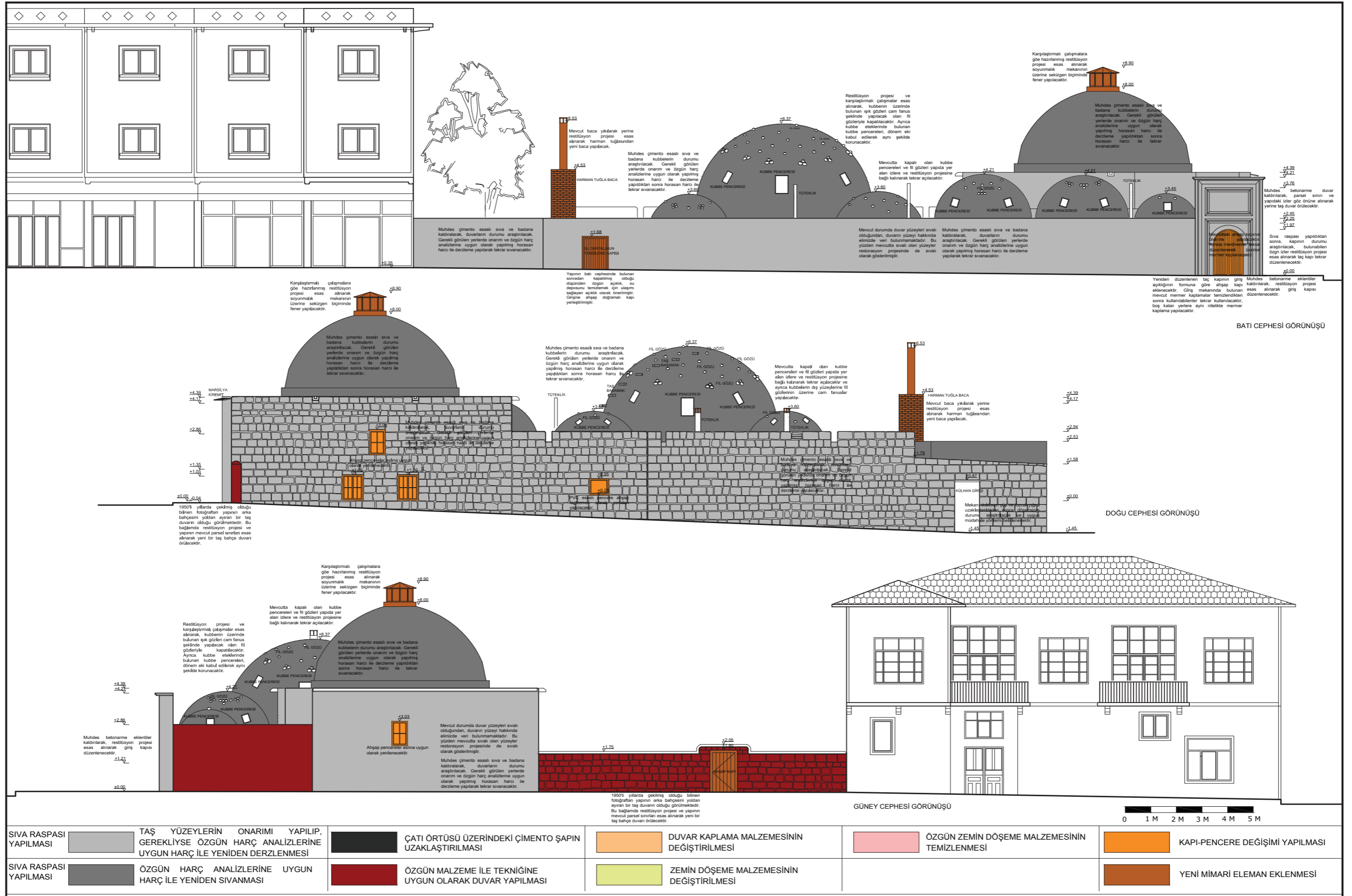
Şekil 5.5 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012)

Şekil 5.6 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012)

Şekil 5.7 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012)

Şekil 5.8 Restorasyona İlişkin Müdahale Önerileri (Öztürk 2012)

5.1.1.1 Eklerin Kaldırılması

Yapının genelinde yakın dönemde yapılmış olan eklentilere rastlanılmaktadır. Öncelikle giriş mekanının üst örtüsünü oluşturan betonarme plak kaldırılmalıdır. Onun yerine I. dönem restitüsyon projesinde önerildiği gibi düz çatı yapılarak mekanın üstü kapatılmalıdır. Soyunmalık mekanının içerisindeki sonradan yapılmış olan betonarme asma kat ve bölücü duvarlar yapıdan arındırılarak, soyunmalık mekanının özgün mimari kurgusu ortaya çıkarılmalıdır. Hamamın mimari kurgusunu ve mekan akışını bozan başka bir ek; sıcaklığın güneyindeki eyvanda bulunan duş mekanları ve kuzeydeki eyvanın girişini örten alüminyum doğramalardır. Güney eyvanının üzerindeki alçak ek duvarların ve kuzeydeki eyvanın önünü kapatan alüminyum doğramaların kaldırılması önerilmektedir. Ayrıca ılık mekanının güney duvarında bulunan, basık kemerli açıklık izinin içinde bulunan duvar örgüsü kaldırılarak, restitüsyon projesi esas alınarak; bu açıklıkla, ılıklığın güneyindeki mekanının birbirine bağlanması önerilmiştir. Mekansal kurgulara etki eden eklentilerin dışında, hamamın içinde bulunan bütün muhdes kapılar yapıdan uzaklaştırılmalıdır. Bunların dışında hamamın güneydoğusunda, yapının beden duvarlarına bitişik olarak yapılmış olan ofis kısmının ve külhanın üzerinde bulunan ve briketlerle yapılmış olan eklentinin tamamen kaldırılması önerilmektedir.

5.1.1.2 Temizleme

Bitki ve Yosunların Temizlenmesi

Yapının dışında, yani cephelerdeki taş yüzeyleri ve derz aralarında, ayrıca üst örtüde ve kubbelerin üzerindeki fil gözlerinde, yosunlanma ve bitkilenme görülmektedir. Taş derzleri arasındaki çimentolu harçlı onarımlar bu yosunlanmayı hızlandırmaktadır. Taş yüzeyleri aşındıran, sıvalarda ve harçlarda çatlayıp dökülmelere sebep olan bu bitkilerin ayıklanması gerekmektedir. Cephelerde temizlemenin iskele kurularak, yüzeye yakın konumda, dikkatle yapılması önerilmektedir. Bitkiler derz aralarında büyümekte, kökleri bazen oldukça derine inebilmektedir (Küçükaya, 2004: 80-85). Hatta, doğu cephesinde oldukça büyük bir asma yetişmiştir. Bunun gibi bitki kökünün zayıf ve kolayca uzaklaştırılabilir olduğu durumlarda, derz harcına zarar vermeden ve çevresindeki taş örgüyü bozmadan yapılabilir, ayıklama önerilebilir. Ancak duvar ya da kubbe üzerindeki fil

gözlerinin içinde gelişen bitki köklerinin tamamen çıkarılması mümkün değildir. Taşıyıcı sistemin bozularak çökmesine neden olabileceğinden tehlikelidir. Bu durumlarda önerilen çözüm ise; yüzeydeki bitkiler uzaklaştırıldıktan sonra, kalan köklerine kimyasal madde enjekte edilerek, bitkinin aynı noktada tekrar gelişmesini engellemektir (Ahunbay, 1996: 90-105). Bitkilerin temizlenmesinde izlenecek en pratik yöntem, bu tarihten sonra düzenli bakımın yapılmasıdır. Her yıl, iki ya da üç defa bitki köklerinin gelişmesine izin verilmeden yapılacak küçük ölçekli ayıklama işlemleri hem ucuz ve kolay, hem de tarihi yapı için daha az zarar vericidir (Küçükkaya, 2004: 80-85).

Taş Yüzeylerin Temizliği

Tarihi bir yapıyı temizleme kararı çok basit bir karar değildir. Hangi temizliğin yapılacağına ve restorasyonun detaylarına karar vermek için geniş kapsamlı bir araştırma gereklidir. Tahrip oluşumlarının nedenleri ve yapısı anlaşılmalıdır. Bunun için laboratuvarda yapı üzerinde, özgün dokuya zarar vermeden çeşitli analiz ve deneyler yapılır. En uygun, denenmiş malzeme ile yöntem seçilir ve uzmanları tarafından gerçekleştirilir. Testler, temizlemeden önce ve sonra alınan taş örneği üzerinde laboratuvar analizleri ile tamamlanır. Bu testlerle, hangi temizleme tekniğinin kullanılacağı ortaya çıkar. Bu çalışmalarda önemli olan, taşa en az hasar verilebilecek tekniklerden en etkilisini ve en az kusurlu olanını bulmaktır. (Küçükkaya, 2004: 108-109).

Taş temizlemenin genel olarak;

- Tuzlar, biyolojik aktivite v.b. kirletici ve tahrip edici maddelerin kaldırılması,
- Gözeneklerin açılması ve diğer uygulamalar için su emiliminin ve su buharının geçişinin yeniden tesis edilmesi olmak üzere, iki amacı vardır.

Yukarıdaki amaçlar kapsamında taş temizleme yöntemleri mekanik - aşındırarak yapılan temizlik ve kimyasal temizlik olarak iki başlık altında toplanabilir.

Mekanik temizlik ya da aşındırarak yapılan temizlik;

- Atomize su püskürtme ile yapılan temizlik,
- Kuru olarak yapılan temizlik,

Kimyasal temizlik;

- Asit temizleyicilerle kimyasal temizlik,
- Alkali temizleyicilerle kalkerler ve mermerlerde meydana gelen lekelerin kimyasal temizliği,
- Özel kimyasal içerikli lapalarla temizleme (Küçükkaya, 2004: 109-118).

Mekanik Temizlik - Aşındırarak Yapılan Temizlik

Aşındırıcı temizleme metotları taşın yüzünden kir tabakasını kaldırılana kadar devam eder. Kirli tabakalı yüzey, genelde 1-2 mm. den daha fazla kalınlıktadır. Kaldırılacak olan maddenin derinliği, taşın yüzeyindeki kirin özelliklerine, ölçüsüne ve taşın porozitesine bağlıdır. Taş yüzeyinden kir tabakasını kaldırmak, yüzey gözeneklerini açmakta ve su emilim oranını yükseltmektedir (Andrew, 1994: 27-30).

Mekanik temizleme zararlı etkilere de sahiptir. Düşük basınçlı teknikler dışında, kum püskürtme tekniğinin bir sonucu da yüzeyde oluşan pürüzlerdir. Bazı kalkerli kum taşları üzerinde aşırı pürüzlülük meydana gelebilir. Islak kum püskürtme, yüzeyde toz ve kalıntı bırakır. Eğer, bu maddeler yıkanmazsa, yüzeyde sertleşirler. Bu tekniğin, uygulanmasında çok hassas olunmasını gerektirir (Andrew, 1994: 32).

- Atomize Su Püskürtme ile Yapılan Temizlik

Su ile yapılan temizlik daha az zararlı ve daha kolay kontrol edilebilen bir yöntemdir. Bu aletler küçük su damlacıkları püskürttüklerinden püskürteç (atomizer) olarak bilinirler ve az suyla büyük bir etki yaratırlar. Az suyla az bir basınçla, madde üzerine su püskürterek bir duman oluşturur ve temizleme yaparlar. Temizlenmiş alanlardan yasak alanlara su damlalarının ulaşmaması için, su püskürtme işi olabildiğince azaltılarak yapılır (Küçükkaya, 2004: 110-115).

- Kuru Olarak Yapılan Temizlik

Bu temizleme, aletle basınçlı hava veya azot kullanılarak, kirli kabuk üzerini direkt olarak aşındırma elemanlarının püskürtülmesi suretiyle yapılır. Kontrollü kumlama ile dar bir ağızdan (üfleç) kum, alüminyum ve mikro cam kürecikler gibi aşındırıcılar düşük ve kontrollü basınçla (1,5-3 atmosfer) püskürtülür. Aşındırıcı maddeler, kolaylıkla ağızlıkları tı kayabilir. Bu yüzden, azot ve alternatif olarak da kalsiyum klorür veya silika jel ile doldurularak kullanılması gereklidir. Sadece basınç yeterli değildir. Yüzey temizliğinde alüminyum silikat, kalsiyum silikat ve kalsiyum karbonat içeren maddeler kullanılır. Daha özel maddeler; uzman restoratörler tarafından özel başlıklar kullanılarak yapılan püskürtme uygulamalarında kullanılır (Torraca, 1982: 65-70).

Kimyasal Temizlik

Kimyasal temizleyiciler alkaliler ve asitler olmak üzere iki grupta incelenebilir. Çoğu ya çözülebilir tuzlar ihtiva eder ya da taşla reaksiyona girerek, bünyesindeki tuzları açığa çıkartabilir. Bu yüzden temizlik çalışmaları sonunda tamamen taştan arındırılmalıdır. Bu işler için en kullanışlı hidroflorik asit (HF) olup çıplak elle kullanılmayacak kadar tehlikelidir (Küçükaya, 2004: 120-129).

- Asit Temizleyicilerle Kimyasal Temizlik

Seyreltilmiş hidroflorik asit en uygun olanıdır. Taşta birikim yapmaz. Fırça ve spreyle önceden ıslatılmış duvara tatbik edilir ve hemen akabinde basınçlı suyla temizlenir. Uzun müddet taş üzerinde kaldığında lekeler oluşturur ve bu lekelerin atılması güçtür (Küçükaya, 2004: 120-129).

- Alkali Temizleyicilerle Kalkerler ve Mermerlerde Meydana Gelen Lekelerin Kimyasal Temizliği

Bina içinde, lekelerin temizliğinde hidrojen peroksitten oluşan lapalar (her m2 mermer sathı için 25 gr. temizleyici toz malzemesi lapa kıvamına gelinceye kadar sıcak su ilave edilerek hazırlanır) veya bu eriyik ile yıkamalar iyi netice

verebilmektedir. Mermer tozu ile yapılmış saf alkol lapası iyot lekelerini kolaylıkla çıkarabilmektedir. Pas lekeleri tazeysen kolaylıkla çıkarılabilirken uzun zaman kalmış ve mermerin bünyesine işlemiş bir pas lekesi kolaylıkla çıkarılamaz. Pas lekelerinin çıkarılmasında genellikle oksalik asit tercih edilmektedir. Bakır ve bronz lekeleri de pas lekesine benzemekle birlikte genellikle yeşilimsi ve kirli kahverengi olurlar (Torraca, 1982: 98-102).

- Özel Kimyasal İçerikli Lapalarla Temizleme

Özel kimyasal lapaların tatbiki ince kabukları kaldırmak (maksimum 1 mm) ve çözmek gerektiğinde çok etkili olan bir uygulamadır. Lapayla temizleme metodunun sayısız avantajları vardır; zararsızdır, bu nedenle çok değerli eserlerde de temizleme için tavsiye edilir, ekonomiktir, zira; hazırlanan killi lapalar suyla temizlendiğinde tekrar kullanılabilir, uygulanması da çok kolaydır. Lapayla temizleme metotları yavaştır, kontrol edilmesi kolay değildir ve de kalın kirli kabuklarda çok etkili değildir. Bunun ötesinde gözenekli yüzeylerden kil kaldırmanın kolay olmaması dezavantajları olarak kabul edilebilir. Lapa işlemini, herhangi bir çökeltinin kalmaması için su ile yıkama izler (Küçükkaya, 2004: 120-129).

Bahsedilen bu teknikler kapsamında, en uygun yöntemler kullanılarak, hamamın içinde ve dışında, bütün cephelerini, örtü sistemini kaplayan çimento harçlı onarımlar, sıvalar ve boyalar arındırılarak, hamamın özgün duvar yüzeyi ortaya çıkarılmalıdır. Mevcut taş, tuğla ve horasan harcı gibi malzemelerle hiçbir uyum göstermeyen bu onarımlar temizlenirken; gerisindeki yüzeyde aşınmaya ve derz boşalmalarına yol açmadan, dikkatli bir uygulama gerçekleştirilmelidir. Aynı zamanda, sıvaların birçok yerinde görülen çatlaklar ve dökülmeler, temizleme işlemini kolaylaştıracaktır. Özellikle, giriş kapısının üzerinde, taç kapıya ait profil detayları bulunma ihtimali olduğundan, üzerindeki sıva ve boyanın kaldırılması dikkatli bir şekilde yapılmalı, altındaki elemanların yüzeyinde bir aşınmaya sebep olmayacak şekilde işlem tamamlanmalıdır. Aynı zamanda, hamamın iç mekanlarının genelinde duvarlardaki boyaların ve seramik kaplamaların temizlenmesi, döşemelerdeki muhdes seramik kaplamaların kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca, mevcut durumda su deposuna girilemediğinden, elimizde yeterli veri bulunmamaktadır. Ancak su deposunun temizlenmesi aşamasında, deponun ve kazanın durumu ortaya çıkarılarak gerekli

bulunursa onarılması önerilmektedir. Temizlik, kazanın durumu bilinmediğinden, herhangi bir hasara yol açmayacak şekilde, dikkatli ve delici malzeme kullanılmaksızın yapılmalıdır. Külhanda ise, zemini dolduran toprak ve çöpler ile muhdes betonarme eklentilerin yapıdan uzaklaştırılarak, duvarların ve zeminin temizlenmesi önerilmektedir. Ayrıca, yapının cehennemlik kısmına da ulaşamadığından, mevcut durumu hakkında elimizde veri bulunmamaktadır. Bu yüzden, restorasyon çalışmaları esnasında ortaya çıkarılacak olan cehennemlik bölümüyle ilgili müdahale kararlarına ancak, restorasyon aşamasında karar verilebilecektir. Bu yüzden, restorasyon projesinde ilgili yerlerde, cehennemliğin varlığı bilindiğinden dolayı, cehennemliğe ilişkin ayaklar tahmini olarak gösterilmiştir.

5.1.1.3 Sağlamaştırma

Sağlamaştırma, anıtın malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ya da zeminin güçlendirilmesi anlamını taşır (Ahunbay, 2004: 90). Yeni Hamam'ın sağlamaştırma kararının alınması için, öncelikle yapının içini ve dışını kaplayan bütün muhdes çimento harçlı sıva ve boyaların kaldırılması gerekmektedir. Bunun devamında, sıvanın altından çıkabilecek çatlakların, yapı açısından ne derece risk taşıdığı ve ilerlemeye devam edip etmediğinin saptanması için, disiplinler arası bir çalışma önerilmektedir. Statik konusunda tecrübeli uzmanlar ve inşaat mühendisleri tarafından sıva raspa yapılmış örtüde ve duvarlarda inceleme ve araştırma yapılmalı; olası çatlakların durumu tespit edilmeli, alınacak önlemler ve kullanılacak teknikler, bu raporun ve yetkili kişilerin önerileri doğrultusunda belirlenmelidir.

Sağlamaştırma çalışmaları, yapının malzemesinin, taşıyıcı sistemin ve mimari elemanlarının sağlamaştırılması olmak üzere üç düzeyde ele alınabilir (Ahunbay, 2004: 90).

Yapı Malzemelerinin Sağlamaştırılması

Taş malzemede; yüzeysel aşınma, yüzeysel taş kayıpları ve kuvvetlendirme ile dahili erimede dolgu tedavi yöntemleri uygulanmaktadır (Küçükkaya, 2004: 120-122).

Yüzeysel aşınma, yüzeysel taş kayıpları ve kuvvetlendirme yöntemi ile; gözenekli, kolay ufalanabilir bir taş, monoester sülfirik asidin, baryum ve stronsiyum sulu bir çözeltinin tatbik edilmesi ile sağlamlaştırılabilir. Baryum ve stronsiyum tuz solüsyonları tatbik etmek taşı iyice doldurur. Homojen bir solüsyondaki kontrollü hidroliz tuz solüsyonunun girdiği bütün bölgelerde tam oluşmuş baryum ve stronsiyum sülfat parçalarının çökmesine neden olur ve çözünmeyen sülfatın birikmesi taş yüzeyinin sertleşmesine yol açar. Ayrıca, bu yöntem içerisinde taş sağlamlaştırıcı kimyasallar kullanılır. Taş sağlamlaştırıcı kimyasallar, anorganik ve organik sağlamlaştırıcılar olarak iki grupta incelenebilir. Anorganik sağlamlaştırıcılar, uygun şartlarda, kristalleri ayrılmış, bozulmuş, tahrip olmuş taşın kristallerini bir arada tutan, sağlamlaştırıcı ve çözünmeyen sıvılardır. Organik sağlamlaştırıcılar; ısı ve gözenekleri, boşluklarını doldurmak üzere taşın içine sertleştirici ile beraber sokulan sentetik plastikleridir (Küçükaya, 2004: 120-122).

Zamanla agregaların tutunma direncinin kaybolması sonucu, iri tanelerin yerinden kopması, taş kaybının yüzeyde ve iç kısımlarda bu şekilde tekrarı ile kayaç yüzeyinde veya yüzeye yakın iç kısımlarda oyuklar ve boşluklar oluşmaktadır. Bu durumlarda, diğer bir yöntem olan dahili erime ve dolgu tedavisine başvurulur. Ancak, iskeleti kalacak kadar derin çözünmeye uğramış bir taşta uygulanmaya çalışılmaz. Onarılacak taş epoksi reçineleri ve akrilik reçineler enjeksiyonu tedavisi ile kullanılabilir durumda olmalıdır (Küçükaya, 2004: 120-122).

Taşıyıcı Sistemin Sağlamlaştırılması

Strüktürel sağlamlaştırma teknikleri; enjeksiyon, öngerme, ankraj temel genişletme ve sağlam zemine inen kazıklı temellerle destekleme gibi tekniklerdir (Ahunbay, 2004: 90).

Yapı taşıyıcı sisteminin mevcut durumunu belirleyebilmek için yapıda bir dizi gözlemler yapılmalıdır. Bu gözlemler neticesinde yapılacak olan uygulamaya karar verilebilir. Bu kapsamda, yapılan tespitlerde yığma duvarlardaki çatlakların onarımı ile tonozlarda ve kubbe eteğindeki radyal çatlakların onarımında bölgesel onarımlara gerek duyulur. Çatlakların onarım yöntemi, çatlak genişliğine ve çatlakların yerine bağlı olarak değişir. Çatlak yanakları arasında çekme gerilmesi taşınması isteniyorsa,

arada çelik ya da FRP donatı kullanılabilir ya da tarihi yapılarda çatlağın iki yanağı arasına taş bloklar yerleştirildikten sonra boşluğun uygun bir harç enjeksiyonu ile doldurulması şeklinde yapılır. İnce çatlakların ve kalın duvarlardaki çatlak ve boşlukların onarımında en uygun yöntem; boşluğa, duvarda kullanılan özgün malzemeye benzer özellikteki bir harcın enjekte edilmesidir. Çatlak genişliğinin 10 mm. den büyük olduğu ya da duvarı oluşturan taşın düşmüş olması durumunda, çatlakların onarımında uygulanan enjeksiyon yöntemi çekme gerilmelerini alacak elemanlarla birlikte yapılır. Bu amaçla çatlağa bitişik taş çıkarılır ve dikiş elemanları ya da çelik bağlantı elemanları yerleştirilir, taş duvarın boşlukları, uygun bir karışımla düşük basınç altında doldurulur. Bu yöntem duvarın diğer yüzünde de uygulanır (Sesigür, 2007: 1-21).

Kemerler ve tonozların güçlendirilmesinde yapılacak iş ise, ezilen, düşen, yer değiştiren elemanların yenileri ile değiştirilmesi, çatlakların nispeten daha zayıf bir harçla basınç altında doldurulması, gergilerin gerilme alacak biçimde düzenlenmesi ve mesnet noktalarının sabitlenmesi şeklindedir. Kubbelerde görülen tipik hasar ise, kubbe eteğinde oluşan çekme gerilmelerinin taşınamaması sonucu oluşan radyal çatlaklardır. Bu tür çatlakların daha da açılmasını önlemek için alınacak önlem, etek civarında bir çekme çemberi oluşturmaktır. Çekme çemberinde kullanılacak olan çeliğin paslanmaz çelik olmasıdır. Henüz hasar oluşmamış kubbe eteklerinde ise çekme çemberinde FRP'de kullanılabilir (Sesigür, 2007: 1-21).

5.1.1.4 Yenileme

Döşemede Yenileme

Mekanların döşemelerinin büyük bir bölümü, zaman içinde değiştirilerek yenilenmiş ve büyük oranda seramik kaplama malzemesi kullanılmıştır. Yapıda özgün kabul edilen tek döşeme, sıcaklık mekanının merkezinde bulunan göbek taşı ve çevresidir. Bu bağlamda; giriş, soyunmalık, koridor, ılıkılık, hela ve sıcaklığın merkezini çevreleyen eyvanlar ve halvetlerin döşemesini oluşturan seramik kaplama, yapıdan uzaklaştırıldıktan sonra, sıcaklık mekanının merkezinde, mermer kaplamanın boyutu esas alınarak, döşemelerin bahsedilen mekanlarda bütünlüğü sağlanmalıdır. Giriş mekanında bulunan mermer basamaklar tekrar düzenlenmelidir. Ayrıca, sıcaklığın

merkezindeki döşemede derin yarıklar bulunan mermer bloklar varsa, bunların yerinden sökülerek yenileriyle değiştirilmesi önerilmektedir.

Donanımın Yenilenmesi

Hamamın sorunsuz bir şekilde çalışabilmesi için, öncelikli olarak mevcut su ve ısıtma tesisatının kontrol edilmesi gerekmektedir. Su deposunun, 5.1.1.2 bölümünde belirtilen şekilde, temizlenmesinin ardından, kazanın yenileme ya da onarıma ihtiyaç duyup duymadığı saptanacaktır. Bu sırada, su deposundan sıcaklık mekanlarına sıcak ve soğuk suyu ulaştıran boruların ve tütekliklerin hasarlı olup olmadığı kontrol edilmelidir. Ayrıca, iç mekanlardaki duvarlarda sıva raspası yapıldıktan sonra, hamamın taşıyıcı duvarlarını tahrip etmeden, tesisat sisteminin açığa çıkarılması ve aslına uygun malzemeler kullanılarak (bakır ya da pişmiş toprak künklerle) yenilenmesi önerilmektedir. Açılan bölüm, onarım sonrasında kapatılırken, horasan harcıyla doldurulacak ve üstü malzeme uzmanlarının önerisiyle hazırlanacak kireç esaslı sıvayla kapatılacaktır. Sıcaklık mekanlarında bulunan kurnalardan yalnızca devşirme sütun başlığında yapılmış olanların özgün olduğu, diğerlerinin çeşitli dönemlerde yapıya eklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, yapının tarih boyunca geçirdiği değişimleri aktarmaları ve sağlam olmaları dolayısıyla, dönem eki olarak kabul edilip tutulmalarına karar verilmiştir. Ayrıca, hamam içerisindeki elektrik tesisatının da elden geçirilmesi gerekmektedir.

Duvarlarda ve Üst Örtüde Yenileme

Dış cephelerde ve üst örtüdeki çimento harçlı onarımlar, 5.1.1.2 bölümünde belirtilen şekilde, temizlendikten sonra, derzlerin uygun karışımdaki horasan harcıyla yenilenmesi önerilmektedir. Taş yüzeylerde ya da kırılmış tuğlalarda yapılacak tamamlamalar derz yenilemeyle eş zamanlı olarak yürütülmelidir. Sıva raspasından sonra, hamamın duvarlarında, üst örtüde veya üst örtüye geçiş elemanlarında rastlanabilecek ahşap hatıl gibi uygulamalarda, eğer çürümüş, dayanımını kaybetmiş ahşap malzeme ile karşılaşırsa, bunların yerine uygun boyutlarda kesilen empenye edilmiş ahşap elemanlar yerleştirilmeli; boşluklar horasan harcıyla doldurulmalıdır. Bu zaman aralığında, örtü üzerinde bulunan ışık gözlerinden, taş, tuğla, çimento harcı v.b. malzemeyle kapatılmış olanlar açılmalı, sonrasında bütün ışık gözlerinin

kapatılması için ölçüleri ve şekli verilen cam fanuslar yapılmalıdır. Kubbelerin horasan harcıyla sıvanması esnasında, cam fanusların tesbiti gerçekleştirilecektir. Aynı zamanda, soyunmalık kubbesindeki aydınlık fenerinin boşluğunu örtmek üzere; aynı dönem hamamlarında rastlanan örnekler ve restitüsyon projesi esas alınarak, sekizgen formlu metal bir fener yapılması önerilmektedir. Ayrıca özgün dönem restitüsyon projesi esas alınarak, yapının giriş mekanının güneyinde bulunan ve sonradan yapıldığı bilinen duvar kaldırılarak horasan harcıyla taş örgülü duvar olarak yenilenecek, üst örtüyü oluşturan betonarme plaka yapıdan uzaklaştırıldıktan sonra, özgün dönem restitüsyon projesinde gösterildiği şekilde ve kotta teras çatı önerilmiştir. Belirtildiği şekilde yenilenen giriş mekanına ek olarak 5.1.1.2 bölümünde belirtildiği şekilde, yapı temizlikten sonra, elde edilecek özgün izler ve restitüsyon projesi esas alınarak, mevcut giriş kapısı üzerindeki taç kapı tamamlanacaktır. Ahşap çift kanatlı giriş kapısı da buna bağlı olarak, taç kapıya uygun olarak yenilenecek, bu yenileme esnasında, sade, ahşap tablalı ve çift kanatlı bir kapı yapılacaktır. Aynı şekilde, hamamın içinde bulunan bütün kapılar; restitüsyon projesi esas alınarak, bahsedildiği şekilde, ahşap malzemeli olarak açıklıkların formuna göre yenilenecektir. Bunlarla birlikte, giriş mekanının kuzeyinde bulunan ve bugün giriş mekanına bağlı olan bölüm, sıva raspasının yapılmasının ardından, özgün taş örgüye uygun şekilde örülerek kapatılacaktır. Bu şekilde ılıklığin güney duvarında, 5.1.1.2 bölümünde belirtilen şekilde, açılan, basık kemerli açıklıkla girişi sağlanarak, kapalı bir mekan haline getirilip, benzer dönem hamamlarındaki ortak özellik olan traşlık mekanı olacak şekilde önerilmiştir. Ayrıca, traşlığın içerisine diğer yıkanma mekanlarındaki şekillere uygun olarak ve restitüsyon projesi esas alınarak, giriş hariç tüm duvarları çevreleyen seki ve dönem eki olarak kabul edilen mermer kurnalardan iki adet yerleştirilmiştir.

Bütün olarak, hamamın çalışabilir duruma getirilecek düzeyde bir bakım ve onarımdan geçirilmesi; tüm mekanlarıyla bugüne ulaşan hamamın, tarihi bir anıt olarak ömrünün uzatılmasını sağlayacaktır. Bu bakımların restorasyon sonrasında, yapının kullanımı esnasında da düzenli olarak çeşitli aralıklarla yapılması gerekmektedir.

5.2 Yeniden Kullanım

Yeniden kullanım, özgün işlevin sürdürülmesinin toplumsal ve ekonomik nedenlerden ötürü mümkün olamadığı durumlarda; “tarihi eserin durumunun iyileştirilmesi ve korunması” ön koşuluyla, yapının mevcut potansiyellerinin değerlendirilmesi anlamını taşır. Burada öncelikli amaç, tarihi eserin devamlılığı olmalıdır. Böyle olmadığı takdirde, başka bir yerde ve başka koşullar altında da rahatlıkla uygulanabilecek bir işletme programının tarihi eserde yer almasının bir anlamı yoktur. Tarihi yapı, yeni tasarıma mekan sağlayan bir sınır olarak ele alınıyor ve barındırdıkları, projenin ilerleyen aşamalarında göz ardı ediliyorsa; o proje, tarihi yapının mimarisiyle herhangi bir ilişki kurmamış, her yerde uygulanabilecek bir proje olur. Yapıya özgü yaklaşımlar, her proje için kendi içinde ele alınmalı ve değişmez koruma ölçütlerinin sınırları çerçevesinde, o yapının getirdiği koşullara göre esnetilebilir olmalıdır. Eserin sahip olduğu mekansal, mimari, tarihi, çevresel ve sosyal değerlerin herhangi bir artışa dönüştürülemediği; aksine yok edilmeye başladığı bir girişimi “yeniden kullanım” olarak değil, “tasarım adı altında vandalizm” olarak tanımlamak daha uygun olur. Çünkü, yapının, varsa mevcut kullanıcılarının, sağladığı mekanların, çevresiyle ilişkisinin yok sayılması; kısa vadede yapıyı tahrip edecektir. Bugün yeniden işlevlendirilmiş birçok yapı, ilk bakışta bakımlı bir görünüme sahip olsa da, terk edilmiş bir yapıdan daha çok zarar görmüş bir durumda olabilmektedir. Bakımsızlık kadar yanlış bakım ve müdahale de anıtları yıpratmaktadır. Terk edilmişliğin verdiği zarar kadar, insan faktörünün de yapılarda yol açtığı bozulmaları unutmamak gerekir. Diğer taraftan, yaşama katılmayan anıtların da giderek yok olacağı bir gerçektir. Bu noktada başvurulacak temel prensip, anıtın korunması ve bunu engelleme ihtimali bulunan kullanıcı tanımı; işlevin ne olacağı, işletmenin sınırları gibi konularda baştan bazı esasların belirlenmesi olabilir. Geri dönüşü olmayan müdahaleler ve kararlar; ne yazık ki fazla engele takılmadan uygulanabilmektedir. Oysa yeniden kullanımın tanımlanmış ve kabul görmüş sağlam kriterleri bulunmaktadır:

“ Madde 4: Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir.” (Ahunbay, 2004: 148; Carta del Restauro-1931).

“Madde 7: Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam olarak bütünlemek amacıyla ya da yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul, yeni öğelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır; benzer üslupta bir ek, ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir” (Ahunbay, 2004: 148-149; Carta del Restauro-1931)

“Madde 5: Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için, bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak, bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.” (Ahunbay, 2004: 150; Venedik Tüzüğü, 1964)

“33. Koruma ve onarım çalışmaları, yeniden yaşama katma etkinlikleri ile birlikte yürütülmelidir. Böylece uygun mevcut işlevleri, özellikle ticaret ve zanaatı yerinde tutmak, uzun vadede ülke, bölge veya kentin sosyo-ekonomik yapısı ile bağdaşacak yenilerini getirmek temel olacaktır. Koruma uygulamalarının maliyeti, yalnız yapıların kültürel önemleri açısından değerlendirilmemeli, onarılan yapıların kullanılmaları dolayısıyla kazanacakları değer de göz önünde tutulmalıdır. Her iki değer skalası kullanılmadıkça, korumanın sosyal sorunları doğru gözlemlenemez. Bu işlevler, alanın kendine özgü karakterini bozmadan, alanda yaşayanların sosyal, kültürel, ekonomik gereksinimlerini karşılayabilmelidir. Kültürel bir yeniden canlandırma politikası, tarihi çevreleri, kültürel etkinlik merkezi yapmalı ve çevrelerindeki kültürel gelişmede öncü bir rol oynamalıdır.” (Ahunbay, 2004: 161-162; UNESCO Nairobi, 1976)

“... Yeniden işlevlendirmede uluslararası bir kural, geriye dönülebilirliktir. Bu da genellikle yeni eklerin, eski strüktüre zarar vermeden yapılması, merdiven, giriş, sundurma, saçak, bölme gibi öğelerin kaldırılabilceğini öngören bir proje hazırlamaktır. Bu davranış, ileride başka koşullarda, yapının yine bugün bulunduğu duruma döndürülmesi amacını içerir...” (Kuban, 2000: 119)

“... Eğer bir kültür varlığının korunması, ‘belgesel değerinin özgünlüğüne zarar verilmeden onarımı’ olarak tanımlanırsa, bu özgünlüğün hem mimari dilde, hem malzemede, hem de mekansal dizgede korunmasını gerektirir...” (T.C. Kültür Bakanlığı, 2002: 135)

“... Mal sahibi, kamu yararı için tescil edilen bir kültür varlığını, öz kaynakları ile kamu adına korumaktadır...” (T.C. Kültür Bakanlığı, 2002: 136)

Koruma statüsü belirlenirken, birincil ltler “Tarihi, Estetik ve çevresel” değerlerdir; ikincil ölçütler ise “Korunmuşluk Derecesi, İşlevlendirme Olanakları ve Ekonomik Olanaklar” dır (Kuban, 2000: 120-121)

5.2.1 Yeni Hamam’ın Bugünkü Potansiyeli ve Olanakları

Tarsus, tarihi eserleriyle, sosyal yaşamı ve turistik potansiyeliyle önemli bir merkezdir. Yeni Hamam’ın doğanın etkilerine açık, ayrıca yanlış onarım ve müdahalelerle bozulmuş durumda olsa da, hamam işlevinin dışında bugüne kadar başka işlevle kullanılmamış olması ve hala kullanımının devam ediyor olmasından dolayı, özgünlüğünü ve anıtsal değerini büyük oranda korumuş olan önemli bir kültürel mirastır. Aynı zamanda, yapının yakın çevresinde bulunan; Ulucamii, Kırkkadış Bedesteni, Kubad Paşa Medresesi ve Makam Camii, ayrıca Makam Cami’nin n ve arka bahçesinde arkeolojik kazılar sonucu bulunan antik dönem buluntuları gibi anıtsal yapıların varlığı, Yeni Hamam’ın, konumu itibariyle gözde bir mekan haline gelmesi için önemli etkenlerdir. Bu yapılar, Kubad Paşa Medresesi hariç, özgün işlevleriyle yaşamlarına devam etmektedir. Bu yapı grubunun bulunduğu çevrenin önemini ve anıtların her birinin korunabilmesini sağlamak için, öncelikle bu yapıları en iyi koruyacak olan evre sakinlerine korumanın önemi aktarılmalı, eğitici bilgiler verilmeli ve yapıların kültürel miras olarak tanıtılmaları gereklidir. Bu şekilde, yapıların tahrip edilmesi engellenerek, korunmaları sağlanmalıdır. Koruma sağlandıktan sonra, çevredeki insanların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hamama yeni bir işlev kazandırılmalıdır. Bu alışma esnasında kentin ve yapının yakın çevresinin sosyal yapısı incelenirken, kültürel mekanların eksikliğinin dikkat çekici olduğu dikkate alınmalıdır.

5.2.2 Yapının İşlevinin Belirlenmesi ve Programlanması

Hamamlar, korunması gerekli anıtlar içinde, en fazla yeniden kullanım ihtimali taşıyan yapı grubudur. Özel bir işleve hizmet etmek üzere, bu işlevin gerektirdiği sıcaklık ve su dolaşımı mekanizmalarıyla inşa edilmişlerdir. Hamamların mimari değerini ortaya koyan; estetik ve bezemeden önce, işleve uygun mekanlarıdır. Bu özellik hamam yapılarının mimarisiyle, bu mekanizmaların bir bütün olarak değerlendirilmelerini gerektirir. İşlev görmediği iddiasıyla, bu özel tesisatın ve mekanların yok sayılması; bu yapıların yok oluşunun da başlangıcıdır. Her ne işleyle kullanılırsa kullanılsın, öncelik söz konusu hamamın mevcut işlevsel birimlerinin korunması olmalıdır. Periyodik olarak yapılacak bakımlar; senelerce tahrip olmuş bir sistemin baştan yenilenmesinden çok daha ucuz ve etkilidir. Korumanın temel prensibi olarak kabul edilmesi gereken “geri dönüştürülebilirlik” esası da böylece sağlanabilir ve herhangi bir dönemde hamam işlevinin devamlılığı söz konusu olduğunda, yapı buna halihazırda yanıt verecek nitelikte ve kalitede bulunmuş olur.

Bu bağlamda yapının yeni işlevi belirlenirken öncelikli amaç, tarihi eserin devamlılığı olmalıdır. Bu şekilde anıt kentin yaşamının bir parçası haline getirilebilir ve yeni işlev yapıya fiziksel zarar vermeden, anıtı kendi değerleriyle birlikte korumaya ve yaşatmaya yardımcı olur.

5.2.3 Yeniden İşlevlendirme Sorunları

Hamamların içerdiği mekanlar ele alındığında, genel sıralama şöyledir: Yapının bütününe oranla geniş bir soyunmalık; genellikle dar mekanlardan oluşan ılıklik, hela ve traşlık; çeşitli kurgulara sahip sıcaklık ve korunabilmişse su deposu ve külhan mekanlarıdır. Bu mekanların sıralaması, boyutları ve kurguları tamamen işleve dayalı olmaktadır. Bu nedenle, bu mekan akışının örneğin ticaret amacına uydurulması zordur. Mekanların akışı ve birbirleri arasındaki ilişkiler de işleve dayalıdır. Mekanlar oldukça dar geçiş açıklıkları ve koridorlarla bağlanmış ya da sağır duvarlarla tamamen ayrılmıştır.

Soyunmalıktan ılıkliğa ve ılıklikten sıcaklığa geçişin dar ve mümkün olduğunca küçük yapılması, içerideki ıstıyı tutmak amaçlıdır. Bu durum yeniden işlevlendirme için temel bir sorundur. Çünkü, hamamın gösterişli ve mimari nitelikleri baskın olan mekanı sıcaklıktır. Ancak, restoran ya da çarşı kullanımında, buraya ulaşacak

kişilerin sirkülasyonu için, bu dar açıklıklar genellikle yetersiz kalmaktadır. Depolama, dükkan gibi işlevler, her şeyden önce belirli bir açıklığa sahip kapılar ile caddeyle bağlantı ve servis girişleri gerektirir. Bu durumda uygulanan çözüm, çoğunlukla taşıyıcı duvarlar üzerindeki açıklık sayısını arttırmak ve özgün durumunda asla olamayacak geçişler açmaktır.

Su deposunun, hiçbir mekanla sirkülasyona imkan verecek bir bağlantısı yoktur; yalnızca sıcaklığa açılan bir penceresi vardır. Bu mekanda, yeniden kullanım söz konusu olduğunda; külhana, sıcaklığa ya da dış cepheye bakan duvarda bir geçiş açma ihtiyacı doğabilir. Su deposu ve külhan korunmuşsa oldukça büyük mekanlardır, bu yüzden, kullanıma elverişli hale getirilmesi istenirse, bu çalışma esnasında kontrolü iyi yapılmazsa kalıcı hasara sebep olacak müdahalelere yol açabilir.

Sıcaklıktaki mekanlar, çeşitli kurgularda bir araya getirilmiş, yarı bağımsız alanlar (eyvanlar) ile bağımsız mekanlardan (halvet hücreleri) oluşmaktadır. Eyvanların, özellikle çarşı kullanımı söz konusu olduğunda, bağımsız mekanlara dönüştürülmeleri ihtiyacı doğmaktadır. Sıcaklıkta, göbek taşının bulunduğu orta mekan merkezi niteliktedir ve eyvanlarla hücreler buraya açılmaktadır. Merkeze yönelik bu mekan kurgusunda, orta mekanın ne işlevle değerlendirileceği de dikkatle ele alınmalıdır. Yüksek kubbeli bu mekan, hamamın en değerli mekanı sayılabilir. Işık oyunları ve mekansal bütünlüğü bozmadan, üstelik bu geniş mekanın alabileceği insanları dar açıklıklardan ulaştırarak değerlendirmek önemli bir sorundur. Hamam için oldukça düzenli olan mekan akışı, yeni kullanım doğrultusunda içinden çıkılmaz bir labirente de dönüşebilir.

Başka bir mekansal problem; mekanların ısıtılması, havalandırılması ve aydınlatılmasıyla ilgilidir. Hamamın özellikle sıcaklık mekanlarının iç cepheleri, korunmuşsa kurnalar, mermer duvar kaplamaları, ayna taşları gibi öğelerle kendine özgü bir görünüme sahiptir. Hamamların sahip olduğu mekanlar, fazla dekoratif öğe ve bezeme içermeyen, estetiğini, özenli işçiliğinden, detaylarından ve taşıyıcılığından alan mekanlardır. Hamamda renk ve desen karmaşasına rastlamak mümkün değildir. Mermer döşeli zeminden sıvalı duvarlar üzerine oturan sıvalı kubbelere kadar mekanda bir renk ve doku bütünlüğü hakimdir. Bu nedenle bu mekanların tefrişi;

mimari elemanların renk, malzeme seçimleri ve yerleşimleri doku bütünlüğünü korumak adına önem taşımaktadır.

Penceresiz mekanlarda aydınlatma ve havalandırma, kubbedeki açıklıklardan sağlanmaktadır. Hamamların yeniden kullanımı söz konusu olduğunda, mekanların konfor koşullarına ulaştırılması ihtiyacı gündeme gelmektedir. Bu mekanların duvarlarına konfor koşullarını sağlayacak herhangi bir ekleme yapmak uygun olmayacaktır. Çünkü sıcaklık; gizlilik nedeniyle pencere açılmayan, kubbedeki ışık gözleriyle aydınlanan ve havalandırılan, hamamın en sıcak mekanıdır. Bu mekanın söz konusu ihtiyaçlarını ustaca karşılamak için gerekli çözümler geliştirilmelidir. Bu da pek çok yatırımcı için masraflı ve uzun vadeli çalışmalar olarak görülebilmekte ve gelişigüzel uygulamaları ortaya çıkarmaktadır.

Aynı zamanda, hamamlar oldukça büyük boyutlu ve değerli arsalarda yer alan ve önemli bir mekan potansiyeli taşıyan yapılardır. Hamamların kentin işlek noktalarında ve merkezi yerlerinde olmaları ve içerdikleri geniş mekanlar; yatırımcıların kar ve prestij gibi beklentilerine karşılık verebilecek değerli mekanlardır. Bu durumda, işletmeciler yaptıkları yatırımın kendilerine daha çok kazanım olarak dönmesini beklemektedir. Bu da, tarihi anıtın daha çok gelir getirmesi amacıyla çeşitli zararlı dönüşümlere uğratılması ve mimarisine kalıcı müdahaleler yapılması gibi ihtimalleri akla getirmektedir. Ancak bu beklenti anıtın ömrünü kısaltacak kararları beraberinde getiriyorsa, bu artık o işletmenin sorunu olmaktan çıkarak, kamusal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, işletmelere önemli bir duyarlılık; yerel yönetimler ve söz sahibi kurullara da sorumluluk düşmektedir. Anıtın korunmasını esas alacak koşullar özenle belirlenmeli ve yerine getirilmelidir.

Bütün bu bahsedilenlerin değerlendirilmesi yapılacak olursa, anıta yaklaşımın işlev belirlemede ve uygulama aşamasındaki öneminin altını çizmek gereklidir. Anıtın kendi değerleriyle birlikte korunduğu uygulamalarda, yapıların kullanımının onu yaşatmaya yardımcı olduğu, ancak fiziksel bir zarar oluşturmadığı görülmektedir. Anıtın dönüştürüleceği işlevin ve prestijin, anıtın önüne geçtiği uygulamalarda ise, yapının ömrü kısaltılmakta, değeri azalmaktadır. Bakımlı ve restore edilmiş olarak

görünen her yapı onarılmış sayılmamalıdır. Bir anıta ticari işlev yüklemek kadar, özgün işleviyle kaderine terk etmek de yıkıcı olabilmektedir.

5.2.4 Yeniden Kullanım Önerisi

Hamam binasının kent müzesi olarak işlev kazanabilmesi için, 6.1 bölümünde bahsedilen bütün restorasyon uygulamaları ile, tarihi öğelere zarar verilmeyen bir yeniden kullanım projesi hazırlanmıştır.

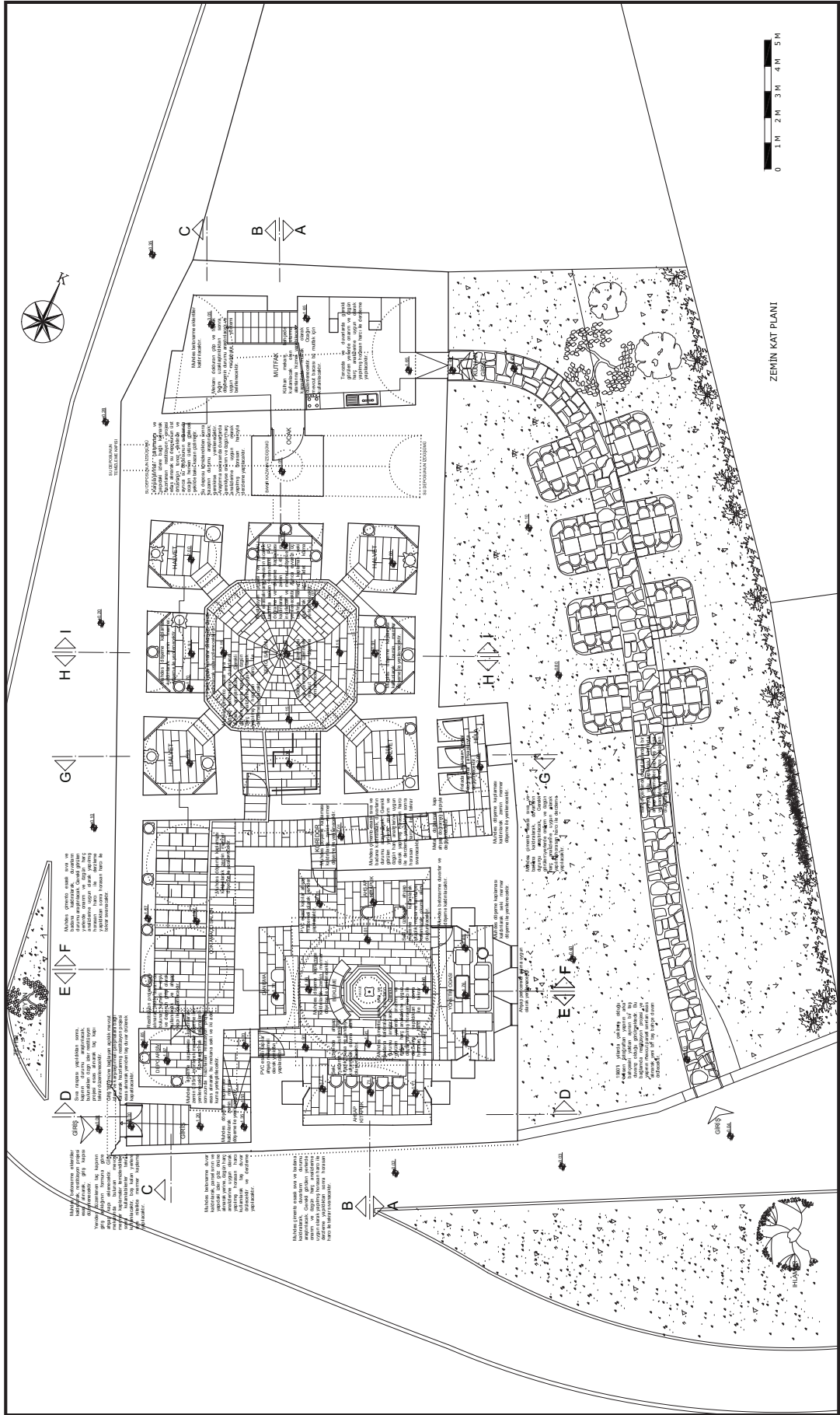
Hamam binasının giriş bölümü, aynı işlevini korumaktadır. Soyunmalık, doğu duvarında üç, güney duvarında bir ve kubbede bulunan aydınlık feneriyle, doğal aydınlatmanın en yoğun olduğu bölümdür. Mekanın bu özelliğinden yararlanarak, okuma salonu olarak kullanılabilmesi düşünülmüştür. Bu şekilde, yapının özgün olan öğelerine zarar verilmeden, bütün açıklıklar ve mimari kurgusu korunarak, bir okuma salonu oluşturulmuştur. Soyunmalık mekanına girişte, soyunmalığın batı eyvanına yerleştirilmiş olan danışma bölümü gelenleri karşılamaktadır. Merkezde, şadırvanın kenarlarına oturma işlevi verilmiştir. Ayrıca, bu bölümde güncel yayınlar ve gazete okuma bölümü yer almaktadır. Soyunmalığın kuzey ve güney duvarlarına kitaplıklar ile sekilerin üzerine güneyde beş kişinin oturabileceği, kuzeyde ise iki kişinin oturabileceği masa ve sandalyeler yerleştirilmiştir. Doğu eyvanında ise oluşturulacak yeni işletmenin yönetim odası konumlandırılmış ve ana mekandan, ahşap doğramalı, daha çok cam kullanılan, şeffaf bölücü bir panelle ayrılmıştır.

Ilıklıkta, yapının özgün hela bölümü aynen korunmuştur. Koridorun batısında kalan ılık bölümü ise, batı duvarındaki dönem eki olarak kabul edilen kurna düzeni aynen korunarak; kısa film gösterimlerinin, toplantıların yapılabileceği çok amaçlı bir salon haline getirilmiştir. Ayrıca, restorasyon ile bu mekana bağlanan, yapının özgün işlevinde traşlık olarak kullanılan bölüm, yapının yeni işlevine hizmet edecek şekilde depo olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

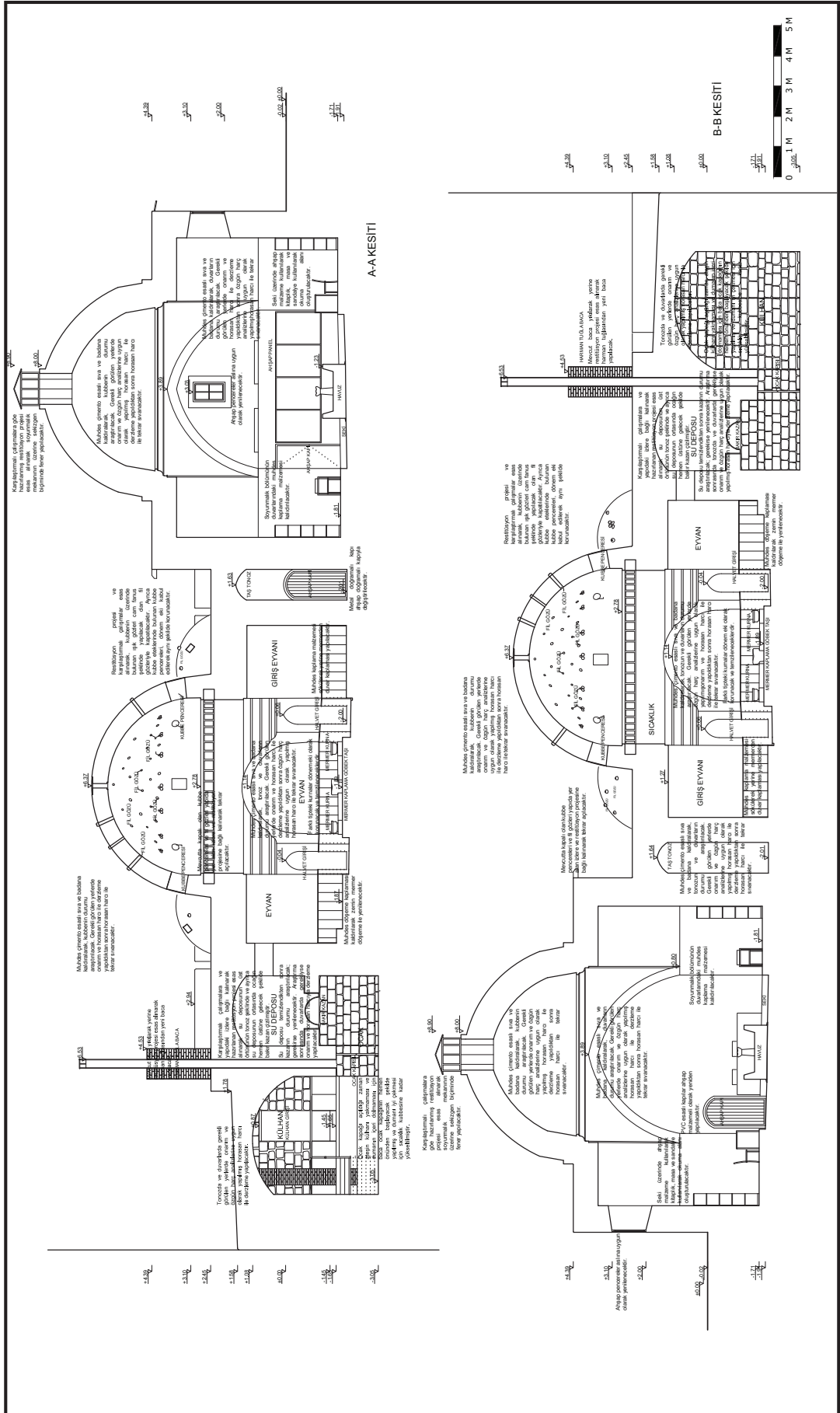
Yapının özgün durumda sıcaklık olarak kullanılan mekan, eyvanları ve halvetleriyle sergileme alanı olarak kullanılmıştır. Bu kullanım esnasında yapının özgün öğelerine herhangi bir zarar verilmemiştir. Bu mekanlarda, kentin tanıtımına ilişkin verilerin sergilenmesi amaçlanmıştır.

Yapının su deposunun olduğu bölüme herhangi bir işlev yüklenmezken, külhan bölümü arka bahçeye hizmet eden bir servis mekanı haline getirilerek, hamamın bahçesini kullanan bir kafeterya olarak işlevlendirilmiştir. Külhanın mutfak olarak kullanımında; hamamın özgün bacası, mutfak bacası olarak işlevine devam etmektedir. Bunun dışında duvarlara tezgahlar yerleştirilmiştir. Bu şekilde hamamın içinin kültürel bir faaliyetle; dışının ise bir toplanma, buluşma mekanı olarak tamamen yaşama katılması amaçlanmıştır.

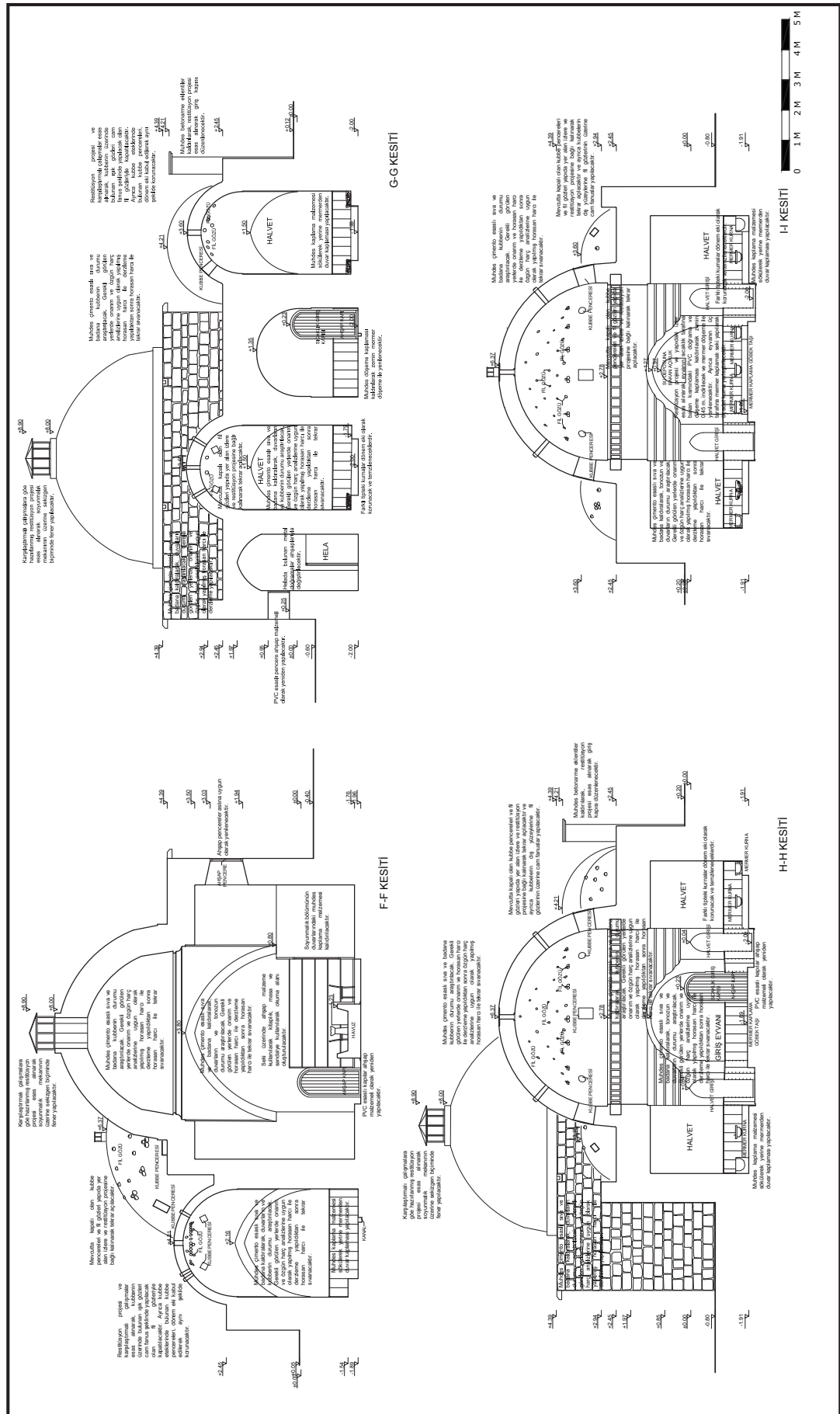
Yapının genelinde yapılan bu değişikler için, öncelikle, 6.1 bölümünde bahsedilen restorasyon uygulamaları esnasında, yerlere ve duvarlara her mekanın kendi ihtiyacına yönelik ısı farklılığını oluşturabilecek ısıtma-soğutma sistemi, elektrik sistemleri ve temiz-pis su tesisatları yerleştirilmelidir. İhtiyaç duyulan aydınlatma, hamama zarar vermeden günümüze uyan, modern-dekoratif elemanlarla sağlanmalıdır. Yeni işlev gereği hamama yapılan bütün eklemeler (cam bölme, sergi panoları, havalandırma-ısıtma sistemi, elektrik tesisatı) istenildiği takdirde sökülüp zarar vermeden kaldırılabilmelidir. Ayrıca, yangına karşı her bölümde yangın söndürme cihazları bulundurulmalı ve bir alarm sistemi yapılmalıdır.

Şekil 5.9 Yeniden Kullanım Projesi Oturum Planı (Öztürk 2012)

Şekil 5.10 Yeniden Kullanım Projesi A-A ve B-B Kesitleri (Öztürk 2012)

Şekil 5.12 Yeniden Kullanım Projesi F-F, G-G, H-H ve I-I Kesitleri (Öztürk 2012)

BÖLÜM 6

SONUÇ

Tarihi eserlerin yaşamasında esas olan o eserin kullanılmasıdır. Bundan dolayı günümüze kadar bu bölgelerde çeşitli dönemlerde yapılmış olan cami, çeşme, hamam, tekke, türbe, han, kervansaray vs. gibi yapılardan, ağırlıklı olarak camiler; her gün kullanıldıkları için, çeşmeler; devamlı aktıkları için günümüze kadar ulaşabilmişlerdir.

Bölgedeki önemli tarihi hamam yapılarından biri olan Yeni Hamam, özgün nitelikleriyle XVI. yüzyıla ait güzel bir örnektir. Bunun yanında, halen aktif olarak özgün işlevini sürdürüyor olması günümüze kadar ulaşmasında en önemli etkidir. Hamam dış cephesinin taş örgüsüyle, iç mekanlarının, mimarisi ve yapım tekniğiyle döneminin özelliklerini yansıtan bir anıttır.

Bu tez çalışmasında, ilk olarak kaynak taraması yapılmıştır. Konumuzu doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren bütün yayınlar belirlenmiş ve bunlar irdelenerek ilgili bölümler incelenmiştir. Bunun sonucunda hamam mimarisinin tarihsel gelişimi ve incelediğimiz döneme ait hamamların mekansal özellikleri ortaya konmuş ve devamında bölgedeki benzer döneme ait hamamlar incelenerek, tez konusu olan Yeni Hamam ile karşılaştırmalı çalışma yapabilmek için kaynak oluşturulmuştur.

Bir sonraki bölümde Tarsus ilçesinin konumu ve tarihsel ve sosyo-ekonomik gelişimi irdelenerek, Yeni Hamam'ın tarihçesi ve bölge içerisinde, Osmanlı kent dokusunun izlerini taşıyan, merkezi bir yerde konumlandığı görülmüştür.

Belgeleme çalışmaları esnasında elde edilen bilgiler ve fotoğraflar ışığında yapının mimari özelliklerini oldukça iyi koruduğu gözlemlenmiştir. Mimari ve teknik özellikleri ile; dönemin mimari ve estetik anlayışına, plan şeması ile; mekan ilişkileri

ve teknik özelliklerine, plan, cephe, mekan elemanları ve mimari eleman tipleri ile; hamam mimarisinin karakteristik özelliklerine ilişkin önemli bilgiler içermektedir. Hamam yapısının belgelenmesi, özgün özelliklerinin ortaya konması ile mimarlık tarihine katkı sağlanmaktadır.

Belgeleme çalışmalarının devamında, yapılan incelemeler, benzer döneme ait diğer bölge hamamları ile yapılan karşılaştırmalı çalışmalar ve elde edilen bilgiler doğrultusunda yapı için restitüsyon önerileri hazırlanmıştır. Bu öneriler ile yapının özgün halinin ve dönemler içerisinde maruz kaldığı müdahalelerin ortaya çıkarılması sağlanmıştır.

Çalışmanın asıl amacı; tarihsel ve kültürel bir değerimiz olan hamamın, mimari karakteristiklerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaştırılmasını sağlamaktır. Yapının özgün karakterini bozmadan, mevcutta korumaya devam ettiği özgün işlevine yönelik olarak, mevcut problemlere çözüm getirerek yapıyı koruyarak ve yaşatarak, gelecek nesillere bir kültürel miras olarak aktarabilmek amacıyla restorasyon önerisi hazırlanmıştır. Ayrıca, bu yaklaşımla, yapının kapasitesi ve özellikleri ile fiziksel ve sosyal çevre gereksinimlerinin örtüşebileceği, “Kent Müzesi” işlevinde, bir yeniden kullanım önerisi hazırlanmıştır. Bu bağlamda, gerek bahçe, gerekse yapıda özgün olan her eleman olduğu gibi korunmuş, özgün ile uyumsuz olan bozulmalar ve değişimler özgün hale getirilmiş yada yapıdan tamamen uzaklaştırılmış, uyumlu olan değişimler ise bugünkü hali ile kullanılmıştır.

Sonuç olarak, Yeni Hamam Restorasyon Projesi ile bölge içerisinde önemli bir tarihi yapı belgelenmiştir. Yapı, sürekli olarak kendi özgün işlevi ile kullanılmış olduğundan, bakımsız kalmamış ancak; yoğun kullanımdan dolayı, zaman içerisinde, gerek imar uygulamaları, gerekse kullanıcıların ihtiyaçları kaynaklı çeşitli müdahalelere maruz kalmıştır. Yine de, özgün yapısı bozulmadan günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Yeni Hamam; plan ve cephe özellikleri, yapım tekniği ve malzeme kullanımı bakımından, yapıldığı dönemin mimari özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır ve birbirlerine yakın dönemlerde yapılmış tarihi değer taşıyan anıtlarla çevrelenmiş Tarsus için önemli bir merkezde konumlanmıştır. Yeni Hamam gibi diğer anıtsal yapılar da işlevlerini korumaya devam ettiğinden, bölge günümüzde canlılığını korumaktadır. Bu nedenle, bölge içerisindeki anıtsal yapılarla ilgili olarak

Çalışmaların yapıldığı görülürken, Yeni Hamam ile ilgili olarak sadece bazı kaynaklarda genel bilgiler verilmektedir. Bu sebepten dolayı Yeni Hamam'ın detaylı bir şekilde belgelenerek, özgün özelliklerinin ortaya konması ile mimarlık tarihine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Adana Valiliđi, Adana Kentsel Kùltür Envanteri, Ulusoy Ofset, Adana, 2006.

Ahunbay, Zeynep, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Yayınevi, İstanbul, 2004.

Akgündüz, Ahmed, Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshab – ı Kehf, Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası, İstanbul, 1993.

Andrew, C. A., **Young**, M. E., Stone Cleaning: A Guide For Practitioners, Historic Scotland And The Robert Gordon University, London, 1994.

Aru, Kemal Ahmet, Türk Hamamları Etüdü, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1949.

Asatekin, N. G., Kùltür ve Dođa Varlıklarımız, Neyi Niçin Nasıl Korumalıyız?, T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, Kùltür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004.

Aykın, Ertan, Çizgilerle Tarsus'dan Anamur'a, Kùltür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Aytar, İbrahim Halil, 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Tarsus'da Yaşayan Gayrimüslimlerin Sosyo – Ekonomik Yapıya Etkileri, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2006.

Bektaş, Selma, Ayasofya Haseki Hürrem Sultan Hamamı Restorasyon Önerisi ve Kütüphane Olarak İşlev Kazandırılması, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Bilgili, Ali Sinan, Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Çam, N., Türk Kültür Varlıkları Envanteri Adana 01, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.

Dağtekin, Emine, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Hamam Tipolojisi ve Buna Bağlı Koruma Ölçütlerinin Oluşturulması, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Ener, Kasım, Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış, Berkoy Matbaası, İstanbul, 1986.

Eyice, Semavi, “Hamam”, Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, Cilt 15, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Güllü, Hasan Ferit, Tarih İçerisinde Tarsus, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 1987.

Klinghardt, K., Turkische Baeder, Stuttgart, 1927.

Kocakaya, Zafer, Bursa Hançerli (Hanzade) Hamamı Restorasyon Önerisi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Kuban, Doğan, Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, YEM Yayınevi, İstanbul, 2000.

Küçükaya, A. G., Taşların Bozulma Nedenleri ve Koruma Yöntemleri, Birsan Yayınevi, İstanbul, 2004.

Mermer, Sencar, Prizren İli Merkezindeki Gazi Mehmet Paşa Hamamı Koruma Önerisi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

Önge, M. Y., Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri, Ayır Basım, İstanbul, 1988.

Önge, M. Y., Anadolu'da 12-13. Yüzyıl Hamamları, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1995.

Öz, Hikmet, Tarsus Tarihi, Tarsus Belediyesi, Ankara, 2007.

Öz, Hikmet, İnançların Kucaklaştığı Kent Tarsus, Tarsus Belediyesi, Tarsus, 2008.

Sesigür, H., **Çelik**, O., **Çılı**, F., “Tarihi Yapılarda Taşıyıcı Bileşenler, Hasar Biçimleri, Onarım ve Güçlendirme”, Yem Yayınları, İstanbul, 2007.

Şehsuvaroğlu, H., “Anatolian Thermal Baths and Seljuk Turks”, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, İstanbul, 1952.

Tanrıverdi, Hülya Güley, Tarsus'ta Türk İslam Mimarisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006.

Taşçıoğlu, T., Türk Hamamı, Duran Ofset Mabacılık ve Ambalaj San A.Ş., İstanbul, 1998.

Torraca, G., **Porous Building Materials, Science For Architectural Conservation**, ICCROM, Rome, 1982.

Ülgen, A. S., “Hamam”, Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1950.

Yegül, F., Antik Çağ'da Hamamlar ve Yıkanma, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Yılmazkaya, O., Türk Hamamı, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2002.

Yılmazkaya, O., Aydınlık Kubbenin Altındaki Sıcaklık – Türk Hamamı – İstanbul Hamamları Rehberi, Çitlenbik Yayınları, İstanbul, 2002.

Yüksel, M., Çukurova’da Türk İslam Eserleri ve Kitabeler, Adana, (Tarihsiz).

Zoroğlu, Levent, Tarsus Tarihi ve Tarihsel Anıtları, Kemal Matbaası A.Ş., Adana, 1995.

Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunma ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu, I. Komisyon Sonuç Raporu, T.C. Kültür Bakanlığı KTVKGM Yayını: 2933, Ankara, 2002.